

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์
คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2558
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Human dignity of persons with disabilities under the Constitution of
the Kingdom of Thailand (B.E. 2550)

Miss Panitnat Korsukwiwat

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Laws Program in Laws

Faculty of Law

Chulalongkorn University

Academic Year 2015

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการตามรัฐธรรมนูญแห่ง
	ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550
โดย	นางสาวพนิตนาฏ ก่อสุขวิวัฒน์
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ศาสตราจารย์ ดร.เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

.....คณบดีคณะนิติศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.นันทวัฒน์ บรมานันท์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์พิเศษ ธงทอง จันทรางศุ)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ศาสตราจารย์ ดร.เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(อาจารย์ สุรสิทธิ์ โกศลนาวิน)

พินิตนาฏ ก่อสุขวิวัฒน์ : ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 (Human dignity of persons with disabilities under the Constitution of the Kingdom of Thailand (B.E. 2550)) อ.ที่ปริกษาวิทยานิพนธ์หลัก: ศ. ดร.เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, 269 หน้า.

หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานซึ่งได้รับการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้ มีสาระสำคัญในการรับรองในคุณค่าความเป็นมนุษย์แก่บุคคลทุกคน และมีลักษณะเฉพาะที่สืบเนื่องมาจากความเป็นมนุษย์ โดยไม่คำนึงว่าบุคคลแต่ละคน จะมีความแตกต่างกันหรือไม่ ดังนั้น คนพิการในฐานะที่เป็นมนุษย์ ย่อมได้รับการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกันกับบุคคลทั่วไป แต่ในทางปฏิบัติ กลับปรากฏว่าคนพิการถูกเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม และไม่สามารถเข้าถึงสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานตามที่กฎหมายได้รับรองและคุ้มครองไว้ อีกทั้งยังปรากฏว่ามีกรกระทำที่เป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการ ดังนั้น วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จึงมุ่งศึกษาการรับรองหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และบทบัญญัติเกี่ยวกับการส่งเสริมสิทธิขั้นพื้นฐานของคนพิการ ประกอบกับการศึกษากฎหมายเปรียบเทียบกับรัฐธรรมนูญของต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และประเทศญี่ปุ่น เพื่อให้ทราบถึงแนวความคิดในการรับรองและส่งเสริมหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการ อย่างเป็นสากล

จากการศึกษารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 พบว่าหลักความเสมอภาคเป็นรากฐานสำคัญของการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการ โดยวางหลักการไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งความพิการของบุคคล อีกทั้ง การอาศัยเหตุความพิการเพื่อเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมที่หนักแน่นควรค่าแก่การรับฟัง ย่อมถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมแก่บุคคล ซึ่งขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เว้นแต่ในกรณีที่มีรัฐดำเนินการในลักษณะที่เป็นเพื่อจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้คนพิการสามารถเข้าถึงสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญได้อย่างเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม ทั้งนี้ ปัญหาสำคัญของการที่ทำให้คนพิการไม่สามารถเข้าถึงสิทธิเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองและคุ้มครองไว้ นั้นเนื่องมาจากปัญหาการบังคับใช้กฎหมายซึ่งมีการใช้ดุลพินิจในการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม ปัญหาในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากสวัสดิการ สิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ และความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ จากการศึกษาปัญหาดังกล่าว ผู้เขียนได้นำเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาไว้หลายแนวทาง โดยการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายให้มีบทบัญญัติให้มีความสอดคล้องกับบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ การขจัดอุปสรรคและส่งเสริมให้คนพิการสามารถเข้าถึงสิทธิตามที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ รวมถึงการจัดตั้งศูนย์บริการการส่งเสริมและพิทักษ์สิทธิคนพิการ เพื่อให้คนพิการสามารถเข้าถึงสิทธิด้านต่างๆอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกับบุคคลอื่นๆ

สาขาวิชา นิติศาสตร์

ปีการศึกษา 2558

ลายมือชื่อนิสิต

ลายมือชื่อ อ.ที่ปริกษาหลัก

5586005234 : MAJOR LAWS

KEYWORDS: HUMAN DIGNITY / THE CONSTITUTION OF KINGDOM OF THAILAND (B.E. 2550) / PERSON WITH DISABILITY

PANITNAT KORSUKWIWAT: Human dignity of persons with disabilities under the Constitution of the Kingdom of Thailand (B.E. 2550). ADVISOR: PROF.KRIENGRAI CHAROENTHANAVAT, Ph.D., 269 pp.

Human dignity is the fundamental right which has been certified under the Constitution of Kingdom of Thailand (B.E. 2550) ("the Constitution"). The principal concept of the Human dignity is the equality assured by the law along with the equal protection without discrimination on the basis of person with disability. However, practically, the person with disability cannot exercise their rights including access to the rights stated under the Constitution efficiently. Therefore, the purpose of this thesis is not only focusing on studying provisions of The Constitution but also researching the other Laws related to the Human dignity of person with disability. In addition, the comparative law of the Constitution with other countries such as the United States of America, the United Kingdom and Japan.

The result of this study indicates that the Constitution recognizes the Human dignity and quality of person with disability including ensures their equality to receive protection under the law so as to avoid the discrimination against any disabled person on the grounds of the difference in disability, physical or health condition. Furthermore, it is obviously seen that the State and/or the authority have an effort to determine the legal measures in eliminating the obstacle in law enforcement and also promoting the persons with disability to exercise their rights and liberties as same as other people in order to be ensured that the disabled people ' rights shall not be deemed as unjust discrimination. Yet, the impediment to exercise their right in de facto is the existing laws which have not been enacted in accordance with the provisions relating to the disabled rights under the Constitution.

Accordingly, this thesis will propose the solutions of these problems to the State and/or authorities. Firstly, to amend the provisions in the existing laws regarding human disability in order to clarify the provisions to be accordance with the Constitution. Secondly, to emphasize on elimination of discrimination on the basis of person with disability and promote the accessibility of their rights in perpetuum. Thirdly, to establish the Service center Unit for supporting and protecting the human with disability solely, in order to enable their rights in obtaining the equal treatment same as others.

Field of Study: Laws

Student's Signature

Academic Year: 2015

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้เป็นอย่างดี ด้วยความอนุเคราะห์และความช่วยเหลือจากบุคคลหลายๆ ฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงในความกรุณาของศาสตราจารย์ ดร.เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์ ซึ่งได้ให้ความกรุณาเป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ให้คำปรึกษาให้แนวคิด เสนอแนะแนวทาง และกระบวนการวิจัยที่เป็นประโยชน์ในการเขียนวิทยานิพนธ์เล่มนี้

ขอกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์พิเศษชงทอง จันทรางศุ ที่ได้ให้ความกรุณา สละเวลาอันมีค่าเป็นประธานกรรมการวิทยานิพนธ์ ขอกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธ์ และอาจารย์สุรสิทธิ์ โกศลนาวิน กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ซึ่งได้ให้คำแนะนำและให้ความรู้ทางด้านคนพิการและหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นประโยชน์ในการเขียนวิทยานิพนธ์แก่ผู้เขียนอย่างยิ่ง

ขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา ที่ได้ให้กำลังใจและให้การสนับสนุนทางการเรียนเสมอมา ขอขอบคุณญาติพี่น้องทุกท่าน ขอกราบขอบพระคุณ คุณจรัญญา พรรณเชษฐ์ ผู้บังคับบัญชาของผู้เขียน ซึ่งได้ให้โอกาสในการทำงานที่บริษัท ซัพปัสสามัคคีประกันภัย จำกัด (มหาชน) และให้การสนับสนุนในระหว่างที่ผู้เขียนทำวิทยานิพนธ์มาโดยตลอด ขอขอบคุณเพื่อนร่วมงานทุกท่าน สำหรับมิตรภาพที่ดีเยี่ยมและให้กำลังใจแก่ผู้เขียนด้วยดีเสมอมา

ท้ายสุดนี้ ขอขอบคุณ คุณเทียนเงิน อุดระชัย คุณณัฏฐพร รอดเจริญ คุณลักษณะนาวลัย พงศ์สมัย และคุณพงศ์ศักดิ์ สิรินภากุล ที่ได้ให้กำลังใจและให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เขียนนับตั้งแต่วันเริ่มจัดทำวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณบุคคลและหน่วยงานต่างๆ ที่ผู้เขียนไม่อาจกล่าวถึงในที่นี้ได้ อย่างครบถ้วน

หากวิทยานิพนธ์เล่มนี้มีประโยชน์และมีคุณค่าต่อทั้งบุคคลทั่วไป คนพิการ และสังคมไทย ไม่ว่าจะทางใดก็ทางหนึ่ง ผู้เขียนขอขอบพระคุณผู้มีพระคุณทุกท่าน และหากมีความบกพร่องประการใดขอกราบขออภัย มา ณ โอกาสนี้

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
1.3 ขอบเขตของการวิจัย.....	2
1.4 สมมติฐานของการวิจัย.....	3
1.5 วิธีการวิจัย	3
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
บทที่ 2 แนวความคิด ทฤษฎีและความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ ของคนพิการ	5
2.1 แนวความคิดและทฤษฎีพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์.....	5
2.1.1 ความหมายของ สิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์.....	5
2.1.2 ที่มาของแนวความคิดและทฤษฎีพื้นฐานที่เกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความ เป็นมนุษย์	7
2.1.2.1 อิทธิพลของศาสนาคริสต์.....	7
2.1.2.2 แนวความคิดสำนักกฎหมายธรรมชาติ.....	8
2.1.2.3 แนวความคิดสำนักกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง.....	10
2.1.2.4 แนวความคิดของนักปรัชญา.....	12
2.1.2.4.1 ทฤษฎีสัญญาประชาคม.....	12
(ก) แนวคิดของโทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes).....	12

(ข) แนวคิดของจอห์น ล็อก (John Locke).....	12
(ค) แนวคิดของรูสโซ (Jean Jacques Rousseau)	14
2.1.2.4.2 หลักการแบ่งแยกอำนาจ	15
(ก) แนวคิดของมองเตสกีเออ (Montesquieu).....	15
2.1.2.5 แนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม Constitutionalism).....	16
2.1.2.5.1 การรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน	17
2.1.2.5.2 การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ.....	17
2.1.2.5.3 การเสริมสร้างเสถียรภาพและประสิทธิภาพให้กับรัฐบาล	18
2.1.2.5 หลักการจำกัดสิทธิและเสรีภาพ	18
2.1.2.6 หลักปัจเจกชนนิยม.....	20
2.1.2.7 หลักความเสมอภาค	21
2.1.2.7.1 ความหมายของหลักความเสมอภาค	22
2.1.2.7.2 ที่มาของหลักความเสมอภาค	23
2.1.2.7.3 หลักเกณฑ์ทั่วไปของหลักความเสมอภาค.....	27
2.1.2.7.4 ประเภทของหลักความเสมอภาค	32
2.1.2.7.5 ข้อยกเว้นของหลักความเสมอภาค.....	37
2.2 ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์	38
2.2.1 พัฒนาการของหลักการรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์.....	38
2.2.1.1 พัฒนาการในทางประวัติศาสตร์	38
2.1.1.1.1 พัฒนาการสมัยโบราณ	38
2.1.1.1.2 พัฒนาการสมัยกลาง.....	43
2.1.1.1.3 พัฒนาการสมัยยุคฟื้นฟู.....	46
2.1.1.1.4 พัฒนาการสมัยใหม่.....	49

2.2.1.2	พัฒนาการตามแนวคิดในทางศาสนา.....	54
2.2.1.2.1	พัฒนาการตามแนวคิดในทางศาสนาคริสต์.....	54
2.2.1.2.2	พัฒนาการตามแนวคิดในทางศาสนาอิสลาม.....	55
2.2.1.2.3	พัฒนาการตามแนวคิดในทางศาสนาพราหมณ์ ฮินดู.....	57
2.2.1.2.4	พัฒนาการตามแนวคิดในทางศาสนาพุทธ.....	59
2.2.2	การนำเอาหลักการรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มาบัญญัติไว้ใน รัฐธรรมนูญ.....	61
2.2.3	นิยามความหมายของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์.....	63
2.2.3.1	ความหมายของคำว่า “ศักดิ์ศรี”.....	63
2.2.3.2	ความหมายของคำว่า “ความเป็นมนุษย์”.....	65
2.2.3.4	นิยามความหมายตามปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชน.....	67
2.2.3.5	นิยามความหมายตามรัฐธรรมนูญ.....	69
2.2.4	หลักการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์.....	71
2.2.5	ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่มีผลต่อสิทธิขั้นพื้นฐานต่างๆ.....	72
2.3	แนวความคิดและข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับคนพิการ.....	74
2.3.1	ความหมายของ “คนพิการ”.....	75
2.3.1.1	ความหมายโดยทั่วไป.....	75
2.3.1.2	ความหมายในทางทฤษฎีเกี่ยวกับคนพิการ.....	75
2.3.1.2.1	มุมมองทางการแพทย์ (Medical model of disability).....	75
2.3.1.2.2	มุมมองทางสังคม (Social model of disability).....	76
2.3.1.3	ความหมายในทางกฎหมาย.....	76
2.3.1.3.1	ความหมายตามกฎหมายระหว่างประเทศ.....	76
2.3.1.3.2	ความหมายตามกฎหมายภายใน.....	77

2.3.2 ความหมายของคำว่า “ความพิการ”	78
2.3.2.1 ความหมายโดยทั่วไป	78
2.3.2.2 ความหมายในทางกฎหมาย.....	79
2.3.2.2.1 ความหมายตามกฎหมายระหว่างประเทศ.....	79
2.3.2.2.2 ความหมายตามกฎหมายภายใน	80
2.3.3 สาเหตุของความพิการ	81
2.3.3.1 ความพิการแต่กำเนิด (birth defect and teratogenesis).....	81
2.3.3.2 ความพิการที่เกิดขึ้นภายหลัง.....	83
2.3.4 ประเภทของคนพิการ	83
2.3.4.1 ความพิการทางการเห็น.....	83
2.3.4.2 ความพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย	84
2.3.4.3 ความพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกาย.....	84
2.3.4.4 ความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมหรือออทิสติก.....	84
2.3.4.5 ความพิการทางสติปัญญา.....	85
2.3.4.6 ความพิการทางการเรียนรู้.....	85
2.3.5 หน่วยงานของรัฐและองค์กรเอกชนที่ปฏิบัติงานด้านคนพิการ	86
2.3.5.1 สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ	87
2.3.5.2 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน	88
2.3.5.3 กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ	89
2.3.5.3 กรมการแพทย์.....	90
2.3.5.4 กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน.....	91
2.3.6 กฎหมายเกี่ยวกับการรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สิทธิและเสรีภาพของ คนพิการ.....	91

2.3.6.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550.....	91
2.3.6.2 พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550	93
บทที่ 3 การรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการในต่างประเทศ	96
3.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา	96
3.1.1 พัฒนาการและหลักการพื้นฐานของรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา.....	96
3.1.1.1 ความเป็นมาและที่มาของรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา.....	97
3.1.1.2 หลักการสำคัญของรัฐธรรมนูญในการรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ	100
3.1.2 การบัญญัติรับรองแนวคิดเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์	107
3.1.2.1 คำประกาศอิสรภาพของอเมริกา.....	107
3.1.2.2 รัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา.....	110
3.1.2.3 กฎหมายในระดับรัฐบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการ.....	114
3.1.2.3.1 รัฐบัญญัติสิทธิพลเมือง ค.ศ. 1964 (Civil Rights Act of 1964).....	114
3.1.2.3.2 รัฐบัญญัติชาวอเมริกันที่มีความพิการ ค.ศ. 1990 (American With Disabilities Act of 1990 (ADA))	115
3.1.2.3.3 รัฐบัญญัติแลนดอร์ฟแชพเพิร์ต ค.ศ. 1936 (Randolph – Shepert Act 1936).....	117
3.1.2.3.4 รัฐบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพ ค.ศ. 1973 (Rehabilitation Act of 1973).....	118
3.1.2.3.5 รัฐบัญญัติว่าด้วยความเสมอภาคในโอกาสของการจ้างงาน ค.ศ. 1972 (Equal Employment Opportunity Act of 1972).....	120
3.1.3 ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในการรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของคนพิการ ...	120
3.1.3.1 ปัญหาด้านการประกอบอาชีพ.....	120
3.1.4 องค์กรที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับคนพิการ.....	121

3.1.4.1	สภาแห่งชาติด้านคนพิการ (National Council of Disability).....	121
3.1.5	คำวินิจฉัยของศาลสูงแห่งสหรัฐอเมริกาเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์	122
3.2	ประเทศอังกฤษ.....	125
3.2.1	พัฒนาการและหลักการพื้นฐานของรัฐธรรมนูญประเทศอังกฤษ	125
3.2.1.1	ความเป็นมาและที่มาของรัฐธรรมนูญประเทศอังกฤษ	125
3.2.1.2	หลักการสำคัญของรัฐธรรมนูญในการรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ.....	126
3.2.1.2.1	มหาบัตรแมกนาคาร์ตา (Magna Carta) ค.ศ. 1215.....	127
3.2.1.2.2	Petition of Right ค.ศ. 1628	128
3.2.1.2.3	Habeas Corpus ค.ศ. 1679	129
3.2.1.2.4	Bill of Rights ค.ศ. 1689	130
3.2.1.2.5	Act of Settlement ค.ศ. 1701	131
3.2.2	กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการ	133
3.2.2.1	Disability Discrimination Act (พระราชบัญญัติการจัดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ) ค.ศ. 1995.....	133
3.2.2.1.1	หลักการพื้นฐานทั่วไปเกี่ยวกับคนพิการ	134
3.2.2.1.2	สิทธิต่างๆที่ได้รับความคุ้มครอง	136
3.2.2.2	นโยบายของรัฐเกี่ยวกับคนพิการด้านการแพทย์	136
3.2.2.2.1	สิทธิได้รับบริการด้านการแพทย์และสังคม (Health and Social Care)	136
3.2.2.2.2	สิทธิได้รับการประเมินการให้ความช่วยเหลือด้านสุขภาพและสังคม (Health Care and Social Assessments) พระราชบัญญัติการจัดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ	137
3.2.2.3	นโยบายของรัฐเกี่ยวกับคนพิการด้านการศึกษา.....	138

3.2.2.3.1 Special Educational Needs and Disability Act 2001 บทบัญญัติว่าด้วยผู้ที่มีความต้องการทางการศึกษาเป็น พิเศษ สำหรับคนพิการ	138
3.2.2.4 นโยบายของรัฐเกี่ยวกับคนพิการด้านการทำงาน	138
3.2.2.4.1 การให้ความคุ้มครองคนพิการในฐานะเป็นลูกจ้างในการทำงาน .	138
3.3.2.5 นโยบายของรัฐเกี่ยวกับคนพิการด้านการเข้าถึงบริการสาธารณะ	139
3.3.2.5.1 การให้ความคุ้มครองคนพิการในการเข้าถึงบริการสาธารณะ และการใช้ชีวิตประจำวัน	139
3.3.2.5.2 การออกแบบหรือโครงสร้างอาคาร การจัดการอาคารที่จัดให้มี ความเหมาะสมสำหรับคนพิการ ให้คนพิการสามารถเข้าใช้งาน ในอาคารได้	140
3.3.2.5.3 การใช้บริการยานพาหนะและการขนส่ง เพื่อให้คนพิการได้รับ ความปลอดภัยในการใช้บริการสาธารณะ	140
3.2.3 ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในการรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของคนพิการ ...	142
3.2.3.1 ปัญหาด้านการเลือกปฏิบัติในการเข้ารับการศึกษา	142
3.2.3.2 ปัญหาด้านการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการในการเข้าทำงาน	142
3.2.3.3 ปัญหาด้านการใช้ชีวิตประจำวันและการรับบริการสาธารณะ	143
3.2.4 องค์กรที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับคนพิการ	143
3.2.4.1 คณะกรรมการสิทธิคนพิการ Disability Rights Commission (DRC).....	143
3.2.4.2 คณะกรรมการความเท่าเทียมและสิทธิมนุษยชน The Equality and Human Right Commissions (EHRC).....	144
3.3 ประเทศญี่ปุ่น	145
3.3.1 ความเป็นมาและที่มาของรัฐธรรมนูญประเทศญี่ปุ่น	145
3.3.2 พัฒนาการของรัฐธรรมนูญประเทศญี่ปุ่นในการรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ	145
3.3.2.1 สมัยก่อนรัฐธรรมนูญสมัยเมจิ	145

3.3.2.1.1	การปกครองของญี่ปุ่น (ก่อนปฏิรูปการปกครองสมัยเมจิ).....	146
3.3.2.1.2	สิทธิและเสรีภาพของประชาชนก่อนรัฐธรรมนูญสมัยเมจิ.....	148
3.3.2.2	รัฐธรรมนูญสมัยเมจิ (ค.ศ. 1889).....	150
3.3.2.2.1	การรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ.....	153
3.3.2.2.2	ปัญหาการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน	155
3.3.2.3	สมัยไทโช (ค.ศ. 1912-1926).....	157
3.3.2.3.1	การปกครองในสมัยไทโช	157
3.3.2.3.2	ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและการเข้าสู่สงคราม.....	158
3.3.2.4	ยุครัฐธรรมนูญญี่ปุ่นฉบับปัจจุบัน สมัยโชวะ (ค.ศ. 1946).....	160
3.3.2.4.1	การเปลี่ยนแปลงการปกครองภายหลังสงครามโลก ครั้งที่ 2	160
3.3.2.4.2	คำประกาศสโปตตัม ค.ศ. 1945 (Potsadum Declaration) ..	161
3.3.2.4.3	การรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ.....	163
3.3.3	กฎหมายที่เกี่ยวกับรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของคนพิการ	171
3.3.3.1	กฎหมายพื้นฐานสำหรับคนพิการ (The Basic Law for Persons with Disabilities) (Law number 84 of 21 May 1970.....	171
3.3.3.1.1	ความหมายของคนพิการ	171
3.3.3.1.2	หลักการทั่วไปของการรับรองสิทธิของคนพิการ	171
3.3.3.1.3	อำนาจหน้าที่ของรัฐและการปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมและสนับสนุนสวัสดิการแก่คนพิการ	172
3.3.3.1.4	การส่งเสริมการดำรงชีวิตอย่างอิสระและการมีส่วนร่วมในสังคมของคนพิการ	172

3.3.3.1.5 นโยบายพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการแก่คนพิการ.....	173
3.3.4 กฎหมายที่รับรองสิทธิ ประโยชน์ และสวัสดิการแก่คนพิการ.....	175
3.3.3.1 กฎหมายเกี่ยวกับการสนับสนุนการดำรงชีวิตอย่างเป็นอิสระของคนพิการ และการมีส่วนร่วมในสังคม (Services and Supports for Persons with Disabilities Act (Act No. 123 of 2005	175
3.3.3.2 กฎหมายเกี่ยวกับสุขภาพและการแพทย์สำหรับคนพิการ	176
3.3.3.3 กฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาสำหรับคนพิการ.....	176
3.3.3.4 กฎหมายเกี่ยวกับการส่งเสริมการประกอบอาชีพสำหรับคนพิการ	177
3.3.3.5 กฎหมายเกี่ยวกับอาคารสถานที่ การคมนาคมขนส่ง สิ่งแวดล้อมในการใช้ ชีวิตของคนพิการ	178
3.3.5 ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในการรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของคนพิการ ..	180
3.3.6 องค์กรที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับคนพิการ.....	181
บทที่ 4 การรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการในประเทศไทย	183
4.1 พัฒนาการของการรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ	184
4.1.1 การรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในประเทศไทยก่อนการประกาศใช้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540.....	184
4.1.2 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540..	186
4.1.2.1 ที่มาและเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540	186
4.1.2.2 บทบัญญัติว่าด้วยศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540	187
4.1.2.3 ผลทางกฎหมายของการบัญญัติศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ในรัฐธรรมนูญ ...	188
4.1.2.4 บทบัญญัติรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับการรับรองและความคุ้มครองศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์แก่คนพิการ.....	190
4.1.2.5 การกระทำที่เป็นการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์	192

4.1.2.5.1 การละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่มีผลมาจากบทบัญญัติ กฎหมาย	192
4.1.2.5.2 การละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่มีผลมาจากการกระทำของ รัฐบาลหรือการกระทำทางปกครอง	193
4.1.2.5.3 การละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่มีผลมาจากองค์กรตุลาการ	194
4.1.2.6 การใช้สิทธิเพื่อคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์	195
4.1.2.6.1 กรณีการใช้สิทธิทางศาล	195
4.1.2.6.2 กรณีการใช้สิทธิทางองค์กรอื่นที่ไม่ใช่ศาล	196
4.1.3 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550..	200
4.1.3.1 ที่มาและเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 200	
4.1.3.2 บทบัญญัติว่าด้วยศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550	201
4.1.3.3 ผลทางกฎหมายของการบัญญัติศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ในรัฐธรรมนูญ ...	202
4.1.3.4 บทบัญญัติรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับการรับรองและความคุ้มครองศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์แก่คนพิการ.....	204
4.1.3.5 การกระทำที่เป็นการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์	208
4.1.3.5.1 การละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่มีผลมาจากบทบัญญัติ กฎหมาย	209
4.1.3.5.2 การละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่มีผลมาจากการกระทำของ รัฐบาลหรือการกระทำทางปกครอง	210
4.1.3.5.3 การละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่มีผลมาจากองค์กรตุลาการ	211
4.1.3.6 การใช้สิทธิเพื่อคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์กรณีที่มีการละเมิดศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์	213
4.1.3.6.1 กรณีการใช้สิทธิทางศาล	213

4.1.3.6.2	กรณีการใช้สิทธิทางองค์กรอื่นที่ไม่ใช่ศาล	216
4.2	พัฒนาการของกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของคนพิการ.....	222
4.2.1	สถานการณ์และการคุ้มครองสิทธิคนพิการก่อนมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติ การฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534.....	222
4.2.2	พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534	223
4.2.2.1	ที่มาและหลักการของพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534	223
4.2.2.2	สาระสำคัญของพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534	223
4.2.2.3	สิทธิของคนพิการที่พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 บัญญัติให้การรับรอง.....	224
4.2.2.4	บทบัญญัติที่เกี่ยวกับการรับรองและความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็น มนุษย์แก่คนพิการ.....	227
4.2.2.5	ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากการบังคับใช้กฎหมาย.....	227
4.2.3	พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550.....	229
4.2.3.1	ที่มาและหลักการของพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคน พิการ พ.ศ. 2550.....	229
4.2.3.2	สาระสำคัญของพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550.....	232
4.2.3.3	สิทธิของคนพิการที่พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคน พิการ พ.ศ. 2550 บัญญัติให้การรับรองและคุ้มครองแก่คนพิการ.....	234
4.2.3.4	บทบัญญัติที่เกี่ยวกับการรับรองและความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็น มนุษย์แก่คนพิการ.....	236
4.2.4	กฎหมายในลำดับรองที่เกี่ยวกับการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพของคนพิการ.....	238
4.2.4.1	กฎหมายที่เกี่ยวกับการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพคนพิการทางการศึกษา	238
4.2.4.1.1	พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542	238

4.2.4.1.2	พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551	238
4.2.4.2	กฎหมายที่เกี่ยวกับการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพคนพิการทางด้านสุขภาพและ สาธารณสุข	239
4.2.4.2.1	พระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2545	239
4.2.4.2.2	พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550	239
4.2.4.3	กฎหมายที่เกี่ยวกับการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพคนพิการทางด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	239
4.2.4.3.1	พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546	239
4.2.4.3.2	พระราชบัญญัติการประกอบกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2544 ...	240
4.2.4.3.3	พระราชบัญญัติการรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2543	240
4.3	บทวิเคราะห์ว่าด้วยการรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการภายใต้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง	241
4.2.1	ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายที่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการ	241
4.2.1.1	กรณีการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่มีผลมาจากบทบัญญัติกฎหมาย ...	241
4.2.1.1.1	บทบัญญัติกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติ	241
4.2.1.1.2	บทบัญญัติกฎหมายในระดับต่ำกว่าพระราชบัญญัติ หรือ กฎหมายลำดับรอง	242
4.2.1.2	กรณีการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เกิดจากผู้บังคับใช้กฎหมายและผู้ อยู่ใต้การบังคับใช้กฎหมาย	243
4.2.2	ปัญหาการคนพิการไม่สามารถเข้าถึงสิทธิตามที่กฎหมายบัญญัติรับรอง	244
4.2.2.1	ปัญหาสิทธิคนพิการทางการแพทย์	244
4.2.2.2	ปัญหาสิทธิคนพิการทางการศึกษา	245
4.2.2.3	ปัญหาสิทธิคนพิการทางการประกอบอาชีพและการทำงาน	245

4.2.2.4 ปัญหาสิทธิคนพิการในการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวก	245
4.2.2.5 ปัญหาสิทธิคนพิการทางสวัสดิการสังคม.....	246
4.2.2.6 ปัญหาสิทธิการเข้าถึงกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ	246
4.2.3 ปัญหาทัศนคติเกี่ยวกับคนพิการที่เข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม	246
4.2.4 ปัญหาการส่งเสริมการรับรองและคุ้มครองสิทธิคนพิการเป็นไปได้ในความเป็นจริง ..	247
4.2.4.1 ปัญหาการจัดการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการ	247
4.2.4.2 ปัญหาการส่งเสริมให้คนพิการรู้ถึงการเข้าถึงสิทธิตามกฎหมาย	247
4.2.4.3 ปัญหากฎหมาย ระเบียบและข้อบังคับที่มีการจำกัดสิทธิคนพิการ	247
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	249
5.1 บทสรุป.....	249
5.1.1 บทสรุปการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการของต่างประเทศ.....	250
5.1.2 บทสรุปการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการของประเทศไทย.....	253
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	256
5.2.1 การดำเนินการแก้ไขกฎหมายหรือปรับปรุงแก้ไขกฎหมายให้มีบทบัญญัติที่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ.....	256
5.2.2 จัดตั้งหน่วยงานหรือองค์กรที่เป็นศูนย์บริการแก่คนพิการ	256
5.2.3 การรวบรวมกฎหมายในลักษณะที่เป็นการบูรณาการ เพื่อคุ้มครองและรับรองสิทธิของคนพิการ	257
5.2.4 การจัดสภาพแวดล้อมสิ่งอำนวยความสะดวกที่สามารถเข้าถึงได้ทุกคน.....	257
5.2.5 การส่งเสริมให้คนในสังคม มีทัศนคติเชิงบวกต่อคนพิการ	258
รายการอ้างอิง	260
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	269

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้มีบัญญัติรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ใน มาตรา 4 บัญญัติว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง” อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานในการให้การรับรองในคุณค่าความเป็นมนุษย์โดยไม่คำนึงถึงเพศ ศาสนา วัย หรือคุณสมบัติอื่นๆ ของบุคคล ส่งผลให้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นหลักการพื้นฐานในการรับรองสิทธิเสรีภาพของบุคคล ดังนั้น คนพิการในฐานะที่เป็นบุคคล ก็ต้องได้รับการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เช่นเดียวกับบุคคลปกติทั่วไป แต่ในสภาพสังคมไทยในปัจจุบัน คนพิการมักถูกมองว่าเป็นบุคคลที่ผิดปกติทางร่างกาย ไร้ความสามารถ และมีความสามารถจำกัด จึงได้รับการปฏิบัติแตกต่างจากคนปกติทั่วไป ทั้งที่คนพิการยังมีความสามารถ มีศักยภาพที่จะกระทำการต่างๆ ในขณะที่สภาพทางสังคมไม่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิตและทัศนคติเชิงลบต่อคนพิการ ทำให้เกิดการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานและเกิดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ ดังนั้นจึงเกิดแนวคิดที่จะส่งเสริมการรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ในปัจจุบัน หลายๆ ประเทศให้ความสำคัญกับเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยเฉพาะการให้ความยอมรับในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์คนพิการอย่างเท่าเทียมกับคนปกติ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่ประเทศไทยจะต้องเปิดโอกาส โดยรัฐจะต้องมีบทบาทในการจัดให้คนพิการได้รับความคุ้มครองและได้รับสิทธิประโยชน์ จากบริการสาธารณะโดยคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพตามที่กฎหมายได้บัญญัติรับรองไว้ เช่นเดียวกับคนปกติทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา ด้านการแพทย์และบริการสาธารณสุข การบริการสาธารณะ การประกอบอาชีพ เป็นต้น มิให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการด้วยเหตุความบกพร่องทั้งทางร่างกายและสติปัญญา อีกทั้งรัฐจะต้องเข้าไปสนับสนุนการส่งเสริมด้านการพัฒนาและการฟื้นฟูสมรรถภาพของคนพิการจนสามารถใช้ความสามารถของตนเองได้เต็มศักยภาพ และสามารถที่จะอยู่ในสังคมได้ด้วยตนเองไปตลอดชีวิต

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งที่จะศึกษาศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการในการเข้าถึงสิทธิเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และกฎหมายในลำดับรองที่ได้มี

บทบัญญัติรับรองไว้ โดยศึกษา วิเคราะห์บทบัญญัติแห่งกฎหมายข้างต้นเพื่อให้ทราบว่า มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดที่ขัดหรือแย้งหรือไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญในการให้ความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการ อีกทั้งศึกษาข้อบกพร่องของบทบัญญัติแห่งกฎหมายและมาตรการ แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ที่ยังคงเป็นอุปสรรค ส่งผลให้คนพิการไม่สามารถเข้าถึงการรับรองสิทธิเสรีภาพตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายได้อย่างเท่าเทียมคนปกติ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงกฎหมายและเพิ่มบทบาทของรัฐในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ เพื่อขจัดอุปสรรคปัญหาที่มากกระทบสิทธิเสรีภาพของคนพิการที่จะต้องได้รับการปฏิบัติทุกด้านอย่างมีมาตรฐานขั้นต่ำพอสมควรที่จะทำให้ได้รับโอกาสในการดำเนินชีวิตอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกับคนปกติต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1 เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และกฎหมายในลำดับต่ำกว่ารัฐธรรมนูญ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการให้การรับรองสิทธิเสรีภาพของคนพิการ

2 เพื่อศึกษาข้อบกพร่องของกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันซึ่งทำให้คนพิการไม่สามารถเข้าถึงการรับรองสิทธิเสรีภาพได้เท่าเทียมคนปกติทั่วไป เพื่อที่จะนำไปสู่การแก้ไขปรับปรุงกฎหมายให้เกิดประสิทธิภาพในการให้ความคุ้มครองคนพิการ ให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญในทางที่จะทำให้ได้รับการปฏิบัติอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกับบุคคลอื่นๆในสังคม

3 เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและแนวทางปฏิบัติของประเทศต่างๆ ในการรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของคนพิการ เพื่อใช้เป็นแนวทางที่นำไปสู่ต้นแบบในการให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพคนพิการ ในประเทศไทยไทยให้ทัดเทียมอย่างนานาอารยประเทศ

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และกฎหมายในลำดับต่ำกว่ารัฐธรรมนูญ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการให้การรับรองสิทธิเสรีภาพของคนพิการ และยังศึกษา

ข้อบกพร่องของกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ซึ่งเป็นการจำกัดสิทธิคนพิการทำให้ไม่สามารถเข้าถึงการรับรองสิทธิเสรีภาพได้อย่างเท่าเทียมคนปกติทั่วไป นอกจากนี้ยังศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและแนวทางปฏิบัติของประเทศต่างๆ ในการรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการ เพื่อเป็นกรณีศึกษาและใช้เป็นแนวทางที่นำไปสู่ต้นแบบในการให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพคนพิการที่เป็นการรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

1.4 สมมติฐานของการวิจัย

แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มีบทบัญญัติว่าด้วยการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิเสรีภาพของบุคคลให้ได้รับการคุ้มครองอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติอันเนื่องมาจากความบกพร่องทางด้านร่างกายและสติปัญญา แต่ในทางปฏิบัติบุคคลที่มีความพิการ ยังไม่สามารถเข้าถึงการรับรองสิทธิเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ อย่างเสมอภาคกับบุคคลทั่วไป จึงสมควรที่จะศึกษาการให้ความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการเพื่อปรับปรุงกฎหมายที่มีขอบเขตจำกัดหรือไม่สามารถให้ความคุ้มครองการใช้สิทธิเสรีภาพของคนพิการได้อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกับบุคคลในสังคม

1.5 วิธีการวิจัย

วิธีการวิจัยที่ใช้ในการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นวิธีการศึกษาวิจัยแบบเอกสาร (Documentary Research) โดยเน้นการศึกษาบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และกฎหมายในลำดับต่ำกว่ารัฐธรรมนูญที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน ประกอบการค้นคว้าจากเอกสารทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ หนังสือ ตำรา บทความ วารสาร ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ทั้งทางด้านนิติศาสตร์ สังคมศาสตร์ เพื่อนำเอกสารทั้งหมดนี้มาวิเคราะห์หาข้อสรุปและแนวทางแก้ไขกฎหมายต่อไป

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1 ทำให้ทราบและมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ของคนพิการตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และกฎหมายใน ลำดับต่ำกว่ารัฐธรรมนูญ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการให้การรับรองสิทธิเสรีภาพของคนพิการ

2 ทำให้ทราบถึงข้อบกพร่องของกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันซึ่งทำให้คนพิการไม่ สามารถเข้าถึงการรับรองสิทธิเสรีภาพได้เท่าเทียมคนปกติทั่วไป เพื่อที่จะนำไปสู่การแก้ไขปรับปรุง กฎหมาย ให้เกิดประสิทธิภาพในการให้ความคุ้มครองคนพิการ ให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์แห่ง รัฐธรรมนูญในทาง ที่จะทำให้ได้รับการปฏิบัติอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกับบุคคลอื่นๆในสังคม

3 ทำให้ทราบถึงแนวคิด ทฤษฎีและแนวทางปฏิบัติของประเทศต่างๆ ในการรับรองและ คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของคนพิการ เพื่อใช้เป็นแนวทางที่นำไปสู่ต้นแบบในการให้ความคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพคนพิการในไทยให้ทัดเทียมอย่างนานาอารยประเทศ

4 เพื่อเป็นการย้าเตือนรัฐและองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนให้ตระหนักถึง คนพิการก็เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่า ควรจะได้รับสิทธิเสรีภาพและโอกาสอย่างเท่าเทียมกับคน ปกติ และควรส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพให้สามารถอยู่ร่วมในสังคมด้วยความเสมอภาค อีกทั้งการ ได้รับการยอมรับในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

บทที่ 2

แนวความคิด ทฤษฎีและความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ ของคนพิการ

การศึกษาเกี่ยวกับการรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการ และการรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ตามรัฐธรรมนูญ จำเป็นต้องศึกษาถึงที่มา หลักการ แนวความคิด ทฤษฎี เพื่อเป็นความรู้ขั้นพื้นฐานสำคัญในการทำความเข้าใจและการให้การรับรองและคุ้มครองคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพ กับแนวความคิดในการรับรองและคุ้มครองแก่คนพิการ

2.1 แนวความคิดและทฤษฎีพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

หลักการพื้นฐานสำคัญของการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย และมีรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศมีบทบัญญัติที่มีการรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และการรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในฐานะที่เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่เป็นสิทธิตามธรรมชาติที่มนุษย์ทุกคนมีติดตัวมาแต่กำเนิดและไม่สามารถที่จะพรากไปจากมนุษย์ได้ และมนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์โดยเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะมีความแตกต่างทั้งทางร่างกาย จิตใจ เชื้อชาติ ศาสนา หรือถิ่นกำเนิด ตามแนวความคิดของสำนักกฎหมายธรรมชาติ

2.1.1 ความหมายของ สิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

“สิทธิ” หมายถึง อำนาจที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้แก่บุคคล ในอันที่จะเรียกร้องให้บุคคลอื่นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง สิทธิจึงก่อให้เกิดหน้าที่แก่บุคคลด้วย¹ และสิทธิที่มีการรับรองและคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ก่อให้เกิดสิทธิในการที่จะกระทำการ ไม่กระทำการ รวมทั้งก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องให้รัฐจะต้องกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง รวมถึงเกิดสิทธิเรียกร้องต่อบุคคลอื่นในการที่จะ

¹ บรรเจิด สิงคนดี . สารานุกรมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เรื่องหลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและหลักความเสมอภาคและหน้าที่ของชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญ . (นนทบุรี : วิทยาลัยการเมืองการปกครอง , 2552) หน้า13

ไม่กระทำการใดๆ ที่เป็นการแทรกแซงสิทธิของบุคคลนั้นๆ ดังนั้น สิทธิ ตามรัฐธรรมนูญจึงมีผลผูกพันรัฐ ผู้ใช้อำนาจรัฐในการที่จะต้องรับรองและคุ้มครองสิทธิตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองไว้

“เสรีภาพ” หมายถึง อำนาจในการกำหนดตนเองโดยอิสระที่จะกระทำการใดหรือไม่กระทำการใดอันเป็นอำนาจที่บุคคลนั้นมีเหนือตนเอง² ดังนั้นบุคคลใดบุคคลหนึ่งย่อมมีเสรีภาพตราบเท่าที่เขาไม่ถูกบังคับให้กระทำในสิ่งที่เขาไม่ประสงค์จะกระทำ กล่าวโดยสรุป เสรีภาพคืออำนาจของบุคคลในอันที่จะกำหนดตนเองโดยอำนาจนี้บุคคลย่อมเลือกวิถีชีวิตของตนได้ด้วยตนเอง เสรีภาพจึงเป็นอำนาจที่บุคคลมีอยู่เหนือตนเอง³

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มีบทบัญญัติที่รับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ทำให้หลักการดังกล่าวมีผลผูกพันรัฐและองค์กรของรัฐในการใช้บังคับกฎหมาย อีกทั้งการกำหนดให้มีหลักประกันและการจำกัดการใช้สิทธิและเสรีภาพไว้ และเมื่อพิจารณาบทบัญญัติที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้ หลักการรับรองสิทธิและเสรีภาพที่บัญญัติไว้ตามรัฐธรรมนูญเป็นการรับรองเพื่อมิให้รัฐมีการก้าวล่วงเข้าไป

ส่งผลให้ประชาชนสามารถยกบทบัญญัติดังกล่าวขึ้นเป็นข้อโต้แย้งการกระทำที่เป็นการละเมิดหรือลิดรอนสิทธิเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองไว้

“ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” หมายถึง คุณค่าที่มีลักษณะเฉพาะอันสืบเนื่องมาจากความเป็นมนุษย์และมีคุณค่าผูกพันอยู่กับความเป็นมนุษย์เท่านั้นโดยไม่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขใด เช่น เชื้อชาติ ศาสนา เป็นต้น คุณค่าเหล่านี้มีเพื่อให้มนุษย์มีความเป็นอิสระในการพัฒนาบุคลิกภาพส่วนบุคคลภายใต้ความรับผิดชอบของตนเองและถือว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นสิ่งสูงสุดที่มีอาจล่วงได้⁴

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

² บรรเจิด สิงคนติ, สารานุกรมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เรื่องหลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและหลักความเสมอภาคและหน้าที่ของชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญ (นนทบุรี: วิทยาลัยการเมืองการปกครอง, 2552), หน้า 353.

³ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, หลักกฎหมายว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพ (กรุงเทพฯ : วิญญูชน, 2547), หน้า 24.

⁴ บรรเจิด สิงคนติ, สารานุกรมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เรื่องหลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและหลักความเสมอภาคและหน้าที่ของชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญ, หน้า 36.

2.1.2 ที่มาของแนวความคิดและทฤษฎีพื้นฐานที่เกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

2.1.2.1 อิทธิพลของศาสนาคริสต์

ตามแนวคำสอนของศาสนาคริสต์ พระเจ้าเป็นผู้สร้างโลกและมนุษย์ทุกคนเป็นบุตรของพระเจ้า ดังนั้นมนุษย์ทุกคนจึงเสมอหน้าพระเจ้า คำสอนในเรื่องศักดิ์ศรีหรือคุณค่าความเป็นมนุษย์ในความหมายที่มนุษย์คือสัตว์โลกที่พระเจ้าสร้างขึ้น มนุษย์จึงมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่ได้รับจากพระเจ้าและมนุษย์ไม่สามารถที่จะปฏิบัติต่อกันเหมือนไม่ใช่มนุษย์และจะไม่เห็นว่ามนุษย์ด้วยกันเป็นสัตว์ มนุษย์จึงต้องมีความเคารพต่อกันและกัน ดังนั้นความเชื่อดังกล่าวได้สะท้อนหลักการของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความเสมอภาค มนุษย์ทุกคนล้วนมีคุณค่าในความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกันต่อหน้าพระเจ้า นอกจากนี้ชาวคริสต์มีความเคร่งครัดในการปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระเจ้า และส่งผลให้เป็นคนที่เคารพในกฎเกณฑ์ และมีความเชื่อว่าใครที่ปฏิบัติตามกฎหมายที่เกิดจากพระเจ้าเป็นคนดี ใครที่ไม่เคารพกฎหมายเป็นคนบาป การปฏิบัติต่อกันเป็นระยะเวลานานส่งผลให้คนในชาติตะวันตกมีความเคารพกฎหมาย

จากแนวความคิดที่เชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างโลกและทุกสิ่งทั้งหลายย่อมเป็นไปตามพระประสงค์ของพระเจ้า ทำให้ฝ่ายศาสนจักรและฝ่ายอาณาจักรมีความเกี่ยวข้องกันและไม่อาจแยกออกจากกันได้ ฝ่ายศาสนจักรปลุกฝังความศรัทธาต่อพระเจ้าและเป็นผู้ปกครองในทางธรรม ส่วนฝ่ายอาณาจักรก็เป็นผู้ปกครองในทางโลก แต่ฝ่ายศาสนจักรอ้างว่าการปกครองในทางโลกดังกล่าว นั้นเป็นการได้รับมอบหมายให้ไปดูแล ปกครองให้เกิดความสงบ อันเป็นโองการของพระเจ้า เมื่อศาสนจักรเข้าครอบงำกษัตริย์ ดังนั้นในการสถาปนาขึ้นเป็นกษัตริย์ จึงมีพระสันตะปาปามาประกอบพิธีเพราะถือเป็นตัวแทนของพระเจ้า ในการปกครอง ศาสนา และกฎหมาย จึงอยู่ภายใต้ความคุ้มครองของพระเจ้าเพราะถือว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างขึ้นมาทั้งสิ้น ตามหลักกฎหมายเป็นสิ่งสูงสุด (The Principal of the Supremacy of Law) ถือว่ากฎหมายมาจากพระเจ้า ดังนั้นกษัตริย์ก็อยู่ภายใต้กฎหมายที่มาจากพระเจ้า กฎหมายจึงถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่เหนืออำนาจของกษัตริย์และมนุษย์

แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่าศาสนาคริสต์จะมีแนวความคิดที่เป็นการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพของประชาชน แต่ในขณะเดียวกันนั้นศาสนาคริสต์กลับมีแนวคิดที่เป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพทางความเห็นมีการมุ่งกำจัดบุคคลที่มีความเห็นขัดแย้งกับศาสนจักร มีการใช้วิธีการที่เป็นการทรมาณ โหดร้าย ทารุณ การประหารชีวิตด้วยการตรึงไม้กางเขน อีกทั้งเป็นการส่งเสริมการปกครองที่มี

ลักษณะเป็นระบบอำนาจนิยม ประชาชนไม่มีสิทธิที่จะต่อต้านการปกครองเพราะถือเป็นการต่อต้านอำนาจของพระเจ้า แนวคิดดังกล่าวจึงถือเป็นการลิดรอนสิทธิเสรีภาพของประชาชน เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่า อิทธิพลของศาสนาคริสต์มีทั้งการรับรองและส่งเสริมการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แต่ในขณะเดียวกันกลับมีการลิดรอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนอีกด้วย

2.1.2.2 แนวความคิดสำนักกฎหมายธรรมชาติ

แนวความคิดของสำนักกฎหมายธรรมชาติเกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยกรีก โดยมีหลักการที่สำคัญ คือ กฎแห่งธรรมชาติเป็นกฎเกณฑ์ที่มีระเบียบแบบแผนที่แน่นอนและเป็นสิ่งที่มีเหตุผลในตัวเอง เป็นสิ่งที่มีคุณค่า เป็นสากลนิรันดร มนุษย์สามารถรับรู้ถึงสิ่งที่มีคุณค่าของสิ่งเหล่านั้นได้ด้วยเหตุผลของมนุษย์เอง เพราะเหตุผลนั้นมีอยู่ตามธรรมชาติของมนุษย์ อีกทั้งสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาตินั้นเป็นหลักเกณฑ์พื้นฐานของความชอบด้วยกฎหมาย กฎหมายที่สอดคล้องกับหลักการของธรรมชาติคือเป็นสิ่งที่ดี มีคุณค่ามีความสมบูรณ์ในตัวเอง ส่วนกฎหมายที่ไม่มีความสอดคล้องหรือขัดแย้งกับหลักการของธรรมชาติเป็นกฎหมายที่ไม่ดี ไม่สมบูรณ์ มีความบกพร่อง ในยุคนี้นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของแนวความคิดของสิทธิตามธรรมชาติ ความเป็นสากลของกฎหมายธรรมชาติ ความเชื่อในเหตุผลตามธรรมชาติของมนุษย์และมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ

จึงเห็นได้ว่า แนวความคิดของสำนักกฎหมายธรรมชาติ เป็นแนวความคิดที่เชื่อว่า นอกเหนือจากกฎหมายฝ่ายบ้านเมืองกำหนดขึ้นยังมีกฎหมายอีกประเภทหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นตามธรรมชาติ มนุษย์ไม่ได้เป็นผู้สร้างขึ้น เป็นกฎหมายที่ใช้ได้โดยไม่จำกัดระยะเวลาและสถานที่ กฎหมายธรรมชาตินั้นมีอยู่เหนือรัฐ กล่าวคือ รัฐต้องเคารพกฎหมายธรรมชาติ การบัญญัติกฎหมายนั้นต้องมีความสอดคล้องกับธรรมชาติ กฎหมายที่บัญญัติขึ้นจะมีสภาพบังคับต่อเมื่อสอดคล้องกับธรรมชาติ โดยนัยกลับกัน กฎหมายบ้านเมืองจะไม่มีสภาพบังคับก็ต่อเมื่อขัดกับธรรมชาติ⁵

ดังนั้น สิทธิและเสรีภาพของมนุษย์ตามแนวความคิดของสำนักกฎหมายธรรมชาติย่อมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในตัวเองและติดตัวมนุษย์มาแต่กำเนิด ไม่ว่าจะเป็น เสรีภาพในการแสดงความคิด เสรีภาพในการแสดงออก เสรีภาพในการเดินทาง เสรีภาพในการนับถือศาสนา เสรีภาพในร่างกาย เสรีภาพดังกล่าวเกิดจากธรรมชาติ

⁵ เกรียงไกร เจริญนาวัฒน์, หลักกฎหมายว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพ (กรุงเทพฯ : วิญญูชน, 2547), หน้า 38

สำนักปรัชญาของสโตอิกได้สืบทอดแนวความคิดจากสำนักกฎหมายธรรมชาติ โดยมีความเชื่อว่ากฎหมายธรรมชาติเป็นกฎเกณฑ์ที่มีเหตุผล มนุษย์สามารถเข้าถึงได้โดยอาศัยเหตุผลที่มีอยู่ตามธรรมชาติและสอนให้มนุษย์ไม่มีความยึดติดในเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ หรือศาสนา อยู่ร่วมกันโดยอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาคของมนุษย์ ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้ว่าเป็นหลักการที่สำคัญเกี่ยวกับความเสมอภาคของมนุษย์ มนุษย์ไม่มีความแตกต่างกันในสภาวะตามธรรมชาติ และเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของความเท่าเทียมกันของมนุษย์ โดยไม่เลือกว่ามีความแตกต่างกัน และให้ความเคารพ ยกย่องในความเป็นมนุษย์ที่มีเหตุผลตามธรรมชาติเหมือนกัน

ต่อมาในยุคกลางสำนักกฎหมายธรรมชาติได้กลายเป็นแนวความคิดที่รุ่งเรืองและมีอิทธิพลปรากฏในศาสนาคริสต์ ความเชื่อในพระเจ้าโดยถือเอาพระเจ้าเป็นสิ่งสูงสุดเหนือธรรมชาติ กฎหมายธรรมชาติอยู่ภายใต้เจตจำนงของพระเจ้า ความศรัทธาในพระเจ้ากับเหตุผลของมนุษย์แยกออกจากกันไม่ได้ โดยเซนต์โทมัส อควินัส (Saint Thomas Aquinas) มีแนวความคิดที่ได้รับการยอมรับในเรื่องการเชื่อมโยงความศรัทธาในพระเจ้ากับกฎหมายธรรมชาติ กฎหมายธรรมชาติปรากฏอยู่ในเจตจำนงของพระเจ้า เจตจำนงของพระเจ้าคือที่มาของกฎหมายธรรมชาติ ซึ่งต่อมามีบทบาทสำคัญในการวางพื้นฐานเกี่ยวกับหลักสิทธิมนุษยชน คือ มนุษย์ทุกคนมีคุณค่าในตัวเองและมีเจตจำนงที่เป็นอิสระที่จะตัดสินใจทำอะไรก็ตามเป้าหมายของตนเองอย่างมีเหตุผลตามหลักธรรมชาติ และนำไปสู่สิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ในด้านต่างๆ

อีกคนหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญ คือ ฮิวโก โกรติอุส (Hugo Grotius) ผู้มีแนวความคิดกฎหมายธรรมชาติสมัยใหม่ มีแนวความคิดแยกทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติออกจากพระเจ้า โดยยืนยันว่าการดำรงอยู่ของกฎหมายธรรมชาติ กฎหมายธรรมชาติ ไม่ได้มีที่มาจากพระเจ้า แต่มีที่มาจากตัวมนุษย์นั่นเอง เชื่อมั่นในการดำรงอยู่ของกฎหมายธรรมชาติ แม้จะไม่มีพระเจ้าซึ่งเป็นแนวความคิดที่หักล้างความเชื่อที่ถูกครอบงำอยู่ภายใต้ศาสนาและความเชื่อเกี่ยวกับพระเจ้า โดยอาศัยเหตุผลในตัวมนุษย์ มนุษย์เป็นผู้สร้างกฎธรรมชาติให้เกิดขึ้น ถึงแม้ว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างมนุษย์ให้เกิดขึ้น แต่โกรติอุสมองว่ามนุษย์ที่ถูกสร้างโดยพระเจ้านั้น พระเจ้าไม่สามารถเปลี่ยนกฎเกณฑ์ที่มนุษย์สร้างขึ้นได้ เมื่อมีที่มาจากมนุษย์ กฎธรรมชาติที่มีที่มาจากมนุษย์จึงไม่มีการเปลี่ยนแปลงและเป็นสากลใช้ได้กับทุกคนได้⁶ เช่น สิทธิเสรีภาพในการเคลื่อนไหว เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานแรกที่เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่เกิดจากกฎธรรมชาติของมนุษย์ และไม่มีใครมาจำกัดสิทธิเสรีภาพในการเคลื่อนไหวได้ การรับรองสิทธิดังกล่าว

⁶ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, หลักกฎหมายว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพ (กรุงเทพฯ : วิทยุชน, 2547), หน้า 39

เป็นการรับรองสิทธิเสรีภาพตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับการเกิดของมนุษย์ จึงถือว่าเป็นกฎหมายธรรมชาติ

จึงเห็นได้ว่า แนวความคิดของสำนักกฎหมายธรรมชาติ เป็นแนวความคิดที่เชื่อว่า นอกเหนือจากกฎหมายฝ่ายบ้านเมืองกำหนดขึ้นยังมีกฎหมายอีกประเภทหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นตามธรรมชาติ มนุษย์ไม่ได้เป็นผู้สร้างขึ้น เป็นกฎหมายที่ใช้ได้โดยไม่จำกัดระยะเวลาและสถานที่ กฎหมายธรรมชาตินั้นมีอยู่เหนือรัฐ กล่าวคือ รัฐต้องเคารพกฎหมายธรรมชาติ การบัญญัติกฎหมายนั้นต้องมีความสอดคล้องกับธรรมชาติ กฎหมายที่บัญญัติขึ้นจะมีสภาพบังคับต่อเมื่อสอดคล้องกับธรรมชาติ โดยนัยกลับกัน กฎหมายบ้านเมืองจะไม่มีสภาพบังคับก็ต่อเมื่อขัดกับธรรมชาติ⁷

ดังนั้น สิทธิและเสรีภาพของมนุษย์ตามแนวความคิดของสำนักกฎหมายธรรมชาติ ย่อมเป็นสิ่งที่มีความค่าในตัวเองและติดตัวมนุษย์มาแต่กำเนิด ไม่ว่าจะเป็น เสรีภาพในการแสดงความคิด เสรีภาพในการแสดงออก เสรีภาพในการเดินทาง เสรีภาพในการนับถือศาสนา เสรีภาพในร่างกาย เสรีภาพดังกล่าวเกิดจากธรรมชาติ

2.1.2.3 แนวความคิดสำนักกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง

แนวความคิดของสำนักกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง เป็นแนวความคิดที่ให้การยอมรับว่า กฎหมายบ้านเมืองหรือกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่เท่านั้นที่เป็นกฎหมายที่แท้จริง โดยถือว่า รัฐอธิปไตยมีอำนาจสูงสุดในการออกกฎหมาย หรือที่เรียกว่า “กฎหมายคือคำสั่งของรัฐอธิปไตย” ดังนั้น กฎหมายในมุมมองของสำนักกฎหมายบ้านเมืองจึงหมายถึงกฎหมายที่รัฐกำหนดขึ้นและบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น

แนวความคิดเกี่ยวกับการรับรองสิทธิและเสรีภาพซึ่งปรากฏอยู่ในกฎหมายลายลักษณ์อักษรในปัจจุบัน เกิดขึ้นจากแนวความคิดสิทธิตามธรรมชาติของบุคคลซึ่งติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่กำเนิด และเป็นสิทธิที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และสำนักกฎหมายบ้านเมือง มีความคิดเห็นว่า การจะทำให้สิทธิและเสรีภาพมีผลบังคับใช้ก็ต่อเมื่อมีการบัญญัติเป็นกฎหมาย และเพื่อเป็นหลักประกันว่าสิทธิและเสรีภาพของบุคคลให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

⁷ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, หลักกฎหมายว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพ (กรุงเทพฯ : วิทยุชน, 2547), หน้า 38

สำนักนี้ถือว่ากฎหมายเป็นสิ่งที่กำหนดขึ้นด้วยความตั้งใจของรัฐหรือกฎหมายเป็นคำสั่งของรัฐธรรมนูญและสิ่งที่กำหนดโดยความตั้งใจของรัฐหรือที่เรียกว่ากฎหมายนี้เป็นสิ่งที่จะมีมาวางระเบียบบังคับเกี่ยวกับการกระทำในเรื่องภายนอกไม่ใช่สิ่งที่จะมีมาบังคับสิ่งที่เป็นการเชื่อภายในจิตใจ ซึ่งการอธิบายของสำนักความคิดนี้ถือว่ากฎหมายต้องมีสภาพบังคับ และสภาพบังคับนั้นต้องเป็นสภาพบังคับเกี่ยวกับการกระทำในเรื่องภายนอกไม่ใช่สภาพบังคับในสิ่งที่เป็นการเชื่อภายในจิตใจ และไม่มีมีความเกี่ยวข้องกับศีลธรรมและจารีตประเพณีเลย การอธิบายเช่นนี้เท่ากับเป็นการสนับสนุนการใช้อำนาจรัฐโดยตรงในการบังคับการทั้งหลายให้เป็นไปตามกฎหมายที่รัฐมีคำสั่งออกมา⁸

นอกจากนี้สำนักกฎหมายบ้านเมืองยังถือว่าความสมบูรณ์ของกฎหมายเป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาแยกออกจากเรื่องความยุติธรรมหรือหลักคุณค่าทางจริยธรรมใดๆ ดังที่ จอห์น ออสติน (John Austin) นักปรัชญาเมธีคนสำคัญในสำนักนี้ได้กล่าวไว้ว่า “การดำรงอยู่ของกฎหมายเป็นคนละเรื่องกับปัญหาความถูกต้องชอบธรรมของกฎหมาย” ความสมบูรณ์ของกฎหมายเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่โดยตัวของมันเองจากการมีสภาพบังคับ ไม่จำเป็นต้องสัมพันธ์ เกี่ยวข้องกับเรื่องคุณค่าทางจริยธรรม ศีลธรรมหรือหลักความยุติธรรมใดๆ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ระบบกฎหมายเป็นระบบที่มีความสมบูรณ์อยู่ในตัวมันเอง เราสามารถหาคำตอบว่า กฎหมายที่ดำรงอยู่คืออะไรโดยไม่ต้องคิดหรือทำการตัดสินใจทางศีลธรรมใดๆ กฎหมายเป็นเรื่องของข้อเท็จจริง (fact) ที่ปรากฏอยู่จริง มิใช่เรื่องของคุณค่า ค่านิยมต่างๆซึ่งถือว่าหาความแน่นอนไม่ได้⁹

กล่าวโดยสรุป สำนักกฎหมายฝ่ายบ้านเมืองให้การยอมรับว่า “กฎหมายคือคำสั่งของรัฐธรรมนูญ” ดังนั้น กฎหมายของรัฐจึงเป็นสิ่งที่ถูกต้องและไม่มีสิ่งใดที่เหนือกว่ากฎหมาย นอกจากนี้ แนวความคิดว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพตามแนวความคิดสำนักกฎหมายฝ่ายบ้านเมืองจึงปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อเป็นการสร้างหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน และทำให้แนวความคิดสิทธิและเสรีภาพตามธรรมชาติถูกรับรองให้เป็นรูปธรรมมากขึ้นอีกด้วย

⁸ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, หลักพื้นฐานกฎหมายมหาชน (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2555), หน้า 420-421.

⁹ จรัญ โฆษณานันท์, นิติปรัชญา Legal Philosophy (กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2538), หน้า 33.

2.1.2.4 แนวความคิดของนักปรัชญา

2.1.2.4.1 ทฤษฎีสัญญาประชาคม

(ก) แนวคิดของโทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes)

ฮอบส์ มีแนวความคิดว่า มนุษย์ในสภาวะธรรมชาติอยู่ในภาวะที่คล้ายสัตว์เดียดรัจฉาน สังคมมีความโหดร้าย มีการแก่งแย่งชิงดีกันและทำให้เกิดความวุ่นวาย เพราะทุกคนใช้สิทธิเสรีภาพของตนเองเต็มที่ ตามอำเภอใจโดยไม่มีข้อจำกัด ซึ่งแต่ละคนมีสิทธิเสรีภาพ ไม่เท่ากัน มนุษย์จึงรักษาสิทธิเสรีภาพของตนเองโดยการใช้กำลังและอำนาจปกป้องตนเอง จึงต้องมีการจำกัดการใช้สิทธิเสรีภาพโดยมนุษย์ตกลงที่จะสละสิทธิทั้งหมดที่มีอยู่ตามธรรมชาติและตกลงโอนสิทธิที่มีอยู่ตามธรรมชาติของมนุษย์ให้แก่ผู้ปกครองเพื่อเป็นการปกป้องคุ้มครองชีวิต ข้อตกลงดังกล่าวเรียกว่า “สัญญาประชาคม” แต่ในมุมมองของฮอบส์ สิ่งสำคัญอยู่ที่ความเข้มแข็งและอำนาจเด็ดขาดของรัฐหรืออธิปัตย์มากกว่า

(ข) แนวคิดของจอห์น ล็อก (John Locke)

ล็อก มีแนวความคิดเกี่ยวกับสภาวะตามธรรมชาติ เช่นเดียวกับ ฮอบส์ คือ มนุษย์ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพที่จะกระทำการต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองโดยไม่มีข้อจำกัด แต่ล็อกมองสภาพสังคมในแง่ดีกว่าฮอบส์ ตรงที่สภาวะตามธรรมชาตินั้นเป็นสภาวะที่มีแต่ความสันติ ไม่ได้แก่งแย่งชิงดีกัน มีสันติภาพและความเสมอภาค มนุษย์ทุกคนรู้จักกฎหมายธรรมชาติที่สอนให้มนุษย์เคารพในความเสมอภาคและมีความเป็นอิสระ ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพในชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน ซึ่งกันและกัน ก่อนการมารวมกันเป็นสังคม มนุษย์ในสภาวะธรรมชาติเป็นมนุษย์ที่สงบ มีจิตใจงาม ช่วยเหลือกันและกัน มนุษย์ทุกคนเท่าเทียมกันและมีเสรีภาพเต็มที่ สังคมในสภาวะธรรมชาติของล็อกมีสังคมเดียว คือ ครอบครัว¹⁰ แต่ในสภาวะตามธรรมชาติ

¹⁰ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, กฎหมายมหาชน เล่ม 1 วิวัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายมหาชนยุคต่างๆ (กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554), หน้า 51.

เช่นนี้ทำให้มีการล้าสรีภาพของบุคคลอื่นได้จนเกิดการกระทบกระทั่งกันเกิดขึ้น ดังนั้น จึงต้องมีหลักประกันเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของตนเอง โดยมีวัตถุประสงค์ในการนำพาความสงบสุขเกิดขึ้นในสังคม จึงต้องทำข้อตกลงที่เรียกว่า “สัญญาประชาคม” เป็นหลักประกันการอยู่ร่วมกัน แต่ “สัญญาประชาคม” ในความคิดของลัทธิต่างจาก “สัญญาประชาคม” ของฮอบส์ คือ ประชาชนไม่ได้ตกลงทำสัญญาร่วมกันแล้วมอบอำนาจทั้งหมดให้แก่องค์อธิปัตย์ แต่สละสิทธิตามธรรมชาติมาเป็นสัญญาประชาคม และการสละสิทธิตามธรรมชาติต้องมืองค์อธิปัตย์ ทุกคนยังมีสิทธิในการรักษาป้องกันอยู่เหมือนเดิม มิได้ถูกจำกัดสิทธิแต่อย่างใด สิทธิต่างๆ ที่ที่เคยมีอยู่ตามสภาวะธรรมชาติก็ยังคงมีอยู่ต่อไป¹¹ นอกจากนี้องค์อธิปัตย์ในความคิดของลัทธิใช้อำนาจอย่างมีขอบเขต เป็นอำนาจที่มีขอบเขตจำกัดภายใต้สัญญาประชาคม

“สัญญาประชาคม” ตามแนวความคิดของลัทธิประกอบด้วยพันธสัญญา 2 พันธสัญญา พันธสัญญาแรก คือ สัญญาที่ประชาชนตกลงทำต่อกัน โดยมีจุดประสงค์เพื่อระงับความขัดแย้งที่เกิดจากการใช้สิทธิเสรีภาพและเพื่อความมั่นคงในชีวิตของแต่ละคน และพันธสัญญาที่ 2 คือ สัญญาที่สร้างขึ้นระหว่างประชาชนกับรัฐ เพื่อแสดงความยินยอมที่จะอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐ โดยรัฐเข้ามาคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนและเพื่อเป็นการควบคุมการใช้อำนาจรัฐถ้ารัฐละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน ประชาชนสามารถเพิกถอนอำนาจรัฐได้

ลัทธิยืนยันว่าเสรีภาพเป็นกฎเกณฑ์พื้นฐานของระบอบการปกครองและต้องสร้างสถาบันการเมืองมาเพื่อคุ้มครองเสรีภาพนี้¹² ลัทธิได้เสนอแนวคิดในการจำกัดอำนาจรัฐโดยการแบ่งอำนาจรัฐออกเป็นส่วน และไม่ให้อำนาจรัฐตกอยู่ภายใต้บุคคลใด บุคคลหนึ่งมีอำนาจในการออกกฎหมายไม่ควรที่จะเป็นผู้บังคับใช้กฎหมาย เพื่อมิให้มีการออกกฎหมายหรือยกเว้นการบังคับใช้กฎหมายเพื่อประโยชน์ส่วนตน ซึ่งต่อมาแนวความคิดดังกล่าวกลายเป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญของการปกครอง อีกทั้งการควบคุมฝ่ายที่ออกกฎหมายโดยฝ่ายนิติบัญญัตินั้นอยู่ภายใต้สัญญาประชาคม มีที่มาจากประชาชน ดังนั้น การใช้อำนาจของรัฐจึงมีข้อจำกัด

¹¹ ปรีชา ช่างขวัญยืน, ปรัชญาอุดมการณ์การเมือง (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), หน้า 132.

¹² บวรศักดิ์ อูวรรณโณ, กฎหมายมหาชน เล่ม 1 วิชาพัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายมหาชนยุคต่างๆ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2554), หน้า 52.

และข้อจำกัดนั้นมีเพื่อปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนหากมีการใช้อำนาจในทางที่ไม่ถูกต้อง ประชาชนสามารถที่จะตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐและสามารถเรียกคืนอำนาจได้

ดังนั้น ตามแนวความคิดของล็อค ได้สร้างหลักการที่สำคัญ 2 ประการ คือ ประการแรก คือ รัฐมีอำนาจที่จำกัดเพื่อประโยชน์ในการปกป้องรักษาสิทธิในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของประชาชน เพราะสิทธิดังกล่าวเป็นสิทธิตามธรรมชาติอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนที่รัฐจะมาล่วงล้ำ ลิดรอนไม่ได้ ประการที่สอง คือ การแบ่งแยกอำนาจออกเป็นฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติออกจากกัน เพื่อให้ฝ่ายที่มีอำนาจในการออกกฎหมายกับฝ่ายที่มีอำนาจบังคับใช้กฎหมายเป็นฝ่ายเดียวกัน เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนมิให้มีการบังคับใช้กฎหมายในทางที่ผิด

(ค) แนวคิดของรูสโซ (Jean Jacques Rousseau)

รูสโซ มีแนวความคิดว่า สภาวะตามธรรมชาติของมนุษย์มีความสอดคล้องกับธรรมชาติ แต่ในสภาวะนั้นมนุษย์ไม่มีความมั่นคงในชีวิต สิทธิ เสรีภาพ จึงต้องหาหลักประกันเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของตนเอง ในยุคนั้นหลักการสิทธิยังไม่เกิดขึ้น แต่เมื่อภายหลังเกิดหลักการสิทธิขั้นต้นทำให้มนุษย์มีความต้องการคุ้มครองทรัพย์สินที่เป็นกรรมสิทธิ์ของตน กรรมสิทธิ์ทำให้เกิดความไม่เสมอภาคกันระหว่างบุคคล มนุษย์จึงต้องหารูปแบบการปกครอง โดยการทำสัญญาประชาคม โดยมนุษย์แต่ละคนยอมเสียสิทธิเสรีภาพของตนเองที่มีอยู่ไม่จำกัดตามสภาวะธรรมชาติ ตกลงโอนสิทธิเสรีภาพของตนให้แก่ส่วนรวม แล้วยอมถูกจำกัดตามกฎหมายของรัฐที่เกิดจากการทำสัญญาประชาคม แต่ละคนนั้นยอมที่จะเข้าทำสัญญากับทุกคนในสังคม โดยมีใช้การโอนสิทธิเสรีภาพของตนให้แก่ผู้ใด ดังนั้น “สัญญาประชาคม” ตามแนวความคิดของรูสโซ คือ “เจตจำนงทั่วไป” (General Will) ของประชาชน ซึ่งเป็นเจตจำนงของสังคมไม่ใช่เจตจำนงของบุคคล การยอมเสียสิทธิเสรีภาพและอยู่ร่วมกันภายใต้การจำกัดสิทธิเสรีภาพโดยกฎหมายและการปฏิบัติตามเจตจำนงทั่วไป ก็คือการปฏิบัติตามเจตจำนงที่ตนเองตั้งขึ้น ดังนั้น ร่างกาย ชีวิต และทรัพย์สินของคนในสังคมจึงได้รับการปกป้องดูแลร่วมกันโดยที่ทุกคนในสังคมมีส่วนร่วมในการก่อให้เกิดเจตจำนงทั่วไป มีวิธีการแสดงออกในรูปแบบของการออกเสียง และการปฏิบัติตามเสียงข้างมากเสียงข้างมาก และเสียงข้างน้อยก็ต้องเคารพเสียงข้างมาก เสียงข้างมากย่อแสดงถึงเจตจำนงร่วมกันอย่างแท้จริงของคนในสังคม

ดังนั้น แนวความคิดของรูสโซ ได้สะท้อนหลักการของสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นสำคัญซึ่งเป็นหลักการที่สำคัญในระบอบประชาธิปไตย เมื่อเจตจำนงทั่วไปมาจากประชาชนก็เสมือนว่าเป็นการปกครองโดยประชาชน และสิ่งที่จะมาจำกัดเสรีภาพได้จะต้องออกมาจากเจตจำนงร่วมกันของคนในสังคม ก็คือ ตัวแทนของประชาชนซึ่งก็คือฝ่ายนิติบัญญัติจริงๆ แล้วรูสโซ สนับสนุนแนวคิดประชาธิปไตยทางตรง ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดการมีผู้แทน แต่หลีกเลี่ยงไม่ได้จึงได้ยอมรับการมีผู้แทน แต่ก็ไม่ได้ทิ้งแนวคิดของ “เจตจำนงร่วม”¹³

2.1.2.4.2 หลักการแบ่งแยกอำนาจ

(ก) แนวคิดของมองเตสกีเออ (Montesquieu)

มองเตสกีเออ มีแนวความคิด เกี่ยวกับการแบ่งแยกอำนาจและหน้าที่ โดยได้รับอิทธิพลแนวความคิดมาจากจอห์น ล็อก โดยมีความเห็นว่า “หลักประกันแห่งเสรีภาพนั้นไม่ได้อยู่ที่การปกครองแบบประชาธิปไตย แต่อยู่ที่รูปแบบรัฐบาลที่มีอำนาจจำกัด”¹⁴ กล่าวคือ ในการปกครองจะต้องมีการควบคุมการใช้อำนาจเพื่อมิให้มีการใช้อำนาจเกินขอบเขต โดยการแบ่งแยกการใช้อำนาจและการถ่วงดุลอำนาจ

การแบ่งแยกอำนาจ คือ การแบ่งแยกองค์กรที่มีอำนาจในการออกกฎหมาย องค์กรที่มีอำนาจในการบังคับใช้กฎหมาย และองค์กรที่มีอำนาจที่พิจารณาพิพากษาตามกฎหมาย ออกจากกัน เพื่อเป็นการประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน วิธีการตามหลักการดังกล่าวเรียกว่า “หลักการแบ่งแยกอำนาจ” (Separate of Power) นอกจากนี้ในหนังสือ De l'esprit des loi ของมองเตสกีเออ ได้กล่าวว่า “ประสบการณ์ของมนุษย์ได้บอกเราเสมอว่า ผู้มีอำนาจมักใช้อำนาจเกินขอบเขต วิธีป้องกันเหตุเช่นนั้นได้ก็คือจะต้องใช้อำนาจมาคานอำนาจ”¹⁵ แม้ว่าแนวคิดของมองเตสกีเออจะมีได้มีการกำหนดองค์กรที่ใช้อำนาจฝ่ายตุลาการอย่างเด่นชัดมากนัก แต่ก็ยังเป็นแนวความคิดที่เริ่มเห็นแนวคิดของการแยกออกจากฝ่ายที่ใช้อำนาจนิติบัญญัติและฝ่ายที่ใช้อำนาจบริหาร และทั้ง 3 อำนาจควรแยกเป็นอิสระออกจากกัน

¹³ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, หลักกฎหมายว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพ (กรุงเทพฯ : วิญญูชน, 2547), หน้า 38

¹⁴ปรีดี เภษมทรัพย์, นิติปรัชญา (กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), หน้า 211.

¹⁵ เรื่องเดียวกัน หน้า 212

กล่าวได้ว่าแนวความคิดของมองเตสกีเออได้มีอิทธิพลครอบงำระบบการเมืองในศตวรรษที่ 19 และต้นศตวรรษที่ 20 อย่างมาก โดยแนวความคิดของเขาทำให้คน ยุคหลังๆ มุ่งความสนใจไปสู่จุดเดียวกันคือเป็นการก่อให้เกิดขบวนการรัฐธรรมนูญนิยมขึ้น ซึ่งเห็นได้จากปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 มาตรา 16 ว่า “ไม่ว่าในสังคมใดก็ตามหากไม่มีการค้ำประกันเสรีภาพของปวงชนและไม่มีการแบ่งแยกอำนาจแล้วไซ้ร้ สังคมนั้นหากรัฐธรรมนูญไม่” หลักการดังกล่าว ได้ปรากฏเป็นรูปธรรมชัดเจนในการร่างรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาเมื่อปี 1787 ที่ได้มีการนำหลักการแบ่งแยกอำนาจของมองเตสกีเออมาใช้อย่างเคร่งครัด และยังคงมีอิทธิพลมาจนถึงปัจจุบัน¹⁶ ดังนั้น แนวความคิดของมองเตสกีเออเรื่องหลักการแบ่งแยกอำนาจจึงได้สะท้อนถึงการให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนรวมทั้งหลักการแบ่งแยกอำนาจอีกด้วย

2.1.2.5 แนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม Constitutionalism)

แนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม คือ แนวความคิดที่จะใช้รัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรให้เป็นเครื่องมือในการกำหนดรูปแบบการปกครองและกำหนดกลไกอันเป็นโครงสร้างพื้นฐาน (infra-structure) ในการจัดองค์กรบริหารของรัฐ¹⁷ ในระยะแรกมีแนวความคิดมาจากการนำกฎหมายลายลักษณ์อักษรมาใช้เป็นเครื่องมือในการจำกัดอำนาจรัฐและรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน อีกทั้งแนวความคิดของสำนักกฎหมายธรรมชาติที่เป็นพื้นฐานในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามธรรมชาติของประชาชนที่ไม่สามารถลบล้างไปจากมนุษย์ได้ กฎหมายธรรมชาตินี้มีอำนาจอยู่เหนือรัฐและกฎหมายที่รัฐบัญญัติขึ้นจะต้องมีความสอดคล้องกับกฎหมายธรรมชาติ ส่งผลให้ผู้ปกครองที่ใช้อำนาจรัฐถูกจำกัดอำนาจมิให้ใช้อำนาจมาลิดรอนสิทธิเสรีภาพของประชาชน หลักการนี้เป็นหลักการพื้นฐานที่ปรากฏอยู่ในคำประกาศเอกราชของสหรัฐอเมริกา ค.ศ. 1776 แนวความคิดรัฐธรรมนูญนิยมดังกล่าว มีหลักการสำคัญ 3 ประการ ดังต่อไปนี้

¹⁶เดชาดิ วงศ์โกมลเชษฐ์, หลักรัฐศาสตร์ (กรุงเทพฯ โรงพิมพ์สมาคมนิติศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2514), หน้า 136.

¹⁷อมร จันทรมบูรณ์, การปฏิรูปการเมือง คอนสติติวชันแนลลิสม์ ทางออกประเทศไทย (กรุงเทพฯ: บริษัทหลักทรัพย์จัดการกองทุนรวมบัวหลวง จำกัด, 2539), หน้า 9.

2.1.2.5.1 การรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของ

ประชาชน

สิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้รับการบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นการนำสิทธิและเสรีภาพตามแนวความคิดของสำนักกฎหมายธรรมชาติมาบัญญัติรับรองไว้เป็นการสร้างหลักประกันสิทธิและเสรีภาพให้แก่ประชาชน โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มีบทบัญญัติให้สิทธิและเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้มีผลผูกพันการใช้อำนาจองค์กรของรัฐ อีกทั้งหากมีการละเมิดสิทธิและเสรีภาพดังกล่าว ประชาชนสามารถใช้สิทธิในทางศาลเพื่อให้รัฐหรือหน่วยงานของรัฐให้ความคุ้มครองแก่ประชาชนได้โดยตรง

2.1.2.5.2 การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ

การทำหน้าที่ในการบริหารประเทศให้สามารถดำรงไว้ซึ่งผลประโยชน์ส่วนรวมประเทศและประชาชน ภายใต้กลุ่มผลประโยชน์แต่ละกลุ่มซึ่งอาจมีความขัดแย้งกัน และอาจขัดต่อผลประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติ ดังนั้นเพื่อเป็นการแสวงหาวิธีการจัดรูปแบบองค์กรทางการเมืองและกลไกการบริหารบ้านเมือง โดยกำหนดความมุ่งหมายจะจัดหรือลดข้อเสียที่จะเกิดขึ้นจากพฤติกรรมและการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบหรือไม่ชอบธรรมของนักการเมืองและของกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ให้มากที่สุด ดังนั้น การเขียนรัฐธรรมนูญนิยมตามแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมจึงมิใช่เพียงเพื่อให้มีองค์กรทางการเมืองที่มาจากการเลือกตั้งและการบัญญัติให้หลักประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามแบบเก่าๆ ที่เคยใช้มาเท่านั้น แต่ต้องเป็นการแสวงหาการกำหนดรูปแบบองค์กรทางการเมืองเพื่อให้สามารถมีแนวนโยบายที่แน่ชัดและมีการบริหารนโยบายได้อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ต้องเป็นองค์กรที่มีวิธีการกำกับและถ่วงดุลการทำหน้าที่ขององค์กรทางการเมืองเพื่อตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐโดยมิชอบ ตามหลักการแบ่งแยกการใช้อำนาจด้วย¹⁸

¹⁸ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, กฎหมายรัฐธรรมนูญ (กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549), หน้า 135.

2.1.2.5.3 การเสริมสร้างเสถียรภาพและประสิทธิภาพ

ให้กับรัฐบาล

กลไกของการบริหารประเทศและการปกครอง นอกจากการรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนแล้ว การกำหนดรูปแบบขององค์กรทางการเมือง เพื่อให้รัฐสามารถที่จะดำเนินแนวนโยบายในการบริหารราชการแผ่นดินโดยมีแนวนโยบายที่แน่ชัดและสามารถบริหารประเทศให้เป็นไปอย่างต่อเนื่องอย่างมีเสถียรภาพและการบริหารประเทศบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

จะเห็นได้ว่า แนวความคิดตามหลักรัฐธรรมนูญนิยมดังกล่าวข้างต้น มีความเชื่อมโยงระหว่างการใช้อำนาจของรัฐในฐานะใช้อำนาจทางปกครองกับประชาชนในฐานะที่เป็นผู้อยู่ใต้อำนาจการปกครอง ในโครงสร้างการใช้อำนาจนั้นจึงต้องมีการรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน มีระบบที่เป็นการควบคุมและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐและรัฐบาลที่มีโครงสร้างที่มีเสถียรภาพและมีประสิทธิภาพในการบริหารประเทศ

2.1.2.5 หลักการจำกัดสิทธิและเสรีภาพ

บทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 นอกจากจะมีบทบัญญัติที่เป็นหลักประกันการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพแล้ว โดยหลักการหากจะมีการจำกัดสิทธิและเสรีภาพดังกล่าวย่อมไม่อาจกระทำได้ เว้นแต่อาศัยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ซึ่งมีบทบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 29 ดังนี้

“การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้จะกระทำมิได้เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่ง กฎหมายเฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดไว้และเท่าที่จำเป็น เท่านั้นและจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้น มิได้

กฎหมายตามวรรคหนึ่งต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป และไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคล หนึ่งเป็นการเจาะจง ทั้งต้องระบุบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจ ในการตรากฎหมายนั้นด้วย

บทบัญญัติวรรคหนึ่งและวรรคสองให้นำมาใช้บังคับกับกฎ หรือ ข้อบังคับที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายด้วย โดยอนุโลม”

จากบทบัญญัติข้างต้นจะเห็นได้ว่าการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามที่ รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองไว้ จะต้องอาศัยบทบัญญัติกฎหมายที่บัญญัติไว้เป็นการเฉพาะ โดยที่ การจำกัดสิทธินั้นจะต้องทำเท่าที่จำเป็นและไม่กระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพ ที่มี ผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป และไม่มุ่งหมายที่จะบังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็น การเฉพาะเจาะจงและต้องระบุบทบัญญัติที่ให้อำนาจแห่งกฎหมายนั้นด้วย กล่าวคือ การจำกัดสิทธิ และเสรีภาพกระทำได้แต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติให้อำนาจไว้ในการตรากฎหมายเพื่อจำกัดสิทธิ โดยมีผลเป็นการทั่วไป ไม่เป็นการมุ่งหมายใช้บังคับ เฉพาะกรณีหรือเฉพาะบุคคล ซึ่งเป็นข้อแตกต่างจากการออกคำสั่งทางปกครองซึ่งเป็นเรื่องที่ใช้บังคับ เฉพาะรายและมีลักษณะเป็นรูปธรรมเป็นอำนาจหน้าที่ของฝ่ายบริหาร ดังนั้น การห้ามมิให้มีการออก กฎหมายเพื่อใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งจึงเป็นการป้องกันมิให้ฝ่ายนิติบัญญัติล่วงล้ำเข้ามาในเขต อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของฝ่ายบริหาร¹⁹ นอกจากนี้ หลักการใช้บังคับเป็นการทั่วไปและ หลักการห้ามตรากฎหมายใช้บังคับเฉพาะกรณีและเฉพาะบุคคล ยังเป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดการรับรอง และคุ้มครองมิให้เกิดการตรากฎหมายที่เป็นการเลือกปฏิบัติต่อบุคคล ดังนั้น กฎหมายที่มีผลเป็นการ บังคับทั่วไปจึงเป็นเครื่องประกันความสม่ำเสมอและความเท่าเทียมกันในผลทางกฎหมายสำหรับ ข้อเท็จจริงหรือสถานการณ์ที่เหมือนกัน²⁰

ในส่วนของการคุ้มครองสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพ มีหลักการจำกัดสิทธิและ เสรีภาพต้องเป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน คือ ต้องมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

- (1) ความเหมาะสม เมื่อการจำกัดสิทธินั้นสามารถทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ในเรื่องนั้นได้
- (2) ความจำเป็น เนื่องจากไม่มีมาตรการอื่นใดที่จะไปกระทบสิทธิและเสรีภาพได้ น้อยกว่ามาตรการที่นั้นแล้ว โดยการจำกัดสิทธินั้นจะต้องเป็นวิธีการที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิของ ประชาชนน้อยที่สุด และ
- (3) ความสมเหตุสมผล ผลกระทบที่เกิดขึ้น เกิดประโยชน์สาธารณะและประชาชน มากกว่า

¹⁹ บรรเจิด สิงคนดี . สารานุกรมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เรื่องหลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและหลักความ เสมอภาคและหน้าที่ของชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญ . (นนทบุรี : วิทยาลัยการเมืองการปกครอง , 2552) หน้า 67

²⁰ เรื่องเดียวกัน หน้า 67

หลักความเสมอภาคเป็นหลักการสำคัญต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการ ในฐานะที่ได้รับความคุ้มครองในความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติเพราะความแตกต่างทางร่างกายหรือจิตใจ

2.1.2.6 หลักปัจเจกชนนิยม

หลักปัจเจกนิยมเป็นพื้นฐานสำคัญอย่างหนึ่งของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยหลักปัจเจกนิยมนี้ถือเป็นผลจากอารยธรรมกรีกโบราณที่มีความเจริญรุ่งเรืองเรื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและเป็นอีกหนึ่งปรัชญาที่ชื่นชมในความเป็นมนุษย์ ชื่นชมความรู้ความสามารถ ความมีเหตุผลของมนุษย์ ฯลฯ เพียงแต่หลักปัจเจกชนนิยมเน้นให้ความสำคัญกับมนุษย์ในลักษณะที่เป็นปัจเจกชนแต่ละคนไป มิได้มองมนุษย์ในภาพรวมดังเช่นหลักมนุษยนิยม โดยถือว่ามนุษย์แต่ละคนทุกคนมีฐานะแห่งความเป็นมนุษย์เช่นเดียวกัน มนุษย์แต่ละคนมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน มีเอกลักษณ์ และมีความเป็นหนึ่งเดียวในตัวของมนุษย์แต่ละคน แนวความคิดนี้จึงมีส่วนช่วยสนับสนุนส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตยได้เป็นอย่างดี ทำให้มนุษย์ทุกคนในสังคมมองเห็นคุณค่าของตนและตระหนักถึงสิทธิและเสรีภาพของตนมากยิ่งขึ้น มนุษย์แต่ละคนจึงมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน ดังนั้น ในแง่ของผู้ทรงสิทธิ มนุษย์ที่จะได้รับประกันสิทธิและเสรีภาพนั้นจึงหมายถึงบุคคลทุกคนโดยไม่มีข้อจำกัดในลักษณะตัวบุคคล หากไม่มนุษย์ตามความหมายอย่างกว้างซึ่งเป็นนามธรรมแต่อย่างไร²¹

หลักปัจเจกนิยมดังกล่าวข้างต้น เป็นผลมาจากหลักกฎหมายธรรมชาติและเสรีนิยมทางการเมือง และหลักการดังกล่าวได้ถูกแผ่ขยายไปทั่วโลก และเป็นที่ยุติกันกันนามของหลักสิทธิมนุษยชน

ทั้งนี้ นับแต่มีเหตุการณ์การปฏิวัติฝรั่งเศส ดังปรากฏในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองฝรั่งเศส วันที่ 26 สิงหาคม 1789 โดยคำประกาศนี้ให้ความสำคัญกับคนแต่ละคนรวมทั้งสิทธิเสรีภาพของบุคคลนั้นว่าเป็นหัวใจของสังคม ตามทฤษฎีนี้ถือว่าหัวใจของสังคมอยู่ที่การยอมรับคุณค่าของทุกคนแต่ละคนรวมกันเป็นสังคม รัฐหรือสังคมไม่สามารถก้าวท้าวสิทธิของเขาได้ เว้นเพื่อประโยชน์ส่วนร่วม² อันจะเห็นได้จากคำประกาศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมืองปี ค.ศ. 1789 ซึ่งมีข้อความว่า

²¹ ชยกร แก้วมาก, "การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญภายใต้วัฒนธรรมทางการเมืองไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษาด้านนิติศาสตร์, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552), หน้า 81-82.

“มนุษย์เกิดมาและมีชีวิตอยู่โดยอิสระและโดยเสมอภาคภายใต้กฎหมาย ความแตกต่างในสังคมจะมีได้ก็เพื่อประโยชน์อันร่วมกัน”

ต่อมาความคิดที่ว่ามนุษย์เกิดมาย่อมเสมอภาคกันตามปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนปี ค.ศ. 1789 นี้ได้รับการยืนยันและขยายความโดยอารัมภบทของรัฐธรรมนูญปี 1946 และปัจจุบันหลักการดังกล่าวได้ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส ฉบับลงวันที่ 3 มิถุนายน 1958 โดยได้แสดงความยึดมั่นในหลักสิทธิมนุษยชนและหลักอำนาจอธิปไตยเป็นของชาติ โดยรัฐธรรมนูญปี 1958 ได้ยืนยันปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมืองปี 1789 และอารัมภบทของรัฐธรรมนูญปี 1946 ไว้ด้วย²²

หากเมื่อพิจารณาถึงหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์กับหลักปัจเจกชนแล้วนั้น จะเห็นได้ว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นเรื่องของการปฏิบัติต่อบุคคลแต่ละคน ภายใต้กรอบของกฎหมายหรือ บรรทัดฐานของสังคม โดยในการปฏิบัติต่อบุคคลนั้นจะต้องคำนึงถึงผลที่อาจไปกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลนั้น และเมื่อใดที่คนในสังคมตระหนักและยอมรับในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลแต่ละคน โดยแนวคิดปัจเจกชนนิยม คือ แนวคิดที่ให้ความสำคัญกับคุณค่าของมนุษย์แต่ละคนในฐานะปัจเจกชน และเป็นสิ่งที่รัฐและคนทุกคนต้องยอมรับและเคารพ อันเป็นการให้ความสำคัญกับสิทธิของบุคคล และสิทธิของบุคคลนี้เป็นสิทธิตามธรรมชาติที่ไม่อาจโอนให้แก่กันได้ สิทธิตามธรรมชาตินั้นเกิดขึ้นพร้อมกับบุคคลและเป็นสิทธิประจำตัวของบุคคลนั้น จะจำกัด ลิดรอน หรือ ให้แก่ผู้อื่นไม่ได้ สิทธิตามธรรมชาติจึงเป็นสิทธิที่ตกอยู่กับบุคคลทุกคนและตลอดไป ไม่ใช่สิทธิสำหรับประชาชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ แต่เป็นสิทธิที่มนุษย์ทุกคนทุกสถานที่ต่างได้รับ ทั้งนี้โดยเหตุที่เขาเหล่านั้นเป็นมนุษย์²³

2.1.2.7 หลักความเสมอภาค

หลักความเสมอภาคเป็นหลักพื้นฐานของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ซึ่งหมายความว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จะได้รับการรับรองและคุ้มครองก็ต่อเมื่อบุคคลสามารถนำสิทธิต่างๆ ที่รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองและคุ้มครองไว้ไปอ้างได้อย่างเท่าเทียมกัน ดังนั้น คนพิการ ถึงแม้จะมีความแตกต่างจากบุคคลอื่น แต่ย่อมได้รับความคุ้มครองอย่างเท่าเทียมกับบุคคลอื่น ใน

²² เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, "หลักความเสมอภาค" [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.publaw.net/publaw/view.aspx?id=657>

²³ กุลพล พลวัน สิทธิมนุษยชนในสังคมโลก (กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2547), หน้า.

ฐานะที่มีความเป็นมนุษย์เหมือนกัน หากมีการปฏิบัติที่เป็นการขัดต่อหลักความเสมอภาคแล้ว ก็ยังถือเป็นกรกระทำกรกระทำที่ละเมิดต่อหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อีกด้วย

2.1.2.7.1 ความหมายของหลักความเสมอภาค

หลักความเสมอภาคเป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ นอกจากสิทธิในชีวิตและร่างกายที่แสดงให้เห็นว่ามนุษย์ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกันตามธรรมชาติ และทุกคนต้องเคารพในสิทธิและเสรีภาพของกันและกัน อันมีลักษณะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับปัจเจกบุคคลและกับสังคม แม้รัฐธรรมนูญจะให้การรับรองคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นย่อมไร้ความหมาย ถ้ารัฐธรรมนูญไม่ได้บัญญัติรับรองหลักความเสมอภาคไว้ด้วยเพราะหลักความเสมอภาคเป็นรากฐานของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มนุษย์จะดำรงอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีหากมนุษย์มีสิทธิและเสรีภาพเท่าเทียมกับมนุษย์คนอื่น ๆ ในสังคม หลักความเสมอภาคจึงหมายถึงความเสมอภาคในกฎหมาย กล่าวคือ บุคคลย่อมมีสิทธิและหน้าที่ในทางกฎหมายเช่นเดียวกับบุคคลอื่น ๆ ไม่ใช่หมายความว่าทุกคนจะต้องมีความเสมอภาคในการมีวัตถุประสงค์ของและความเสมอภาคในกฎหมายนี้อาจเป็นได้ทั้งในทางสิทธิและในทางหน้าที่หรือภาระ²⁴ ความเสมอภาคในทางหน้าที่หรือภาระ ได้แก่ ความเสมอภาคในการเก็บภาษีอากรตามความสามารถของแต่ละบุคคล หรือ ความเสมอภาคในการรับราชการทหาร

หลักความเสมอภาคเป็นหลักที่ทำให้ประชาชนทุกคนได้รับการปฏิบัติจากรัฐอย่างเท่าเทียมกันโดยองค์กรต่างๆ ของรัฐรวมทั้งฝ่ายปกครองให้ต้องปฏิบัติต่อบุคคลที่เหมือนกันอย่างสาระสำคัญอย่างเดียวกัน และต้องปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกันในสาระสำคัญที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะเฉพาะของแต่ละคน²⁵ แต่การที่จะแบ่งแยกบุคคลออกเป็นประเภทๆ แล้วปฏิบัติต่อบุคคลต่างประเภทกันให้มีความแตกต่างกันออกไป ที่เรียกว่า

²⁴ หลวงประดิษฐมนูธรรม, คำอธิบายกฎหมายปกครอง ในประชุมกฎหมายมหาชนและเอกชนปริทัศน์มยงค์ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2522), หน้า 154. อ้างใน บรรเจิด สิงคะเนติ, หลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ, (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2555) หน้า 154

²⁵ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์ สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2543), หน้า 95. อ้างใน บรรเจิด สิงคะเนติ, หลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ, (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2555) หน้า 154

“การปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกัน” (different treatment) นั้น ไซ่ว่าจะสามารถกระทำได้เสมอไป ทุกกรณี อาจทำให้กลายเป็น “การเลือกปฏิบัติต่อบุคคลโดยไม่เป็นธรรม” ได้

2.1.2.7.2 ที่มาของหลักความเสมอภาค

หลักความเสมอภาคถือว่าเป็นหลักพื้นฐานของศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ซึ่งมนุษย์ย่อมได้รับการรับรองและคุ้มครองจากกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน ในฐานะที่เป็นมนุษย์โดยมีต้องคำนึงถึงคุณสมบัติอื่นๆ อาทิ เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ถิ่นกำเนิด เป็นต้น และขณะเดียวกันก็ถือได้ว่าหลักความเสมอภาคนี้เป็นหลักที่ควบคุมมิให้รัฐใช้อำนาจของตนตามอำเภอใจโดยการใช้อำนาจของรัฐแก่กลุ่มบุคคลใดบุคคลหนึ่งรัฐต้องสามารถอธิบายได้ว่าเพราะเหตุใดรัฐจึงกระทำการอันก่อให้เกิดผลกระทบหรือเป็นการให้ประโยชน์แก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งนั้น โดยเฉพาะ หากการให้เหตุผลไม่อาจรับฟังได้แสดงว่าการใช้อำนาจของรัฐนั้นเป็นไปตามอำเภอใจ ดังนั้นหลักความเสมอภาคจึงเป็นหลักสำคัญในการรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนและสามารถนำมาตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐไม่ว่าจะเป็นฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และ ฝ่ายตุลาการได้²⁶ หลักความเสมอภาคมีที่มาและพัฒนาการแนวความคิด ดังต่อไปนี้

(ก) อิทธิพลของศาสนาคริสต์

แนวความคิดเรื่องหลักความเสมอภาค ในสมัยดั้งเดิมเกิดจากคำสอนของศาสนาคริสต์ที่ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจและระบบทาสที่มีอยู่ในในยุคของอาณาจักรโรมัน ต่อมาในสมัยกลาง ระบบศักดินาได้ยกเลิกแนวความคิดเรื่องความเสมอภาคและสร้างลำดับชั้นของสังคมขึ้นแปรผันตามสภาพของที่ดินและบุคคล ในทาง ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกเป็นศาสนาเดียวที่ได้รับการยอมรับในทางกฎหมาย ทั้งกฎหมายแพ่งและกฎหมายมหาชนไม่มีลักษณะเป็นเอกภาพแต่จะแปรผันไปตามมณฑล เมือง หรือกลุ่มคน²⁷ ทั้งนี้ ในหลักคำสอนของศาสนาคริสต์มีหลักว่า มนุษย์ทุกคนเป็นลูกของพระบิดาองค์เดียวกัน มีคุณค่าและศักดิ์ศรีเท่าเสมอกันต่อหน้าพระเจ้า แต่ต่อมาเมื่อพ้นสมัยกลาง เริ่มมีชนชั้นกลางเกิดขึ้นในสังคมเกิดการค้าการพาณิชย์ เริ่มมีการสะสมความมั่งคั่ง เริ่มมีชนชั้นกลางเกิดขึ้นในสังคม เกิดการค้า

²⁶ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์ หลักความเสมอภาค, <http://www.pub-law.net/publaw/view.aspx?id=657>

²⁷ สมคิด เลิศไพฑูรย์, หลักความเสมอภาค, วารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 30 ฉบับที่ 2 (มิถุนายน 2543) หน้า 161

พาณิชย์ เริ่มมีการสะสมความมั่งคั่ง จนชนชั้นกลางเข้ามาเป็นกลุ่มคนที่มีอิทธิพลในสังคม จึงได้มีการเรียกร้องให้มีการปฏิบัติต่อกันอย่างเสมอภาคทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองซึ่งเอกสารที่แสดงออกถึงเรื่องนี้ได้ดีที่สุดก็คือ ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิของมนุษย์และพลเมือง (Déclaration des droits de l'homme et du citoyen) ซึ่งได้ตราขึ้นภายหลังการปฏิวัติใหญ่ของฝรั่งเศสในปี 1789 ลงวันที่ 26 สิงหาคม 1789 โดยได้บัญญัติรับรองไว้ถึง 3 มาตรา ได้แก่

“มาตรา 1 “มนุษย์กำเนิดและดำรงชีวิตอย่างมีอิสระและเสมอภาคกันตามกฎหมาย การแบ่งแยกทางสังคมจะกระทำได้อีกก็แต่เพื่อผลประโยชน์ร่วมกันของส่วนรวม”

มาตรา 6 “กฎหมายคือการแสดงออกของเจตนารมณ์ร่วมกัน...กฎหมายจะต้องเหมือนกันสำหรับทุกคนไม่ว่าจะเป็นการคุ้มครองหรือลงโทษก็ตาม พลเมืองทุกคนเท่าเทียมกันเบื้องหน้ากฎหมายและได้รับการยอมรับอย่างเท่าเทียมกันในเรื่องศักดิ์ศรี สถานะและงานภาครัฐตามความสามารถโดยปราศจากความแตกต่าง เว้นแต่เฉพาะพลังและพรสวรรค์ของแต่ละคน”

มาตรา 13 “เพื่อทำนุบำรุงกองทัพและเพื่อรายจ่ายในการดำเนินงานของรัฐ จำเป็นที่จะต้องเก็บภาษี ซึ่งจะต้องมีการกระจายภาระภาษีอย่างเท่าเทียมกันสำหรับพลเมืองทุกคนโดยคำนึงถึงความสามารถของแต่ละคน”

ภายหลังแนวความคิดเรื่องหลักความเสมอภาคนี้ ก็มีการนำไปบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญของประเทศต่างๆ เพื่อเป็นการรับรองหลักการดังกล่าวอย่างชัดเจน เช่น รัฐธรรมนูญฝรั่งเศส , รัฐธรรมนูญสหพันธรัฐเยอรมัน , รัฐธรรมนูญอิตาลี , รัฐธรรมนูญของสหพันธรัฐออสเตรเลีย รวมทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีเอกสารระหว่างประเทศหลายฉบับที่ได้บัญญัติรับรองหลักความเสมอภาคไว้ เช่น ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) , กติการระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Convention of Civil and Political Rights) , ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิในการพัฒนา (International on the Rights to Development) โดยได้ระบุหลักเกณฑ์การไม่เลือกปฏิบัติต่อบุคคลทุกคน²⁸

²⁸ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์ หลักความเสมอภาค ,รวมบทความกฎหมายมหาชนจากเว็บไซต์ www.Pub-Law.Net (กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2556), หน้า 374-375.

(ข) อิทธิพลของศาสนาพุทธ

หากพิจารณาจากหลักคำสอนของศาสนาพุทธ มีหลักคำสอนให้เลิกความคิดในเรื่องชนชั้น และวรรณะ เช่น ในสิลวิมังสชาดก (ปัจเจกนิบาตชาดก สุตตตปิฎก เล่ม 27 หน้า 175) ทรงตรัสว่า “ชาติและวรรณะเป็นของเปล่า ศีลต่างหากเป็นของสูงสุด ถ้าไม่มีศีลแล้ว สุตจะไม่มีประโยชน์อะไร”²⁹

ในกัณณกัตถลสูตร (มัชฌิมนิคาย มัชฌิมปิณณาสุตปิฎก เล่ม 13 หน้า 517) ทรงตรัสว่า “วรรณะทั้ง 4 คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ และศูทร ถ้ามีคุณธรรมแล้วก็เชื่อว่าเสมอกัน” เรื่องความเสมอภาคนี้ปรากฏให้เห็นชัดแจ้งในเรื่องพระธรรมวินัยคือ ภิกษุใดบวชก่อนจะได้รับความเคารพจากผู้บวชทีหลัง แม้ผู้บวชทีหลังจะเกิดในสกุลหรือวรรณะที่สูงกว่าก็ตาม ตัวอย่างในสมัยพุทธกาลก็เช่นพระราหุลซึ่งเป็นพระราชโอรส เมื่อบวชเป็นสามเณรก็ต้องให้ความเคารพแก่ผู้บวชก่อนเช่นกัน³⁰

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าพุทธศาสนา มีหลักคำสอนที่สอดคล้องกับหลักความเสมอภาค ดังจะเห็นได้จาก พระพุทธศาสนามีคำสอนโดยไม่ได้มีการแบ่งแยกชั้นวรรณะของบุคคล ไม่ว่าจะมาจากวรรณะใดก็สามารถปฏิบัติญาณตนเป็นพุทธมามะกะ และสามารถบวชในพระพุทธศาสนาได้ทั้งสิ้น แต่ในทางกลับกัน ความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ ฮินดูที่มีการแบ่งวรรณะของบุคคลออกจากกันอย่างเด็ดขาด ได้แก่ วรรณะ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ และศูทร เช่น การแต่งงานของบุคคลภายในวรรณะเดียวกัน และผู้ที่มีวรรณะต่ำกว่าไม่ได้รับการยอมรับในสังคม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN

(ค) สำนักกฎหมายธรรมชาติ

นอกจากหลักความเสมอภาคจะมีที่มาจากหลักคำสอนของศาสนาคริสต์ และพระพุทธศาสนาแล้ว ยังมีที่มาจากสำนักกฎหมายธรรมชาติ โดยลักษณะและรูปแบบแนวความคิดของสำนักกฎหมายธรรมชาติ มีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ ประการแรก เป็นกฎหมายที่ใช้ได้โดยไม่จำกัดเวลา คือ ไม่มีเวลาล่วงพ้นสมัย ประการที่สอง ใช้ได้ทุกแห่งไม่จำกัดว่าต้องใช้ในรัฐใดรัฐหนึ่ง และประการที่สาม อยู่เหนือกฎหมายของรัฐ คือ รัฐจะออกกฎหมายให้ขัดแย้งกับกฎหมายธรรมชาติไม่ได้ มิฉะนั้น กฎหมายของรัฐก็จะใช้บังคับไม่ได้³¹

²⁹ กุลพล พลวัน , สิทธิมนุษยชนในสังคมโลก , (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติธรรม ,2547) , หน้า 17

³⁰ เรื่องเดียวกัน หน้า 17

³¹ กุลพล พลวัน สิทธิมนุษยชนในสังคมโลก หน้า 6

โดยหลักกฎหมายธรรมชาตินั้น มีแนวความคิดว่า “มนุษย์เกิดมาอย่างเท่าเทียมกัน และพระเจ้าซึ่งเป็นผู้สร้างมนุษย์ขึ้นมาได้มอบสิทธิบางอย่างแก่มนุษย์ สิทธิเหล่านี้ไม่อาจโอนให้แกกันได้ และไม่มีใครจะล่วงละเมิดได้ ซึ่ง ได้แก่ สิทธิในชีวิต เสรีภาพ และสิทธิที่จะหาความสุขและรัฐทั้งหลายจะต้องกระทำทุกอย่างเพื่อให้มนุษย์มีสิทธิเหล่านี้ อย่างเต็มที่ วิธีการเช่นนี้ทำให้มนุษย์ซึ่งเป็นสัตว์โลกที่ใช้เหตุผล ยอมรับว่าเป็นหลักที่ดี และเชื่อว่าจะทำให้มนุษย์อยู่ในสังคมอย่างสันติและมีความสุข”³²

ทั้งนี้ นักปรัชญาในยุคสมัยก่อนจึงให้ความสำคัญกับสิทธิตามธรรมชาติเป็นอย่างมากในฐานะที่เป็นสิ่งที่เคียงคู่กับกฎหมายธรรมชาติ ดังจะเห็นได้จากการที่มีการบัญญัติรับรองและคุ้มครองหลักความเสมอภาคไว้ในรัฐธรรมนูญ อันเป็นการยอมรับในแนวความคิดของสำนักกฎหมายธรรมชาติ โดยถือหลักการว่าบุคคลย่อมมีความเสมอภาคที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน

(ง) สำนักกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง

ลักษณะและแนวความคิดของสำนักกฎหมายฝ่ายบ้านเมืองนั้นให้ความสำคัญกับกฎหมายของผู้ปกครองหรือรัฐอธิปไตย และเน้นความสำคัญของการบัญญัติกฎหมายในรูปแบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร ซึ่งมีความชัดเจนแน่นอนสามารถชี้ยันกับทุกคนได้เป็นการทั่วไป อันเป็นการสร้างกรอบการใช้อำนาจรัฐมิให้ใช้อำนาจล่วงล้ำกรอบแห่งกฎหมาย โดยแนวความคิดของสำนักกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง จึงมีการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษร ดังนั้น การบัญญัติรับรองและคุ้มครองหลักความเสมอภาคไว้เป็นกฎหมาย ลายลักษณ์อักษร เพื่อเป็นการสร้างหลักประกันให้แก่ประชาชน

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่า แนวคิดและที่มาของหลักความเสมอภาค ข้างต้น ได้ส่งผลต่อรัฐธรรมนูญของประเทศต่างๆ รวมถึงรัฐธรรมนูญของประเทศไทย โดยหากย้อนดูประวัติศาสตร์การปกครองของไทยแล้ว จะเห็นว่าก่อนมีการปฏิวัติเปลี่ยนแปลง การปกครองของไทย ประเทศไทยไม่มีการนำหลักความเสมอภาคมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เนื่องจากพระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้มีพระราชอำนาจในการปกครองประเทศ หลังจากมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยในปี พ.ศ. 2475 โดยคณะราษฎรก็มีการนำหลักความเสมอภาคมาใช้ในประเทศไทย โดยคณะราษฎรได้ประกาศหลัก 6 ประการ ขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการปกครอง

³² เรื่องเดียวกัน หน้า 8

ประเทศ³³ ซึ่งได้แก่ 1.หลักเอกราช 2.ปลอดภัย 3.เศรษฐกิจ 4.เสมอภาค 5.เสรีภาพ 6.การศึกษา โดยในรัฐธรรมนูญฉบับแรก มีบทบัญญัติที่ได้กล่าวถึงในหลักความเสมอภาค ไว้ดังนี้

“ภายในบทบังคับแห่งบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญนี้ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย ฐานันดรศักดิ์ โดยกำเนิดก็ดี การแต่งตั้งก็ดี หรือโดยประการอื่นก็ดี ไม่กระทำให้เกิดอภิสิทธิ์แต่อย่างใดเลย”

จากบทบัญญัติข้างต้น ถือเป็นบทบัญญัติมาตราแรกที่ได้มีการบัญญัติรับรองหลักความเสมอภาค ให้เห็นถึงความเท่าเทียมกันของบุคคล อีกทั้งยังเป็นการลดบทบาทของการมีอภิสิทธิ์ชนในสังคมไทย ถึงแม้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับต่อไปมา จะมีบทบัญญัติหลักความเสมอภาคไว้ แต่รัฐธรรมนูญฉบับที่มีการบัญญัติหลักความเสมอภาคได้ครบถ้วนที่สุดคือ รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540

2.1.2.7.3 หลักเกณฑ์ทั่วไปของหลักความเสมอภาค

หลักเกณฑ์ทั่วไปของหลักความเสมอภาคคือ จะต้องปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญเหมือนกันอย่างเท่าเทียมกัน และจะต้องปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญเหมือนกันอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มีบทบัญญัติรับรองหลักความเสมอภาค ไว้ในมาตรา 30 บัญญัติว่า

“บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย เท่าเทียมกัน

ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิดเชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้

³³ บรรเจิด สิงคะเนติ หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หน้า 158

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม”

จากหลักเกณฑ์ของบทบัญญัติดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า บทบัญญัติในวรรคแรก เป็นหลักการรับรองความเสมอภาคทั่วไป หรือเป็นหลักความเสมอภาคเบื้องต้นทางกฎหมาย วรรคสอง เป็นหลักความเสมอภาคระหว่างเพศหญิงและเพศชาย หรือเป็นหลักการรับรองความเสมอภาคเฉพาะเรื่อง วรรคสาม เป็นหลักการห้ามมิให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม และวรรคท้าย เป็นหลักการที่รัฐสามารถเลือกปฏิบัติได้ หากเป็นที่มุ่งหมายเพื่อขจัดอุปสรรค ลดความเหลื่อมล้ำ หรือส่งเสริมความเท่าเทียมกัน

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าหลักความเสมอภาคไม่ได้เรียกร้องให้ทุกคนต้องเท่าเทียมกันทุกรณี กรณีจะเข้าหลักเกณฑ์เฉพาะภายในขอบเขตของกฎหมายหรือความเสมอภาคเรียกร้องแต่เพียงว่ารัฐต้องปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญเหมือนกันอย่างเดียวกัน และปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญแตกต่างกันให้แตกต่างกัน ถ้ามีการปฏิบัติต่อบุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญให้แตกต่างกัน หรือปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกันในสาระสำคัญอย่างเดียวกัน ย่อมเป็นการขัดต่อความเสมอภาคอันก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องแก่บุคคลที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำนั้น โดยอาจใช้สิทธิเรียกร้องในทางศาลได้ ทั้งบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลอาจใช้สิทธิดังกล่าวได้ ทั้งบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลก็อาจใช้สิทธิดังกล่าวได้ในกรณีของนิติบุคคล ศาลปกครองสูงสุดก็ได้มีคำวินิจฉัยไว้ในคำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดว่าบุคคลตามมาตรา 30 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย รวมถึงนิติบุคคลด้วย ซึ่งเป็นครั้งแรกที่มีคำพิพากษารับรองความเสมอภาคระหว่างนิติบุคคลด้วยกัน ทั้งนี้ ความผูกพันขององค์กรที่ต้องผูกพันต่อหลักความเสมอภาค รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 27 บัญญัติไว้ว่า

“ สิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้โดยชัดแจ้ง โดยปริยายหรือโดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ย่อมได้รับความคุ้มครองและผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐโดยตรงในการตรากฎหมาย การใช้บังคับกฎหมาย และการตีความกฎหมายทั้งปวง”

ดังนั้น หลักความเสมอภาคเป็นสิทธิประการหนึ่งซึ่งรัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองไว้ จึงมีผลผูกพันการใช้อำนาจรัฐของทุกองค์กร ดังต่อไปนี้

(1) ความผูกพันของหลักความเสมอภาคต่อฝ่ายนิติบัญญัติ

กฎหมายแต่ละฉบับจะต้องมีการบัญญัติไว้ในลักษณะเป็นการทั่วไปและมีผลบังคับใช้แก่คนทุกคน โดยมีข้อพิจารณาดังต่อไปนี้

การบัญญัติกฎหมายให้มีการปฏิบัติแตกต่างกัน จะต้องมิใช่เหตุผลที่สามารถรับฟังได้ กล่าวคือ การบัญญัติกฎหมายที่เป็นการขัดต่อหลักความเสมอภาค เมื่อมีการบัญญัติกฎหมายให้มีการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญแตกต่างกัน และมีการบัญญัติกฎหมายให้มีการปฏิบัติอย่างแตกต่างกัน ต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญเหมือนกัน

นอกจากนี้ ยังรวมถึงข้อพิจารณากรณีการบัญญัติกฎหมายของฝ่ายนิติบัญญัติ ต้องคำนึงถึงหลักความสอดคล้องกันกับระบบกฎหมาย โดยในการบัญญัติกฎหมายขึ้นมาบังคับใช้ จะต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ของกฎหมายที่บัญญัติไว้บังคับใช้อยู่

สิ่งที่เป็นสาระสำคัญหรือหลักเกณฑ์พื้นฐานที่ได้กำหนดไว้สำหรับขอบเขตของเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และเป็นกฎเกณฑ์ที่ฝ่ายนิติบัญญัติเป็นผู้กำหนดขึ้นเอง ในกรณีนี้ฝ่ายนิติบัญญัติไม่สามารถที่จะบัญญัติหลักกฎหมายในเรื่องนั้นๆ ให้แตกต่างไปจากหลักการพื้นฐานนั้นได้โดยปราศจากเหตุผลอันสมควร³⁴

ทั้งนี้ กรณีที่จะถือเป็นการละเมิดหลักความเสมอภาคโดยฝ่ายนิติบัญญัติ ได้แก่

(ก) กรณีที่มีการปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียมกันระหว่างบุคคล 2 กลุ่มโดยเป็นกรณีมีการปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียมกันนั้นก่อให้เกิดประโยชน์ให้บุคคลกลุ่มหนึ่ง แต่เป็นการก่อให้เกิดภาระให้บุคคลอีกกลุ่มหนึ่งสามารถแก้ไขโดยการขยายประโยชน์ให้แก่บุคคลอีกกลุ่มหนึ่งหรือขยายภาระให้แก่อีกบุคคลหนึ่ง หรือทำให้ได้รับประโยชน์หรือก่อให้เกิดภาระอย่างเท่าเทียมกันระหว่างบุคคลทั้ง 2 กลุ่ม ทั้งนี้ หากเป็นกรณีที่การก่อให้เกิดเป็นภาระแก่บุคคลนั้นหากเป็นกรณีที่เกิดจากบทบัญญัติของกฎหมาย ศาลอาจริวินิจฉัยเพื่อให้ยกเลิกบทบัญญัติกฎหมายดังกล่าวได้

(ข) กรณีที่บทบัญญัติกฎหมายกำหนดเงื่อนไขเป็นการให้ประโยชน์อย่างไม่เท่าเทียมกัน สามารถแก้ไขโดยการขยายประโยชน์ให้แก่บุคคลกลุ่มอื่นด้วย

³⁴ บรรเจิด สิงคนดี หลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2555), หน้า 144-145.

(ค) กรณีที่บทบัญญัติกฎหมายที่กำหนดภาระอย่างไม่เท่าเทียมกัน ศาลรัฐธรรมนูญของเยอรมันมีความเห็นตั้งแต่เริ่มต้นว่า โดยทั่วไปแล้วบทบัญญัติดังกล่าวเป็นโมฆะ หากขาดเหตุผลจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญหรือหลักกฎหมายอื่นสนับสนุนบทบัญญัติดังกล่าว³⁵

โดยกฎหมายที่ขัดกับหลักความเสมอภาคนั้นอาจสรุปผลการละเมิดหลักความเสมอภาคได้ดังนี้³⁶

(1) ในกรณีที่กฎหมายนั้นก่อให้เกิดภาระแก่ประชาชนโดยขัดกับหลักความเสมอภาค กฎเกณฑ์ที่ขัดกับหลักความเสมอนั้นอาจเป็นโมฆะเพียงบางส่วนหรืออาจเป็นโมฆะทั้งฉบับ ทั้งนี้แล้วแต่ความเกี่ยวพันของเนื้อหากฎหมายนั้นๆ

(2) ในกรณีที่เป็นการให้ประโยชน์ซึ่งขัดกับหลักความเสมอภาคนั้น หลักความเสมอภาคจะเข้าไปมีผลในกรณีดังกล่าว เมื่อหลักตามรัฐธรรมนูญก็ดี หรือเมื่อพิจารณาอย่างเป็นระบบในทางเนื้อหาของหลักเกณฑ์ดังกล่าวก็ดี หรือเจตนารมณ์ของกฎเกณฑ์ดังกล่าวก็ดี เรียกร้องให้การให้ประโยชน์ดังกล่าวต้องเป็นไปอย่างเสมอภาค

(3) ในกรณีที่เป็นการให้ประโยชน์ซึ่งขัดกับหลักความเสมอภาคนั้น แต่การขยายให้ประโยชน์ดังกล่าวนั้นไม่ได้ถูกเรียกร้องจากหลักรัฐธรรมนูญก็ดี หรือจากระบบของกฎเกณฑ์ในเรื่องนั้นก็ดี หรือจากความมุ่งหมายของกฎเกณฑ์นั้นนั้นก็ดี ในกรณีเหล่านี้ให้ยกเลิกการกระทำที่ขัดกับรัฐธรรมนูญ หรือการยกเลิกการวินิจฉัยในเรื่องดังกล่าวที่ได้กระทำไปแล้ว หรือหยุดการดำเนินคดีในเรื่องดังกล่าวไว้ก่อน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

(2) ความผูกพันของหลักความเสมอภาคต่อฝ่ายบริหาร การกระทำทางฝ่ายบริหาร ทั้งในการออกกฎหมายในลำดับรอง ได้แก่ กฎกระทรวง ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศต่างๆซึ่งเป็นไปตามกฎหมายแม่บทซึ่งให้อำนาจและอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมาย และการกระทำในลักษณะที่มีผลเป็นการเฉพาะรายซึ่งกฎหมายให้อำนาจแก่ฝ่ายปกครองในการใช้ดุลพินิจในการเลือกใช้มาตรการใดมาตรการหนึ่งสำหรับขอบเขตการใช้ดุลพินิจของฝ่ายปกครอง ตามหลักความเสมอภาคถือว่าเป็นข้อจำกัดการใช้ดุลพินิจของฝ่ายปกครอง หลักความเสมอภาคจะถูกนำมาใช้พิจารณาสำหรับการกระทำของฝ่ายปกครองที่เป็นการแทรกแซง รวมทั้งการกระทำที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้รับคำสั่งทางปกครองด้วย

³⁵ เรื่องเดียวกัน หน้า 147

³⁶ เรื่องเดียวกัน หน้า 147

ในกรณีที่ฝ่ายปกครองจะต้องใช้ดุลพินิจให้แตกต่างจากแนวปฏิบัติที่ผ่านมาสำหรับกรณีนั้น ฝ่ายปกครองจะต้องคำนึงถึงหลักความเสมอภาคด้วย ข้อพิจารณาดังกล่าวนำมาใช้เป็นข้อพิจารณา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของการจัดซื้อจัดจ้าง หรือการจัดจ้างงานก่อสร้างให้แก่ผู้ประกอบการของเอกชน ในกรณีเช่นนี้เจ้าหน้าที่ต้องพิจารณาเลือกจากผู้ที่ได้ยื่นข้อเสนอเข้ามาเป็นจำนวนมาก การพิจารณาของฝ่ายปกครองในเรื่องดังกล่าวจะต้องคำนึงถึงหลักความเสมอภาคด้วย³⁷

หลักความเสมอภาค มีผลผูกพันกรณีที่ฝ่ายปกครองใช้ดุลพินิจเป็นแนวปฏิบัติอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด ดังนั้น จึงไม่อาจใช้ดุลพินิจที่เป็นการแตกต่างจากแนวปฏิบัติที่ผ่านมาได้ หากเป็นกรณีที่ฝ่ายปกครองใช้ดุลพินิจที่เป็นการแตกต่างไปจากกฎเกณฑ์หรือไม่ยึดถือแนวปฏิบัติที่ใช้อย่างไม่มีเหตุผลอันสมควร บุคคลที่ได้รับผลกระทบ มีสิทธิโต้แย้งการกำหนดภาระให้กับบุคคลนั้น หรือเรียกร้องประโยชน์จากฝ่ายปกครองได้หากเป็นกรณีที่ขัดต่อหลักความเสมอภาค

(3) ความผูกพันของหลักความเสมอภาคต่อฝ่ายตุลาการ แยกออกได้เป็น 3 กรณี ได้แก่³⁸

(ก) ความเสมอภาคของประชาชนต่อการฟ้องศาล

ประชาชนมีสิทธิโต้แย้งและฟ้องร้องต่อศาลในกรณีที่มีข้อโต้แย้งที่เกิดจากการกระทำของรัฐแล้ว ยังรวมถึงในกรณีที่มีข้อพิพาทเกิดขึ้นระหว่างเอกชนกับเอกชน โดยบุคคลซึ่งได้รับความเสียหาย มีสิทธินำคดีขึ้นสู่ศาล ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 28 วรรคสอง ซึ่งบัญญัติว่า

“บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้”

(ข) ความเสมอภาคของประชาชนต่อหน้าศาล

ประชาชนมีความเท่าเทียมกันในการดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อหน้าศาลซึ่งหลักสำคัญในเรื่องนี้คือ สิทธิในการมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาของศาล ดดยบุคคลผู้เป็นคู่กรณีต้องมีสิทธิในการโต้แย้ง คัดค้าน หรือแสดงพยานหลักฐานเพื่อสนับสนุนข้อกล่าวอ้างของตนได้ หรือที่เรียกว่า “หลักการฟังคู่ความ”³⁹ โดยหลักประการสำคัญสำหรับการฟังคู่ความ คือ คู่ความนั้นจะต้องเป็น “ผู้ทรงสิทธิในการดำเนินคดี” และหากบุคคลใดมีฐานะเป็นเพียง

³⁷ บรรเจิด สิงคนิต หลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ, หน้า 148.

³⁸ บรรเจิด สิงคนิต, สารานุกรมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เรื่องหลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและหลักความเสมอภาคและหน้าที่ของชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญ, หน้า 59-61.

³⁹ บรรเจิด สิงคนิต . สารานุกรมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เรื่องหลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและหลักความเสมอภาคและหน้าที่ของชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญ . (นนทบุรี : วิทยาลัยการเมืองการปกครอง , 2552) หน้า 60-61

วัตถุประสงค์แห่งกระบวนการพิจารณา ซึ่งไม่มีสิทธิในทางคดีจะทำให้เป็นการขัดต่อ “หลักการฟังคู่ความ” และขัดต่อ “หลักการเป็นผู้ทรงสิทธิในทางคดี”

(ค) ความเสมอภาคในการใช้กฎหมาย

ความผูกพันของผู้พิพากษาต่อการใช้กฎหมาย รัฐธรรมนูญ มาตรา 30 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน” โดยจากบทบัญญัติดังกล่าวข้างต้น สามารถแยกหลักการใช้กฎหมายของศาลได้ 3 รูปแบบ ดังนี้

(1) บุคคลมีสิทธิเรียกร้องอย่างเท่าเทียมกัน

ไม่ให้ศาลใช้กฎหมายให้แตกต่างไปจากบทบัญญัติของกฎหมาย

(2) บุคคลย่อมมีสิทธิเรียกร้องอย่างเท่าเทียม

กันกับการให้ใช้บทบัญญัติของกฎหมาย

(3) การมีสิทธิเรียกร้องอย่างเท่าเทียมกันกับ

การให้เจ้าหน้าที่ใช้ดุลพินิจอย่างปราศจากข้อบกพร่อง โดยในกรณีที่ศาลใช้ดุลพินิจนั้นจะต้องใช้ดุลพินิจโดยปราศจากข้อบกพร่องใดๆ

2.1.2.7.4 ประเภทของหลักความเสมอภาค

หลักความเสมอภาค แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

(1) หลักความเสมอภาคทั่วไป

หลักความเสมอภาคทั่วไปเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลทุกคนที่อาจกล่าวอ้างกับการกระทำใดๆของรัฐได้ หากเรื่องนั้นมีได้มีการกำหนดไว้ในหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่อง แต่หากเรื่องใดมีหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องกำหนดไว้แล้วก็ให้พิจารณาไปตามหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องนั้นๆ⁴⁰ ตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 30 วรรคแรก บัญญัติว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย เท่าเทียมกัน ”

⁴⁰ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, "ออนไลน์". แหล่งที่มา: <http://www.pub-law.net/publaw/view.aspx?id=657>

จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่า หลักความเสมอภาคทั่วไปนี้ เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลทุกคนเพื่อก้าวอ้างกับการกระทำของรัฐ และมีให้รัฐกระทำการใดๆ โดยอำเภอใจ

หลักความเสมอภาคเป็นหลักที่เรียกร้องให้มีการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันนั้น มิได้เป็นการเรียกร้องว่าจะต้องกระทำให้เท่าเทียมกันทุกๆประการ เนื่องจากในความเป็นจริงไม่มีข้อเท็จจริงใดๆ หรือบุคคลใดๆ จะเหมือนกันทุกประการ กับอีกข้อเท็จจริงหนึ่ง หรืออีกบุคคลหนึ่ง การปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันจึงเป็นการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันในสายตาของกฎหมาย หมายถึงมีข้อเท็จจริงเดียวกัน ย่อมได้รับผลในทางกฎหมายอย่างเดียวกัน ดังนั้น หากมีการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่ได้พิจารณาถึงข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญของเรื่องนั้นๆ ในที่สุดอาจนำไปสู่การปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียมกันได้ เช่น การกำหนดให้ทุกคนต้องเสียภาษีเท่ากันหมด โดยไม่พิจารณาว่าบุคคลนั้นมีรายได้มากน้อยเพียงใด เป็นต้น⁴¹

ทั้งนี้ ในการพิจารณาว่าสิ่งใด คือ ความแตกต่างกันหรือเหมือนกันในสาระสำคัญนั้น หากพิจารณาจากบทบัญญัติมาตรา 30 วรรค 3 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยซึ่งบัญญัติว่า

“การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล เพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิดเชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกาย หรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญจะกระทำมิได้”

ดังนั้น จากบทบัญญัติข้างต้นเป็นหลักการสำคัญของการห้ามเลือกปฏิบัติต่อบุคคลที่มีความแตกต่างกันอย่างสาระสำคัญไม่ว่าจะเป็นทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ร่างกาย หรือ แนวความคิดทางการเมือง ไม่ถือว่าเป็นสาระสำคัญที่จะนำไปสู่การปฏิบัติอย่างแตกต่างกันได้ แต่อย่างไรก็ตาม หากมีกรณีที่ต้องพิจารณาถึงประเด็นเกี่ยวกับความเหมือนหรือความแตกต่างในสาระสำคัญนั้น จะต้องพิจารณาจากสาระสำคัญในแต่ละเรื่อง หรือพิจารณาตามข้อเท็จจริงของบุคคลหนึ่งที่สามารถนำมาเปรียบเทียบกับอีกบุคคลหนึ่ง ซึ่งจะนำไปสู่การ

⁴¹ บรรเจิด สิงคนดี . สารานุกรมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เรื่องหลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและหลักความเสมอภาคและหน้าที่ของชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญ . (นนทบุรี : วิทยาลัยการเมืองการปกครอง , 2552) หน้า 44

ปฏิบัติต่อบุคคลที่มีสาระสำคัญเหมือนกันไม่ให้แตกต่างกัน และจะต้องปฏิบัติต่อบุคคลที่มีสาระสำคัญแตกต่างกันด้วยวิธีแตกต่างกันได้

(2) หลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่อง

หลักความสามารถเฉพาะเรื่อง หมายถึง หลักความเสมอภาคที่ใช้เฉพาะภายในขอบเขตเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นการเฉพาะ เช่น การกำหนดให้ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน (ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550 ม.30 วรรคสอง) กรณีนี้สิ่งที่รัฐธรรมนูญประสงค์ให้มีความเท่าเทียมกันคือ “ชาย” กับ “หญิง” หรือการกำหนดให้บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับบริการทางสาธารณสุขที่ได้มาตรฐาน (ม.51) กรณีนี้ได้เป็นการนำเรื่องของบุคคลมาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณา แต่เป็นการนำเรื่องการได้รับบริการสาธารณสุขจากรัฐมาเป็นเกณฑ์ เป็นต้น⁴²

หลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ จึงอาจแบ่งออกได้เป็น 4 ลักษณะได้แก่ 1. การนำเอาเรื่องเพศและอายุมาเป็นเกณฑ์ 2. การนำเรื่องการใช้บริการของรัฐมาเป็นเกณฑ์ 3. การนำเรื่องการรับภาระของรัฐมาเป็นเกณฑ์ และ 4. ความเสมอภาคในทางการเมืองซึ่งมีรายละเอียดตามตารางดังต่อไปนี้⁴³

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁴² บรรเจิด สิงคนดี . สารานุกรมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เรื่องหลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและหลักความเสมอภาคและหน้าที่ของชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญ . (นนทบุรี : วิทยาลัยการเมืองการปกครอง , 2552) , หน้า 45

⁴³ บรรเจิด สิงคนดี . สารานุกรมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เรื่องหลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและหลักความเสมอภาคและหน้าที่ของชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญ . (นนทบุรี : วิทยาลัยการเมืองการปกครอง , 2552) หน้า 46-47

1.การนำเอาเรื่องเพศและอายุมาเป็นเกณฑ์	2.การนำเรื่องการใช้บริการของรัฐมาเป็นเกณฑ์	3.การนำเรื่องการรับภาระของรัฐมาเป็นเกณฑ์	4. ความเสมอภาคในทางการเมือง
<p>- ความมีสิทธิเท่าเทียมกันระหว่างชายและหญิง (มาตรา 30 วรรคสอง)</p>	<p>- บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปี (ม.49)</p> <p>- เด็กและเยาวชน สตรี และบุคคลในครอบครัวมีสิทธิได้รับความคุ้มครองจากรัฐให้ปราศจากการใช้ความรุนแรงและการปฏิบัติอันไม่เป็นธรรม และมีสิทธิได้รับการบำบัดฟื้นฟูในกรณีที่มีเหตุดังกล่าว (ม.52 วรรคสอง)</p> <p>- เด็กและเยาวชนซึ่งไม่มีผู้ดูแลมีสิทธิได้รับการเลี้ยงดูและการศึกษาอบรมที่เหมาะสมจากรัฐ (ม.52 วรรคท้าย)</p> <p>- คนพิการหรือทุพพลภาพมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะและความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ (ม.54)</p> <p>- บุคคลซึ่งไร้ที่อยู่อาศัยและไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ (ม.55)</p>	<p>- บุคคลมีหน้าที่รับราชการทหารช่วยเหลือในการป้องกันและบรรเทาภัยพิบัติสาธารณะ เสียภาษีอากร ช่วยเหลือราชการรับการศึกษาอบรม พิทักษ์ปกป้องและสืบสานศิลปวัฒนธรรมของชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ม.73)</p>	<p>- บุคคลมีหน้าที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง (ม.72)</p> <p>- ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีสิทธิออกเสียงอย่างเท่าเทียมกัน</p>

ทั้งนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างหลักความเสมอภาคทั่วไปกับหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องนั้น ถือได้ว่าหลักความเสมอภาคทั่วไปเป็นพื้นฐานของหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่อง แต่หลักความเสมอภาคทั่วไปนั้นสามารถนำไปใช้ได้กับทุกเรื่องโดยไม่จำกัดขอบเขตเรื่องใดเรื่องหนึ่งและบุคคลทุกคนย่อมอ้างหลักความเสมอภาคทั่วไปได้ ส่วนหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องอาจถูกจำกัดโดยใช้เฉพาะเรื่องหรือเฉพาะกลุ่มบุคคลที่รัฐธรรมนูญมุ่งคุ้มครองเท่านั้น โดยหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องนั้นยังถือเป็นหลักกฎหมายพิเศษซึ่งย่อมมา

ก่อนหลักความเสมอภาคทั่วไป ถ้ากฎหมายใดได้รับการพิจารณาหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องแล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องนำมาพิจารณาตามหลักความเสมอภาคทั่วไปอีก⁴⁴ เช่น สิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก อันเป็นสาธารณะและความช่วยเหลือจากรัฐของคนพิการหรือทุพพลภาพ กรณีนี้รัฐจะต้องดำเนินการให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลกลุ่มนี้อย่างเสมอภาค หากรัฐให้ความช่วยเหลือโดยเลือกปฏิบัติต่อผู้พิการหรือผู้ทุพพลภาพอย่างไม่เป็นธรรม บุคคลที่จะมีสิทธิเรียกร้องหรืออ้างหลักความเสมอภาคนี้ก็ได้คือ ผู้พิการหรือผู้ทุพพลภาพเท่านั้น

โดยหลักทั่วไปแล้วหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องถือเป็นหลักกฎหมายพิเศษซึ่งย่อมมาก่อนหลักความเสมอภาคทั่วไป ดังนั้น หากกฎหมายฉบับใดฉบับหนึ่งได้รับการวินิจฉัยว่าเป็นโมฆะเนื่องจากขัดต่อหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องแล้ว กรณีนี้ไม่จำเป็นต้องนำหลักความเสมอภาคทั่วไปมาพิจารณาอีก แต่หากกฎหมายฉบับนั้นได้รับการพิจารณาแล้วไม่ขัดกับหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่อง กรณีนี้จะไม่นำหลักความเสมอภาคทั่วไปมาพิจารณา อีกเช่นกัน⁴⁵

แต่อย่างไรก็ตาม มิได้หมายความว่า การปฏิบัติอย่างแตกต่างกัน จะเป็นการขัดต่อหลักความเสมอภาคทุกกรณี โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 30 วรรคสี่ ยังได้บัญญัติยืนยันหลักการว่า หากเป็นกรณีที่รัฐกำหนดมาตรการขึ้นเพื่อเป็นการขจัดอุปสรรคหรือเพื่อเป็นการส่งเสริมให้บุคคลสามารถเข้าถึงสิทธิและเสรีภาพได้อย่างเท่าเทียมกับบุคคลอื่น รวมทั้งเป็นการลดความเหลื่อมล้ำระหว่างบุคคลซึ่งมีความแตกต่างกัน เช่น การสร้างห้องน้ำสาธารณะเพื่อคนพิการ การสร้างทางลาดเพื่อคนพิการ ซึ่งเป็นการออกแบบ สถานที่และสิ่งต่างๆ สำหรับผู้สูงอายุ คนพิการและผู้ด้อยโอกาสต่างๆ ที่มีข้อจำกัดในการใช้งานหรือการเข้าถึงการรับบริการสาธารณะ เป็นต้น ซึ่งกรณีดังกล่าว เป็นกรณีที่รัฐจะต้องส่งเสริมให้บุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกายได้รับสิทธิจากบริการสาธารณะจากรัฐ แม้รัฐจะต้องดำเนินการหรือต้องจัดงบประมาณสูงขึ้น แต่ก็มีได้ถือเป็นกรณีที่เป็นทางเลือกปฏิบัติในการที่เป็นการให้ประโยชน์แก่ คนพิการจนขัดต่อหลักความเสมอภาค

⁴⁴ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, [ออนไลน์].เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์ หลักความเสมอภาค, <http://www.pub-law.net/publaw/view.aspx?id=657>

⁴⁵ บรรเจิด สิงคนดี . สารานุกรมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เรื่องหลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและหลักความเสมอภาคและหน้าที่ของชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญ . (นนทบุรี : วิทยาลัยการเมืองการปกครอง , 2552) , หน้า 49

2.1.2.7.5 ข้อยกเว้นของหลักความเสมอภาค

ตามหลักทั่วไปหลักความเสมอภาคนั้นผูกพันต่อการกระทำของรัฐทุกๆเรื่อง แต่ก็มีได้หมายความว่าต้องปฏิบัติให้เหมือนกันในทุกกรณี ทั้งนี้ต้องพิจารณาความแตกต่างของสาระสำคัญของข้อเท็จจริงประกอบกับต้องคำนึงถึงการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะด้วย ดังนั้น การปฏิบัติให้เหมือนกันโดยมิได้พิจารณาความแตกต่างของข้อเท็จจริงในเรื่องนั้นๆย่อมเป็นการขัดหลักความเสมอภาค อย่างไรก็ตาม ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น การปฏิบัติให้มีความเท่าเทียมกันนั้น หากเป็นการที่เป็นไปเพื่อผลประโยชน์สาธารณะหรือผลประโยชน์ของมหาชน หรือวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใดที่มีความจำเป็นที่ต้องกระทำเพื่อให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพนั้น โดยในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ก็มีบทบัญญัติหลายเรื่องที่ยกเว้นหลักความเสมอภาค เช่น

- มาตรา 115 (3) การกำหนดคุณสมบัติการเป็นผู้มีสิทธิรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภา กำหนดให้ผู้สมัครต้องสำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า
- มาตรา 130 การกำหนดเอกสิทธิ์ของสมาชิกรัฐสภาในที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร หรือที่ประชุมวุฒิสภา สมาชิกย่อมมีเอกสิทธิ์ในการกล่าวถ้อยคำในการแถลงข้อเท็จจริง แสดงความเห็น หรือออกคะแนนเสียง ผู้ใดจะนำไปเป็นเหตุฟ้องร้องเพื่อกล่าวหาสมาชิกผู้นั้นมิได้
- มาตรา 131 การกำหนดความคุ้มกันของสมาชิกรัฐสภา ในสมัยประชุม ห้ามมิให้มีการจับ คุมขัง หรือหมายเรียกตัวสมาชิกรัฐสภาไปทำการสอบสวนในฐานะผู้ต้องหา คดีอาญา เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิก หรือในกรณีที่จับในขณะที่กระทำความผิด
 - กรณีที่มีการจับสมาชิกรัฐสภาในขณะที่กระทำความผิดให้รายงานไปยังประธานสภาซึ่งผู้นั้นเป็นสมาชิก ทั้งนี้ประธานอาจสั่งให้ปล่อยสมาชิกผู้ถูกจับได้
 - กรณีที่มีการฟ้องสมาชิกรัฐสภาในคดีอาญาไม่ว่าจะฟ้องในหรือนอกสมัยประชุม ศาลจะพิจารณาคดีระหว่างสมัยประชุมไม่ได้ ยกเว้น กรณีที่ได้รับอนุญาตจากประธานสภา หรือ กรณีที่เป็นคดีอื่น ๆ ตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด แต่การพิจารณาคดีต้องไม่เป็นการขัดขวางต่อการที่สมาชิกผู้นั้นจะมาประชุมสภา

จากหลักความเสมอภาคที่ได้ศึกษามาดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าหลักความเสมอภาคไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ให้คนทุกคนนั้นต้องเท่าเทียมกันในทุกกรณี เพียงแต่ว่ารัฐจะต้องปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญเหมือนกันด้วยวิธีอย่างเดียวกัน และปฏิบัติต่อสิ่งที่

แตกต่างกันด้วยวิธีที่ต่างกัน แต่หากมีการปฏิบัติให้แตกต่างกันนั้นเป็นไปเพื่อลดความเหลื่อมล้ำที่มีอยู่ในสังคม หรือหากเป็นกรณีที่รัฐกำหนดมาตรการบางอย่างขึ้นเพื่อเป็นการขจัดอุปสรรคหรือเป็นการส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้และเข้าถึงสิทธิเสรีภาพของตนเองได้ ดังเช่น กรณีของคณพิการมีสิทธิได้รับประโยชน์ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 54 บัญญัติว่า “ บุคคลซึ่งพิการหรือทุพพลภาพ มีสิทธิเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากสวัสดิการสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ และความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐบุคคลพิการหรือทุพพลภาพได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ ”

2.2 ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

พัฒนาการของการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้เกิดขึ้นมาพร้อมๆกับการเกิดขึ้นของสังคมและรัฐ มนุษย์มีการรวมกลุ่มกัน เกิดเป็นวัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตซึ่งอาจแตกต่างกันไปตามลักษณะของแต่ละสังคม ส่งผลทำให้มนุษย์ในแต่ละสังคมมีแนวคิด ทศนคติ ค่านิยม พฤติกรรมแตกต่างกัน ดังนั้น มนุษย์จึงต้องพัฒนาตนเองและเกิดเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างมีระเบียบแบบแผน โดยวิธีการที่มนุษย์ส่วนใหญ่ในสังคมคิดว่าเป็นวิธีการที่ดีที่สุดและได้ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา

2.2.1 พัฒนาการของหลักการรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

2.2.1.1 พัฒนาการในทางประวัติศาสตร์

2.1.1.1.1 พัฒนาการสมัยโบราณ

(ก) สมัยอียิปต์ - เมโสโปเตเมีย

อารยธรรมก่อนกรีก-โรมัน ได้มีกำเนิดมาจากวัฒนธรรมที่เก่าแก่อยู่เบื้องหลังอียิปต์ และเมโสโปเตเมีย ช่วงประมาณปี 2,200 -2,050 ก่อนคริสตกาล ที่อำนาจและความยิ่งใหญ่ของฟาโรห์ในสมัยราชอาณาจักรเก่าเริ่มสลายลง ได้มีจุดกำเนิดหลักความเสมอภาคความเป็นมนุษย์อันยิ่งใหญ่ที่มีผลต่อความคิดและสังคมอียิปต์มากมายหลายทาง ดังข้อความตอนหนึ่งที่เขียนในช่วงนั้นว่า เป็นข้อความที่เทพเจ้าผู้สร้างกล่าวว่า “ข้าสร้างลมทั้งสี่ทิศเพื่อให้มนุษย์ทุกคนได้หายใจ ข้าทำให้น้ำท่วมทันเพื่อให้คนจนได้มีสิทธิ์ในน้ำเช่นเดียวกับคนใหญ่โต ข้าทำให้มนุษย์ทุกคนเหมือนกันกับเพื่อนร่วมโลกของตน ” ซึ่งนับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์มนุษยชาติก่อนหน้าที่จะถึงสมัยการประกาศของชาวฮีบรูผู้มีสำนึกทางสังคม อียิปต์ได้รู้จักธรรม

เกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความยุติธรรมของปัจเจกชนแล้ว⁴⁶ ในเวลาต่อมา ได้มีการเอาชาวต่างชาติไว้เป็นทาส บังคับให้ทำงานหนักเพื่อประเทศอียิปต์ จนโมเสส ได้นำกลุ่มชนของตนรวมทั้งประชาชนที่เป็นทาสหนีออกมาเป็นอิสระจากอียิปต์เร่ร่อนไปในความอ้างว้างของทะเลทราย⁴⁷ ซึ่งนับว่าเป็นการปฏิเสธเรื่องการกดขี่ความเป็นมนุษย์ด้วยตัวเอง โดยการนำมาเป็นทาส

นับได้ว่าอารยธรรมของชาวฮีบรูโบราณมีผลกระทบต่ออารยธรรมในสมัยต่อมาเป็นอย่างมาก รวมถึงส่งผลต่อรากฐานของอารยธรรมตะวันตก แม้ว่าในภายหลัง อาณาจักรอียิปต์จะถึงคราวล่มสลาย พระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราชได้รวมจักรวรรดิของตะวันออกไกลและอียิปต์เข้าไว้ด้วยกัน แต่อารยธรรมดังกล่าวก็ดำรงอยู่และส่งผลต่ออารยธรรมกรีกในเวลาต่อมา

(ข) สมัยกรีก-โรมัน

สมัยกรีก มีการปกครองในรูปแบบของ “นครรัฐ” ซึ่งเป็นศูนย์กลางการปกครอง การเมือง และเศรษฐกิจ โดยพลเมืองของนครรัฐคือ ชายฉกรรจ์ ซึ่งถือเป็นอภิสิทธิ์ชน ส่วนเด็ก สตรี คนชรา และทาส ไม่ได้รับสิทธิ์ในฐานะพลเมือง ต่อมา มีการปกครองโดยกษัตริย์ และมีการให้พลเมืองมีสิทธิออกเสียงในการเลือกตั้งตัวแทนของตนเอง ซึ่งมีลักษณะและรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม สิทธิดังกล่าวยังคงถูกจำกัดอยู่เพียงพลเมืองชาวเอเธนส์ ซึ่งทำให้มีความไม่เท่าเทียมกันของมนุษย์

ทั้งนี้ ในสมัยกรีกมีแนวความคิดของนักปราชญ์คนสำคัญ ซึ่งถือเป็นแนวความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับแนวความคิดสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ดังต่อไปนี้

เฮราคลิตุส (Heraclitus 540 – 480 BC)

นักปรัชญาชาวกรีก ซึ่งค้นหาความจริงเกี่ยวกับ “แก่นสารของชีวิต” ที่ปรากฏอยู่ในธรรมชาติ มิได้เกิดจากการบัญญัติหรือเป็นเจตจำนงของผู้มีอำนาจ โดยเป็นกฎเกณฑ์ที่เป็นภาววิสัย (objective) หรือเป็นอยู่เองตามธรรมชาติ ซึ่งอยู่นอกเหนือโครงสร้างอำนาจรัฐ อันนำแนวคิดมาจาก พวกโสฟิสต์ (sophists) ที่หยิบยกเอากฎเกณฑ์ธรรมชาติมาเป็นเหตุผลต่อต้านผู้ปกครองแบบทรราชย์ ที่เกิดอยู่ดีธรรมในสังคม โดยถือว่ากฎธรรมชาติเป็นธรรมอันศักดิ์สิทธิ์เหนือกว่ากฎหมายบ้านเมืองที่บัญญัติ

⁴⁶ วไล ญ ป้อมเพชร, ชุดอารยธรรมตะวันตก รากฐานของวัฒนธรรมตะวันตก ประวัติศาสตร์สังเขปของโลกสมัยโบราณ (กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, 2524), หน้า 45.

⁴⁷ เรื่องเดียวกัน ,หน้า 45

ขึ้นมาอย่างไม่เป็นธรรม การเรียกร้องให้ยกเลิกระบบทาส พร้อมทั้งให้ผู้ปกครองบ้านเมืองรับรองความเสมอภาคกันในทางทรัพย์สิน จึงเริ่มมีบังเกิดขึ้นภายใต้ความเห็นที่ขัดแย้งกันในสมัยนั้น⁴⁸

โสกราตีส (Socrates 490-405 BC)

มุ่งแสวงหาสัจจะแห่งความรู้ โดยมีความสนใจเกี่ยวกับ “มนุษย์ จริยธรรม และสัจจะแห่งการดำเนินชีวิต โดยเชื่อว่า สัจจะ ความดีงามบริสุทธิ์ ความยุติธรรม เป็นสิ่งนิรันดร และเป็นพื้นฐานการดำรงอยู่ของมนุษย์ที่เกิดมาพร้อมกับ “ความรู้ที่แฝงอยู่ในของแต่ละคน (Innate knowledge) ที่สามารถประจักษ์ในสัจธรรมอันเป็นนิรันดรนั้นได้ นอกจากนี้ โสกราตีสถือว่า สิ่งที่ดีคือ ธรรมชาติของความ เป็นมนุษย์ ไม่ใช่ขนบธรรมเนียมประเพณีหรือความเชื่อต่างๆ ปัญหาจึงมาจากความเป็นมนุษย์ เช่นกัน⁴⁹

ดังนั้น การที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคม และมีความต้องการอยู่ร่วมกันในสังคมกับเพื่อนมนุษย์ รัฐจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้สามารถพบกับชีวิตที่ดี และสามารถเรียนรู้คุณธรรมจากเพื่อนร่วมสังคมเดียวกัน ดังนั้น กระบวนการความสัมพันธ์เหล่านี้ทำให้ การมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ต้องเกิดจากการยอมรับและอยู่ร่วมกันในสังคมด้วย⁵⁰

เพลโต (Plato 429-348 BC) เป็นลูกศิษย์ของโสกราตีส มีความคิดในการแบ่งมนุษย์ออกเป็น 3 ส่วน กล่าวคือ เหตุผลหรือปัญญา (the rational) ใจ (mind) และอารมณ์ความรู้สึก (the appetitive) และมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ฉะนั้น รัฐจึงเกิดมาเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ นอกจากนี้ เพลโตให้ความสำคัญกับด้านจริยธรรม (ethics) และคุณธรรม (virtue) ทั้งนี้ คุณธรรมในสมัยนั้นเป็นคุณธรรมที่ตั้งอยู่บนความเห็นชอบ แม้จะมีประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวันแต่ก็ยังมีคุณค่าน้อยกว่าคุณธรรมที่มีความรู้เป็นรากฐาน⁵¹ เช่น ความกล้าหาญ (courage) ความพอดี (temperance) และความยุติธรรม (justice) และการปฏิบัติหน้าที่ทางศาสนา (piety) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า เพลโต มีความเห็นว่ามนุษย์มีความสามารถในการศึกษาว่าสิ่งใดดี สิ่งใดชั่ว และเลือกปฏิบัติในสิ่งที่ดีจึงจะพบคุณธรรม ซึ่งแนวความคิดของเพลโตที่เน้นย้ำคุณค่าทางด้านจริยธรรมและคุณธรรมดังกล่าวข้างต้น มีความสอดคล้องกับหลักกฎหมายธรรมชาติและเป็นรากฐานของการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

⁴⁸ ยศศักดิ์ โกไทยกานนท์, "ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540" (วิทยานิพนธ์ปริญญา นิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2544), หน้า 8.

⁴⁹ เรื่องเดียวกัน หน้า 8-9

⁵⁰ เรื่องเดียวกัน หน้า 10

⁵¹ พินิจ รัตนกุล, เพลโต และปัญหาเกี่ยวกับคุณธรรม (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมศาสตร์, 2514), หน้า 34.

อริสโตเติล (Aristotle 384 -322 BC) ได้กล่าวว่า “มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเหตุผล (man is the rational animal) ย่อมมีเสรีภาพในการเลือกและด้วยเหตุผลที่ถูกต้องย่อมช่วยให้เขาเข้าถึงกฎธรรมชาติได้ และ ณ จุดนี้เองคือ เสรีภาพที่ยิ่งใหญ่ของมนุษย์”⁵²

ดังนั้น จากคำกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นได้ว่า มนุษย์มีความสามารถในการเรียนรู้และเข้าใจถึง สิทธิ เสรีภาพ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีอยู่และเกิดขึ้นพร้อมกับความมีอยู่ของมนุษย์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์มีความแตกต่างจากสัตว์ อีกทั้งความมีปัญญาและความมีเหตุผล เป็นลักษณะพิเศษสำหรับมนุษย์

นอกจากนี้อริสโตเติล ยังมีแนวความคิดเกี่ยวกับระบบทาส กล่าวคือ การมีทาสไม่ใช่เรื่องธรรมชาติ หากแต่ระบบทาสมีอยู่ก็เพราะการใช้กำลังเท่านั้น แสดงให้เห็นว่า แม้ในสมัยนั้น ยังคงมีระบบทาสอยู่ แต่จากแนวความคิดของอริสโตเติล ได้แสดงถึงการให้ความสำคัญของมนุษย์อย่างเสมอภาคกัน

(ก) สมัยสำนักสโตอิกส์ (Stoic school)

เซโน (Zeno 350- 260 BC)

เป็นผู้ก่อตั้งสำนักสโตอิก โดยมีแนวความคิดพื้นฐานอันสำคัญ คือ แก่นสารอันสำคัญของโลกมนุษย์คือ หลักเหตุผล (reasons) ที่เสมือนเป็นกฎเกณฑ์ของธรรมชาติที่มีลักษณะแน่นอน ทั่วไป และสม่ำเสมอ และเป็นหลักเกณฑ์ควบคุมมนุษย์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของจักรวาล ที่ครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่าง รวมถึงพื้นฐานทางกฎหมายและความยุติธรรมด้วย ดังนี้ กฎเกณฑ์ธรรมชาติ หรือกฎหมายธรรมชาติจึงย่อมเป็นสิ่งเดียวกับกฎเกณฑ์แห่งเหตุผล โดยเหตุนี้มนุษย์จึงย่อมเข้าถึงกฎหมายธรรมชาติได้ด้วยการใช้เหตุผลของเขารอง และเหตุผลนี้เองที่ทำให้มนุษย์แตกต่างไปจากสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ⁵³

เซโนมีความเชื่อในเรื่องการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติและมีความเชื่อที่ว่าธรรมชาติเหมือนกันโดยไม่จำกัดสัญชาติหรือเผ่าพันธุ์ แนวคิดดังกล่าว จึงเป็นความเชื่อในเรื่องสากลนิยม (cosmopolitan philosophy) ไม่ให้ยึดติดในเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์หรือศาสนา และยอมรับในเรื่องความเสมอภาคของมนุษย์ทุกคน รวมทั้งเรื่องความเป็นสากลของกฎหมายธรรมชาติ ในแง่นี้เองที่เราจะพบว่า อุดมคติสูงสุดของพวกสโตอิกอยู่ที่เรื่องรัฐ

⁵² นพนิธิ สุริยะ อุดม รัฐอมฤต, บรรเจิด สิงคะเนติ ,, การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามมาตรา 28 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2544), หน้า 34.

⁵³ จริญญา โฆษณานันท์, นิติปรัชญา, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2537), หน้า 131.

แห่งโลก (world state) หรือโลกนิยม โดยที่มนุษย์ทุกคนจะอยู่ร่วมกันอย่างประสานกลมกลืนภายใต้การนำของเหตุผลจากธรรมชาติ⁵⁴

ทั้งนี้ นักคิดในสำนักสโตอิกได้พัฒนาปรัชญาสากลที่ยิ่งใหญ่ขึ้นมา โดยเห็นว่าโลกเป็นรัฐฯหนึ่งที่ตั้งมนุษย์ทุกคนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน ทั้งนี้ โดยการวางสมมติฐานว่า เหตุผลเป็นสิ่งที่ควบคุมมนุษย์ทุกคนในโลก ไม่ว่าจะอยู่แห่งหนตำบลใด ไม่ว่าจะเป็นคนชนชาติเผ่าพันธุ์ใดก็ตาม มนุษย์ไม่มีความแตกต่างกันในสภาวะธรรมชาติ และถือว่ามนุษย์ทุกคนมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันนั้น

ดังนั้น จากแนวความคิดของแนวคิด “สิทธิธรรมชาติ” ซึ่งมีที่มาจากนักปรัชญาในสำนักสโตอิก โดย “สิทธิธรรมชาตินั้น มีอยู่กับมนุษย์ทุกคนตลอดเวลา สิทธิเหล่านี้ มีข้อภีสิทธิ์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งใดโดยเฉพาะ หากแต่เป็นความชอบธรรมที่มนุษย์ทั่วทุกหนทุกแห่งจะพึงมี โดยเหตุที่เขาเกิดมาเป็นมนุษย์และเป็นผู้มีเหตุผล”⁵⁵

จากแนวความคิดของสำนักสโตอิก ได้วางรากฐานสำคัญของกฎหมายธรรมชาติ กล่าวคือ กฎหมายที่รัฐบัญญัติขึ้นจะมีสภาพบังคับก็ต่อเมื่อมีความสอดคล้องกับหลักกฎหมายธรรมชาติ และกฎหมายธรรมชาตินั้น มีฐานะอยู่เหนือรัฐ หากกฎหมายที่รัฐขัดแย้งกับกฎหมายธรรมชาติ จะส่งผลทำให้ไม่มีสภาพบังคับ นอกจากนี้ หลักการสำคัญอีกประการหนึ่งของสำนักสโตอิก ที่สะท้อนหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ก็คือ มนุษย์ทุกคนมีเหตุผลและมีศีลธรรมเป็นของตนเอง มีความรู้สึกผิดชอบ ชั่วดี และมีความเท่าเทียมกันในการเป็นมนุษย์ ดังนั้น การแบ่งคนออกเป็นเชื้อชาติ เป็นคนป่า (barbarian) หรือ แบ่งบุคคลออกเป็นสถานะเจ้านายกับ ทาส จึงเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องตามหลักกฎหมายธรรมชาติ และในเวลาต่อมา นักกฎหมายโรมันได้พัฒนาหลักกฎหมายจากแนวความคิดนี้และกลายเป็นกฎหมายสำคัญฉบับหนึ่งที่สำคัญของโลก

จากการศึกษาแนวความคิดของสำนักสโตอิก นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และความเสมอภาคเท่าเทียมกันของบุคคล จึงต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลเพราะความแตกต่างกันทางเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ หรือสถานภาพทางสังคม รวมถึงมีแนวความคิดเรื่องสิทธิตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นสิ่งที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่กำเนิดสิทธิดังกล่าว เป็นสิทธิที่มนุษย์ทุกคนพึงมี เพราะเกิดมาเป็นมนุษย์และเป็นมนุษย์ที่มีคุณค่าในตัวเอง ดังนั้น จึงนับว่าเป็นแนวคิดที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง

⁵⁴ จริญญา โฆษณานันท์, นิติปรัชญา, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2537), หน้า 131.

ibid.

⁵⁵ วีระ โลจายะ, กฎหมายสิทธิมนุษยชน (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2538), หน้า 16.

ในการให้ความคุ้มครองสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ และเป็นรากฐานสำคัญของการรับรองหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

2.1.1.1.2 พัฒนาการสมัยกลาง

ภายหลังจักรวรรดิโรมันล่มสลายลง ทำให้สันติสุขของโรมันก็ได้สิ้นสุดลงด้วย สังคมอยู่ท่ามกลางการแย่งชิงความเป็นใหญ่ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีสถานะแตกต่างกัน ในฐานะเจ้านาย ซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองซึ่งให้ความคุ้มครองกับ บ่าวไพร่บริวาร ซึ่งมีกำลังน้อยกว่า และเข้าสวามิภักดิ์ต่อผู้มีกำลังมากกว่า เข้มแข็งกว่า และมีรูปแบบทางสังคมเช่นนี้ว่า ระบบศักดินา (feudal system) นอกจากนี้ สถาบันที่ยังคงดำรงอยู่ได้แม้ว่าอาณาจักรโรมันล่มสลาย แต่ยังคงมี ศาสนาจักร ที่ไม่ได้ถูกชาวอนารยชนทำลายลงไป มีศูนย์กลางอยู่ที่กรุงโรม ดังนั้น ศาสนาจักรจึงเป็นสถาบันที่สืบทอดอารยธรรมของชาวโรมัน โดยเรียกชื่อว่า “โรมันคาทอลิก” ซึ่งหมายถึง ความเชื่อที่มีความเป็นสากล ศาสนาจักรเป็นศูนย์กลางของความเชื่อด้านต่างๆ โดยความเชื่อที่สำคัญประการหนึ่งซึ่งก่อให้เกิดแนวความคิดอันเป็นรากฐานสำคัญของหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ คือ ความเชื่อที่ว่า พระเจ้าเป็นผู้สร้างโลก และสร้างมนุษย์ขึ้นมา และมีคำสอนที่เน้นการปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้า โดยมีนักบวชคนที่มีบทบาทสำคัญในยุคนั้น ได้แก่

เซนต์ ออกัสติน (Saimt Augustin 354-430 BC)

มีแนวความคิดผสมผสานกันระหว่างแนวความคิดของศาสนาคริสต์และปรัชญากรีก และได้รับการยกย่องว่า เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการสังเคราะห์ (synthesis) โดยมีแนวความคิด “เจตจำนง” (will) ของพระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้าในฐานะที่มาของสรรพสิ่ง และหามนุษย์ไม่เชื่อฟัง ฝ่าฝืนคำสอนของพระเจ้า จะมีผลทำให้ถูกตัดขาดจากพระเจ้า นอกจากนี้ ยังมีแนวความคิดเกี่ยวกับ การปกครอง กล่าวคือ สังคมบ้านเมืองหรือรัฐของมนุษย์ล้วนแต่เกิดขึ้นเพราะความจำเป็น เนื่องจากมนุษย์มีบาปติดตัวมาแต่ดั้งเดิม (Original sin) บ้านเมืองเกิดขึ้นก็เพื่อคอยควบคุมไม่ให้คนใจบาปทำตามใจชอบ หรือตามกิเลสตัณหาของตัว หน้าที่ของรัฐคือการรักษาความสงบ ระงับการขัดแย้งต่อสู้ฆ่าฟัน และโดยที่มนุษย์มีบาป ไม่มีธรรมชาติที่ดี ดังนั้น มนุษย์จึงไม่อาจมีความสมบูรณ์ตามอุดมคติได้ (Ideal perfection) และไม่มีทางทำให้โลกมนุษย์กลายเป็นสวรรค์ที่มีความสงบร่มเย็นโดยบริบูรณ์ได้เลย⁵⁶

⁵⁶ ปรีดี เกษมทรัพย์, นิติปรัชญา, หน้า 148-150.

เซนต์ โทมัส อไควนัส (St. Thomas Aquinas 1226-1274) เป็นนักปราชญ์คนสำคัญในศาสนาคริสต์ มีคำสอนที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักเหตุผล และได้รับการยกย่องฐานะของเหตุผลให้สูงขึ้นจากที่เคยเน้นเจตจำนง (Will) และมีแนวความคิดในการแบ่งแยกประเภทของกฎหมายออกเป็น กฎหมายนิรันดร์ (Eternal law) กฎหมายธรรมชาติ (Natural Law) กฎหมายอันศักดิ์สิทธิ์ (Divine law) และ (Human law) โดยได้เน้นย้ำว่า หากมนุษย์ออกกฎหมายขัดต่อธรรมชาติ กฎหมายนั้นย่อมไร้ผล ราษฎรมีสิทธิไม่เชื่อฟังผู้ปกครองได้ ทั้งนี้ เพราะราษฎรย่อมมีหน้าที่ปฏิบัติกฎหมายธรรมชาติและกฎหมายอันศักดิ์สิทธิ์เหนือสิ่งอื่นใด⁵⁷

อไควนัส มีความเห็นว่า พระผู้เป็นเจ้าเป็นผู้สร้างโลกขึ้น ด้วยสติปัญญา (The wisdom of God) คือตามเจตจำนงด้วยเหตุผลของพระผู้เป็นเจ้า สรรพสิ่งดำเนินไปอย่างมีความมุ่งหมาย โดยที่มนุษย์มีสติปัญญา และมีเหตุผล จึงได้ทำให้สังคมพัฒนาและเจริญขึ้น นอกจากนี้ ความเป็นมนุษย์มีสัญชาตญาณในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีคุณธรรม รู้จักรัก และเสียสละ รู้จักความดี รู้จักชั่ว รู้จักเกรงกลัวบาป และการคำนึงถึงหลักเมตตาธรรมเกี่ยวกับศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ที่พึงได้รับการปกป้อง โดยเฉพาะศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ผู้ยากไร้ ซึ่งไม่พึงถูกมองว่าเป็นคนต่ำต้อยที่คอยรับความเมตตาจากผู้อื่น แต่ต้องถือว่าความเมตตากรุณาในรูปการช่วยเหลือ สงเคราะห์นั้น เป็นพันธะหน้าที่ของรัฐที่ต้องมีต่อสมาชิกสังคมที่เสียเปรียบหรือด้อยโอกาสกว่า เพื่อสร้างสรรคความยุติธรรมให้เกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง ซึ่งหมายความว่า คนที่เกิดมายากจน พิการ หรือ อากาศไม่ได้ร่ำเรียนสูง ควรมีสิทธิที่จะเรียกร้องความยุติธรรมในสังคมให้ได้ และถือเป็นหน้าที่ของคน มีวิถยฐานะสูงกว่าที่จะรับใช้เขา⁵⁸

อนึ่ง อไควนัส เป็นผู้ริเริ่มใช้คำว่า “Dignitas humana” ซึ่งมีความหมายว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั่นเอง⁵⁹

นอกจากที่ได้ศึกษามาตั้งข้างต้น ยังปรากฏคำสอนของศาสนาคริสต์ที่แสดงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ดังต่อไปนี้

⁵⁷ สมยศ เชื้อไทย, นิติปรัชญาเบื้องต้น (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน 2536), หน้า 91-92. สมยศ เชื้อไทย, นิติปรัชญาเบื้องต้น (กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์วิญญูชน ,2536) หน้า 91-92

⁵⁸ ยศศักดิ์ โกไทยกานนท์, "ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540," หน้า 18.

⁵⁹ บุญศรี มีวงศ์โฆษ รายงานผลการวิจัยเรื่อง หลักการใช้อำนาจขององค์กรที่ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ (กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2549), หน้า 24.

(ก) คำสอนเรื่องความเสมอภาคของมนุษย์ ซึ่งคริสต์ศาสนามีหลักคำสอนว่า มนุษย์ทุกคนมีความเสมอเหมือนกันในสายตาของพระเจ้าเป็นเจ้าของ เพราะมนุษย์ทั้งหลายต่อต่างก็เป็นบุตรของพระเจ้าด้วยกันทุกคน โดยจะเห็นได้จากคำกล่าวของ Saint Paul ในตอนหนึ่งว่า “ไม่มีทั้งยิว หรือ กรีก ไม่มีทั้งทาสหรือชนเสรี ไม่มีทั้งชายหรือหญิง เพราะสุเจ้าทั้งปวงเป็นหนึ่งในพระเยซูคริสต์” และยังคงกล่าวอีกตอนหนึ่งว่า “ไม่ข้อแตกต่างระหว่างยิวและกรีก เพราะพระเจ้าพระองค์เดียวกันเหนือคนทั้งปวง เป็นที่อุทิศสมบูร์ณสำหรับคนทั้งปวงที่เฝ้าพระองค์”⁶⁰

จากคำกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่ศาสนาคริสต์ได้พยายามต่อสู้ มาตั้งแต่เริ่มแรกในเวลาที่ก่อกำเนิดโดยเฉพาะในสังคมชาวกรีก และชาวโรมัน กับการแบ่งแยกสถานะของมนุษย์ในขณะนั้น เช่นการแบ่งแยก “พวกยิว” กับมนุษย์ที่ไม่ใช่ชาวกรีก ว่าเป็นมนุษย์ที่ไม่ได้รับเลือกจากพระเจ้าเป็นเจ้าของหรือการแบ่งแยกชาวกรีก กับ มนุษย์ที่ไม่ใช่ชาวกรีก เรียกว่า “คนเถื่อนไร้อารยธรรม” และการแบ่งแยกมนุษย์ออกเป็น “เสรีชน” กับ “ทาส” สิ่งเหล่านี้ เป็นการแบ่งแยกความเป็นมนุษย์เนื่องมาจากความแตกต่างทางเชื้อชาติ ฐานะทางสังคม การศึกษา หรือ เพศ เป็นความแตกต่างโดยผิวเผินที่กำหนดขึ้นมาเองหลังจากที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์แล้ว จึงถือได้ว่า ความแตกต่างเหล่านี้ ไม่มีความสำคัญในตัวเอง ตรงกันข้ามการเปรียบเทียบแบ่งแยกความแตกต่างของมนุษย์กลับกลายเป็นบ่อเกิดของการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ด้วยกันเอง ดังนั้นคัมภีร์ไบเบิลจึงเน้นเสมอว่า คนทุกคนมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์และมีสิทธิเสรีภาพเสมอภาคเท่าเทียมกัน⁶¹ ดังนั้น การจะเข้าใจความหมายให้ลึกซึ้งจำเป็นต้องเข้าใจพื้นฐานของศาสนาคริสต์ในเรื่องของพระเจ้าเป็นผู้สร้างโลกสรรพสิ่งต่างๆ รวมทั้งมนุษย์ พระเจ้าเป็นผู้ที่รัก ดูแล ห่วงใย เอาใจใส่มนุษย์ พระองค์ทรง⁶²มอบหลายสิ่งหลายอย่างให้แก่มนุษย์ และสิ่งสำคัญอย่างหนึ่ง คือศักดิ์ศรี⁶³

⁶⁰ ยศศักดิ์ โกไทยกานนท์, "ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540," หน้า 19.

⁶¹ พินิจ รัตนกุล, "สิทธิมนุษยชนและวัฒนธรรม," วารสารภาษาและวัฒนธรรม, กรกฎาคม-ธันวาคม: 64-84.

⁶² ยศศักดิ์ โกไทยกานนท์, "ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540," หน้า 20.ยศศักดิ์ โกไทยกานนท์, "ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540," วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2544. หน้า 20

⁶³ ศักดิ์ศรี ศักยภาพ เสรี หล่อกันภัย และชนะจิตต์ อีสมันย์ สิทธิและเสรีภาพของมนุษย์ในทัศนะคริสต์เตียน (กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2542), หน้า 255-256.

(ข) คำสอนที่ให้มนุษย์สำนึกในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เนื่องจากตามนัยแห่งคำสอนของพระเยซูคริสต์เกี่ยวกับร่างกายมนุษย์ถือว่าคุณค่าอยู่ในตัว เนื่องจากมนุษย์คือ สัตว์โลกที่พระเจ้าผู้เป็นเจ้าของสร้างขึ้นมาตามรูปแบบเช่นเดียวกับพระองค์ ร่างกายของมนุษย์ ถือว่าคุณค่าอยู่ในตัว เนื่องจากมนุษย์คือ สัตว์โลกที่พระเจ้าผู้เป็นเจ้าของสร้างขึ้นมาตามรูปแบบเช่นเดียวกับพระองค์ ร่างกายของมนุษย์จึงได้รับอำนาจจากพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของให้มีศักดิ์ศรี สมกับเป็นรูปแบบของพระเจ้า ซึ่งในคัมภีร์ไบเบิลกล่าวว่า บรรดาสรรพสิ่งต่างๆที่พระเจ้าได้ทรงสร้างขึ้นมา นั้น มนุษย์เป็นสิ่งเดียวที่พระเจ้าสร้างขึ้นมาใน “ฉายาของพระองค์” การกล่าวยกย่องมนุษย์ว่าเป็นสิ่งมีชีวิตที่เกิดจากกำเนิดของมนุษย์อันสูงส่งตามความประสงค์ของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของ มนุษย์จึงสมควรได้รับการปฏิบัติต่อจากผู้อื่นด้วยมีศักดิ์ศรีที่จะต้องเคารพกันและกันด้วย ดังนั้น คำสอนในศาสนาคริสต์ที่สอนให้มนุษย์สำนึกในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ จึงเท่ากับสอนให้มนุษย์ปฏิบัติที่จะยอมตกอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐที่ปราศจากเงื่อนไช⁶⁴

ดังนั้น จากการศึกษาพัฒนาการของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในยุคกลางนี้ ได้สะท้อนให้เห็นว่า ตามหลักศาสนาคริสต์ซึ่งมีหลักคำสอนและความเชื่อว่า พระเจ้าผู้เป็นเจ้าของเป็นผู้สร้างมนุษย์ทุกคนขึ้นมา มนุษย์จึงมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันทุกคนในสายตาของพระเจ้า มนุษย์ทุกคนจึงมีคุณค่าในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนเองตัวเองและในขณะเดียวกันมนุษย์ทุกคนจึงต้องเคารพในศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ของผู้อื่นด้วย ซึ่งจากแนวความคิดดังกล่าว ได้เป็นรากฐานอันสำคัญของการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในปัจจุบันอีกด้วย

2.1.1.1.3 พัฒนาการสมัยยุคฟื้นฟู

ในช่วงศตวรรษที่ 15 -16 ได้เกิดความเสื่อมศรัทธาในศาสนาจักรและความเสื่อมความนิยมของผู้นำทางศาสนา และมีการแย่งชิงอำนาจและผลประโยชน์โดยการกล่าวอ้างพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของเพื่อแสวงหาประโยชน์อันมิชอบ พระและบาทหลวงมีความเป็นอยู่อย่างหรูหรา ฟุ่มเฟือย และมีการเรียกเก็บภาษีบำรุงศาสนาสูงขึ้น จนนำไปสู่ความไม่ชอบธรรมในการปกครองภายใต้อำนาจของพระสันตะปาปา ณ กรุงโรม ต่อมาได้เกิดการเกิดแนวคิดใหม่เกี่ยวกับศาสนา

⁶⁴ วีระ โลจายะ, กฎหมายสิทธิมนุษยชน, หน้า 8.วีระ โลจายะ, กฎหมายสิทธิมนุษยชน (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง , 2538) หน้า 8

เนื่องจากการศึกษาคัมภีร์ไบเบิล โดยการแปลออกเป็นภาษาต่างๆ เช่น ภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน ทำให้เกิดการปฏิรูปศาสนาขึ้นในหลายๆ ประเทศ โดยผู้ครองของแคว้นต่างๆ ในยุโรป ต้องการเป็นอิสระจากศาสนจักรที่มีสันตะปาปาเป็นผู้ปกครอง ซึ่งเข้าไปมีอิทธิพลเหนือการปกครองและอำนาจทางการเมือง นอกจากนี้ มีการฟื้นฟูศิลปวิทยาการ ทำให้เห็นว่ามนุษย์สามารถศึกษาคัมภีร์ไบเบิล ได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องผ่านบาทหลวงหรือการประกอบพิธีกรรมของศาสนจักร

ทั้งนี้ การปฏิรูปคริสต์ศาสนา มีผู้นำคนสำคัญในยุคนี้คือ มาร์ติน ลูเธอร์ (Martin Luther) นักบวชชาวเยอรมัน และแนวความคิดของเขาได้รับการสนับสนุนอย่างกว้างขวาง และได้เผยแผ่คริสต์ศาสนาตามแนวทางของเขา โดยการแปลคัมภีร์ไบเบิลเป็นภาษาเยอรมันและแยกเป็นนิกายใหม่ เรียกว่า “โปรเตสแตนต์” (Protestant) ซึ่งส่งผลกระทบต่อการปฏิรูปศาสนาในยุโรปเป็นอย่างยิ่ง ทำให้เกิดความแตกแยกของศาสนาคริสต์ และถูกแบ่งออกเป็น 2 นิกายใหญ่ คือ

- (1) นิกายโรมันคาทอลิกซึ่งมีสันตะปาปาเป็นประมุข มีศูนย์กลางอยู่ที่นครรัฐวาติกันในกรุงโรม ได้รับความนิยมนับถือกันในฝรั่งเศส สเปน และโปรตุเกส
- (2) นิกายโปรเตสแตนต์ ซึ่งแพร่หลายในเยอรมนีและยึดถือตามแนวคิดของมาร์ติน ลูเธอร์ และส่งผลทำให้แต่ละนิกายมีการเผยแผ่ศาสนาตามความเชื่อของตน นอกยุโรปไปยังทวีปอเมริกา ทวีปเอเชีย และทวีปแอฟริกา

ในช่วงระยะเวลาแห่งการปฏิรูปศาสนาในครั้งนี้ ได้มีนักคิดคนสำคัญซึ่งมีอิทธิพลต่อพัฒนาการและแนวความคิดของการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้แก่

ฮูโก โกรเชียส (Hugo Grotius 1583 - 1645)

เป็นนักกฎหมายและนักปรัชญาชาวดัตช์ นับว่าเป็นผู้ยืนยันแนวคิดของหลักเหตุผลและสติปัญญาของมนุษย์ซึ่งเป็นที่มาของกฎหมายธรรมชาติ และได้ยืนยันว่า ธรรมชาติของมนุษย์คือ “มารดาของกฎหมายธรรมชาติ และจะคงปรากฏอยู่แม้ว่าจะไม่มีพระเจ้าแล้วก็ตาม” อีกทั้งมีแนวคิดจากเรื่องของธรรมชาติของมนุษย์เชิงสังคม นำไปสู่แนวคิด สิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ (Natural rights) ของมนุษย์อันเป็นความปรารถนาความต้องการของมนุษย์ ที่จะเพิ่มบทบาทปัจเจกชนนิยมให้มากขึ้น และยังมีการเปลี่ยนแปลงวิธีวิเคราะห์ธรรมชาติของมนุษย์ ในแบบอภิปรัชญา ซึ่งมองธรรมชาติที่จุดแห่งสม

บุรณภาพของความเป็นมนุษย์ มาสู่การวิเคราะห์เชิงวิทยาศาสตร์ หรือ จิตวิทยาที่เน้นการสังเกตในเรื่องข้อเท็จจริงเกี่ยวกับลักษณะของมนุษย์หรือกฎแห่งความเป็นเหตุผลซึ่งมีอิทธิพลต่อมนุษย์⁶⁵

โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbs 1588-1679)

นักปราชญ์ชาวอังกฤษ ผู้มีความเชื่อเกี่ยวกับความดี และความชั่วเป็นสิ่งที่ไม่มีอยู่จริง แต่มีความเป็นว่าความคิดของมนุษย์ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการสังเกต ดังนั้น ฮอบส์จึงมีความเชื่อว่า เหตุผลเกิดขึ้นจากความมีประสบการณ์และการสังเกต นอกจากนี้ ยังมีความเห็นว่าธรรมชาติของมนุษย์ คือ มีความปรารถนาเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการ และเพื่อความอยู่รอด โดยในสภาวะธรรมชาติของมนุษย์จึงมีสิทธิตามธรรมชาติที่จะปกป้องตนเอง และด้วยกฎของธรรมชาติมนุษย์เป็นผู้มีเหตุผลจึงไม่มีทางที่จะทำการใดๆที่เป็นการทำร้ายตนเอง อีกทั้ง มนุษย์ยังมีความต้องการสันติภาพและความสงบสุข ดังนั้นมนุษย์จึงพยายามหาหนทางป้องกันตนเองเพื่อให้มีความปลอดภัยอยู่เสมอ ด้วยการทำข้อตกลงร่วมกัน เรียกว่า “สัญญาประชาคม” เพื่อตกลงยอมสละสิทธิทั้งปวงที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และมอบให้รัฐอธิปัตย์ ให้มีอำนาจในการควบคุมดูแล ปกครอง รวมถึงลงโทษผู้กระทำความผิด

จากแนวคิดดังกล่าว จึงเป็นที่มาของการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และเครื่องมือในการสร้างความสงบสุขของสังคม คือ กฎหมาย ซึ่งเป็นเครื่องมือในการกำหนดว่าสิ่งใดถูก สิ่งใดผิด ดังนั้น มนุษย์จึงไม่อาจสงวนสิทธิเสรีภาพอย่างหนึ่งอย่างใดที่เคยมีอยู่ในสภาวะตามธรรมชาติให้พ้นจากอำนาจขององค์อธิปัตย์ได้ กล่าวคือมนุษย์จำต้องมอบสิทธิเสรีภาพของตนที่เคยมีอยู่ให้รัฐทั้งสิ้น⁶⁶

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ซามูเอล ปูเฟนดอร์ฟ (Samuel Pufendorf 1632-1694)

เป็นนักจัดระบบที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของยุคนี้ โดยมีความเห็นว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่ชอบการอยู่เป็นสังคม มีสัญชาตญาณที่เรียกว่า Socialitas คือการอยากมีเพื่อน อยากมีพวก อยากมีสังคม ซึ่งความคิดดังกล่าว นำไปสู่การพัฒนารากฐานสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ดังต่อไปนี้

⁶⁵ ปรีดี เกษมทรัพย์, นิติปรัชญา, หน้า 158.

⁶⁶ วีระ โลจายะ, กฎหมายสิทธิมนุษยชน (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง , 2538) หน้า 8

(1) การไม่ทำร้ายผู้อื่น ซึ่งมีได้หมายถึง เฉพาะเพียงแต่ ร่างกาย ชีวิต และเสรีภาพของบุคคลอื่นที่มีอยู่ตามธรรมชาติ แต่ยังรวมถึง ในส่วนที่ตกลงยอมให้ หรือเป็นไปตามขนบธรรมเนียมประเพณี หรือ กฎหมายของรัฐ

(2) จะต้องให้การเคารพนับถือ ปฏิบัติต่อผู้อื่น ในฐานะที่บุคคลอื่นก็มีความเท่าเทียมกับเรา เป็น คือมีฐานะเป็นคนเหมือนกัน จากหลักการนี้ นำไปสู่หลักการความเสมอภาคของบุคคลและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

(3) การทำประโยชน์ต่อผู้อื่น ไม่เพียงแต่ไม่ทำร้ายบุคคลอื่น แต่ควรจะทำความดี มีความเมตตากรุณา ซึ่งเป็นความเมตตากรุณาระหว่างเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าในช่วงระยะเวลาี้ หลักกฎหมายธรรมชาติได้พัฒนาและนำมาสู่หลักการปกป้องสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ทั้งชีวิต ร่างกาย และเสรีภาพ อีกทั้ง ยังเป็นรากฐานของหลักความเสมอภาค สิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์⁶⁷

2.1.1.1.4 พัฒนาการสมัยใหม่

ในช่วงศตวรรษที่ 17-18 ภายใต้การปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ที่กษัตริย์มีอำนาจสูงสุดอย่างในฝรั่งเศสหรือ อังกฤษ เริ่มมีสภาพความขัดแย้งระหว่างชนชั้นขุนนางและคนสามัญหรือความขัดแย้งระหว่างชนชั้นกลางกับกษัตริย์ ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ประสบความล้มเหลว และมีแนวความคิดของการจำกัดอำนาจรัฐและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของมนุษย์มากขึ้น เพราะจุดที่สำคัญที่สุดในกฎหมายธรรมชาติ คือ ความเชื่อว่าสิ่งที่เหนือกว่าอำนาจสูงสุดของมนุษย์ คือ ธรรมชาติ และเมื่อสิ่งใดที่ถือว่าเป็นสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์อยู่แล้ว ใครก็ตามก็หาอาจลบล้างได้ไม่ ดังนั้น ในการใช้อำนาจของผู้ปกครองจึงต้องอยู่บนหลักการของเหตุผลตามธรรมชาติ และหากผู้ปกครองที่ปกครองแบบทรราช ไม่เคารพต่อสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์โดยปราศจากเหตุผล จึงถูกล้มล้างการปกครอง

⁶⁷ ยศศักดิ์ โกไทยกานนท์, "ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540," หน้า 23-24.

จอห์น ล็อก (John Lock 1632 - 1704)

เป็นนักปรัชญาการเมืองชาวอังกฤษ ที่มีชีวิตอยู่ในประวัติศาสตร์ของรัฐธรรมนูญอังกฤษ มีความเชื่อว่า มนุษย์และสังคมเป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้เพราะสังคมประกอบขึ้นจากมนุษย์ สังคมจึงมีวัตถุประสงค์สุดท้าย คือ ความผาสุกและความสงบสุขของมนุษย์ซึ่งเป็นสมาชิก โดยก่อนที่จะมารวมกันเป็นสังคมนั้น มนุษย์อยู่ในสภาพธรรมชาติ เป็นมนุษย์ที่สงบ มีจิตใจตรงตาม ช่วยเหลือกันและกัน มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกันและมีเสรีภาพเต็มที่⁶⁸ มนุษย์จึงเป็นผู้มีเหตุผลและมีศีลธรรม โดยธรรมชาติ มนุษย์สามารถเรียนรู้ เข้าใจและปฏิบัติตามกฎธรรมชาติได้ นำไปสู่การกำหนดหลักเกณฑ์การดำรงชีวิตในสภาวะอย่างมีเสรีภาพที่สมบูรณ์ และมีความเสมอภาคในสิทธิเสรีภาพที่มนุษย์แต่ละคนมีอยู่ โดยสิทธิดังกล่าวเป็นสิทธิที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ได้แก่ สิทธิในชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สิน และสิทธิดังกล่าวไม่อาจจำหน่าย จ่าย โอน ให้แก่ผู้ใดได้แต่ภายใต้สภาวะดังกล่าวทำให้มนุษย์ต่างก็เห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตนและไม่เห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่น

ด้วยเหตุนี้เพื่อเป็นการดำรงไว้ซึ่งสิทธิพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคม และความผาสุกของสังคม จึงได้ทำสัญญาประชาคมขึ้น โดยมนุษย์ต่างยอมที่จะสละสิทธิตามธรรมชาติของตนบางส่วนให้กับองค์อธิปัตย์ โดยรัฐอธิปัตย์จึงออกกฎหมาย มีวัตถุประสงค์ในการให้ความคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ แต่เพื่อเป็นการรักษาสิทธิเสรีภาพตามธรรมชาติของมนุษย์จึงจะออกกฎหมายที่เป็นการกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ไม่ได้ ทั้งนี้ ในการปกครองโดยรัฐจะต้องได้รับความยินยอมมาจากเสียงส่วนใหญ่ และต้องมีการแยกการทำหน้าที่ขององค์กร ได้แก่

- (1) การออก กฎหมาย (อำนาจนิติบัญญัติ)
- (2) การปฏิบัติตามกฎหมายโดยฝ่ายปกครองและศาล (อำนาจบริหารและตุลาการ)
- (3) การทำความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ล็อกมีความเห็นว่า อำนาจทุกชนิดในสังคมมีข้อจำกัด ข้อจำกัดที่สำคัญของอำนาจก็คือ การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและกรรมสิทธิ์ หากผู้ปกครองฝ่าฝืนดำเนินการปกครองแบบทรราช ล็อกสรุปว่า “ประชาชนยังสงวนสิทธิซึ่งเป็นสิทธิของมนุษย์ทุกคนบนโลก ที่จะตรวจสอบว่าสิ่งที่มีอำนาจกระทำนั้น ยุติธรรมหรือไม่ ทั้งนี้ ตามกฎหมายธรรมชาติซึ่งอยู่

⁶⁸ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, กฎหมายมหาชน เล่ม 1 วิชาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายมหาชนยุคต่างๆ หน้า 90-91.

เหนือและมีมากอ่อนมนุษย์”⁶⁹ อีกทั้ง ล็อค ยังถือเป็นผู้ให้กำเนิดหลักปัจเจกนิยม และเสรีภาพ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการปกครองในประเทศอเมริกา เกือบจะพูดได้ว่ารูปแบบการปกครองของอเมริกาตั้งอยู่บนพื้นฐานจากแนวความคิดของล็อค

มองเตสกีเออ (Montesquieu 1689-1755)

นักปราชญ์ชาวฝรั่งเศส เป็นผู้หนึ่งที่เสนอความคิดทางการเมืองเกี่ยวกับทฤษฎีการแบ่งแยกอำนาจ ซึ่งมีสาเหตุมาจากในสมัยสภาพสังคมฝรั่งเศสภายใต้อำนาจของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ที่มีอำนาจเหนืออาณาจักรฝรั่งเศส โดยรัฐบาลมีอำนาจแข็งแกร่ง ได้มีการนโยบายลดทอนอำนาจสถาบันนัทร (Estats Generaux) และอำนาจของ สภาปาร์เลอแม็งค์ (Parlements) ซึ่งเป็นศาลยุติธรรมสูงสุดของส่วนภูมิภาค

แต่อย่างไรก็ตาม ได้เกิดความเสื่อมโทรมของสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ได้ส่งผลต่อความคิดของมองเตสกีเออ และมีผลงานเขียนที่มีชื่อเสียง คือ “เจตนารมณ์แห่งกฎหมาย” (the spirit of law) โดยเสนอให้มีการแบ่งแยกอำนาจออกเป็นสามอำนาจ คือ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ โดยทั้งสามอำนาจนี้สามารถคานและดุลอำนาจ (check and balance) กันได้เพื่อป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบ นอกจากนี้ มองเตสกีเออยังได้เสนอแนวคิดในการแยกบุคคลผู้ใช้อำนาจแต่ละอำนาจให้เป็นอิสระออกจากกัน⁷⁰ แนวความคิดของมองเตสกีเออดังกล่าว ได้มีอิทธิพลต่อระบบการเมืองการปกครองในศตวรรษที่ 18-20 เป็นอย่างมาก อีกทั้งยังเป็นการสร้างหลักประกันสิทธิเสรีภาพแก่ผู้อยู่ใต้การปกครองของรัฐ รวมทั้งยังมีการควบคุมการใช้อำนาจรัฐด้วยเช่นกัน

มองเตสกีเออได้มีความเห็นเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ มนุษย์อยู่ในสถานะตามธรรมชาติมีกฎธรรมชาติเป็นกฎเกณฑ์ที่ควบคุมความประพฤติของมนุษย์ทุกคน และมีความคิดเห็นที่แตกต่างจากฮ็อบส์และล็อค โดยเชื่อว่าในสังคมมนุษย์เต็มไปด้วยความกลัว และมีความต้องการที่จะหลีกเลี่ยงความรุนแรงและสงคราม ทำให้มนุษย์เข้ามารวมกันกับผู้อื่นในสังคมและแสวงหาวิธีอยู่รอด ดังนั้น รัฐจึงหน้าที่หลักคือรักษาไว้ซึ่งกฎหมายเพื่อเป็นการสนับสนุนสิทธิเสรีภาพของบุคคล และกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของปัจเจกชน นอกจากนี้ ในความคิดของมองเตสกีเออ จึงสะท้อนให้เห็นว่าหลักประกันสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ อยู่ที่การใช้อำนาจรัฐอย่างจำกัด และหลักการแบ่งแยกอำนาจถือเป็นหลักประกันความเป็นมนุษย์ที่อยู่รวมกันในสังคม

⁶⁹ เรื่องเดียวกัน หน้า 92ibid.

⁷⁰ สมยศ เชื้อไทย, คำอธิบายหลักรัฐธรรมนูญทั่วไป (กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์, 2535), หน้า 146.

ฌอง ฌาค รุสโซ (Jean Jacques Rousseau 1712-1778)

นักปรัชญาการเมืองชาวฝรั่งเศส สังคมในทัศนะของรุสโซ เห็นว่า สิ่งที่มีความสำคัญ คือ เสรีภาพ เมื่อมนุษย์ไม่มีความเสมอภาคก็ย่อมสูญเสียเสรีภาพ เมื่อมนุษย์มีเสรีภาพก็เท่ากับมีความเสมอภาค สิ่งที่ปฏิสัมพันธ์กันเหล่านี้ก็คือการมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยมีคำกล่าวของรุสโซ “ใครก็ตามมอบตัวเองให้กับคนทั้งหมด เท่ากับไม่ห้ามอบตัวเองให้กับผู้ใดเลย และเมื่อไม่มีสมาชิกคนใดในกลุ่มสังคมที่เราจะไม่ได้มีสิทธิอยู่เหนือเขาอย่างเดียวกับสิทธิที่อยู่เหนือเราซึ่งเราได้สละให้แก่เขา เพราะฉะนั้นเราจึงเท่ากับได้ของแทนอย่างเดียวกันกับที่เราเสียไป รวมทั้งอำนาจที่เพิ่มขึ้นมาในการสงวนรักษาสิ่งที่เราถืออยู่กันแล้วด้วย” เป็นความสำคัญของการก่อตั้งกำหนดของสัญญา เพราะระเบียบของสังคมเป็นรากฐานของสิทธิและศักดิ์ศรีของมนุษย์ทั้งหมด⁷¹

รุสโซ มีผลงานการเขียน คือ “สัญญาประชาคม” ที่ได้ยืนยันหลักการของเสรีภาพซึ่งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับมนุษย์ ตามแนวความคิดของรุสโซ มีความเชื่อมั่นในเสรีภาพและความเสมอภาคนั้น ที่ไม่สามารถที่จะสงวนไว้ซึ่งเสรีภาพโดยไม่คำนึงถึงความเสมอภาคได้ ดังนั้น ตามความคิดของรุสโซ มนุษย์มีความอิสระและเท่าเทียมกัน และเมื่อมีการถือครองกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินก่อให้เกิดความไม่เสมอภาค มนุษย์จึงต้องหารูปแบบการปกครองที่เกิดจากความยินยอมพร้อมใจของมนุษย์ ความยินยอมนี้เองที่ก่อให้เกิดเป็นสัญญาประชาคมขึ้น โดยถือว่าเป็นเจตนารมณ์ทั่วไปร่วมกันของสังคม (General will)⁷²

จากการศึกษาพัฒนาการของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในสมัยใหม่ จะเห็นได้ว่า นักปรัชญาในสมัยนี้มีแนวความคิดที่มีอิทธิพลอย่างมากที่ส่งผลมาถึงรากฐานการเมืองการปกครองในปัจจุบัน การให้ความสำคัญในคุณค่าของความเป็นมนุษย์แต่ละคน ในฐานะที่เป็นปัจเจกชน และผู้ปกครองจะต้องให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามธรรมชาติของมนุษย์ พร้อมกับมีแนวความคิดในการจำกัดอำนาจรัฐและเสนอให้มีการปกครองตามเจตนารมณ์ของประชาชน

ในปลายสมัยศตวรรษที่ 18 การปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไม่ใช่ว่าทางออกสำหรับสังคมในสมัยนั้น จนถึงจุดสิ้นสุดลง ก่อให้เกิดการปฏิวัติครั้งใหญ่ของโลกคือการปฏิวัติแยกตัวออกเป็นอิสระจากอังกฤษของ 13 อาณานิคม ในอเมริกาเหนือ โดยการประกาศเอกราชและร่างรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา (ค.ศ. 1787) และการปฏิวัติใน

⁷¹ ยศศักดิ์ โกไทยกานนท์ , ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 , วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต , คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง , 2544. หน้า 28-29

⁷² ปรีดี เกษมทรัพย์, นิติปรัชญา, หน้า 100.

ฝรั่งเศส (ค.ศ. 1789) พร้อมกับการออกคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองฝรั่งเศส ทั้งสองเหตุการณ์นี้มีความสำคัญอย่างมาก มีการนำปรัชญา หรือแนวคิดทางการเมืองทั้งหลายมาบัญญัติเป็นกฎหมายครั้งแรกของโลก⁷³

จากคำประกาศอิสรภาพของสหรัฐอเมริกา ซึ่งถือเป็นการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับแรกของโลก ที่มีหลักการแบ่งแยกอำนาจ และการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้ในรัฐธรรมนูญ ดังถ้อยคำตอนหนึ่ง

“...เราทั้งหลายเชื่อมั่นโดยปราศจากข้อสงสัยในความจริงที่ว่า มนุษย์ทุกคนเกิดมาโดยเท่าเทียมกัน พระผู้สร้างได้ให้สิทธิบางอย่างที่ไม่อาจปลงได้กับมนุษย์เหล่านี้ ซึ่งในบรรดาสิทธิเหล่านี้ มีสิทธิในชีวิต เสรีภาพ และสิทธิในการแสวงหาความสุข รัฐบาลทั้งหลายตั้งขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันสิทธิเหล่านี้...”⁷⁴

จากคำประกาศเอกราชนี้ ได้สะท้อนให้เห็นถึงทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติและแนวความคิดเสรีนิยมของลัทธิอภิปรัชญาอย่างสูง คือ เหนือกษัตริย์ยังมีกฎหมายธรรมชาติ และมนุษย์มีสิทธิเสรีภาพตามกฎหมายธรรมชาตินี้ ผู้ปกครองคนใดจะละเมิดไม่ได้ หากมีการละเมิด สภาพบังคับ คือ สิทธิที่จะต่อต้านการกดขี่ สามารถล้มล้างการปกครองได้ และรัฐบาลต้องมาจากความยินยอมของผู้อยู่ใต้การปกครอง และมีอยู่เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ในสังคม และแนวคิดเรื่อง หลักความเสมอภาคของปัจเจกชนที่ปรากฏอย่างชัดเจนในถ้อยคำประกาศอิสรภาพ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า มนุษย์ทุกคนเกิดขึ้นมาโดยมีศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน⁷⁵

นอกจากนี้ ในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองฝรั่งเศส ฉบับลงวันที่ 4 สิงหาคม 1789 ในถ้อยคำอารัมภบท

“ ... ผู้แทนของพลเมืองฝรั่งเศสซึ่งรวมกันเป็นสภานิติบัญญัติแห่งชาตินี้ เห็นว่าการไม่ให้ความสำคัญ การละเลย หรือการดูถูกสิทธิทั้งหลายของมนุษย์ชน (แต่ละคน) เป็นที่มาเพียงประการเดียวของความหายนะของสังคมและการฉ้อราษฎร์บังหลวงของรัฐบาล ดังนั้น ผู้แทนเหล่านี้จึงลงมติให้ประกาศอย่างเป็นทางการในประกาศฉบับนี้ ถึงสิทธิตามธรรมชาติที่ไม่มีใครปลงได้ และศักดิ์ศรีของมนุษย์แต่ละคน...”

⁷³ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, กฎหมายมหาชน เล่ม 1 วิวัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายมหาชนยุคต่างๆ หน้า.101

⁷⁴ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, กฎหมายมหาชน เล่ม 1 วิวัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายมหาชนยุคต่างๆ (กรุงเทพฯ

สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2554), หน้า 63

⁷⁵ เรื่องเดียวกัน หน้า 64-65

จากถ้อยคำข้างต้น จะเห็นได้ว่าคำประกาศสิทธิมนุษยชน ได้ใช้คำว่า “มนุษย์แต่ละคน และพลเมืองแต่ละคน” อันแสดงให้เห็นว่า คำประกาศฉบับนี้ให้ความสำคัญกับปัจเจกนิยม ตามแนวทางของกฎหมายธรรมชาติและเสรีนิยมทางการเมืองในสมัยใหม่นั้นเอง และนี่คือจุดกำเนิดของปัจเจกชนนิยม ซึ่งให้ความสำคัญกับความเป็นคนแต่ละคน รวมทั้งสิทธิส่วนบุคคลของคนนั้นๆ หลักปัจเจกชนนิยมเป็นหัวใจของสังคมอยู่ที่การยอมรับคุณค่าของคนทุกคน แต่ละคนที่รวมเป็นสังคมรัฐหรือสังคมไม่อาจก้าวก่ายบุคคลและสิทธิของเขาได้ เว้นแต่จะเป็นไปเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม นอกจากนี้ คำประกาศยังแสดงให้เห็นว่า รูปแบบการปกครองทั้งหลายของมนุษย์ต่างมีจุดประสงค์ คือ การคุ้มครองสิทธิตามธรรมชาติทั้งหลายของมนุษย์แต่ละคน รัฐหรือสังคมเป็นเพียงผู้ประกันสิทธินั้นให้มนุษย์⁷⁶

จากพัฒนาการแนวคิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในสมัยใหม่ ได้ปรากฏผลอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการให้การรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ในรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ และในเวลาต่อมาแนวคิดเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ก็ได้มีการบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญของประเทศต่างๆ แสดงให้เห็นว่า หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้กลายเป็นหลักสากลที่ได้รับการยอมรับในประชาคมโลกทั้งนี้ แนวความคิดดังกล่าวได้ถูกหล่อหลอม ผ่านกระบวนการคิด เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยต่างๆ จนกลายมาเป็นหลักการสำคัญของการปกครองภายใต้ระบอบประชาธิปไตยในปัจจุบัน

2.2.1.2 พัฒนาการตามแนวคิดในทางศาสนา

2.2.1.2.1 พัฒนาการตามแนวคิดในทางศาสนาคริสต์

ในสมัยโรมัน อยู่ภายใต้อิทธิพลของศาสนจักรซึ่งเป็นศูนย์กลางของหลักความเชื่อ โดยศาสนาคริสต์ มีความเชื่อว่า พระเจ้าเป็นผู้สร้างโลก และยังมีหลักคำสอนของศาสนาคริสต์ที่แสดงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่สำคัญ กล่าวคือ หลักศาสนาคริสต์มีหลักคำสอนว่า มนุษย์ทุกคนมีความเสมอภาคกันในสายตาของพระเจ้า เพราะมนุษย์ทุกคนก็ต่างเป็นบุตรของพระเจ้าด้วยกันทุกคน ดังเช่น Saint Paul ได้กล่าวในตอนหนึ่งว่า ไม่มีทั้งยิว หรือ กรีก ไม่มี

⁷⁶ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, กฎหมายมหาชน เล่ม 1 วิชาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายมหาชนยุคต่างๆ (กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2554), หน้า 74

ทาสหรือชนเสรี ไม่มีทั้งชายหรือหญิง เพราะพระเจ้าทั้งปวงเป็นหนึ่งในพระเยซูคริสต์” และยังมีอีกตอนหนึ่งกล่าวว่า “ไม่มีข้อแตกต่างระหว่างยิวและกรีก เพราะพระเจ้าพระองค์เดียวกันเหนือคนทั้งปวง เป็นที่อุดมสมบูรณ์สำหรับคนทั้งปวงที่เข้าเฝ้าพระองค์” จากหลักคำสอนดังกล่าวสะท้อนถึงหลักการของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ผ่านทางคำสอนของคริสตศาสนา ในเรื่องของการแบ่งแยกเพราะความแตกต่างของบุคคล ไม่ว่าจะเป็นทางด้านเชื้อชาติสีผิว สังคม การศึกษา หรือเพศ ความแตกต่างเหล่านั้นไม่มีความสำคัญ คนทุกคนมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์และมีสิทธิและเสรีภาพเสมอภาคเท่าเทียมกัน นอกจากนี้ หลักคำสอนที่กล่าวว่า บรรดาสรรพสิ่งต่างๆที่พระเจ้าสร้างขึ้น และมนุษย์ถูกสร้างขึ้นตามพระประสงค์ของพระเจ้า มนุษย์จึงสมควรได้รับการปฏิบัติต่อกันด้วยการสำนึกในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ของกันและกันด้วย

2.2.1.2.2 พัฒนาการตามแนวคิดในทางศาสนา

อิสลาม

ศาสนาอิสลาม เป็นศาสนาหนึ่งที่มีคนนับถือเป็นจำนวนมาก ถือกำเนิดขึ้นในนครเมกกะห์ หรือในปัจจุบันคือ ประเทศซาอุดีอาระเบีย พระผู้เป็นเจ้าของศาสนาอิสลามคือพระอัลลอฮ์ และผู้ได้รับมอบหมายจากพระผู้เป็นเจ้าให้ทำหน้าที่เผยแผ่ตามคำสอนของพระผู้เป็นเจ้าผ่านคัมภีร์อัลกุรอาน ชื่อว่า มูฮัมหมัด

ศาสนาอิสลาม เป็นศาสนาประเภทเอกเทวนิยม นับถือว่ามีพระเจ้าสูงสุดเพียงองค์เดียวคือ พระอัลลอฮ์ ซึ่งเป็นผู้สร้างโลกและสรรพสิ่ง รวมทั้งเป็นผู้กำหนดชะตากรรมของมนุษย์และสรรพสัตว์ต่างๆ เป็นผู้รู้ทุกสิ่งทุกอย่าง จึงไม่มีการเคารพรูปสักการะใดๆและไม่มีสิ่งใดเป็นเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์แทนพระผู้เป็นเจ้า และผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม เรียกว่า มุสลิม หมายถึง ผู้ที่ยอมรับอำนาจสูงสุดของพระเจ้าด้วยความสมัครใจ และดำเนินชีวิตตามคำสั่งสอนของพระองค์ ส่วนคำว่า นบี หรือ รسل หมายถึงผู้ที่พระเจ้าทรงแต่งตั้งให้เป็น ผู้เผยแพร่อำนาจของพระองค์ โดยในศาสนาอิสลามไม่มีพระหรือนักบวช มีเพียงแต่ผู้นำทางศาสนาและมุสลิมทุกคนมีหน้าที่ศึกษาและเผยแพรศาสนาอิสลาม

พื้นฐานความคิดของศาสนาอิสลามคือ จักรवालและทุกสรรพสิ่งบนโลกถูกสร้างขึ้นโดยพระเจ้าซึ่งหมายถึง อัลลอฮ์ (ช.บ.) พระองค์จึงเป็นผู้เดียวที่สร้างมนุษย์และได้กำหนดระเบียบแบบแผนที่ต้องสำหรับมนุษย์เพื่อที่จะได้นำไปปฏิบัติ ซึ่งการสร้างมนุษย์ขึ้นนี้มีได้ต้องการให้มนุษย์อยู่อย่างไว้จุดหมาย แต่ได้สร้างขึ้นในฐานะที่เป็นผู้แทนของพระเจ้าในการ

ประกอบคุณงามความดี มีจุดมุ่งหมายในการใช้ชีวิตที่เจริญก้าวหน้า ประสบความสำเร็จในโลกนี้ (ดุนยา) และได้รับการตอบแทนคุณความดีในโลกหน้า (อาคิเราะห์) โดยบทบัญญัติของอิสลามนั้นได้วางระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันเองในการดำเนินชีวิต และการปฏิบัติต่อกันในทุกๆ รูปแบบ ขณะเดียวกันก็ได้วางระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้าโดยมุ่งเน้นถึงการตอบแทนในโลกหน้า (อาคิเราะห์) เป็นสำคัญ อิสลามจึงถือเป็นศาสนาที่มีความเชื่อมโยงในทุกภาคส่วนของมนุษย์ทั้งเรื่องส่วนตัว เรื่องสังคม รวมทั้งการตอบแทนจากพระเจ้า การปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลามจึงมิใช่มีผลเพียงในโลกนี้ (ดุนยา) เท่านั้น แต่ยังส่งผลต่อโลกหน้า (อาคิเราะห์) ด้วย มุสลิมจึงให้ความใส่ใจกับการปฏิบัติตามในทุกรายละเอียดของศาสนาอิสลามเป็นอย่างยิ่ง แต่อย่างไรก็ตามศาสนาอิสลามก็ได้ขีดขวางการดำเนินชีวิตของมนุษย์ อิสลามมิได้ปิดกั้นวัตถุและจิตใจ ไม่เชื่อในการบำเพ็ญพรต อิสลามมิได้ขอใ้มนุษย์หลีกเลี่ยงสิ่งต่างๆ ที่เป็นอยู่⁷⁷

ทั้งนี้ ลักษณะที่เด่นชัดประการหนึ่งของศาสนาอิสลาม คือ การกำหนดหลักคำสอนให้ชาวมุสลิมปฏิบัติตามได้ไปในแนวทางเดียวกันทั้งหมดตามหลักศรัทธาและหลักปฏิบัติ และได้สะท้อนถึงพัฒนาการของหลักศรัทธาศรีความเป็นมนุษย์ตามหลักศาสนาอิสลามไว้หลายประการ ดังต่อไปนี้

(1) หลักการว่าด้วยความเสมอภาคของมนุษย์ โดยหากพิจารณาอย่างรอบคอบจะพบว่าหลักคำสอนในศาสนาอิสลามหลายประการสะท้อนถึงการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนได้เป็นอย่างดี เช่น ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่มีความเชื่อในพระเจ้าเป็นเจ้าหรือพระอัลลอฮ์ (ซ.บ.) ถือว่าพระองค์เป็นผู้สร้างสรรค์สรรพสิ่งทั้งปวงในสากลโลก รวมทั้งมนุษย์ซึ่งอิสลามเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นอย่างดีที่สุด สถานะของมนุษย์ในอิสลามจึงมีความสูงส่งและมีเกียรติ มนุษย์ทุกคนจึงมีความเสมอภาคกัน มีความเท่าเทียมกันต่อหน้าพระเจ้า เนื่องจากล้วนแต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างโดยพระเจ้าทั้งสิ้น จึงไม่มีความแตกต่างใดๆ มาแยกความเป็นมนุษย์ออกจากกันได้ ไม่ว่าจะเป็นชาติกำเนิด เพศ สีผิว เผ่าพันธุ์ หรือสถานะทางสังคมต่างๆ นอกจากนี้อิสลามยังเชื่อว่าอัลลอฮ์ (ซ.บ.) ได้ทรงให้เกียรติมนุษย์โดยถือว่ามนุษย์นั้นเป็นผู้แทนของพระองค์บนโลกนี้ เพื่อที่จะได้ทำหน้าที่เป็นผู้แทนที่มีความรับผิดชอบในอันที่จำนำแนวทางที่พระองค์ได้ทรงบัญญัติไว้ในคัมภีร์อัลกุรอานมาใช้ในการดำเนินชีวิตและเพื่อประกอบคุณงามความดีในโลกนี้⁷⁸

⁷⁷ จรัญ มะลูลีม, อิสลาม ความหมายและคำสอน (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อิสลามมีเคอะเคเดมี, 2541), หน้า 40.

⁷⁸ สุตปรารภนา นิละไพจิตร, "สิทธิมนุษยชนในอิสลามกับการรับรองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย" (นิติศาสตร์มหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550), หน้า 38.

(2) หลักการรับรองสิทธิเสรีภาพของบุคคล

แม้ว่าพระอัลลอฮ์จะเป็นผู้สร้างสรรค์สิ่งต่างๆบนโลก แต่ยังให้การรับรองสิทธิเสรีภาพแก่มนุษย์ทุกคน โดยไม่จำกัดแต่เพียงชาวมุสลิมแต่ยังรวมถึงศาสนิกชนในศาสนาอื่นอีกด้วย กล่าวคือ สิทธิเสรีภาพในการดำเนินชีวิต อิสลามถือว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมามีอิสระหรืออยู่ในสภาพที่บริสุทธิ์ เกิดมาโดยปราศจากการเป็นทาส ปราศจากบาป ปราศจากความต่ำต้อย ดังนั้น มนุษย์จึงมีสิทธิเสรีภาพอย่างสมบูรณ์ตราบที่เขามีได้ละเมิดกฎของอัลลอฮ์ (ช.บ.) หรือทำลายสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น และนอกจากสิทธิเสรีภาพโดยทั่วไปแล้ว สิ่งหนึ่งที่เป็นรากฐานสำคัญที่ส่งผลต่อการรับประกันสิทธิมนุษยชนในอิสลามอย่างมั่นคงก็คือ เสรีภาพในเรื่องความศรัทธา การปฏิบัติศาสนกิจ และเสรีภาพในจิตสำนึก⁷⁹ เช่น การละหมาด การถือศีลอดในเดือนรอมฎอน การบริจาคซะกาต หรือการบริจาคทาน การแสวงบุญประกอบพิธีฮัจญ์ ซึ่งการที่อิสลามมีทัศนคติเช่นนี้ก็เนื่องจากอิสลามให้ความสำคัญกับความศรัทธา ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะไม่มีคามหมายเลยหากเกิดจากการบีบบังคับ นอกจากนี้อิสลามยังได้เผยแพร่โดยให้มนุษย์มีโอกาสในการตัดสินใจเลือกวิถีทางเดินชีวิตของตนเอง⁸⁰

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น จะเห็นได้ว่าศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่มีความสอดคล้องเชื่อมโยงกับการดำเนินชีวิตมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย รวมถึงชีวิตในโลกหน้า ภายใต้หลักการสำคัญ คือ หลักศรัทธาและหลักปฏิบัติ ซึ่งมุสลิมทุกคนจึงมีหน้าที่ปฏิบัติตามแนวทางที่พระอัลลอฮ์บัญญัติไว้ในคัมภีร์อัลกุรอานมาใช้ในการดำเนินชีวิตตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย แม้ว่าศาสนาอิสลามจะมีความเชื่อว่าพระผู้เป็นเจ้าเป็นผู้สร้างโลก แต่ก็ได้ทำให้สิทธิและเสรีภาพของมนุษย์ถูกทำลายลงแต่อย่างใด อีกทั้งชาวมุสลิมทุกคนยังอยู่ในสถานะที่มีความเสมอภาคกัน มีความมุ่งหมายที่จะปฏิบัติตามแนวทางของพระผู้เป็นเจ้าอย่างความเท่าเทียมกัน โดยไม่ต้องผ่านพระหรือนักบวช ซึ่งจุดนี้เองที่สะท้อนหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้เป็นอย่างดี

2.2.1.2.3 พัฒนาการตามแนวคิดในทางศาสนา

พราหมณ์ ฮินดู

ศาสนาพราหมณ์ และฮินดู เป็นศาสนาที่มีการนับถือเทพเจ้าหลายองค์ หรือเรียกว่า "พหุเทวนิยม" โดยเทพเจ้าแต่ละองค์ มีบทบาท แตกต่างกันไป

⁷⁹ เรื่องเดียวกัน ,หน้า 87

⁸⁰ สุดปรารถนา นิละไพจิตร, "สิทธิมนุษยชนในอิสลามกับการรับรองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย," หน้า 87.

โดยทั่วไปมีความเชื่อว่ามีเทพเจ้าอวตารแยกออกมาเป็น 3 องค์ เรียกว่า "ตรีมูรติ" คือ พระพรหม เป็นพระผู้สร้างโลก พระศิวะเป็นผู้ทำลาย และพระวิษณุเป็น ผู้ปกป้องรักษาโลก

ในบรรดาศาสนาที่ยังมีผู้นับถือนับถือกันอยู่ในปัจจุบันนี้ ศาสนาพราหมณ์นับว่าเป็นศาสนาที่เก่าแก่ที่สุด ที่ยังมีผู้นับถืออยู่ และเป็นศาสนาโบราณของอินเดียที่เป็นแหล่งกำเนิดศาสนา ปรัชญา และวัฒนธรรมต่างๆ มากมายในช่วงนั้น ได้มีความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจมาเป็นเวลาหลายพันปีแล้ว ซึ่งศาสนาพราหมณ์เป็นมนุษยชาติในตระกูลพรหมมาจากคำว่าพรภพ ในภาษาเดิมคือพวกทราวิช หรือมิฬ อันเป็นคำที่ใช้เรียกภูเข้าน้ำที่พวกเขาสักการะ และถือเป็นศาสนาของพวกอารยันหรืออริยกะ ที่ตั้งตนเป็นนายปกครองประชาชนชาวเมือง เพราะถือตัวว่าเป็นพวกเจริญกว่าชาวพื้นเมือง เพราะถือตัวว่าเป็นพวกเจริญกว่าชาวพื้นเมือง จึงเห็นว่าควรสงวนความบริสุทธิ์ของเชื้อสายพวกตนไว้ด้วยการออกบทบัญญัติ ห้ามพวกตนสมสู่กับชาวพื้นเมือง และสงวนอาชีพที่สำคัญๆไว้ให้พวกของตน ซึ่งต่อมามีกลายเป็นบ่อเกิดของการแบ่งแยกความเป็นมนุษย์ ที่เรียกว่า “วรรณะ” โดยแบ่งออกเป็น 4 วรรณะดังนี้⁸¹

(1) วรรณะพราหมณ์ หมายถึง นักบวช นักปราชญ์ ครู อาจารย์ ที่มีหน้าที่สั่งสอนและประกอบพิธีกรรมทางศาสนา มีความเชื่อว่าการกำเนิดจากปากของพระพรหม

(2) วรรณะกษัตริย์ หมายถึง กษัตริย์ นักรบ มีหน้าที่ป้องกันบ้านเมือง มีความเชื่อว่าการกำเนิดจากหน้าอกของพระพรหม

(3) วรรณะแพศย์ หมายถึง พ่อค้า ผู้ประกอบอาชีพพาณิชย์กรรม ซึ่งถือเป็นคนส่วนใหญ่ของสังคมมีความเชื่อว่าการเกิดจากพระเพลา (ตัก) ของพระพรหม

(4) วรรณะศูทร หมายถึง กรรมกร ทาส มีความเชื่อว่าการเกิดจากเท้าของพระพรหม

จากแนวคิดของระบบวรรณะข้างต้น ได้สะท้อนให้เห็นถึงความผูกพันของระบบสังคมในศาสนาพราหมณ์ อินดูกับเทพเจ้า โดยมีความเชื่อกันว่าพระพรหมเป็นผู้สร้างมนุษย์และสร้างระบบวรรณะ จากอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของพระองค์ ดังนั้นมนุษย์จึงต้องทำหน้าที่ตามระบบวรรณะที่พระเจ้าเป็นผู้กำหนดขึ้นและยังต้องรักษาระบบวรรณะนั้นไว้ด้วย จึงอาจกล่าวได้ว่า มนุษย์จะประสบความสำเร็จในการประกอบกิจการใด ๆ นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับระบบวรรณะของแต่ละบุคคล ซึ่งผูกพันอยู่กับมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย

⁸¹ จานง ทองประเสริฐ แบบเรียนศาสนาสาภล (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, 2520), หน้า 1-4.

ดังนั้น หากมองในมุมมองของสิทธิมนุษยชนแล้วย่อมเห็นได้ว่าการให้ความสำคัญในการแบ่งวรรณะออกเป็นส่วนประกอบของอวัยวะต่างๆ ที่สำคัญของร่างกายมนุษย์เพราะการที่คนเราจะมีชีวิตที่สมบูรณ์ได้ ก็จะต้องมีหัว อก ขา และเท้าครบถ้วน ฉันท ไต สังคมก็ ฉันทนั้น กล่าวคือต้องมีปัญญา (พราหมณ์) อำนาจ (กษัตริย์) เงิน (แพศย์) และ งาน (ศูทร) ในสังคมก็ตาม ซึ่งสมัยโบราณถือว่าวรรณะย่อมมีติดตัวมากับทุกคนตั้งแต่เกิด โดยมีหลัก “หินทุ” (ของฮินดู) เป็นธรรมที่มีความหมายถึงผู้ที่ละเว้นหิงสากรรมหรือสอนธรรมที่ลัทธิหิงสา ซึ่งสอนไว้ว่าสิ่งที่สำคัญที่สุดในชีวิตของคนเราก็คือการพึงพิสูจนเสียก่อนว่าเด็กคนไหนมีวรรณะใดแล้วให้เข้าได้ศึกษาเรียนรู้ตามวรรณะนั้น⁸²

จากแนวความคิดของระบบวรรณะในศาสนาพราหมณ์ ฮินดู สะท้อนให้เห็นว่ามีการแบ่งมนุษย์ออกเป็นชนชั้นต่างๆ ทำให้มนุษย์ถูกกำหนดว่ามีสถานะสูงต่ำทางสังคมไม่เท่ากัน และในขณะเดียวกันทำให้มีอีกกลุ่มบุคคลที่ถูกกีดกันไม่ให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมทางสังคม และไม่สามารถมีการปฏิสัมพันธ์กันทางสังคมได้ระหว่างบุคคลซึ่งอยู่ในระบบวรรณะต่างกัน

2.2.1.2.4 พัฒนาการตามแนวคิดในทางศาสนาพุทธ

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่ว่าด้วยหลักแห่งความจริงที่มีจุดเริ่มต้นมาจากการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า หมายถึงการรู้แจ้งด้วยสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ตามหลักอริยสัจ 4 หมายถึง ความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ โดยหลักคำสอนเรื่องอริยสัจ 4 เป็นหลักคำสอนที่เป็นหัวใจหลักของพุทธศาสนาและถือเป็นความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ ได้แก่ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค โดยหลักคำสอนดังกล่าว สะท้อนถึงหลักของความเชื่อมั่นในสติปัญญาของมนุษย์ทุกคนที่สามารถหยั่งรู้สัจธรรมด้วยสติ ปัญญา และความเพียรของตนเอง โดยมนุษย์สามารถพัฒนาตนเองให้ทัดเทียมกันได้โดยไม่มีเหตุแห่งปัจจัยจากเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ และสีผิวมาเป็นตัวกำหนดตัดสินความเป็นมนุษย์ โดยศาสนาพุทธมีหลักคำสอนที่สะท้อนให้เห็นศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยไม่แบ่งแยกวรรณะ ชาติกำเนิด มนุษย์ทุกคนล้วนเป็นไปตามกรรม เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น อีกทั้ง กรรม คือความประพฤติของบุคคลที่เป็นเครื่องชี้วัดคุณค่าในความเป็นมนุษย์

⁸² ประภาศรี สีหอำไพ พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม, พิมพ์ครั้งที่ พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์, 2540), หน้า 130.

นอกจากนี้ ยังมีหลักคำสอน หลักพรหมวิหารธรรม 4 เป็นสิ่งสำคัญพื้นฐานของหลักศีลธรรมที่มุ่งต่อการสร้างสรรค์กันและกันในความสัมพันธ์ของมนุษย์ เพราะโดยรูปศัพท์ พรหมวิหาร แปลว่า ธรรมประจำใจของพรหม ซึ่งในความหมายดั้งเดิมของศาสนา พราหมณ์ หมายถึง เทพเจ้าสูงสุดผู้สร้างโลก ผู้อภิบาลโลกและลิขิตชีวิตมนุษย์ แต่ในการแปลความหมายของพุทธศาสนาที่ไม่ใช่ศาสนาแบบเทวนิยม พรหมจึงหมายถึง ผู้ประเสริฐ ก็คือผู้ที่มีจิตใจกว้างขวางและยิ่งใหญ่ด้วยคุณธรรมความดีงาม ซึ่งทุกคนควรมีพรหมวิหารอันเป็นหลักธรรมที่มนุษย์ทุกคนควรทำตัวให้เป็นพรหม โดยประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรม 4 ประการคือ เมตตา หมายถึง การมีน้ำใจเป็นมิตร มีความรักความหวังดีต่อผู้อื่นในยามปกติ กรุณา หมายถึง การพลอยห่วงใยในทุกข์ของผู้อื่นเมื่อเห็นเค้าตักต้ำต้องการให้ช่วยบำบัดทุกข์นั้นให้ มุทิตา หมายถึง ความรู้สึกยินดีในความสำเร็จเกี่ยวกับความดีงามของผู้อื่น พร้อมส่งเสริมสนับสนุน และอุเบกขา หมายถึง การไว้ใจเป็นกลางหรือมีใจวางเฉย เพื่อรักษาธรรม

ดังนั้น จากหลักคำสอนของพุทธศาสนาดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นถึงหลักเบื้องต้นของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่ปรากฏอยู่ปรากฏอยู่ในหลักคำสอนในพุทธศาสนา โดยไม่มีการแบ่งแยกเรื่องของคนชาติ ชนชั้น โดยหลักคำสอนต่างๆในทางพระพุทธศาสนา นับได้ว่าเป็นหลักคำสอนที่มีความเป็นสากล สามารถใช้ได้กับทุกคน โดยไม่แบ่งชนชั้นวรรณะ ไม่จำกัดว่าจะเป็นคนที่มีเชื้อชาติใดหรือนับถือศาสนาใด และนอกจากนี้ยังมีหลักคำสอนที่จำเพาะเจาะจง ไปที่คนพิการ ได้แก่ หลักคำสอนเรื่องความเท่าเทียมกัน โดยพระพุทธศาสนามีหลักคำสอนที่แสดงให้เห็นภาวะที่เท่าเทียมกันของบุคคลในการที่จะเปลี่ยนแปลงภาวะจากความพิการสู่ภาวะอื่น ทั้งที่ดีขึ้นและเลวลง มีลักษณะเช่นเดียวกันกับคนปกติ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกรกระทำ (กรรม) ที่แต่ละคนได้ประกอบตลอดระยะเวลาที่ยังมีชีวิต ประกอบกับหลักคำสอนเรื่องการฝึกฝนพัฒนาตนเองและความสามารถในการบรรลุธรรม แสดงให้เห็นว่า คนพิการสามารถที่จะบรรลุธรรมได้ด้วยความสามารถของตนเอง อันจะช่วยพัฒนาความสามารถของตนเองจนกระทั่งบรรลุธรรมขั้นพื้นฐานขั้นซึ่งปัจเจกบุคคลไม่จำกัดเพศ วัย เชื้อชาติ วรรณะ ต่างก็มีความสามารถในการที่จะกระทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพานตามแนวทางไตรสิกขา หรืออริยมรรคมีองค์แปดได้อย่างเท่าเทียมกัน⁸³

ในขณะที่ปรัชญาสิทธิมนุษยชนเชื่อมั่นในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เสมอภาคและเท่าเทียมกัน พร้อมกับศรัทธาในความมีเหตุผลและมโนธรรมของมนุษย์

⁸³ พระมหา ดร.บุญช่วย สิริธโร, การศึกษาหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับคนพิการ ในสรุปผลการวิจัยชุดโครงการวิจัย ศาสนากับคนพิการในประเทศไทย (นครปฐม หจก. ไอเดีย สแควร์, 2549), หน้า 58-59.

พุทธศาสนาก็ยืนยันความเท่าเทียมของมนุษย์ทุกคนในแง่ที่ต่างตกอยู่ในกฎของธรรมชาติ เป็นเพื่อนร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย และอยู่ในกฎแห่งกรรมเหมือนกัน พร้อมกับมีหลักการสำคัญในการปฏิเสธรอบวาระ 4 ของพรามหมณ์ อันเป็นการปฏิเสธรหลักความเชื่อเรื่องความไม่เท่าเทียมกันโดยชาติกำเนิดของบุคคลแต่ข้อสำคัญอย่างยิ่งก็คือ หลักการอันเชื่อมั่นในความเสมอกันแห่งศักยภาพของทุกคนที่จะบรรลุธรรมสูงสุดได้⁸⁴ โดยศรัทธาในความเป็นมนุษย์อันลึกซึ้งนี้ ย่อมหมายถึงการ “ประกาศศักดิ์ศรีขั้นพื้นฐานอันเสมอภาคกันของมนุษย์ว่า คนทุกคนไม่ว่ากำเนิดในชนชั้นวรรณะไหน มีสถานะต้นกำเนิดมาอย่างไร ย่อมมีศักยภาพเสมอกันที่จะพัฒนาตนเองเข้าสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และทุกคนตกอยู่ภายใต้ กฎธรรมชาติต่างๆอย่างเสมอกัน”⁸⁵

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น จึงแสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนามีความเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ทุกคน ว่ามีความสามารถอย่างเท่าเทียมกันในการเข้าถึงหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา อีกทั้ง ผลแห่งการกระทำของมนุษย์แต่ละคนขึ้นอยู่กับกรรม หรือการกระทำของแต่ละบุคคล โดยไม่มีการแบ่งแยกชนชั้น เชื้อชาติ หรือเพศ แต่อย่างใด

2.2.2 การนำเอาหลักการรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

หลังมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ซึ่งทำให้มีการยกเลิกระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ลงแล้ว การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของพลเมืองก็ได้เปลี่ยนแนวไปเป็นแบบตะวันตกมากขึ้น กล่าวคือมีรัฐธรรมนูญแบ่งแยกอำนาจส่วนต่างๆของราชการแผ่นดิน และมีบทบัญญัติค้ำประกันสิทธิสำคัญของพลเมืองเพิ่มขึ้น อาทิเช่น สิทธิพลเมือง สิทธิทางการเมือง สิทธิทางเศรษฐกิจ และสิทธิทางสังคม และวัฒนธรรม เป็นต้น ดังนั้นความเปลี่ยนแปลงอันนี้จึงถูกบรรจุไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับแรกและฉบับต่อมา เป็นสำคัญ แม้จะไม่มีกรกล่าวถึงคำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ไว้โดยตรงก็ตาม แต่ก็นับได้ว่าเป็นคำใหม่ที่แท้จริงก็คือหลักการคุ้มครองเดียวกันเกี่ยวกับการ

⁸⁴ เสน่ห์ จามริก, พระพุทธศานากับสิทธิมนุษยชน (อ้างแล้ว , คำนำของพระราชวรมณี (ประยูรค์ ปยุตโต)), หน้า 7-8.

⁸⁵ พระมหาศักดิ์ เดชสีโล พระประชา ปสนนธโม , นายนิพนธ์ แจ่มดวง ,, รายงานการวิจัยเรื่องสิทธิมนุษยชนกับงานของพระสงฆ์ในชนบท (กรุงเทพฯ, : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530), หน้า 10.

ให้ความสำคัญในการพัฒนาสิทธิและเสรีภาพนับแต่นั้นเป็นต้นมา⁸⁶ ดังนั้นนับแต่จากรัฐธรรมนูญฉบับแรกของประเทศไทย ตั้งแต่ ฉบับปีพ.ศ. 2475 ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญแล้วทั้งสิ้น 19 ฉบับ ดังนี้

- (1) พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475
- (2) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475
- (3) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489
- (4) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย(ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2490 (รัฐธรรมนูญตุ้มแดงหรือรัฐธรรมนูญใต้ตุ้ม)
- (5) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492
- (6) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495
- (7) ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502
- (8) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511
- (9) ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2515
- (10) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517
- (11) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2519
- (12) ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2520
- (13) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521
- (14) ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2534
- (15) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534
- (16) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540
- (17) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549
- (18) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และ
- (19) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557

ทั้งนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 นับได้ว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่ได้บัญญัติรับรองเรื่อง ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ใน มาตรา 4 ว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง” มาตรา 26 บัญญัติว่า “การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กร ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้”

⁸⁶ ยศศักดิ์ โกศัยกานนท์, "ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540," หน้า 58.

และมาตรา 28 วรรคแรก บัญญัติว่า “บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน” ซึ่งต่อมารัฐธรรมนูญ 2550 ได้นำหลักการดังกล่าวมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ⁸⁷

หากแต่ภายหลังการรัฐประหารเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2557 และมีการบังคับใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ซึ่งมีบทบัญญัติเกี่ยวกับหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ใน มาตรา 4 “ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค บรรดาที่ชนชาวไทยเคยได้รับการคุ้มครองตามประเพณีการปกครองประเทศไทย ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและตามพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีอยู่แล้ว ย่อมได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญนี้”

ทั้งนี้ แม้มีบทบัญญัติซึ่งให้การรับรองสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคไว้อย่างกว้าง แต่อย่างไรก็ตามยังคงมีบทบัญญัติ มาตรา 44 และ 47 ในการจำกัด ระงับ หรือยับยั้งการปกป้องสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานดังกล่าวข้างต้น

2.2.3 นิยามความหมายของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ในการศึกษาและทำความเข้าใจหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความจำเป็นต้องพิจารณาถึงความหมายของคำว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เสียก่อน โดยมีการให้ความหมายหรือ มีคำจำกัดความ ดังต่อไปนี้

2.2.3.1 ความหมายของคำว่า “ศักดิ์ศรี”

หากพิจารณานิยามความหมายตามตัวอักษรของคำว่า ศักดิ์ศรี ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมาย ศักดิ์ศรี แปลว่า เกียรติศักดิ์ แต่หากแยกพิจารณาความหมายของคำดังกล่าว

ศักดิ์ แปลว่า อำนาจ, ความสามารถ

ศรี แปลว่า มิ่ง, สิริมงคล, ความรุ่งเรือง, ความสว่างไสว,
ความงาม, ความเจริญ

⁸⁷ บรรเจิด สิงคนดี หลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ, หน้า 83.

เกียรติ แปลว่า ชื่อเสียง, ความยกย่องนับถือ, ความมีหน้ามีตา
เกียรติศักดิ์ แปลว่า เกียรติ, เกียรติตามฐานะของแต่ละบุคคล

แต่อย่างไรก็ตาม การที่จะทำความเข้าใจเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ จึงจำเป็นที่จะต้องย้อนกลับไปศึกษาความเป็นมาในทางประวัติศาสตร์ ของคำว่า “ศักดิ์ศรี” (Wuerde) ซึ่งในทางประวัติศาสตร์ได้มีการนิยามความหมายของคำว่า “ศักดิ์ศรี” (Wuerde) ไว้แตกต่างกันออกไป⁸⁸

“ศักดิ์ศรี” (dignitas) ในความหมายของชาวโรมันหมายถึงเกียรติในทางส่วนบุคคลที่ปรากฏต่อสาธารณะ ดังนั้น ศักดิ์ศรีในความหมายของชาวโรมันจึงไม่ใช่เรื่องของบุคคลทุกคน หากแต่หมายถึงเฉพาะบุคคลที่ได้รับเกียรติจากสาธารณะ⁸⁹

“ศักดิ์ศรี” ในความเข้าใจของศาสนาคริสต์ หมายถึง ความเมตตาของพระเจ้าซึ่งเกี่ยวกับข้อเท็จจริงในทางศาสนาคริสต์ว่า มนุษย์นั้นถูกสร้างขึ้นตามความประสงค์ของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของ ดังนั้น ศักดิ์ศรีของมนุษย์มีอาจถูกทำลายหรือถูกพรากไปได้โดยการกระทำของบุคคลอื่น หากแต่ถูกทำลายไปได้โดยบาปของตนเอง ศักดิ์ศรีในความหมายของคริสต์ศาสนาจึงเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า⁹⁰

“ศักดิ์ศรี” ในความหมายของนักปรัชญาของ Kant หมายถึง ความอิสระของมนุษย์ แต่ความเป็นอิสระอันเป็นพื้นฐานของมนุษย์มิได้มีวัตถุประสงค์หลักอยู่ที่ตัวมนุษย์ หากแต่มีวัตถุประสงค์เพื่อมนุษย์จะสามารถบรรลุสู่คุณค่าอันดีงามได้ Kant มีความเชื่ออันมั่นคงต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อันมีมาแต่กำเนิด (Inherent Dignity) ของบุคคล⁹¹

นอกจากนี้ ในทางพระพุทธศาสนา ถึงแม้ว่าจะมิได้มีการพูดถึงคำว่า “ศักดิ์ศรี” ไว้โดยตรง แต่พระพุทธเจ้าเคยตรัสไว้ในอัครคัมภีร์ว่า วรรณะทั้งสี่ประกอบด้วย กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ และศูทร นั้น สามารถประพบัติได้ทั้งในทาง “กรรม” ที่ดำและขาว ดังนั้น วรรณะหรือชนชั้นจึงไม่ใช่เครื่องวัดความถูกผิดชั่วของบุคคล และได้ตรัสว่า ทั้งพราหมณ์ แพศย์และ

⁸⁸ บรรเจิด สิงคะเนติ, หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555) หน้า 86

⁸⁹ Albert Bleckmann, Staatsrecht II-Die Grundrechte, 4. Aufl., 1997 ., อ้างใน บรรเจิด สิงคะเนติ, หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555) หน้า 86

⁹⁰ Albert Bleckmann, Staatsrecht II-Die Grundrechte, 4. Aufl., 1997 ., อ้างใน บรรเจิด สิงคะเนติ, หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555) หน้า 86

⁹¹ บรรเจิด สิงคะเนติ หลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ, หน้า 86.

ศูทร ย่อมเกิดจากพวกนั้นมิใช่พวกอื่น เกิดจากคนเสมอกัน มิใช่เกิดจากคนที่ไม่เสมอกัน เกิดขึ้นโดยธรรมมิใช่เกิดขึ้นโดยธรรม⁹²

ดังนั้น เมื่อพิจารณาจากการให้คำนิยามความหมายต่างข้างต้นแล้ว นั้น “ศักดิ์ศรี” จึงหมายถึง การยอมรับนับถือในฐานะ ความสามารถ ของบุคคล ไม่ว่าจะมีความแตกต่างกันในด้านชนชั้น วรรณะ สังคม หรือวัฒนธรรม ก็ตาม มนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในตนเอง และย่อมได้รับการยอมรับและเคารพจากมนุษย์ด้วยกัน

2.2.3.2 ความหมายของคำว่า “ความเป็นมนุษย์”

การให้ความหมายของ คำว่า “มนุษย์” มีสามารถนิยามได้ทั้ง ในทางชีววิทยา, ทางสังคม และ ทางปรัชญา

นิยามความหมายตามตัวอักษร ของคำว่า “มนุษย์” ตาม พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายคำว่า “มนุษย์” คือ สัตว์ที่รู้จักให้เหตุ; สัตว์ที่มีจิตใจสูง

อริสโตเติล (Aristotle 382-322 BC) ให้คำจำกัดความของมนุษย์ไว้ว่า “มนุษย์ คือ สัตว์ที่มีเหตุผล” (man is the rational animal) ซึ่งสิ่งที่อยู่ในระดับสูงกว่า เตรัจฉานคือมนุษย์ นอกจากมีคุณสมบัติเหมือนตรัจฉาน คือ การหาอาหารเลี้ยงตัวเอง การเจริญเติบโต การแพร่พันธุ์ การเคลื่อนไหว และการรู้สึกสัมผัสแล้วมนุษย์ยังมีคุณลักษณะพิเศษคือ ปัญญาและเหตุผล เหนือกว่าตรัจฉาน ปัญญาอันนี้แหละเป็นจุดมุ่งหมายหรือเป็นกิจกรรมสำคัญ พิเศษสุดเฉพาะมนุษย์เท่านั้น⁹³

“มนุษย์” (Human species) แบ่งแยกตัวเองและสร้างความแตกต่างออกจากสัตว์อื่นๆ ได้ด้วยยิ่งที่เขาเรียกว่า “ความเป็นมนุษย์” (Humaity) ของตัวมนุษย์เอง ซึ่งมนุษย์ถือว่าพวกเขาเป็นประเภทหรือชนิดของสิ่งมีชีวิตที่แตกต่างจากสัตว์อื่นๆ (Mankind) ก็ด้วยเหตุ (Species) ที่แตกต่างจากมนุษย์⁹⁴

⁹² มหาหมกุฎราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาหมกุฎราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2539) (อ้างใน บรรเจิด สิงคะเนติ ,หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ , พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555) หน้า 87), หน้า 352..อ้างใน บรรเจิด สิงคะเนติ ,หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ , พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555) หน้า 87

⁹³ เตือน คำดี, ปรัชญาตะวันตก (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2522), หน้า 79.

⁹⁴ ยศศักดิ์ โกไทยกานนท์, "ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540," หน้า 125.

จากนิยามความหมายของคำว่า “ศักดิ์ศรี” และ “ความเป็นมนุษย์” ดังที่ได้ศึกษามาแล้วข้างต้นนั้น แล้วนำมาประกอบกัน เป็นคำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ก็อาจ ทำให้เข้าใจความหมายได้ชัดเจนมากขึ้น คือ หมายถึง การยอมรับ และเคารพนับถือในสถานภาพของบุคคลในฐานะที่เป็นมนุษย์ แต่อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความจำเป็นต้องศึกษาทำความเข้าใจเชื่อมโยงไปถึงที่มา แนวความคิด พร้อมกับคำนึงถึงบริบททางสังคมและวัฒนธรรมด้วย

หลักการและแนวคิดของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” มีวิวัฒนาการมายาวนาน ตั้งแต่สมัยกรีกและโรมัน จนถึงปัจจุบันนี้ และอาจกล่าวได้ว่ายังไม่มีคำนิยามความหมายใดที่เป็นการยอมรับเป็นการทั่วไป เพราะศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไม่ใช่สภาพที่ตายตัวแต่มีพลวัตรการวินิจฉัยตีความแต่ละครั้งแต่ละเรื่องจึงต้องมีคำอธิบายที่ชัดเจน⁹⁵ ส่งผลให้การตีความหรือพยายามกำหนดนิยามความหมายของคำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์”

ดังนั้น เพื่อเป็นการทำความเข้าใจ “หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” จึงมีความจำเป็นต้องศึกษานิยามความหมาย ในบริบทต่างๆ ดังต่อไปนี้

ความหมายของคำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ในทางกฎหมาย นักกฎหมายของเยอรมัน Guenter Duerig ได้ให้คำอธิบายคำว่า “ศักดิ์ศรี” ว่า มนุษย์ทุกคนเป็นมนุษย์โดยอำนาจแห่งจิตวิญญาณของตัวเอง ซึ่งทำให้เขาแตกต่างจากความเป็นอยู่ในสภาวะของธรรมชาติที่ปราศจากความเป็นส่วนบุคคล และการทำให้บรรลุเป้าหมายภายในขอบเขตของส่วนบุคคลนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของบุคคลนั่นเอง ในอันที่จะกำหนดตนเอง⁹⁶

Klaus Stern ได้สรุปสาระสำคัญของคำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ว่าหมายถึงคุณค่าอันมีลักษณะเฉพาะและเป็นคุณค่าที่มีความผูกพันอยู่กับความเป็นมนุษย์ ซึ่งบุคคลในฐานะที่เป็นมนุษย์ทุกคนได้รับคุณค่าดังกล่าวโดยไม่จำต้องคำนึงถึงเพศ เชื้อชาติ ศาสนา วัย หรือคุณสมบัติอื่นๆของบุคคล ในความหมายนี้ “ศักดิ์ศรี” จึงหมายถึงลักษณะบางประการที่สร้างออกมาเป็นคุณค่าเฉพาะตัวของมนุษย์ อันเป็นสาระัตถะในการกำหนดความรับผิดชอบของตนเอง และเป็นสาระัตถะที่มนุษย์แต่ละคนได้รับเพื่อแก่ความเป็นมนุษย์ของบุคคลนั้น⁹⁷

⁹⁵ นพนิธิ สุริยะ, "ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มองจากบริบทของไทย," วารสารนิติศาสตร์ (2543).

⁹⁶ Duerig, Grundgesetz-Kommentar ,Art1 , Abs.1 Rdnr17 .,อ้างใน บรรเจิด สิงคะเนติ ,หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ , พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555) หน้า 87

⁹⁷ Klaus Stern , Das Staatsrecht der Bundesrepublik Deutschland, Bamd II/2 , Allgemeine Lehren der Grundrechte , S .1113 ., อ้างใน บรรเจิด สิงคะเนติ ,หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ , พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555) หน้า 87

ศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์เยอรมัน ได้เคยวินิจฉัยคดี KPD-Ueteil เกี่ยวกับ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” โดยอธิบายว่าเป็นการเรียกร้องการสร้างตนเองอย่างอิสระของปัจเจกบุคคลในรัฐเสรีประชาธิปไตย “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ถือว่ามีคุณค่าสูงสุด ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นสิ่งที่มิอาจล่วงละเมิดได้ เป็นสิ่งซึ่งต้องให้ความเคารพและต้องได้รับความคุ้มครองจากรัฐ มนุษย์ คือ คุณลักษณะส่วนบุคคลที่มีความสามารถในการสร้างชีวิต บนความรับผิดชอบของตนเอง ดังนั้น เพื่อเห็นแก่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของปัจเจกบุคคล จะต้องทำให้เกิดความมั่นคงแก่ปัจเจกบุคคลในการพัฒนาลักษณะส่วนบุคคลให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้⁹⁸

ศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ของเยอรมันได้วินิจฉัยว่า มาตรา 1 วรรคหนึ่ง ของรัฐธรรมนูญ (Grundgesetz) ได้ให้หลักประกันในทางคุณค่าซึ่งปัจเจกบุคคลได้รับหลักประกันดังกล่าวเพราะความเป็นบุคคล การไม่อาจล่วงละเมิดได้ในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้น เป็นการรับรองถึงการคุ้มครองจากการแทรกแซงในปริมนทลของบุคคล⁹⁹

จากการให้ความหมายของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” โดยนักนิติศาสตร์และโดยคำพิพากษาของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์รัฐเยอรมันนั้น จึงอาจสรุปได้ว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” นั้นเป็นคุณค่าที่มีลักษณะเฉพาะ อันสืบเนื่องมาจากความเป็นมนุษย์ และเป็นคุณค่าที่ผูกพันอยู่เฉพาะกับความเป็นมนุษย์เท่านั้น โดยไม่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขอื่นใดทั้งสิ้น เช่น เชื้อชาติ ศาสนา คุณค่าของมนุษย์ดังกล่าวนี้มีความมุ่งหมายเพื่อให้มนุษย์มีความอิสระในการที่จะพัฒนาบุคลิกภาพส่วนตัวของบุคคลนั้นๆ ภายใต้ความรับผิดชอบของตนเอง โดยถือว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” เป็นคุณค่าที่มีอาจล่วงละเมิดได้¹⁰⁰

2.2.3.4 นิยามความหมายตามปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชน (Human right) เป็นแนวคิดที่มีรากฐานมาจากความเชื่อปรัชญา คำสอนทางศาสนา ศีลธรรมและจริยธรรมของสังคมและวัฒนธรรมต่างๆในโลกที่เชื่อว่ามนุษย์ที่เกิดมาทุกคนมีสิทธิที่จะมีชีวิตอยู่ เช่น ทุกศาสนามีบัญญัติห้ามการทำลายชีวิตมนุษย์ นอกจากนั้นก็มี

⁹⁸ BVerfGE 5, 85 (206) .อ้างใน บรรเจิด สิงคะเนติ ,หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ , พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555) หน้า 88

⁹⁹ BVerfGE 30, 173 (214) .อ้างใน บรรเจิด สิงคะเนติ ,หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ , พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555) หน้า 88

¹⁰⁰ บรรเจิด สิงคะเนติ หลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ, หน้า 88.

ปรัชญาความเชื่อในด้านจริยธรรมที่จะรักษาชีวิตของตนเอง มีอิสระทางความคิด และเชื่อว่าไม่ว่าแต่
 ละคนจะมีความแตกต่างกันในด้านใด ทุกคนมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยเท่าเทียมกัน

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้สิ้นสุดลง แนวคิดด้านสิทธิมนุษยชนดังกล่าว
 ได้รับการยอมรับและให้ความสำคัญจากทั่วโลกมากขึ้น เนื่องจากประชาคมโลกได้ตระหนักถึงความ
 โหดร้ายทารุณของสงครามและการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ การกระทำย่ำยีต่อสตรี เด็ก และคนชราที่มนุษย์ได้
 กระทำต่อมนุษย์ด้วยกัน (International Human Rights Laws) ซึ่งเป็นหลักการ ขอบตกลง ระบบ
 และกลไกด้านสิทธิมนุษยชนของทุกคนในโลกนี้ ดังนั้น ในปัจจุบัน ความเชื่อและแนวคิดที่ว่า มนุษย์
 ทุกคนมีสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยเท่าเทียมกันจึงได้รับการคุ้มครองโดยหลักการและ
 กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศรวมถึงกฎหมายในระดับประเทศ เช่น รัฐธรรมนูญของ
 ประเทศต่างๆ ซึ่งบัญญัติหลักการสิทธิมนุษยชนไว้¹⁰¹

ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น องค์การสหประชาชาติจึงได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 24
 ตุลาคม พ.ศ. 2488 (ค.ศ. 1945) และได้มีการรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นลาย
 ลักษณ์อักษร ดังที่ปรากฏอยู่ในถ้อยคำอารัมภบทของกฎบัตรสหประชาชาติ (UN Charter)
 ความว่า “... จะยืนยันความเชื่อมั่นในสิทธิมนุษยชน อันเป็นหลักมูลในเกียรติศักดิ์และคุณค่าของ
 มนุษย์บุคคล ในสิทธิอันเท่าเทียมกันของบุรุษและสตรี และของประเทศใหญ่น้อย ...”* และ

วัตถุประสงค์ของสหประชาชาติ มาตรา 1 ความว่า “.. เพื่อพัฒนา
 ความสัมพันธ์ฉันมิตรระหว่างประชาชาติทั้งหลายโดยยึดการเคารพต่อหลักการแห่งสิทธิที่เท่าเทียมกัน
 และการกำหนดเจตจำนงของตนเองแห่งประชาชนทั้งหลายเป็นมูลฐาน และจะดำเนินมาตรการอื่น ๆ
 อันเหมาะสมเพื่อเป็น กำลังแก้สันติภาพสากล...”***

จากบทบัญญัติดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าจุดมุ่งหมายประการสำคัญ
 ของกฎบัตรสหประชาชาติ คือ การรับรองและส่งเสริมการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิ
 เสรีภาพ ขั้นพื้นฐานของบุคคล โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างในเรื่องของ เชื้อชาติ เพศ ศาสนา หรือ
 ภาษา

¹⁰¹ แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล ประเทศไทย สิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (กรุงเทพฯ: แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล
 ประเทศไทย, 2548), หน้า 5.

* to reaffirm faith in fundamental human rights, in the dignity and worth of the human person, in the equal rights
 of men and women and of nations large and small, and

** To develop friendly relations among nations based on respect for the principle of equal rights and self-
 determination of peoples, and to take other appropriate measures to strengthen universal peace;

ในเวลาต่อมา เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2491 (ค.ศ.1948) สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ ได้มีมติรับรองและประกาศใช้ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนฉบับนี้ถือเป็นการวางรากฐานทางด้านสิทธิมนุษยชน รวมถึง กฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนและเป็นพื้นฐานของกฎหมายภายในประเทศของประเทศต่างๆ ในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ในฐานะกฎหมายแม่บทของสิทธิมนุษยชน

ทั้งนี้ ในคำอารัมภบทของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนมีใจความสำคัญที่แสดงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความว่า “โดยที่การยอมรับศักดิ์ศรีแต่กำเนิด และสิทธิที่เท่าเทียมกันและที่ไม่อาจเพิกถอนได้ของสมาชิกทั้งหมดแห่งมนุษยชาติ เป็นพื้นฐานแห่งอิสรภาพ ความยุติธรรม และสันติภาพโลก” และในปฏิญญาฯ ฉบับนี้ ประกอบด้วยบทบัญญัติทั้งสิ้น 30 มาตรา โดยในมาตรา 1 บัญญัติว่า “ มนุษย์ทั้งปวงเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในศักดิ์ศรีและสิทธิ ต่างในตนมีเหตุผลและมโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วยจิตวิญญาณแห่งภราดรภาพ”

จากบทบัญญัติข้างต้น จึงแสดงให้เห็นลักษณะเฉพาะของหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ที่ไม่เพียงแต่จะเป็นที่มาของการรับรองสิทธิมนุษยชนที่ปรากฏในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เท่านั้น แต่ยังเป็นรากฐานของการรับรองสิทธิและเสรีภาพที่ได้รับการรับรองไว้ในปฏิญญาฉบับนี้ โดย ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ในบริบทของปฏิญญาฉบับนี้จึงหมายถึงสิทธิที่ติดตัวมากับมนุษย์ตั้งแต่เกิด (Inherent) และเป็นสิทธิที่มีความเป็นสากล (Universal) กล่าวคือคือ ไม่ว่ามนุษย์แต่ละคนจะมีความแตกต่างของเชื้อชาติ เพศ หรือ ศาสนาใดก็ตาม ย่อมมีความเท่าเทียมกันในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และมีสิทธิและเสรีภาพ ดังกล่าวนั้น ไม่มีผู้ใดที่จะสามารถพรากเอาไปจากบุคคลหนึ่งบุคคลใดได้

2.2.3.5 นิยามความหมายตามรัฐธรรมนูญ

“ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” นั้นถือว่ามีคุณค่าสูงสุดของรัฐธรรมนูญ หรือที่กล่าวกันว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นเป็นหลักสูงสุดของรัฐธรรมนูญ ดังนั้น การกระทำของรัฐทั้งหลายจึงต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับคุณค่าอันสูงสุดของรัฐธรรมนูญดังกล่าว เพราะมนุษย์นั้น

เป็นเป้าหมายการดำเนินการของรัฐ มนุษย์มิใช่เป็นเพียงเครื่องมือในการดำเนินการของรัฐและการดำรงอยู่ของรัฐนั้นก็ดำรงอยู่เพื่อมนุษย์ มิใช่มนุษย์ดำรงอยู่เพื่อรัฐ ด้วยเหตุนี้ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” จึงถือว่าเป็นพื้นฐานสำหรับการวางรากฐานของหลักสิทธิเสรีภาพของบุคคล และหลักความเสมอภาค

ดังนั้น หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งถือว่าเป็นทฤษฎีที่ลำดับสูงสุดของรัฐธรรมนูญนั้น ก่อให้เกิดผลสำคัญ 2 ประการ กล่าวคือ

(ก) การกำหนดทิศทางของรัฐ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นเป็นตัวกำหนดและเป็นตัวจำกัดวัตถุประสงค์และภาระหน้าที่ของรัฐ นอกจากนี้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ยังเป็นตัวกำหนดและจำกัดความชอบธรรมของรัฐและของกฎหมายที่มีต่อคุณค่าในทางส่วนบุคคล ซึ่งจากพื้นฐานดังกล่าวนี้เอง ย่อมมีความหมายต่อการใช้สิทธิและเสรีภาพอื่นๆ กล่าวคือ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับปัจเจกบุคคลนั้น ได้ก่อให้เกิดบทสันนิษฐานที่เป็นคุณต่อปัจเจกบุคคลในกรณีที่สัมพันธ์กับอำนาจรัฐ นอกจากนี้ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ถือว่าเป็นสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพซึ่งภายในขอบเขตดังกล่าวนี้ รัฐไม่อาจแทรกแซงได้ในกรณีที่สัมพันธ์กับรัฐ

(ข) การบัญญัติรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ในรัฐธรรมนูญนั้น ไม่เพียงแต่ก่อให้เกิดสิทธิในทางมหาชนที่มุ่งหมายที่จะกระทำต่อ การกระทำของรัฐเท่านั้น หากแต่ยังมีบังคับให้รัฐต้องกำหนดเป็นหลักกฎหมายทั่วไป (โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามกฎหมายแพ่ง) ว่า อำนาจอื่นๆนอกเหนือจากอำนาจรัฐก็ไม่อาจละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้ ถึงแม้จะไม่ก่อให้เกิดสิทธิในทางมหาชนในการเรียกร้องให้บัญญัติกฎหมายเพื่อคุ้มครองดังกล่าวก็ตาม แต่จากบทบัญญัติกฎหมายที่มีอยู่จะต้องตีความให้สอดคล้องกับหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ นอกจากนี้รัฐยังจะต้องปกป้องคุ้มครองเพื่อมิให้มีการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์¹⁰²

จากการศึกษาข้อมูลข้างต้น จึงเห็นได้ว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญคือ คุณค่าของมนุษย์ทุกคนซึ่งต้องได้รับการปฏิบัติจากรัฐอย่างเท่าเทียมกัน และรัฐไม่อาจเข้าไปแทรกแซงหรือล่วงละเมิดได้ อีกทั้ง รัฐยังจะต้องให้การรับรอง ปกป้อง และคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในฐานะที่เป็นหลักการอันมีคุณค่าสูงสุดของรัฐธรรมนูญ

¹⁰² บรรเจิด สิงคนิต, สารานุกรมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เรื่องหลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและหลักความเสมอภาคและหน้าที่ของชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญ, หน้า 90-91. บรรเจิด สิงคนิต, หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555) หน้า 90-91

2.2.4 หลักการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติรับรองและคุ้มครอง ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไว้ในมาตรา 4 ไว้ว่า “ศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง”

จากบทบัญญัติข้างต้น ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามที่บัญญัติไว้ในบทบัญญัติข้างต้น มีสถานะเป็นการวางหลักทั่วไปโดยการประกาศเจตนารมณ์ของรัฐที่จะให้ความรับรองคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เนื่องจากมาตรา 4 อยู่ในหมวด 1 ซึ่งเป็นหมวดที่กำหนดหลักการทั่วไปของรัฐ อันถือว่าเป็นสาระสำคัญที่มีลักษณะทั่วไป หรือเป็นการกำหนดของเขตกว้างๆ ของรัฐธรรมนูญว่า สาระสำคัญของบทบัญญัติรัฐธรรมนูญในหมวดต่อๆมาจะต้องสอดคล้องกับหลักทั่วไปดังกล่าว¹⁰³

ดังนั้น บทบัญญัติมาตรา 4 จึงเป็นการกำหนดหลักพื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ และปัจเจกบุคคล ว่ารัฐจะให้ความคุ้มครองต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สิทธิและเสรีภาพของบุคคล และการกำหนดให้คุณค่าของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มีสถานะในระดับของรัฐธรรมนูญ ซึ่งก่อให้เกิดผลดังต่อไปนี้

(1) มีผลต่อการกำหนดทิศทางของรัฐ โดยเป็นตัวกำหนดและเป็นตัวจำกัด วัตถุประสงค์และภาระหน้าที่ของรัฐ นอกจากนี้ ยังเป็นตัวกำหนดและจำกัดความชอบธรรมของการกระทำของรัฐ และของกฎหมายที่มีคุณค่าดังกล่าว

(2) การบัญญัติรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ในรัฐธรรมนูญไม่เพียงแต่มุ่งหมายที่จะผูกพันการกระทำของรัฐเท่านั้น แต่ยังบังคับให้รัฐต้องกำหนดหลักกฎหมายทั่วไป ว่าอำนาจอื่นนอกจากอำนาจรัฐไม่อาจละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้

(3) ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มีความสำคัญต่อสิทธิขั้นพื้นฐานอื่นๆ โดยถือว่าเป็น สาระสำคัญของสิทธิขั้นพื้นฐานทั้งหลาย ซึ่งภายในของเขตดังกล่าว รัฐไม่อาจเข้าไปแทรกแซงได้

ดังนั้น ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ซึ่งได้บัญญัติไว้ในมาตรา 4 ของรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 จึงถือได้ว่าเป็นการวางหลักทั่วไปในการให้การรับรองและ คุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งผูกพันการใช้อำนาจของรัฐและความชอบธรรมของรัฐ

¹⁰³ บรรเจิด สิงคนิต หลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ, หน้า.109

ในมาตรา 26 บัญญัติว่า “การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กร ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้” จะเห็นได้ว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นคุณค่าที่รัฐธรรมนูญมีความมุ่งหมายให้การใช้อำนาจรัฐของทุกองค์กร ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ กล่าวคือ

ประการแรก องค์กรของรัฐจะไม่กระทำการใดๆ ในลักษณะที่จะเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคล หรือละเว้นการกระทำใดๆ ที่จะเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพแล้ว

ประการที่สอง รัฐยังมีภาระหน้าที่ดำเนินการใดๆ ในทางที่จะทำ ให้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคลเอื้อต่อการดำรงชีวิตอยู่ของมนุษย์อย่างมีศักดิ์ศรี หรือเอื้อต่อการใช้สิทธิและเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้

มาตรา 28 บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน

บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้

จากบทบัญญัติข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นสิ่งที่บุคคลสามารถยกขึ้นกล่าวอ้างได้ เช่นเดียวกับ สิทธิและเสรีภาพ เพราะเป็นสิ่งที่รัฐธรรมนูญให้ความคุ้มครองเช่นเดียวกัน ฉะนั้น การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามมาตรา 28 วรรค 1 กล่าวคือ บุคคลจะอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ขัดต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน เพราะถึงแม้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จะเป็นสิ่งที่มีคุณค่าที่สำคัญอย่างไรก็ตาม แต่คุณค่าของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ดังกล่าวยังต้องอยู่ภายในขอบเขตการใช้ที่จำกัด¹⁰⁴

2.2.5 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่มีผลต่อสิทธิขั้นพื้นฐานต่างๆ

การบัญญัติศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 4 มาตรา 26 และ มาตรา 28 ของรัฐธรรมนูญ ในกรณีนี้ย่อมเห็นอย่างชัดเจนว่า รัฐธรรมนูญไทยได้ให้ความรับรอง

¹⁰⁴ บรรเจิด สิงคนิต, สารานุกรมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เรื่องหลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและหลักความเสมอภาคและหน้าที่ของชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญ, หน้า 114-115.

คุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างชัดเจน ออกจากสิทธิและเสรีภาพ ในกรณีสถานะของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญไทยนั้น ย่อมถือได้ว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นคุณค่าหรือวัตถุประสงค์ในทางกฎหมายอย่างหนึ่งที่ได้รับคุ้มครองแยกต่างหากจากสิทธิและเสรีภาพ ดังนั้น ในกรณีของไทย ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นอกจากจะเป็นสิ่งที่กฎหมายให้ความคุ้มครองแล้วยังต้องถือว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นรากฐานของสิทธิและเสรีภาพทั้งปวง อันถือว่าขอบเขตที่รัฐไม่อาจล่วงละเมิดเข้าไปในขอบเขตดังกล่าวได้¹⁰⁵

แต่อย่างไรก็ตามในประเด็นเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นหลักการกว้างๆที่ครอบคลุมสิทธิขั้นพื้นฐานทุกสิทธิหรือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานสิทธิหนึ่ง มีการตีความสถานะของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่สอดคล้องกับแนวทางการตีความของเยอรมัน ซึ่งรัฐธรรมนูญเยอรมันได้บัญญัติเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ในมาตรา 1 (1) “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไม่อาจถูกล่วงละเมิดได้ อำนาจอรัฐทั้งหลายผูกพันที่จะให้ความเคารพและให้ความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์”

มีความเห็นในทางวิชาการแตกต่างกัน ในแนวทางการตีความ แบ่งเป็น 2 ฝ่าย กล่าวคือ

ฝ่ายแรก มีความเห็นว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไม่ถือว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน (สิทธิหนึ่ง) เพราะการบัญญัติถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1 วรรค 1 ของรัฐธรรมนูญเยอรมัน นั้น มีลักษณะเป็นประกาศหลักการของสิทธิขั้นพื้นฐานและเนื่องจากในมาตรา 1 วรรค 3 GG ได้บัญญัติสิทธิขั้นพื้นฐานในมาตราต่อมาผูกพันอำนาจของรัฐทั้งหมด แต่ไม่หมายความถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ด้วย ดังนั้น ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จึงไม่ถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน

อีกฝ่ายหนึ่ง มีความเห็นว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ถือว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานประเภทหนึ่ง ทั้งนี้ โดยพิจารณาจากการจัดระบบและพัฒนาการในทางประวัติศาสตร์ของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แล้ว ถือได้ว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน

ซึ่งต่อมาศาลรัฐธรรมนูญของเยอรมันได้วินิจฉัยยอมรับว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานประเภทหนึ่ง และต่อมาศาลรัฐธรรมนูญของเยอรมันได้มีคำวินิจฉัยอีกว่า

¹⁰⁵ เรื่องเดียวกัน หน้า 121

ถึงแม้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จะไม่ใช่อำนาจที่ขึ้นพื้นฐานที่ได้รับการบัญญัติไว้ในมาตราต่อ ๆ มาอันผูกพันอำนาจรัฐทั้งหมดก็ตาม แต่อำนาจทั้งหมดก็ยังคงผูกพันกับหลักการสูงสุดของรัฐธรรมนูญ¹⁰⁶

ทั้งนี้ จากการศึกษาบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 ได้ให้การรับรองคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างชัดเจน แยกต่างหากจากบทบัญญัติว่าด้วยการรับรองสิทธิและเสรีภาพ ดังนั้น สถานะของการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 นั้นย่อมถือได้ว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นคุณค่าหรือวัตถุประสงค์ในทางกฎหมายอย่างหนึ่งที่ได้รับคุ้มครองแยกต่างหากจากสิทธิเสรีภาพแล้ว ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ นอกจากเป็นสิ่งที่กฎหมายให้ความคุ้มครองแล้ว ยังต้องถือว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นรากฐานของสิทธิและเสรีภาพทั้งปวงด้วย เพราะโดยสภาพแล้วสิทธิและเสรีภาพต่าง ๆ นั้น เป็นเพียงผลของการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์¹⁰⁷

2.3 แนวความคิดและข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับคนพิการ

ในปัจจุบัน ประเทศไทยมีคนพิการอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเมื่อพิจารณาจากข้อมูลคนพิการ ซึ่งมีการรวบรวมข้อมูล ณ วันที่ 1 มีนาคม 2559 จากฐานข้อมูลทะเบียนคนพิการ กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ประเทศไทยมีคนพิการที่มีการขึ้นทะเบียนทั้งสิ้น 1,501,179 คน ทั้งนี้ สาเหตุที่คนพิการในประเทศไทยมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น เพราะมีสาเหตุความพิการทั้งจากโรคภัย ไข้เจ็บ อุบัติเหตุ อุบัติภัย สิ่งแวดล้อม หรือการรักษาพยาบาลที่ไม่ถูกวิธี ดังนั้น การศึกษาเกี่ยวกับคนพิการ และ ความพิการ นั้นเป็นเรื่องสำคัญในลำดับแรกที่ต้องทำความเข้าใจ

¹⁰⁶ บรรเจิด สิงคนดี, สารานุกรมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เรื่องหลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและหลักความเสมอภาคและหน้าที่ของชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญ, หน้า 122.

¹⁰⁷ ไพโรจน์ พลเพชร และคณะ รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ชุดโครงการวิจัยการติดตามและประเมินผลบังคับใช้รัฐธรรมนูญ เรื่อง สิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (กรุงเทพฯ โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, , 2547), หน้า 20.

2.3.1 ความหมายของ “คนพิการ”

การให้ความหมายของคำว่า “คนพิการ” มีผู้ให้ความหมายของคนพิการไว้แตกต่างกันไป และหากเมื่อพูดถึง คนพิการ สังคมไทยโดยทั่วไปมักจะมองว่า คนพิการ คือ บุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย และเป็นบุคคลที่ไม่ได้รับความเท่าเทียมในการดำรงชีวิตการประกอบอาชีพ หรือ การได้รับการอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ ซึ่งความเข้าใจดังกล่าวเป็นภาพที่คนทั่วไปมองจากภาพลักษณ์ทางกายภาพ ภายนอก หรือ เป็นเพียงแต่มุมมองใดมุมมองหนึ่งเท่านั้น แต่แท้จริงแล้ว คนพิการมีความหมายอย่างกว้างขวางมาก ไม่ว่าจะเป็นความหมายทั่วไป ความหมายทางวิชาการ และความหมายในทางกฎหมาย ซึ่งมีคำจำกัดความไว้ดังต่อไปนี้

2.3.1.1 ความหมายโดยทั่วไป

ตามพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายของคำว่า “พิการ” คือ เสียอวัยวะมีแขนขาเป็นต้น, เสียไปจากสภาพเดิม, เช่น แขนพิการ,ตาพิการ, บางที่ใช้เข้าคู่กับคำ พิกล เป็น พิกลพิการ

2.3.1.2 ความหมายในทางทฤษฎีเกี่ยวกับคนพิการ

2.3.1.2.1 มุมมองทางการแพทย์ (Medical model of disability)

ความพิการเป็นผลพวงของการมีพยาธิสภาพของโรคหรือ การบาดเจ็บที่ไม่สามารถรักษาให้หายได้ ก่อให้เกิดร่องรอยความบกพร่อง (impairment) ของอวัยวะ หรือร่างกาย ซึ่งส่งผลให้มีการสูญเสียความสามารถในการทำกิจกรรมต่างๆ (disability) จนหมดโอกาสหรือกลายเป็นผู้ด้อยโอกาสทางสังคม (handicapped)¹⁰⁸

¹⁰⁸ แพทย์หญิงวิชา รวีไพบูลย์ และคณะ, การจัดการความรู้และสังเคราะห์ แนวทางปฏิบัติของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล: ประสบการณ์การทำงาน สร้างเสริมสุขภาพคนพิการ (นนทบุรี บริษัท สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชซิง จำกัด 2553), หน้า 26.

2.3.1.2 มุมมองทางสังคม (Social model of disability)

ความพิการเกิดจากการที่สภาพแวดล้อมและเงื่อนไขต่างๆ ในสังคม ไม่มีการจัดการอย่างเหมาะสม จึงไม่ตอบสนองต่อความแตกต่างหลากหลายของมนุษย์ ดังนั้น จึงมองว่าความพิการเป็นปัญหาทางสังคม การแก้ไขปัญหาก็จึงให้ความสำคัญกับการจัดการกับสภาพแวดล้อมและเงื่อนไขต่างๆ ทางสังคม¹⁰⁹

2.3.1.3 ความหมายในทางกฎหมาย

2.3.1.3.1 ความหมายตามกฎหมายระหว่างประเทศ

องค์การสหประชาชาติ (United Nations, UN) ให้คำนิยามของคำว่า “คนพิการ” (disabled persons) ไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิของคนพิการ (Declaration on the Rights of Disabled Persons) หมายถึง บุคคลซึ่งไม่สามารถสร้างหลักประกันให้แก่ตนเอง ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน ในด้านสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตในฐานะปัจเจกบุคคลหรือในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของสังคมทั่วไป เนื่องจากความสามารถทางร่างกายและจิตใจที่ไม่สมบูรณ์ ไม่ว่าจะเป็มาแต่กำเนิดหรือไม่ก็ตาม

องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Organization, ILO) ให้คำนิยามของคำว่า “คนพิการ” (disabled persons) หมายถึง บุคคลที่มีหนทางในการสร้างความมั่นคง หรือการรักษาไว้ หรือการแสวงหาความก้าวหน้าในอาชีพการงานที่เหมาะสมของตนลดลงอย่างมีนัยสำคัญ เนื่องจากความบกพร่องทางร่างกายหรือจิตใจที่ปรากฏอย่างชัดเจน

กฎหมายการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการของประเทศอังกฤษ (Disability Discrimination Act 1995) ให้คำนิยาม คนพิการ หมายถึง บุคคลที่มีความบกพร่องทางกายและจิตใจ (Physical and mental impairment) ซึ่งความบกพร่องดังกล่าว มีผลระยะยาวต่อความสามารถในการดำรงตนในกิจวัตร กิจประจำวันของบุคคลนั้น แต่การให้คำนิยามดังกล่าว ไม่ได้มีการจัดประเภทความพิการไว้อย่างชัดเจน

¹⁰⁹ เรื่องเดียวกัน หน้า 27

กฎหมายคนพิการของประเทศสหรัฐอเมริกา (Americans with Disabilities Act of 1990) ได้นิยาม คนพิการ หมายถึง บุคคลที่มีความบกพร่องทางกายและจิตใจ ซึ่งส่งผลให้เกิดข้อจำกัดหนึ่งอย่าง หรือมากกว่า ของการประกอบกิจกรรมในชีวิต กิจกรรมประจำวัน ที่สำคัญของบุคคลนั้น และต้องมีเอกสารยืนยันในความบกพร่อง โดยแบ่งคนพิการออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ คนพิการทางการเคลื่อนไหว คนพิการทางการมองเห็น คนพิการหูหนวกหรือพิการทางการได้ยิน และคนพิการทางปัญญา¹¹⁰

2.3.1.3.2 ความหมายตามกฎหมายภายใน

ประเทศไทยมีกฎหมายที่มีบทบัญญัติระบุนิยามของ “คนพิการ” เป็นครั้งแรก ตามพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 ได้ให้นิยามคำว่า “คนพิการ” หมายถึง “คนที่มีความผิดปกติ หรือ บกพร่องทางร่างกาย ทางสติปัญญา หรือจิตใจ

ต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้ พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ได้ให้นิยาม “คนพิการ” หมายความว่า บุคคลซึ่งมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม เนื่องจากมีความบกพร่องทางการเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว การสื่อสาร จิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญา การเรียนรู้ หรือความบกพร่องอื่นใด ประกอบกับมีอุปสรรคในด้านต่างๆ และมีความจำเป็นเป็นพิเศษที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือด้านหนึ่งด้านใด เพื่อให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป ทั้งนี้ ตามประเภทและหลักเกณฑ์ที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ประกาศกำหนด

พระราชบัญญัติจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 ได้ให้ความหมาย “คนพิการ” หมายความว่า บุคคลซึ่งมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม เนื่องจากมีความบกพร่องทางการเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว การสื่อสาร จิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญา การเรียนรู้ หรือความบกพร่องอื่นใด ประกอบกับมีอุปสรรคในด้านต่าง ๆ และมีความต้องการจำเป็นพิเศษทางการศึกษาที่จะต้องได้รับ

¹¹⁰ ทวี เชื้อสุวรรณทวี มองความพิการผ่านแนวคิดและทฤษฎี (กรุงเทพฯ: ธนาเพลส, 2551), หน้า 1-2.

ความช่วยเหลือด้านหนึ่งด้านใดเพื่อให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป ทั้งนี้ ตามประเภทและหลักเกณฑ์ที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการประกาศกำหนด

ดังนั้น จากการให้คำนิยามข้างต้น “คนพิการ” จึงหมายถึง บุคคลที่มีสภาพภายนอกทางร่างกายแตกต่างจากคนปกติทั่วไป ซึ่งสภาพดังกล่าว อาจเป็นความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ หรือ สติปัญญา ที่ทำให้ไม่สามารถที่จะใช้ชีวิตได้ตามปกติ จะเห็นได้ว่าการให้ความหมายของคำว่า “คนพิการ” ดังกล่าวข้างต้น ยังได้สะท้อนมุมมองทางสังคมที่มีต่อคนพิการ และจะเห็นได้ว่าในระยะแรก มีมุมมองว่า คนพิการนั้นมีความเสียเปรียบทางสังคม ดังนั้น คนในสังคมจึงต้องส่งเสริมคนพิการโดยการเสริมสร้างสมรรถภาพ หรือ ส่งเสริมความสามารถของคนพิการให้มีความสามารถทัดเทียมกับคนปกติ มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ต่อมาได้ปรับเปลี่ยนมุมมองเพิ่มความสัมพันธ์ระหว่างคนพิการกับคนปกติ โดยการให้ความช่วยเหลือ และให้การพัฒนาและส่งเสริมคนพิการ รวมถึงต้องมีกฎหมายที่กำหนดรายละเอียดในการให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของคนพิการทางด้านต่างๆ เพื่อเสริมสร้างความสามารถและความเสมอภาคในการเข้าถึงสิทธิ

2.3.2 ความหมายของคำว่า “ความพิการ”

2.3.2.1 ความหมายโดยทั่วไป

จากที่ได้ศึกษาการให้คำนิยามของคำว่า “คนพิการ” ดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่าการให้ความหมายนั้น มีความแตกต่างกัน เพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานหรือจัดบริการแก่คนพิการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ ดังนั้น คนพิการ จึงต้องมีการการประเมินหรือจัดประเภทความพิการ เพื่อให้ได้รับการช่วยเหลือ หรือ การได้รับบริการจากรัฐ อย่างมีประสิทธิภาพ จึงควรศึกษาและทำความเข้าใจคำที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของ ความพิการ ดังต่อไปนี้

ความบกพร่องหรือชำรุด (impairment) หมายถึง การสูญเสียหรือมีความผิดปกติในโครงสร้างด้านหน้าที่ของร่างกาย จิตใจ หรือสรีระวิทยาจะเป็นการชั่วคราวหรือถาวรก็ตาม ซึ่งหมายรวมถึง ความพิการของอวัยวะ ความสูญเสียหรือขาดหายของอวัยวะ ตลอดจนกลไกของร่างกาย (body mechanism) และระบบการทำงานของจิตใจ (mental function)

system) ด้วย เช่น สายตาข้างใดข้างหนึ่งพร่ามัว หรือมองไม่เห็น แขนขาเป็นอัมพาต หูสูญเสียการได้ยิน อាកพรทางจิต ทางประสาท เป็นต้น

ความเสียเปรียบหรือความบกพร่อง (handicap) หมายถึง ความเสียเปรียบของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ทำให้ไม่อาจดำเนินชีวิตหรือแสดงบทบาทได้เหมาะสม จึงทำให้การดำเนินชีวิตยากลำบากกว่าบุคคลทั่วไป ในภาษาอังกฤษ คำว่า “handicap” มักจะใช้หมายถึง ความเสียเปรียบที่เป็นอุปสรรค ทำให้มีความยากลำบาก หรือไม่สามารถกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในขณะที่คนทั่วไปสามารถทำได้โดยไม่เป็นปัญหา เช่น คนที่ขาพิการต้องนั่งบนเก้าอี้ล้อเข็นไม่สามารถขึ้นบันไดได้ด้วยตนเอง นอกจากจะมีคนช่วยอุ้มหรือยกขึ้น หรือจัดทำทางลาดเอียง (slope) ที่คนพิการสามารถเข็นเก้าอี้ล้อเข็นขึ้นไปด้วยตนเองได้ หรือกรณีคนหูหนวกไม่ได้ยินเสียงและพูดไม่ได้ แต่ก็สามารถสื่อสารได้ด้วยการใช้ภาษามือ เป็นต้น จะเห็นได้ว่า ความเสียเปรียบหรือ บกพร่องเหล่านี้สามารถชดเชยได้ด้วยการปรับปรุงสภาพแวดล้อม การหาเทคนิควิธีหรือการมีผู้ช่วยเหลือ เรียกว่าเป็นการให้แต้มต่อเพื่อขจัดอุปสรรคหรือความบกพร่องที่มี ความบกพร่องจึงหมายถึงสภาพที่เกิดจากมีความสามารถในการกระทำ (disability) บางอย่างเท่านั้น

ฉะนั้น จะเห็นได้ว่า ความพิการในแต่ละประเภทนั้นมิใช่เป็นการบ่งชี้ว่าเป็นผู้เสียเปรียบหรือไร้ความสามารถทั้งหมด แต่ขึ้นอยู่กับสภาพของโอกาส และสถานการณ์ และสภาพแวดล้อมเป็นสำคัญ¹¹¹

2.3.2.2 ความหมายในทางกฎหมาย

2.3.2.2.1 ความหมายตามกฎหมายระหว่างประเทศ

จากที่ได้ศึกษาความหมายของ คนพิการ ตามคำจำกัดความขององค์การสหประชาชาติ (United Nations, UN) ซึ่งได้ให้ความหมายของ คนพิการ หมายถึง “ ..บุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย หรือ จิตใจ ไม่ว่าจะมาเป็นมาแต่กำเนิดหรือไม่ก็ตาม.. ” ดังนั้น จากการให้นิยามความหมายข้างนี้ จึงแสดงให้เห็นว่า ความพิการ หมายถึง บุคคลที่ไม่สามารถกระทำในสิ่งที่บุคคลทั่วไปสามารถทำได้ เช่น การมองเห็น การเคลื่อนไหว หรือการสื่อสาร

¹¹¹ วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ มณฑียร คำตัน อัครพรพรณ ขวัญชื่น รายงานการศึกษาวิจัย เรื่อง การแก้ไขกฎหมายที่กีดกันคนพิการในการเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม ศึกษากรณีกฎหมาย และกฎระเบียบที่จำกัดสิทธิคนพิการในการประกอบอาชีพ (กรุงเทพฯ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2546), หน้า 12.

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization, WHO) ให้คำนิยามของคำว่า “ความพิการ” (disability) ไว้ว่า เป็นข้อจำกัดหรือการขาดซึ่งความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรมใด ๆ โดยวิธีการ หรือโดยวิสัยของบุคคลทั่วไป เนื่องจากความบกพร่องอย่างหนึ่งอย่างใด โดยได้ให้คำจำกัดความของคำว่า ความพิการไว้ 3 ระดับ ได้แก่

(1) ความบกพร่อง คือ การสูญเสียอวัยวะของร่างกาย เช่น แขน ขา หรือ โครงสร้างอื่นของร่างกายหรือความผิดปกติของจิตใจ ซึ่งความบกพร่องนี้จะแสดงถึงภาวะทางร่างกายภายนอก

(2) ความพิการ คือ การจำกัดหรือการไร้ความสามารถที่จะทำกิจกรรมตามที่ตนคาดหวังที่คนปกติทำได้ ซึ่งมีสาเหตุมาจากความบกพร่องทางร่างกายและความพิการนี้จะเข้าไปในลักษณะชั่วคราวหรือลักษณะถาวรก็ได้ อาจดีขึ้นหรืออาจจะเลวลงก็เป็นได้ โดยจะขึ้นอยู่กับความบกพร่องนั้น และตัวบุคคลนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะเกี่ยวข้องกับความรู้สึกและจิตใจ ดังนั้น ความพิการจะเกี่ยวโยงกับความสามารถในการดำรงชีวิตประจำวัน

(3) ความเสียเปรียบ หมายถึง การเสียเปรียบซึ่งเป็นผลมาจากความบกพร่องในร่างกายหรือความพิการทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งจะจำกัดและกีดกันบทบาทของบุคคลที่จะมีโอกาสและมีส่วนร่วมในสังคมเช่นเดียวกับคนปกติทั่วไป ฉะนั้น ความเสียเปรียบ จะเป็นเรื่องของค่านิยมที่มีต่อสถานภาพหรือประสบการณ์ของบุคคล ซึ่งจะแตกต่างจากกฎเกณฑ์ของสังคม¹¹²

2.3.2.2.2 ความหมายตามกฎหมายภายใน

พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ซึ่งได้ให้คำนิยาม “คนพิการ” หมายความว่า บุคคลซึ่งมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม เนื่องจากมีความบกพร่องทางการเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว การสื่อสาร จิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญา การเรียนรู้ หรือความบกพร่องอื่นใด ประกอบกับมีอุปสรรคในด้านต่างๆ และมีความจำเป็นเป็นพิเศษที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือด้านหนึ่งด้านใด เพื่อให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป

ดังนั้น การให้ความหมายดังกล่าวข้างต้น ความพิการตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ จึงหมายถึง ความบกพร่องในการทำกิจกรรม

¹¹² ธงชัย สุดใจใหม่ “ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิคนพิการ” (นิติศาสตร์มหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2553), หน้า 13-14.

ในชีวิตประจำวัน หรือ เข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม และตั้งได้รับการช่วยเหลือเป็นพิเศษเพื่อจัดอุปสรรคต่างๆที่มีในสังคม ซึ่งมุมมองดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดเชิงสังคม ซึ่งเปิดโอกาสให้คนพิการได้รับโอกาสมีส่วนร่วมทางสังคม และเข้าถึงบริการต่างๆ ของรัฐได้

จากที่ได้ศึกษานิยามความหมายของ คำว่า คนพิการ และ ความพิการ มาแล้วนั้น จะเห็นได้ว่า การให้ความหมายและการจัดแบ่งประเภทความพิการ อาจมีความแตกต่างกันไป แต่การให้นิยามความหมายดังกล่าว มีจุดเชื่อมโยงสอดคล้องกัน คือ บุคคลที่มีความบกพร่องทางกายและจิตใจ และความบกพร่องดังกล่าว ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน หรือ เสียโอกาสบางอย่างในสังคม ซึ่งความหมายดังกล่าวสอดคล้องกับคำว่า “disability” ขององค์การอนามัยโลก และ “disabled persons” ของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิของคนพิการขององค์การสหประชาชาติ¹¹³

2.3.3 สาเหตุของความพิการ

2.3.3.1 ความพิการแต่กำเนิด (birth defect and teratogenesis)

สาเหตุที่ทำให้เกิดความบกพร่องทางร่างกายหรือสุขภาพแต่กำเนิด มีได้ตั้งแต่ระยะก่อนคลอด ขณะคลอด และเกิดขึ้นในภายหลังคลอด

1. สาเหตุระหว่างมารดาตั้งครรภ์ เป็นช่วงที่ทารกในครรภ์กำลังมีการพัฒนาโครงสร้างของร่างกาย และอวัยวะต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ ช่วง 3 เดือนแรก ถ้ามีความผิดปกติของ การตั้งครรภ์ ระยะนี้ อาจทำให้ทารกที่คลอดออกมามีความพิการได้ ตัวอย่างได้แก่ มารดาเป็นหัดเยอรมัน หรือมีประวัติการใช้ยา หรือรักษาด้วยยา สูบบุหรี่ หรือดื่มเหล้า มารดาเป็นโรคเบาหวาน มารดาได้รับบาดเจ็บหรือการกระทบกระแทกที่หน้าท้อง มารดาได้รับกัมมันตรังสี หรือสารพิษที่เป็นอันตรายต่อการเติบโตของเด็กหรือภาวะทุพโภชนาการทำให้ขาดสารอาหาร

2. สาเหตุจากโรคทางพันธุกรรม มีการถ่ายทอดความผิดปกติมาทางสายเลือด เด็กในครรภ์อาจดั้นไม่แรง หรือไม่ดั้น เนื่องจากมีความผิดปกติของร่างกาย เช่น มีภาวะโรคไขสันหลังฝ่อ หรือเป็นโรคข้อยึดติด หรือเป็นอัมพาตของขาเนื่องจากมีความผิดปกติของการสร้าง

¹¹³ วริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ มณเฑียร คำตัน อัครพรพรณ ขวัญชื่น รายงานการศึกษาวิจัย เรื่อง การแก้ไขกฎหมายที่กีดกันคนพิการในการเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม ศึกษากรณีกฎหมาย และกฎระเบียบที่จำกัดสิทธิคนพิการในการประกอบอาชีพ, หน้า 13.

กระดูกสันหลังที่มาห่อหุ้มไขสันหลังในระดับสูง เด็กอาจเป็นโรคกระดูกอ่อนหักง่ายหรือโรคกล้ามเนื้อพิการ

3. ความผิดปกติระหว่างคลอดหรือหลังคลอด ภาวะแทรกซ้อนระหว่างการคลอด เช่น คลอดยาก คลอดโดยการใช้อุปกรณ์หรือผ่าตัดคลอด คลอดท่าก้น คลอดก่อนกำหนดหรือหลังกำหนด เด็กมีปัญหาเรื่องการหายใจหลังคลอดหรืออาจมีเลือดออกในสมอง ทำให้มีความผิดปกติของสมองเด็กอาจแสดงอาการหายใจลำบาก ตัวอ่อนปวกเปียก ไม่กลืนนม มีอาการชักหรือซีม เด็กที่คลอดก่อนกำหนด หรือมีน้ำหนักตัวน้อย เป็นสาเหตุของสมองพิการชนิดเกร็งได้ (Cerebral palsy) ส่วนเด็กที่มีน้ำหนักตัวน้อยอาจได้รับอันตราย ระหว่างคลอดทำให้เกิดการบาดเจ็บต่อสมองและไขสันหลังหรือกลุ่มเส้นประสาทเบรเคียล (Brachial Plexus Injury) เด็กที่มีอาการตัวเหลือง หลังคลอดอาจทำให้พิการชนิดเคลื่อนไหวผิดปกติ¹¹⁴

ในทางการแพทย์ ได้มีการประเมินกันว่าอุบัติการณ์ของความพิการแต่กำเนิดมีประมาณร้อยละ 5 และทารกแรกเกิดร้อยละ 2 - 3 มีความพิการแต่กำเนิดแบบรุนแรง และ ร้อยละ 9 ของสาเหตุการตายในช่วงแรกคลอด มีสาเหตุจากความพิการตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา ความพิการแต่กำเนิดแบ่งออกเป็น

(1) ความพิการแต่กำเนิดที่รุนแรง (major malformation) คือ ความพิการแต่กำเนิดที่รุนแรงและมักจะต้องได้รับการรักษาทางยา การผ่าตัด ตลอดจนศัลยกรรมตกแต่ง เช่น ปากแหว่ง เพดานโหว่ เป็นต้น

(2) ความพิการแต่กำเนิดที่ไม่รุนแรง (minor anomaly) ความพิการแต่กำเนิดที่ไม่มีผลตามมาที่รุนแรง เช่น ไม่จำเป็นต้องได้รับการผ่าตัด เป็นต้น โดยสาเหตุอาจเกิดจาก

- ความผิดปกติของยีนเดี่ยว ร้อยละ 7.5
- ความผิดปกติของโครโมโซม ร้อยละ 6
- ความผิดปกติเนื่องจากหลายปัจจัย ร้อยละ 20
- สาเหตุจากสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ความเจ็บป่วยหรือโรคในมารดา ร้อยละ 3.5 และจากการใช้ยาหรือสารเคมี ร้อยละ 1.5
- ไม่ทราบสาเหตุ ร้อยละ 61.5¹¹⁵

¹¹⁴ เพ็ญฟ้า คุณากร, ชีวิตใหม่ได้เริ่มพระบารมีสมเด็จพระเจ้า (กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด(มหาชน), 2543), หน้า.

¹¹⁵ วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ มณเฑียร คำตัน อัครพรพรณ ขวัญชื่น รายงานการศึกษาวิจัย เรื่อง การแก้ไขกฎหมายที่กีดกันคนพิการในการเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม ศึกษากรณีกฎหมาย และกฎระเบียบที่จำกัดสิทธิคนพิการในการประกอบอาชีพ, หน้า 13-14.

2.3.3.2 ความพิการที่เกิดขึ้นภายหลัง

สาเหตุที่ทำให้เกิดความบกพร่องทางร่างกายหรือสุขภาพภายหลัง ได้แก่ อุบัติเหตุที่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสมอง ไขสันหลัง และแขนขา เช่น อุบัติเหตุจากการจราจร การตกจากที่สูง การถูกทำร้าย ภาวะที่ถูกไฟไหม้ หรือน้ำร้อนลวก ภาวะการอักเสบหรือติดเชื้อของสมอง เยื่อหุ้มสมอง ไขสันหลัง เนื้องอกของสมองและไขสันหลังหรือกระดูก โรคข้ออักเสบรูมาตอยด์ โรคเลือด ทำให้มีเลือดออกในข้อใหญ่ ก่อให้เกิดความพิการได้ ลักษณะโรคหรือสภาวะที่ทำให้เกิดความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวหรือสุขภาพที่พบบ่อย

2.3.4 ประเภทของคนพิการ

การจัดประเภทของคนพิการเพื่อให้หน่วยงานของรัฐสามารถที่จะส่งเสริมและคุ้มครองคนพิการ รวมถึงการอำนวยความสะดวกแก่คนพิการ โดยสามารถแบ่งประเภทคนพิการออกเป็น 6 ประเภท* ได้แก่

2.3.4.1 ความพิการทางการเห็น

(1) ตาบอด หมายถึง บุคคลที่มีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากความบกพร่องในการเห็น เมื่อตรวจวัดความชัดของสายตาค้างดีกว่าเมื่อใช้แว่นวัดสายตารธรรมดาแล้ว อยู่ในระดับที่แย่กว่า 3 ส่วน 60 เมตร (3/60) หรือ 20 ส่วน 400 ฟุต (20/400) ลงมาจนถึงมองไม่เห็นแม้แต่แสงสว่าง หรือมีสายตาแคบกว่า 10 องศา

(2) ตาเห็นเลือนราง หมายถึง การที่บุคคลมีข้อจำกัดการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวัน หรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากความบกพร่องทางการมองเห็น เมื่อตรวจวัดความชัดของสายตาค้างดีกว่าเมื่อใช้แว่นสายตารธรรมดา เมื่อแก้ไขแล้ว อยู่ในระดับตั้งแต่ 3 ส่วน 60 เมตร (3/60) หรือ 20 ส่วน 400 ฟุต (20/400) ลงมาจนถึงมองไม่เห็นแม้แต่แสงสว่าง หรือมีลานสายตาแคบกว่า 10 องศา

* ประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่องประเภทและหลักเกณฑ์ความพิการ วันที่ 29 พฤษภาคม 2552 เล่ม 126 ตอนพิเศษ 77 ง

2.3.4.2 ความพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย

(1) หูหนวก หมายถึง การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ซึ่งมีผลมาจากการมีความบกพร่องในการได้ยินจนไม่สามารถรับข้อมูลผ่านทาง การได้ยิน เมื่อตรวจการได้ยินเสียงโดยใช้คลื่นความถี่ 500 เฮิรตซ์ 1,000 เฮิรตซ์ หรือ 2,000 เฮิรตซ์ ในหูข้างที่ได้ยินดีกว่าจะมีความดังของเสียง 90 เดซิเบล ขึ้นไป

(2) หูตึง หมายถึงบุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมทางสังคม ซึ่งมีผลมาจากการมีความบกพร่องในการได้ยินจนไม่สามารถรับข้อมูลผ่านทาง การได้ยิน เมื่อตรวจการได้ยินเสียงโดยใช้คลื่นความถี่ 500 เฮิรตซ์ 1,000 เฮิรตซ์ หรือ 2,000 เฮิรตซ์ ในหูข้างที่ได้ยินดีกว่าจะมีความดังของเสียงน้อยกว่า 90 เดซิเบล ขึ้นไป

(3) ความพิการทางการสื่อความหมาย หมายถึง การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ซึ่งมีผลมาจากการมีความบกพร่องทางการสื่อความหมาย ได้แก่พูดไม่ได้ พูดไม่ชัด หรือพูดแล้วผู้อื่นไม่เข้าใจ เป็นต้น

2.3.4.3 ความพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกาย

(1) ความพิการทางการเคลื่อนไหว หมายถึง การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวัน หรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมซึ่งเป็นผลมาจากการมีความบกพร่องหรือการสูญเสียความสามารถของอวัยวะในการเคลื่อนไหว ได้แก่ มือ เท้า แขน ขา อาจมาจากสาเหตุอัมพาต แขน ขา อ่อนแรง แขน ขาขาด หรือภาวะการฉีกข้อต่อหรือเอ็นข้อต่อที่มีผลกระทบต่อการทำงานของ มือ เท้า แขน ขา

(2) ความพิการทางร่างกาย หมายถึง การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวัน หรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมซึ่งเป็นผลมาจากการมีความบกพร่องหรือความผิดปกติของศีรษะ ใบหน้า ลำตัว และภาพลักษณ์ภายนอกของร่างกายที่เห็นได้อย่างชัดเจน

2.3.4.4 ความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมหรือออทิสติก

(1) ความพิการทางจิตหรือพฤติกรรม หมายถึง การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากความบกพร่องหรือความผิดปกติทางจิตใจหรือสมองในส่วนของ การรับรู้ อารมณ์ หรือความคิด

(2) ความพิการออทิสติก หมายถึง การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากการมีความบกพร่องทางพัฒนาการด้านสังคม ภาษาและการสื่อความหมาย พฤติกรรมและอารมณ์ โดยมีสาเหตุมาจากความผิดปกติของสมอง และความผิดปกติที่นั่นแสดงก่อนอายุ 2 ปีครึ่ง ทั้งนี้ ให้รวมถึงการวินิจฉัยกลุ่มออทิสติกสเปกตรัมอื่นๆ เช่น แอมเปอร์เกอร์ (Asperger)

2.3.4.5 ความพิการทางสติปัญญา

ได้แก่การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวัน หรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาการช้ากว่าปกติหรือมีระดับเขาว์ปัญญาต่ำกว่าบุคคลทั่วไป โดยความปกติที่นั่นแสดงก่อนอายุ 18 ปี

2.3.4.6 ความพิการทางการเรียนรู้

ได้แก่ การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมประจำวันหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากการมีความบกพร่องทางสมอง ทำให้เกิดความบกพร่องในด้านการอ่าน การเขียน การคิดคำนวณ หรือกระบวนการเรียนรู้พื้นฐานอื่นใดระดับความสามารถต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานของช่วงอายุและระดับสติปัญญา¹¹⁶

ทั้งนี้ ในการวินิจฉัยและออกใบรับรองคนพิการ ตามประกาศกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้กำหนดแนวทางในการวินิจฉัยและออกใบรับรองคนพิการ โดยคนพิการสามารถยื่นคำขอมีบัตรประจำตัวคนพิการต่อนายทะเบียนกลางหรือนายทะเบียนจังหวัด ดังนี้

1. ตรวจวินิจฉัยและออกใบรับรองความพิการที่ระบุประเภทคนพิการลงในใบรับรองคนพิการโดยผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม

¹¹⁶ สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ, คู่มือกฎหมายการปฏิบัติงานเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (กรุงเทพฯ สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ, 2552), หน้า 2-4.

2. หากนายทะเบียนกลาง หรือนายทะเบียนจังหวัดมีความเห็นว่าบุคคลนั้นมีสภาพความพิการที่สามารถเห็นโดยประจักษ์จะไม่ต้องให้มีการตรวจวินิจฉัยก็ได้ โดยสภาพความพิการที่สามารถเห็นได้โดยประจักษ์ ตามประกาศสำนักส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ กำหนดความพิการที่สามารถเห็นได้โดยประจักษ์จำนวน 3 ประเภทคือ

- ก. ความพิการทางการเห็น ได้แก่ บุคคลที่ไม่มีลูกตาทั้งสองข้าง ลูกตาสีขาวขุ่น ไม่มีลูกตาดำ โดยต้องมีความผิดปกติทั้งสองข้าง
- ข. ความพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย ได้แก่ บุคคลที่ไม่มีหูทั้งสองข้าง
- ค. ความพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกาย ได้แก่ บุคคลที่แขนขาตั้งแต่ระดับข้อมือขึ้นไป หรือขาขาตั้งแต่ระดับข้อเท้าขึ้นไปอย่างน้อยหนึ่งข้าง

จากหลักเกณฑ์ข้างต้นจากการจัดแบ่งประเภทของความพิการดังกล่าว เป็นไปตามประกาศกระทรวงกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยได้กำหนดเป็นแนวทางในการตรวจวินิจฉัยและรับรองความพิการ จะเห็นได้ว่าความพิการไม่ใช่เป็นเพียงความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ และสติปัญญาของบุคคลเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการข้อจำกัดในการมีส่วนร่วมของคนพิการในการทำกิจกรรมทางสังคม ซึ่งจากการจัดแบ่งประเภทความพิการดังกล่าว จะช่วยให้คนพิการได้รับสิทธิตามกฎหมายและได้รับการส่งเสริมและพัฒนาความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรมประจำวันหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมหรือมีการปฏิบัติต่อคนพิการอย่างเท่าเทียมกับคนปกติ รวมถึงเป็นกลไกหนึ่งที่ทำให้คนพิการสามารถเข้าถึงสิทธิตามกฎหมายและสิ่งอำนวยความสะดวกทางด้านต่างๆได้มากยิ่งขึ้น

2.3.5 หน่วยงานของรัฐและองค์กรเอกชนที่ปฏิบัติงานด้านคนพิการ

องค์กรที่ทำหน้าที่ปฏิบัติงานด้านคนพิการ มีหลายภาคส่วน ที่มีหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือคนพิการในแต่ละด้านแตกต่างกันออกไป ดังต่อไปนี้

2.3.5.1 สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ

แห่งชาติ

สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ.2550 โดยเป็นส่วนราชการ ในสังกัดกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้*

1. ประสานงานและร่วมมือกับหน่วยงานด้านนโยบาย และยุทธศาสตร์ของรัฐบาล ส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ และหน่วยงานภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ในการปฏิบัติงานและการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแผนงาน เกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการให้เกิดผลสัมฤทธิ์ และเป็นไปตามเป้าหมาย แนวทาง และแผนการปฏิบัติราชการของกระทรวง
2. ศึกษา วิเคราะห์ สืบค้นและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ คนพิการ สถานการณ์ของคุณภาพชีวิตคนพิการ เพื่อประโยชน์ต่อการป้องกัน การรักษา การฟื้นฟู สมรรถภาพคนพิการ รวมทั้งจัดทำแผนงาน วิเคราะห์ วิจัย ติดตามประเมินผล เพื่อเสนอต่อ คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ
3. จัดทำแผนงานการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคน พิการ เสนอต่อคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ
4. ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจัดตั้ง การดำเนินงาน และการสร้างความเข้มแข็งขององค์กรด้านคนพิการ เพื่อให้สามารถทำหน้าที่พิทักษ์สิทธิคนพิการ ตลอดจนสนับสนุนและประสานงานให้หน่วยงานของรัฐ จัดงบประมาณให้แก่องค์กรด้านคนพิการ เพื่อให้สามารถดำเนินงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการได้อย่างมีประสิทธิภาพ
5. ดำเนินการเกี่ยวกับการจัดตั้ง การดำเนินงาน และ กำกับดูแลศูนย์บริการคนพิการทุกประเภท
6. ดำเนินการและส่งเสริมกิจการของกองทุนส่งเสริม และพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ที่ได้จัดตั้งขึ้นทั้งในส่วนภูมิภาคและราชการส่วนท้องถิ่น
7. ตรวจสอบการได้รับสิทธิประโยชน์ของคนพิการตามที่ กฎหมายกำหนด พร้อมทั้งขจัดการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการ ตลอดจนให้ความ ช่วยเหลือทางกฎหมายและจัดหาทนายความว่าต่างแก่ต่างคดีแก่คนพิการ

* พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 มาตรา 13

8. ให้คำแนะนำและช่วยเหลือคนพิการให้สามารถเข้าถึง และใช้ประโยชน์ได้จากสิ่งอำนวยความสะดวก สวัสดิการ และความช่วยเหลืออื่นตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ

9. ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรม หรือตามที่รัฐมนตรี หรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย¹¹⁷

2.3.5.2 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2546 โดยเป็นส่วนราชการในสังกัดของกระทรวงศึกษาธิการ มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการจัดและส่งเสริมการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมถึงมีกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีอำนาจหน้าที่ต่างๆ ดังต่อไปนี้¹¹⁸

(1) การจัดและส่งเสริมการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมถึงการศึกษาเพื่อคนพิการ

¹¹⁷ กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, "[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://nep.go.th/th/page/%E0%B8%AD%E0%B8%B3%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B8%88%E0%B8%AB%E0%B8%99%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88>

* ข้อ 1 ให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีภารกิจเกี่ยวกับการจัดและการส่งเสริมการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยให้มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(1) จัดทำข้อเสนอนโยบาย แผนพัฒนาการศึกษา มาตรฐานการจัดการศึกษา และหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน

(2) กำหนดหลักเกณฑ์ แนวทาง และดำเนินการเกี่ยวกับการสนับสนุนทรัพยากร การจัดตั้ง จัดสรรทรัพยากร และบริหารงบประมาณอุดหนุนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

(3) พัฒนาระบบการบริหาร และส่งเสริม ประสานงานเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ การนำเทคโนโลยีสารสนเทศไปใช้ในการเรียนการสอน รวมทั้งส่งเสริมการนิเทศการบริหารและ การจัดการศึกษา

(4) ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของเขตพื้นที่การศึกษา

(5) พัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน และกำกับดูแลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษาเพื่อคนพิการ ผู้ด้อยโอกาสและผู้มีความสามารถพิเศษ และประสาน ส่งเสริม การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นของเขตพื้นที่การศึกษา

(6) ดำเนินการเกี่ยวกับงานเลขานุการของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

(7) ปฏิบัติงานอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของสำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือตามที่รัฐมนตรีหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

- (2) การแบ่งส่วนราชการ กำหนดให้มีสำนักบริหารการศึกษาศึกษาพิเศษ¹¹⁹ มีอำนาจหน้าที่ ในการจัดทำข้อเสนอนโยบายและแผนการศึกษาศึกษาพิเศษสำหรับคนพิการ ดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อคนพิการ รวมถึงการส่งเสริมและสนับสนุนงานอันเกี่ยวเนื่องกับการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ

2.3.5.3 กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ

กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ จัดตั้งขึ้นตามกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พ.ศ. 2545 ระบุให้กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ มีภารกิจ อำนาจหน้าที่ และโครงสร้าง กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการมีภารกิจเกี่ยวกับการให้บริการสวัสดิการสังคม การสังคมสงเคราะห์แก่ผู้ด้อยโอกาส ผู้ยากไร้ คนไร้ที่พึ่ง ผู้ประสบปัญหาทางสังคม โดยการช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาในรูปแบบของสถานสงเคราะห์ และ การประสานงานส่งต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชน และท้องถิ่นจัดสวัสดิการสังคม เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายที่มีปัญหาทางสังคมสามารถดำรงชีวิตและพึ่งตนเองได้อย่างมีศักดิ์ศรีของ ความเป็นมนุษย์ และมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (1) พัฒนารูปแบบและวิธีการในการให้บริการสวัสดิการและการสังคมสงเคราะห์ในแต่ละกลุ่มเป้าหมายให้สอดคล้อง กับมาตรฐานที่กำหนด
- (2) สนับสนุนด้านวิชาการ เทคโนโลยี ข้อมูลสารสนเทศ การให้คำปรึกษาแนะนำ รวมทั้งการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาสังคมและการจัดสวัสดิการสังคมแก่

** (7) สำนักบริหารงานการศึกษาศึกษาพิเศษ มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (ก) จัดทำข้อเสนอแนะนโยบายและแผนการจัดการศึกษาศึกษาพิเศษเพื่อคนพิการและผู้ด้อยโอกาส รวมทั้งประเมินและรายงานผล
- (ข) ดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อคนพิการและผู้ด้อยโอกาสจัดระบบสื่อและสิ่งอำนวยความสะดวก รวมทั้งดำเนินการเกี่ยวกับกองทุนการศึกษาสำหรับคนพิการและผู้ด้อยโอกาส
- (ค) วิจัยและพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนและการเรียนรู้ของคนพิการและผู้ด้อยโอกาส
- (ง) ดำเนินการเกี่ยวกับงานเลขานุการของคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาศึกษาพิเศษ
- (จ) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

หน่วยงานให้บริการ สวัสดิการสังคมและหน่วยงาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

- (3) จัด บริการสวัสดิการสังคม การให้คำปรึกษาแนะนำ การให้ความช่วยเหลือ การแก้ไขปัญหาแก่ผู้ประสบปัญหาทาง สังคม กลุ่มเป้าหมายเฉพาะที่มีปัญหาทางสังคม รวมทั้ง การประสานส่งต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- (4) ส่งเสริมและประสานการดำเนินงานของเครือข่ายบริการสวัสดิการสังคมของแต่ละกลุ่ม เป้าหมายและแต่ละพื้นที่
- (5) จัด และส่งเสริมการจัดกิจกรรมตามโครงการพิเศษต่าง ๆ โครงการตามพระราชดำริและ กิจกรรมตามพันธสัญญา และ ข้อตกลงความร่วมมือระหว่างประเทศ
- (6) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมหรือตามที่รัฐมนตรีหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

2.3.5.3 กรมการแพทย์

กรมการแพทย์เป็นหน่วยงานในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข และได้มีกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการในกรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุขราชการกรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. 2552 ได้กำหนดให้กรมการแพทย์มีภารกิจ ในการพัฒนาวิชาการด้านการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ฝ่ายกาย โดยมีการศึกษา วิจัย พัฒนาและถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีทางการแพทย์ที่เหมาะสม การเพิ่มพูนความรู้และทักษะการปฏิบัติงานแก่บุคลากรทางการแพทย์เฉพาะทางที่มีคุณภาพ รวมทั้งมีอำนาจหน้าที่ต่าง ๆ เช่น ศึกษา วิเคราะห์ วิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้และเทคโนโลยี ทางการแพทย์และแพทย์เฉพาะทาง กำหนดและพัฒนาคุณภาพมาตรฐานในการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์และแพทย์เฉพาะทาง ถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีทางการแพทย์และแพทย์เฉพาะทางแก่สถานบริการสุขภาพทั้งภาครัฐและเอกชน เป็นต้น ทั้งนี้ ข้อ 3 (8) แห่งกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมการแพทย์ฯ ได้กำหนดให้มีการแบ่งส่วนราชการภายใน โดยกำหนดให้มีศูนย์สิรินธรเพื่อฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์แห่งชาติ

2.3.5.4 กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน

กรมพัฒนาฝีมือแรงงานเป็นหน่วยงานในสังกัดกระทรวงแรงงาน ตามมาตรา 35 (4) แห่งพระราชบัญญัติปรับปรุง กระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 ซึ่งข้อ 1 แห่งกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กระทรวงแรงงาน พ.ศ. 2545 ได้กำหนดให้กรมพัฒนาฝีมือแรงงานมีภารกิจเกี่ยวกับการพัฒนาฝีมือแรงงาน ศักยภาพกำลังแรงงาน และผู้ประกอบการเพื่อพัฒนากำลังแรงงานให้มีฝีมือได้มาตรฐานในระดับสากล และส่งเสริมการเป็นผู้ประกอบการที่มีความสามารถแข่งขันได้ในตลาดโลก รวมทั้งมีอำนาจหน้าที่ต่าง ๆ เช่น พัฒนาฝีมือแรงงาน ให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล ดำเนินการส่งเสริมการทดสอบมาตรฐานและแข่งขันฝีมือแรงงานดำเนินการส่งเสริมการพัฒนาฝีมือแรงงาน ศักยภาพ และการเป็นผู้ประกอบการ เป็นต้น

ทั้งนี้ ข้อ 2 (10) แห่งกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน ได้กำหนดให้มีการแบ่งส่วนราชการภายใน โดยกำหนดให้มีกองส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพแรงงาน และผู้ประกอบการ ซึ่งข้อ 3 (3) แห่งกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน ได้กำหนดให้กองส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพแรงงานและผู้ประกอบการ มีอำนาจหน้าที่ต่าง ๆ เช่น ส่งเสริมการพัฒนานิสัย อุทิศกิจกรรมการและองค์ความรู้เสริมในการพัฒนาศักยภาพแรงงาน ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพการเป็นผู้ประกอบการ ส่งเสริมและพัฒนาแรงงาน สตรี เยาวชน คนพิการ และกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เป็นต้น

2.3.6 กฎหมายเกี่ยวกับการรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สิทธิและเสรีภาพของ คนพิการ

2.3.6.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

แม้ว่าในปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 จะไม่มีผลบังคับใช้ แต่อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนมีความตั้งใจที่ศึกษาทบทวนของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญที่ให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพแก่คนพิการ มีหลักการสำคัญดังต่อไปนี้

หลักการรับรองสิทธิพลเมือง

(1) การยอมรับในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามมาตรา 4 บัญญัติว่า
 “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง”

ซึ่งเป็นบทบัญญัติได้กำหนดให้บุคคลได้รับความคุ้มครองในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ กล่าวคือ มนุษย์ทุกคนมีคุณค่าในตัวเองและจะต้องได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายโดยไม่คำนึงถึง เพศ วัย สีผิว สัญชาติ หรือศาสนา นอกจากนี้ ยังจะต้องไม่คำนึงถึงความสามารถทางสติปัญญา ในการรับรู้ของผู้นั้นด้วย จึงถือได้ว่าศักดิ์ศรีศรีความเป็นมนุษย์ที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้นี้เป็นส่วนที่เป็นสาระสำคัญของมนุษย์แต่ละคน อันไม่อาจจะถูกพรากหรือสูญเสียไปด้วยวิธีการใดๆ¹²⁰ การที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองสิทธิของบุคคลไว้นั้นถือได้ว่าเป็นการก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องที่จะไม่ให้บุคคลใดแทรกแซงสิทธิตามรัฐธรรมนูญ และยังเป็น การรับรองให้แก่บุคคลในอันที่จะกระทำการอันเกี่ยวข้องกับทรัพย์สิน หรือเรียกร้องให้บุคคลอื่นกระทำการหรืองดเว้นกระทำการบางอย่างให้เกิดประโยชน์แก่ตน¹²¹

คนพิการในฐานะที่เป็นบุคคลเหมือนเช่นบุคคลทั่วไปจึงได้รับความคุ้มครอง ตามมาตรา 4 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 โดยถือว่าเป็นผู้ได้รับความคุ้มครองศักดิ์ศรีศรีความเป็นมนุษย์เช่นเดียวกัน นอกจากนี้ยังรวมไปถึงการที่คนพิการมีสิทธิและเสรีภาพที่จะกระทำการหรือไม่กระทำการใด ๆ トラบเท่าที่ไม่ขัดกับบทบัญญัติของกฎหมายรวมถึงการที่ไม่ให้บุคคลอื่นกระทำการใด ๆ ที่กระทบต่อสิทธิของคนพิการ¹²²

(2) หลักความเสมอภาค

มาตรา 30 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมเสมอภาคกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจ หรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติ แห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้

¹²⁰ .บุญศรี มีวงศ์ไผ่ *กฎหมายรัฐธรรมนูญ* (กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549), หน้า 385.

¹²¹ สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, *โครงการศึกษาวิจัยเพื่อปรับปรุงพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 และยกร่างกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินงานเชิงยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ* (กรุงเทพฯ: สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ, 2553), หน้า 1.

¹²² สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, *โครงการศึกษาวิจัยเพื่อปรับปรุงพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 และยกร่างกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินงานเชิงยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ* (กรุงเทพฯ: สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ, 2553), หน้า 2

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพ ได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม”

บทบัญญัติมาตรานี้ ได้บัญญัติขึ้นเพื่อรองรับหลักการความเสมอภาคเบื้องหน้ากฎหมาย¹²³ โดยเป็นการรับรอง ความเสมอภาคระหว่างเพศ กำหนดห้ามมิให้เลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม ซึ่งความเสมอภาค คือ หลักการที่ว่าในสถานการณ์ที่เหมือนกันจะต้องปฏิบัติด้วยหลักเกณฑ์เดียวกัน แต่หาก ในสถานการณ์เหมือนกันมีการปฏิบัติแตกต่างกันถือได้ว่าเป็นการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม และขัดแย้งกับหลักความเสมอภาค ดังนั้น ไม่ว่าจะจะเป็นบุคคลปกติหรือคนพิการจะต้องได้รับ ความเสมอภาคในกฎหมายตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้¹²⁴

นอกจากนี้ ยังมีบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของคนพิการไว้หลายประการ เช่น บทบัญญัติว่าด้วยการห้ามเลือกปฏิบัติต่อบุคคล มาตรา 30 , การรับรองสิทธิในกระบวนการยุติธรรม มาตรา 40 , การรับรองสิทธิและเสรีภาพในการศึกษา มาตรา 49 , การรับรองสิทธิในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากสวัสดิการ สิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ และความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ มาตรา 54 , การรับรองสิทธิสิทธิ ด้านศาสนาสังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม มาตรา 80 , การรับรองสิทธิในการมีส่วนร่วมในการตราพระราชบัญญัติ มาตรา 152

2.3.6.2 พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ.

2550

กฎหมายฉบับนี้มีสาระสำคัญเป็นการคุ้มครองสิทธิและส่งเสริมสิทธิของคนพิการ รวมทั้งการห้ามมิให้มีการละเมิดสิทธิคนพิการ ซึ่งมีความแตกต่างจากพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 ที่กำหนดเฉพาะการส่งเสริมสิทธิคนพิการเท่านั้น โดยมีได้มีบทบัญญัติกำหนดเกี่ยวกับการห้ามมิให้ละเมิดสิทธิคนพิการแต่ประการใด นอกจากนี้ พระราชบัญญัตินี้ยังถือเป็นกฎหมายฉบับแรกของประเทศไทยที่ได้มีการกำหนดเรื่องการ

¹²³ สมคิด เลิศไพฑูรย์ กฎหมายรัฐธรรมนูญ หลักการใหม่ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548), หน้า 45-48.

¹²⁴ สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, โครงการศึกษาวิจัยเพื่อปรับปรุงพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 และยกร่างกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินงานเชิงยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, หน้า 2.

ห้ามมิให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม โดยมีการปฏิรูประบบบริหารที่เน้นการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนและองค์กรคนพิการ และส่งเสริมให้คนพิการมีสิทธิเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ได้เสมือนคนปกติทั่วไป ซึ่งมีความแตกต่างไปจากกฎหมายฉบับเดิม¹²⁵

แผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติฉบับที่ 4 พ.ศ. 2555-2559

เป็นแผนยุทธศาสตร์ซึ่งดำเนินการภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 ซึ่งกำหนดให้คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ มีหน้าที่เสนอนโยบายแผนหลัก และโครงการเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ทั้งนี้ สาระสำคัญของแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ มีความสอดคล้องกับทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 และ พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ 2550 ตลอดจนอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีความสำคัญ

หลักการสำคัญของแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ฉบับที่ 4 มีหลักการสำคัญในการสร้างสังคมที่บูรณาการเพื่อคนพิการทุกคนในสังคม ให้คนพิการสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้จากสิทธิอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติต่อคนพิการและผู้ดูแลคนพิการ มีบริการเพื่อให้คนพิการเข้าถึงสิทธิตามกฎหมายและตอบสนองความจำเป็นของคนพิการแต่ละประเภท สร้างสภาพแวดล้อม พัฒนาเทคโนโลยี และข้อมูลข่าวสารที่คนพิการสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ รวมถึงสร้างพลังอำนาจให้คนพิการสามารถเข้าถึงบริการทางการแพทย์ การศึกษา อาชีพและมิ้งงานทำ กีฬา และการท่องเที่ยว รวมถึงการปรับปรุงกลไกด้านการเงิน การคลัง และงบประมาณเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ตลอดจนจัดบริการให้คนพิการได้อย่างมีมาตรฐาน รวมถึงการสร้างเสริมเจตคติ สร้างสรรค์ต่อความพิการและคนพิการให้ตระหนักรู้เกี่ยวกับสิทธิ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมในสังคม

จากการที่ได้ศึกษาแนวความคิดเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ทั้งในแง่ของ พัฒนาการ แนวความคิด และทฤษฎีกฎหมายต่างๆ ในบพนี้ มีความมุ่งหมายที่จะทำความเข้าใจเพื่อให้ทราบถึงรากฐานอันสำคัญแห่งการรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แก่บุคคลทุกคนและคนพิการซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกายและจิตใจ ทั้งนี้ ประเทศไทยยังต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ

¹²⁵ เรื่องเดียวกัน หน้า 7

ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ที่เกิดขึ้นทั้งในระดับโลกและในประเทศ ที่จะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการของประเทศไทย ดังนั้น ในบทต่อไป จะได้ศึกษาการให้การรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในต่างประเทศ ซึ่งคาดว่าจะเป็โอกาสให้สามารถศึกษาเพื่อพัฒนาการให้ความคุ้มครองและรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิเสรีภาพทางด้านต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และส่วนที่ต้องแก้ไขและป้องกันผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ และสามารถนำมาปรับใช้เพื่อพัฒนาให้ความคุ้มครองคนพิการในประเทศไทยได้อย่างเสมอภาคและเป็นรูปธรรมต่อไป

บทที่ 3

การรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการในต่างประเทศ

แนวความคิดและหลักการสำคัญเกี่ยวกับการรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีพัฒนาการที่ได้รับอิทธิพลมาจากแนวความคิดของสำนักกฎหมายธรรมชาติ และแนวความคิดของนักปรัชญาของแต่ละสมัย อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ของยุคสมัยต่างๆ จนกระทั่งนำไปสู่การเรียกร้องของประชาชนจนเกิดการเปลี่ยนแปลงอันสำคัญของประเทศประเทศตะวันตก และกลายเป็นแม่แบบของการรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ในรัฐธรรมนูญของประเทศต่างๆ รวมถึงประเทศในเอเชียอย่างประเทศญี่ปุ่น ซึ่งต่อมาก็ได้มีอิทธิพลต่อการนำหลักการและแนวคิดดังกล่าวมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมายของประเทศไทย

ดังนั้น ในบทนี้จึงเป็นการศึกษารัฐธรรมนูญและกฎหมาย ของประเทศตะวันตกซึ่งได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และ รัฐธรรมนูญของประเทศทางตะวันออก คือ รัฐธรรมนูญของประเทศญี่ปุ่น และรัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา ค่อนข้างมาก

3.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

3.1.1 พัฒนาการและหลักการพื้นฐานของรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา

ก่อนจะมาเป็นรัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกาดังเช่นทุกวันนี้ ประเทศสหรัฐอเมริกาได้ผ่านเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์อันสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการต่อสู้ของประชาชนในการประกาศเอกราชจากภายใต้การปกครองของประเทศอังกฤษ และมีคำประกาศอิสรภาพของอเมริกา ที่สะท้อนหลักการและแนวคิดของสำนักกฎหมายธรรมชาติและนักปรัชญาคนสำคัญ ซึ่งในเวลาต่อมา นับว่าเป็นแม่แบบของการรับรองสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของประชาชน นอกจากนี้รัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกาก็เป็นรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรฉบับแรกของโลก และยังถือเป็นต้นแบบของรัฐธรรมนูญสมัยใหม่ ในการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพของประชาชนในอีกหลายประเทศ

3.1.1.1 ความเป็นมาและที่มาของรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา

เดิม 13 รัฐซึ่งเป็นอาณานิคมในทวีปอเมริกาเหนือ อยู่ภายใต้การปกครองของประเทศอังกฤษ ชาวอาณานิคมถูกจัดเก็บภาษีอย่างไม่เป็นธรรม ฝ่ายชาวอาณานิคมในอเมริกาไม่เห็นด้วยกับแนวความคิดของการจัดเก็บภาษีดังกล่าว เนื่องจากไม่มีผู้แทนในสภาของประเทศอังกฤษ ภายใต้หลักการที่ว่า “ไม่มีกรจ่ายภาษี หากไม่มีตัวแทนของชาวอาณานิคมที่จะเป็นตัวแทนในรัฐสภา” โดยข้ออ้างของรัฐสภาอังกฤษที่จะจัดเก็บภาษีจากชาวอาณานิคมของอังกฤษจึงถูกคัดค้านและลุกลามไปถึงเรื่องที่กว้างกว่านี้คือ เรื่องพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์และอำนาจของรัฐสภาอังกฤษเองด้วย ในช่วงเวลากว่าสิบปีก่อนที่ข้อขัดแย้งเหล่านี้จะกลายสภาพเป็นการใช้กำลังเข้าปะทะกันที่สุดในที่สุดนั้น อาจกล่าวได้ว่า ความจริงแล้วชาวอาณานิคมอเมริกันได้เริ่มต่อสู้กับอำนาจของจักรภพอังกฤษแล้วในทางความคิด หรือที่เรียกว่าสงคราม (Pamphlet War)¹²⁶ จากจุดความขัดแย้งดังกล่าวได้ดำเนินเรื่อยมา จนกระทั่ง ในปี ค.ศ. 1767 เกิดการปะทะกันระหว่างกองกำลังทหารประเทศอังกฤษและชาวอาณานิคมที่เมืองบอสตัน เหตุการณ์ครั้งนั้นเป็นที่รู้จักกันในเหตุการณ์ “The Boston tea party” ความขัดแย้งดังกล่าว ทำให้ไม่สามารถที่จะประนีประนอมกันได้อีก อีกทั้งประเทศอังกฤษมีการตราพระราชบัญญัติกีดกัน (The intolerable Act) เพื่อลงโทษผู้ที่ต่อต้านประเทศอังกฤษ ชาวอาณานิคมจึงมีการเรียกประชุมสภา (Continental Congress) เพื่อรวมกันต่อสู้กับประเทศอังกฤษ หลังจากนั้น ในวันที่ 4 กรกฎาคม ค.ศ. 1776 ผู้แทนของ 13 อาณานิคม ได้รวมตัวกันลงนามในคำประกาศอิสรภาพจากประเทศอังกฤษ (Declaration of Independence) และได้มีการยกร่างรัฐธรรมนูญขึ้นภายในแต่ละรัฐ และจัดทำร่างรัฐธรรมนูญสมาพันธ์รัฐ (The Articles of the Confederation) บทบัญญัติแห่งสมาพันธ์รัฐกำหนดชื่อของประเทศเกิดใหม่ซึ่งรวมเอาดินแดนที่เคยเป็นอาณานิคมของอังกฤษทั้ง 13 แห่งเข้าไว้ด้วยกันว่า ประเทศสหรัฐอเมริกา The United States of America¹²⁷ โดยการรวมตัวของทั้ง 13 รัฐ เป็นการรวมตัวกันอย่างหลวม ๆ แต่ละรัฐยังคงมีอำนาจอิสระเหมือนเดิมทุกประการ ไม่มีอะไรที่เป็นของกลางใช้ร่วมกันหรือเป็นศูนย์กลางของการปกครองร่วมกัน นอกจากนี้บทบัญญัตินี้ยังไม่เรียกตัวเองว่า รัฐธรรมนูญ (Constitution) หากแต่เรียกว่า บทบัญญัติ (Articles) หากแต่การรู้จักจัดทำกฎหมายลายลักษณ์

¹²⁶ สมบัติ จันทร์วงศ์, มหาชนรัฐและประชาธิปไตย: ความคิดทางการเมืองอเมริกัน ค.ศ.1776-1800 (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529), หน้า 14.

¹²⁷ วิษณุ เครืองาม กฎหมายรัฐธรรมนูญ (กรุงเทพฯ: นิติบรรณาการ, 2530), หน้า 31.

อักษร กำหนดกฎเกณฑ์การปกครองประเทศอย่างเป็นระเบียบและกำหนดอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองต่างๆ ละเอียดพอสมควร พร้อมกันนั้นก็ได้นำเอาความคิดของนักปราชญ์ใหม่ๆ ในสมัยนั้นมาปรุงแต่งขึ้นเป็นกฎเกณฑ์การปกครองใหม่ของตนเพราะประสงค์จะร่างกฎเกณฑ์ให้แตกต่างจากอังกฤษให้มากที่สุด¹²⁸

ในเวลาต่อมาได้มีการจัดให้มีการประชุมสภาแห่งทวีป (Continental congress) ขึ้น การให้สัตยาบันโดย 13 รัฐ ผ่านทางตัวแทนรัฐละ 1 เสียง โดยหากมีการตัดสินใจในเรื่องสำคัญ จะต้องมีการลงมติเสียงข้างมาก อย่างน้อย 9 เสียง ในการให้สัตยาบัน แต่เนื่องจากการรวมตัวกันในครั้งนี้ เป็นการรวมตัวกันอย่างหลวมๆ ทำให้สภาองเกรสไม่มีอำนาจในการเรียกจัดเก็บภาษี อีกทั้งยังมีความขัดแย้งระหว่างรัฐทางด้านการค้า นอกจากนี้ การจัดตั้งรัฐบาลที่ตั้งขึ้น ยังไม่เป็นที่ยอมรับของประเทศต่างๆ โดยเฉพาะยุโรปเท่าใดนัก เป็นที่ยอมรับกันว่ารัฐบาลกลางของสหพันธ์แรกๆ ขาดอำนาจสำคัญ คือ

1. ไม่มีอำนาจควบคุมรัฐบาลของแต่ละรัฐได้
2. รัฐบาลกลางไม่สามารถเก็บภาษีต่างๆ ทำให้ไม่มีรายได้ดำเนินการบริหารประเทศ
3. อำนาจการติดต่อระหว่างประเทศนั้น รัฐต่างๆก็ดำเนินเอง

ด้วยเหตุผลสำคัญดังกล่าว จึงทำให้มีปัญหาต่างๆ ระหว่างมลรัฐและรัฐบาลกลางเกิดขึ้น จึงต้องมีการประชุมร่างรัฐธรรมนูญกัน โดยมีมุ่งจัดรูปรัฐบาลกลางใหม่ที่มีอำนาจบริหารประเทศโดยถูกต้องตามกฎหมายขึ้น¹²⁹

ผู้แทนจากรัฐต่างๆ มีความเห็นว่า มีข้อบกพร่องต่างๆ ในการรวมตัวกันเพื่อเป็นชาติและจัดรัฐบาลกลาง จึงมีการจัดตั้งสภาคอนเวนชัน (la Convention) ขึ้นที่เมืองฟิลาเดเฟีย เรียกการประชุมนี้ว่า Convention of Philadelphia หรือสภาร่างรัฐธรรมนูญแห่งเมืองฟิลาเดลเฟีย เพื่อทำการศึกษาปัญหาของสมาพันธรัฐและเสนอแนะทางแก้ไขปัญหาของสมาพันธรัฐ และในสภาคอนเวนชันนี้เอง ที่มีจอร์จ วอชิงตัน เป็นประธาน และสมาชิกส่วนใหญ่ประกอบด้วยนักคิด นักปรัชญาคนสำคัญ เช่น โทมัส เจฟเฟอร์สัน จอร์จ เมดิสัน มีความเห็นในการยกร่างรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ กระบวนการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญจึงถูกดำเนินไปจนกระทั่งยกร่างรัฐธรรมนูญขึ้นเป็นผลสำเร็จในวันที่ 17 กันยายน ค.ศ. 1787 และส่งร่างรัฐธรรมนูญไปให้รัฐต่างๆให้

¹²⁸ วิษณุ เครืองาม ,กฎหมายรัฐธรรมนูญ กรุงเทพฯ : นิติบรรณาการ, 2530 หน้า 31-32

¹²⁹ เรื่องเดียวกัน หน้า 6-7

สัตยาบัน แต่อย่างไรก็ตาม บางรัฐยังคงมีความเห็นว่า การให้สัตยาบันนั้นจะทำให้รัฐของตนเองขาดความเป็นอิสระจึงยังคงตั้งข้อสงวนสิทธิต่างๆ โดยเฉพาะรัฐใหญ่อย่างรัฐเวอร์จิเนียและนิวยอร์ก

ทั้งนี้ ในระหว่างช่วงเวลาดังกล่าว ได้ปรากฏมีผลงานเขียนสำคัญชื่อว่า “The Federalist Papers” ซึ่งเป็นบทความทางการเมืองรณรงค์ให้มีการให้สัตยาบันแก่รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นการด่วน ผลก็คือ บทความที่ผู้เขียนได้ใช้นามแฝงร่วมกันว่า “Publius” โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะจูงใจให้ที่ประชุมของนิวยอร์กให้สัตยาบันแก่รัฐธรรมนูญฉบับใหม่¹³⁰ และถึงแม้ว่างานเขียนฉบับดังกล่าวเป็นงานเขียนที่มีความมุ่งหมายในทางการเมือง แต่ก็นับได้ว่า เป็นการอธิบายหลักการปกครองตามรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาได้อย่างดีที่สุดฉบับหนึ่ง ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชน ซึ่งในเวลาต่อมา ผู้แทนของสองรัฐใหญ่ได้ลงนามให้สัตยาบันในรัฐธรรมนูญในที่สุด

ทั้งนี้ รัฐธรรมนูญฉบับที่มีการแก้ไขใหม่ที่เมืองฟิลาเดเฟีย กำหนดให้มีรัฐบาลโดยใช้ระบบแบ่งแยกอำนาจระหว่างฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ และศาล ซึ่งใช้ระบบตรวจสอบและดุลอำนาจ (Checks and Balances) กันในตัว โดยการบริหารงานและการเลือกตั้งจากประชาชน โดยให้มีสิ่งสำคัญคือ

1. การจัดตั้งรัฐสภาแห่งชาติ ประกอบด้วยสภาสูงและสภาผู้แทน สภาสูงกำหนดให้มีผู้แทนแต่ละรัฐ รัฐละ 2 คน เท่าๆ กัน ส่วนสภาล่างให้ประชาชนเลือกในรัฐของตน โดยคำนวณตามอัตราประชากร
2. ให้อำนาจรัฐบาลกลางควบคุมการค้าระหว่างประเทศและระหว่างรัฐได้
3. ให้มีการเลือกตั้งฝ่ายบริหาร คือประธานาธิบดี และใช้ระบบการเลือกตั้งโดยอ้อม โดยมีคณะผู้เลือกตั้ง (Electoral College)
4. ให้มีระบบศาลสหพันธ์ จัดตั้งโดยสภานิติบัญญัติ และแต่งตั้งผู้พิพากษาโดยประธานาธิบดี โดยความยินยอมของสภาสูง ผู้พิพากษาแต่งตั้งดำรงตำแหน่งตลอดชีวิต (ยกเว้นตาย ลาออก ถูก Impeachment ต้องแต่งตั้งใหม่)¹³¹

ภายหลังจากนั้น สภาแห่งทวีป (Continental congress) ซึ่งกำลังจะหมดสภาพไป ได้แจ้งให้รัฐทั้งหลายทราบถึงการให้สัตยาบันแก่รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ และกำหนดให้มีการเลือกตั้งรัฐสภาใหม่ รวมทั้งตำแหน่งประธานาธิบดี วันที่ 4 มีนาคม ค.ศ. 1789 คือ

¹³⁰ สมบัติ จันทร์วงศ์ มหาชนรัฐและประชาธิปไตย: ความคิดทางการเมืองอเมริกัน ค.ศ.1776-1800 (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2529), หน้า 222.

¹³¹ สนั่น บางยี่ขัน เอกสารประกอบคำบรรยายการเมืองสหรัฐอเมริกา (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2519), หน้า 9-10.

วันที่ได้มีการกำหนดให้เป็นวันที่รัฐบาลใหม่เริ่มปฏิบัติงาน ในวันที่ 30 เมษายน ค.ศ. 1789 คณะผู้เลือกตั้ง มีการเลือกจอร์จ วอชิงตัน เป็นประธานาธิบดีคนแรกของประเทศสหรัฐอเมริกา ทำพิธีสาบานตนเข้ารับตำแหน่ง ศักราชใหม่ของทฤษฎีประชาธิปไตยแบบใหม่ของอเมริกันซึ่งพื้นฐานอยู่บนศาสตร์ทางการเมือง “ที่ได้รับการปรับปรุงใหม่” จึงได้เริ่มต้นขึ้นนับแต่นั้นมา¹³²

ตามที่ได้ศึกษาถึงที่มาและภูมิหลังประวัติศาสตร์ของการประกาศเอกราชของประเทศสหรัฐอเมริกามาตั้งข้างต้น จะเห็นได้ว่าการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับแรกของประเทศสหรัฐอเมริกานั้น มีภูมิหลังและเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ สังคม และการเมือง อันสำคัญ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นและแนวความคิดของประชาชนให้มีความหวังในสิทธิเสรีภาพของตนเอง จนกระทั่งนำไปสู่การร่างรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรฉบับแรกของโลก และยังเป็นประเทศแม่แบบที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบประธานาธิบดีอีกด้วย

3.1.1.2 หลักการสำคัญของรัฐธรรมนูญในการรับรองและคุ้มครองสิทธิ

เสรีภาพ

ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้กำหนดให้รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ โดยมีสาระสำคัญ ในการวางกฎเกณฑ์การปกครองประเทศและอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองต่างๆ และให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน

ผลของการที่รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ และกฎหมายอื่นใดจะละเมิดไม่ได้นั้น 2 ประการ คือ¹³³

ประการแรก อำนาจในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญไม่ได้อยู่กับสภาองเกรส แต่มีกระบวนการพิเศษ คือ คำขอให้แก้ไขรัฐธรรมนูญนั้นมาจากสองในสามของรัฐสภาแห่งรัฐต่างๆ ให้เรียกประชุมสภาคอนเวนชัน เพื่อนำเสนอร่างแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ และเมื่อได้รับการสัตยาบันจากรัฐสภาแห่งมลรัฐต่างๆ จำนวนสามในสี่ หรือได้รับการสัตยาบันจากสามในสี่ของสมาชิกสภาคอนเวนชัน รัฐธรรมนูญนั้นจึงจะถือว่าผ่านการแก้ไขแล้ว

ประการที่ 2 ต้องให้ศาลสามารถควบคุมกฎหมายไม่ให้ขัดรัฐธรรมนูญได้ ดังที่ เฮมิลตันเขียนไว้ว่า “ความเป็นอิสระเต็มที่ของศาลเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับรัฐธรรมนูญที่จำกัด

¹³² สมบัติ จันทรวงศ์, มหานครรัฐและประชาธิปไตย: ความคิดทางการเมืองอเมริกัน ค.ศ.1776-1800 หน้า 304.

¹³³ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, กฎหมายมหาชน เล่ม 1 วิวัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายมหาชนยุคต่างๆ หน้า.

อำนาจ ซึ่งหมายถึงรัฐธรรมนูญที่ห้ามองค์กรนิติบัญญัติกระทำการบางอย่าง เช่น ห้ามออกกฎหมายอาญาย้อนหลัง เป็นต้น การจำกัดอำนาจที่ว่าเป็นนี้ จะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าไม่ศาลควบคุม ศาลจึงมีหน้าที่พิพากษาให้กฎหมายและการกระทำทุกอย่างที่ขัดกับบทบัญญัติรัฐธรรมนูญใช้ไม่ได้

ทั้งนี้ โครงสร้างของรัฐธรรมนูญประเทศสหรัฐอเมริกา สามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วนสำคัญ คือ การประกาศใช้รัฐธรรมนูญครั้งแรก (ค.ศ. 1787) ดังต่อไปนี้¹³⁴

ส่วนที่หนึ่งเป็น บทบัญญัติรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาดั้งเดิมมี 7 มาตราประกอบไปด้วย

มาตรา 1 ข้อที่ 1 ของรัฐธรรมนูญกำหนดเรื่องโครงสร้างและหน้าที่ของสภาองเกรสโดยให้ทำหน้าที่ทางนิติบัญญัติอยู่กับรัฐสภาซึ่งประกอบด้วยสภาสูง (Senate) และสภาผู้แทนราษฎร (House of Representatives)

มาตรา 1 ข้อที่ 2 ถึง ข้อที่ 7 เป็นการกำหนดจำนวนผู้แทนในแต่ละสภา คุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นผู้แทน การเลือกสมาชิกสภาองเกรส กระบวนการที่ใช้ในการตรารัฐบัญญัติ วิธีการพิจารณาถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐให้พ้นจากตำแหน่ง (Impeachment)

มาตรา 1 ข้อที่ 8 เป็นการกำหนดอำนาจหน้าที่ของสภาองเกรสในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกิจการภายในและภายนอกประเทศ

ส่วนมาตรา 1 ข้อที่ 9 และข้อที่ 10 เป็นบทจำกัดอำนาจบางอย่างของสภาองเกรสและมลรัฐต่างๆ

มาตรา 2 ข้อที่ 1 ถึงข้อที่ 4 เป็นการจัดตั้งองค์กรฝ่ายบริหาร กำหนดอำนาจฝ่ายบริหารโดยให้เป็นอำนาจของประธานาธิบดี รวมทั้งคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นประธานาธิบดี และรองประธานาธิบดี วิธีการเลือกตั้ง การสาบานตนเข้ารับตำแหน่ง วิธีการและข้อหาอันเป็นมูลฐานที่จะทำให้ประธานาธิบดีพ้นจากตำแหน่ง

มาตรา 3 ข้อที่ 1 เป็นการกำหนดอำนาจตุลาการให้อยู่กับศาลสูงแห่งสหรัฐอเมริกาและศาลชั้นรองอื่นๆตามที่สภาองเกรสเห็นสมควรจัดตั้งขึ้น

มาตรา 3 ข้อที่ 2 การกำหนดอำนาจของฝ่ายตุลาการและขอบเขตอำนาจของศาลชั้นต้นและขอบเขตอำนาจของศาลอุทธรณ์และการฎีกาของศาลสูง

มาตรา 4 กำหนดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมลรัฐต่างๆ ที่พึงมีต่อกันและความสัมพันธ์ระหว่างมลรัฐทั้งหลายกับรัฐบาลกลาง

¹³⁴ สำนักข่าวสารอเมริกัน, การปกครองของสหรัฐอเมริกา (กรุงเทพฯ: มปท., 2534), หน้า.52-56

มาตรา 4 ข้อที่ 1 การยอมรับและศรัทธาต่อสิทธิที่บุคคลได้มาโดยกฎหมายระหว่างมลรัฐ (Full Faith and Credit)

มาตรา 4 ข้อที่ 2 การให้เอกสิทธิ์ (Privileges) และความคุ้มครองพลเมืองของมลรัฐอื่นๆ และการส่งผู้ร้ายข้ามแดนระหว่างมลรัฐต่างๆ

มาตรา 4 ข้อที่ 3 บทบัญญัติว่าด้วยการรับมลรัฐใหม่เข้ามารวมอยู่ในสหพันธรัฐด้วยอำนาจการตัดสินใจของสภาองเกรสในการจัดการเกี่ยวกับดินแดนและทรัพย์สินอื่นๆ

มาตรา 4 ข้อที่ 4 การที่รัฐบาลกลางจะต้องเป็นผู้ดูแลว่าทุกมลรัฐต้องมีการปกครองแบบสาธารณรัฐ การคุ้มครองมลรัฐต่างๆ ให้ปลอดภัยจากการรุกรานภายนอก และการที่รัฐบาลกลางจะช่วยเหลือมลรัฐต่างๆ ในการระงับความไม่สงบเรียบร้อยภายในแต่ละมลรัฐ

มาตรา 5 ว่าด้วยการแก้ไขรัฐธรรมนูญรวมทั้งวิธีการดำเนินการในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

มาตรา 6 เป็นผลของการประกาศใช้รัฐธรรมนูญเช่นเรื่องหนี้สิน สัญญา และอื่นๆ ศักดิ์สูงสุดของกฎหมายซึ่งกำหนดให้รัฐธรรมนูญ กฎหมายและสนธิสัญญาของสหรัฐอเมริกาเป็นกฎหมายสูงสุดในแผ่นดิน และผู้พิพากษาทั้งหลายในมลรัฐต่างๆ จะต้องปฏิบัติตามโดยไม่ต้องคำนึงว่ากฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่นภายในแต่ละมลรัฐจะกำหนดไว้ในทางตรงกันข้ามหรือไม่ก็ตาม ในมาตรา 6 นี้กำหนดต่อไปว่าฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และเจ้าหน้าที่ฝ่ายตุลาการของสหรัฐอเมริกาหรือของมลรัฐต่างๆ ต้องสาบานตน (Oath) ในการเข้ารับตำแหน่งและจะต้องสนับสนุนรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา 7 มาตราสุดท้าย มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์เพราะเกี่ยวกับการให้สัตยาบันรัฐธรรมนูญ

โครงสร้างส่วนที่สอง เป็นส่วนของการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ รวมแล้วจำนวน 10 มาตรา โดยรวมเรียกว่า Bill of Rights ซึ่งในส่วนโครงสร้างที่ 2 นี้เป็นบทบัญญัติว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยสรุปสาระสำคัญการแก้ไขรัฐธรรมนูญได้ดังต่อไปนี้

การแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 1 เป็นบทบัญญัติในการให้เสรีภาพเกี่ยวกับศาสนา การพูด การพิมพ์ การโฆษณา และการชุมนุมร่วมกันโดยสงบของประชาชน

การแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 2 สิทธิของประชาชนที่จะมีและถือศาสตราวุธจะถูกขัดขวางมิได้

การแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 3 ที่พักของทหาร ทหารจะเข้าไปอาศัยในบ้านใดโดยเจ้าของบ้านไม่ยินยอมไม่ได้

การแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 4 สิทธิของประชาชนที่จะมีความปลอดภัยในร่างกาย เคหสถาน และทรัพย์สินของตน บรรดาสิทธิดังกล่าวจะถูกตรวจค้นหรือยึดโดยไม่มีเหตุอันควรมิได้

การแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 5 ระเบียบเกี่ยวกับการฟ้องศาล การสอบสวน และการลงโทษ (สิทธิทางกฎหมาย) เพื่อให้ความคุ้มครองแก่ประชาชน

การแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 6 สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดี ในการดำเนินคดีอาญาจำเลยมีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างรวดเร็วและเปิดเผย

การแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 7 สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาโดยคณะลูกขุนคือคดีที่ฟ้องร้องตามกฎหมาย Common Law ที่มีมูลค่าเกินกว่า 20 ดอลลาร์ ข้อเท็จจริงใดที่พิจารณาแล้วศาลแพ่งสหรัฐจะพิจารณาใหม่เป็นอย่างอื่นมิได้

การแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 8 สิทธิในเรื่องค่าประกันหรือค่าปรับ ห้ามการกำหนดสูงเกินควรและห้ามการลงโทษที่โหดร้ายและผิดปกติวิสัย

การแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 9 สิทธิที่จำแนกไว้ในรัฐธรรมนูญนี้จะตีความให้เป็นการปฏิเสธหรือลดทอนสิทธิผู้อื่นไม่ได้

การแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 10 อำนาจที่มีได้ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญหรืออำนาจที่มีได้ห้ามมลรัฐกระทำนั้นถือว่าอำนาจนั้นเป็นของมลรัฐหรือของประชาชน

การแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 11 ได้ให้สัตยาบันเมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1795 เป็นการแก้ไขเกี่ยวกับการตีความขยายอำนาจตุลาการของสหรัฐอเมริกา เนื้อคดีตามข้อกฎหมายหรือหลักแห่งความยุติธรรมที่พลเมืองหรือคนในบังคับแห่งรัฐต่างประเทศฟ้องร้องมลรัฐใดมลรัฐหนึ่งมิได้

การแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 12 ได้ให้สัตยาบันเมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม ค.ศ.1804 เป็นการแก้ไขกลไกของการเลือกตั้งประธานาธิบดีและรองประธานาธิบดี

การแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 13 ได้ให้สัตยาบันเมื่อวันที่ 6 ธันวาคม ค.ศ.1865 เป็นการแก้ไขเกี่ยวกับการมีทาสในสหรัฐอเมริกา โดยทาสไม่สมควรใจมิได้

การแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 14 ได้ให้สัตยาบันเมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม ค.ศ.1868 เป็นการแก้ไขเกี่ยวกับการปกป้องสิทธิพลเมือง การแบ่งอำนาจของผู้แทนราษฎรในสภาคองเกรสและอำนาจของสภาคองเกรส

การแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 15 ได้ให้สัตยาบันเมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1870 เป็นการแก้ไขเรื่องมลรัฐจะตัดสิทธิการออกเสียงเลือกตั้งของพลเมืองสหรัฐอเมริกา เนื่องจากเชื้อชาติ ผิว หรือความเคยเป็นทาสมาก่อนมิได้

การแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 16 ได้ให้สัตยาบันเมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1913 เป็นการแก้ไขอำนาจหน้าที่ของสภาองเกรสในการเก็บภาษีเงินได้ไม่ว่าจะมาจากแหล่งใด

การแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 17 ได้ให้สัตยาบันเมื่อวันที่ 8 เมษายน ค.ศ.1913 เป็นการแก้ไขการเลือกสมาชิกสภาสูงโดยการออกเสียงเลือกตั้งโดยตรง และการเลือกตั้งเมื่อมีตำแหน่งว่าง

การแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 18 ได้ให้สัตยาบันเมื่อวันที่ 16 มกราคม ค.ศ.1919 เป็นการแก้ไขเกี่ยวกับเกี่ยวกับการห้ามผลิต การขาย และขนส่งเครื่องดื่มของมีนเมาภายในสหรัฐอเมริกา

การแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 19 ได้ให้สัตยาบันเมื่อวันที่ 18 สิงหาคม ค.ศ.1920 เป็นการแก้ไขเกี่ยวกับการห้ามไม่ให้กีดกันทางเพศ ซึ่งเป็นบทบัญญัติในการให้สิทธิเลือกตั้งแก่สตรีอเมริกันโดยเสมอภาค (Women Suffrage)

การแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 20 ได้ให้สัตยาบันเมื่อวันที่ 23 มกราคม ค.ศ.1933 เป็นการแก้ไขเกี่ยวกับการเข้ารับตำแหน่งและปฏิบัติหน้าที่ใหม่ของประธานาธิบดี รองประธานาธิบดี และสมาชิกสภาองเกรส

การแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 21 ได้ให้สัตยาบันเมื่อวันที่ 5 ธันวาคม ค.ศ.1933 เป็นการแก้ไขเพื่อยกเลิกบทบัญญัติที่แก้ไขในรัฐธรรมนูญครั้งที่ 18 เรื่องการผลิต การขาย และการขนส่งสินค้ามีนเมาในสหรัฐอเมริกา

การแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 22 ได้ให้สัตยาบันเมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1951 เป็นการแก้ไขเรื่องกำหนดเวลาอยู่ในตำแหน่งและวันเลือกตั้งของประธานาธิบดี ให้เหลือ 2 สมัยเท่านั้น

การแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 23 ได้ให้สัตยาบันเมื่อวันที่ 29 มีนาคม ค.ศ.1961 เป็นการแก้ไขเกี่ยวกับการให้สิทธิเลือกตั้งประธานาธิบดีแก่ District of Columbia

การแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 24 ได้ให้สัตยาบันเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม ค.ศ. 1964 เป็นแก้ไขเกี่ยวกับการยกเลิกกฎหมายที่กำหนดให้ผู้ไม่เสียภาษีไม่มีสิทธิเลือกตั้ง (Poll Tax)

การแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 25 ได้ให้สัตยาบันเมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1967 เป็นการแก้ไขเกี่ยวกับประเด็นสำคัญ 2 ประเด็น คือ

(1) การปฏิบัติหน้าที่ของประธานาธิบดีและรองประธานาธิบดี ถ้าประธานาธิบดีไม่อยู่ รองประธานาธิบดีรักษาการแทนได้

(2) ถ้าประธานาธิบดีไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ หรือไร้ความสามารถไม่ว่ากรณีใดๆ ให้รองประธานาธิบดีปฏิบัติหน้าที่แทน โดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีและต้องแจ้งให้สภาองเกรสทราบ

การแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 26 ได้ให้สัตยาบันเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม ค.ศ.1971 เป็นการแก้ไขเกี่ยวกับการให้สิทธิเลือกตั้งแก่ชาวอเมริกันอายุ 18 ปีขึ้นไป

การแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 27 ได้ให้สัตยาบันเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม ค.ศ.1992 เป็นการแก้ไขเกี่ยวกับเงินเดือนสำหรับการปฏิบัติงานของสมาชิกสภาสูง (Senators) และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (Representatives) ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้จนกว่าจะมีการเลือกตั้งครั้งใหม่¹³⁵

รัฐธรรมนูญประเทศสหรัฐอเมริกา ได้มีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ดังต่อไปนี้

(1) หลักสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน

(ก) บทบัญญัติมาตรา 1 เป็นบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น และรัฐจะออกกฎหมายมาเพื่อจำกัดสิทธิ เสรีภาพของประชาชนในการแสดงความคิดเห็นไม่ได้

(ข) สิทธิและเสรีภาพในทรัพย์สิน โดยมีบทบัญญัติให้ความคุ้มครองกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน และการในเรื่องการรับประกันสิทธิในทรัพย์สินของเอกชนหรือของประชาชน

(ค) สิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนา ประชาชนมีเสรีภาพในการนับถือศาสนาและรัฐจะใช้ความแตกต่างในการนับถือศาสนาเป็นการกีดกันสิทธิต่างๆไม่ได้

นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา ยังได้มีบทบัญญัติที่เป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ โดยมีลรัฐใดมลรัฐหนึ่งจะละเมิดชีวิต เสรีภาพ หรือทรัพย์สินของบุคคลที่อยู่ภายใต้เขตอำนาจความคุ้มครองไม่ได้ และรวมถึงบุคคลทุกคนที่มีสัญชาติอเมริกา ไม่ว่าจะการได้สัญชาติมาโดยกำเนิดหรือการแปลงสัญชาติในภายหลัง

¹³⁵ มุลินิสสถาบันวิจัยกฎหมาย, รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่อง กฎหมายที่มีบทบัญญัติที่ไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ (กรุงเทพฯ: มุลินิสสถาบันวิจัยกฎหมาย), หน้า 41. หน้า 41

(2) การรับรองสิทธิและเสรีภาพในทางการเมือง

สำหรับเสรีภาพในทางการเมืองของชาวอเมริกันที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา นั้น มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญหลายครั้ง เพื่อเป็นการขยายโอกาสในเรื่องสิทธิการเลือกตั้ง เพื่อให้ประชาชนมีสิทธิทางการเมืองมากขึ้น โดยไม่ให้ปฏิเสธ หรือ ตัดสิทธิการเลือกตั้ง เพราะความแตกต่างทางด้านเพศ เชื้อชาติ สีผิว หรือสถานภาพทางสังคม

(3) การรับรองสิทธิและเสรีภาพทางกระบวนการยุติธรรมและการศาล

การดำเนินการกระบวนการพิจารณาคดีของประเทศอเมริกา ถึงแม้ว่าจะใช้ระบบกฎหมาย Common law แต่มีความแตกต่างไปจากประเทศอังกฤษตรงที่มีการใช้คณะลูกขุน (Jury) เป็นผู้ใช้ดุลพินิจในการตัดสินความถูกผิด ในแต่ละคดี โดยคณะลูกขุนมีอำนาจหน้าที่พิจารณาชี้ขาดข้อเท็จจริงในคดีและเห็นว่าในคดีนั้นๆ ปรากฏหลักฐานเพียงพอแล้ว และมีความเห็นว่าจำเลยมีความผิดจริง ผู้พิพากษาก็จะดำเนินคดีนั้นต่อไป โดยผู้พิพากษาจะทำหน้าที่ในการควบคุมกระบวนการพิจารณาคดีในศาลให้เป็นไปตามบทบัญญัติกฎหมายและชี้ขาดในปัญหาข้อกฎหมายที่เป็นการปรับบทกฎหมายให้เข้ากับข้อเท็จจริงในคดีเท่านั้น

นอกจากการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในกระบวนการพิจารณาคดีโดยคณะลูกขุนแล้ว ผู้พิพากษาของสหรัฐอเมริกาจะไม่ได้มาจากการสอบคัดเลือก แต่จะเป็นการแต่งตั้ง โดยประธานาธิบดีเป็นผู้เสนอชื่อตามคำแนะนำและความยินยอมของวุฒิสภา ซึ่งเป็นไปตามหลักคานและดุลอำนาจ ซึ่งหากบุคคลที่กระทำความผิดและถูกตัดสินว่ามีความผิดจะถูกพิพากษาหรือมีการลงโทษ ในความผิดเดียวกันซ้ำอีกไม่ได้ และต้องได้รับการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว

ทั้งนี้ ส่วนสำคัญอีกประการหนึ่งของการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ศาลสูงสุดของสหรัฐ ที่เรียกว่า Supreme Court ทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยการตีความและอธิบายถึงขอบเขตของสิทธิและเสรีภาพต่างๆ รวมทั้งอำนวยความสะดวกด้วยการทำหน้าที่ ตรวจสอบและควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ เมื่อเกิดกรณีปัญหาว่ากฎหมายหรือการกระทำใดจะฝ่าฝืนต่อสิทธิเสรีภาพที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือไม่

(4) การรับสิทธิและเสรีภาพที่นอกเหนือตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้

เนื่องด้วยการรับรองสิทธิและเสรีภาพที่บทบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา ไม่สามารถบัญญัติรับรองสิทธิ เสรีภาพไว้ในรัฐธรรมนูญไว้ทั้งหมด ดังนั้น รัฐธรรมนูญจึงมีบทบัญญัติสร้างหลักประกันสิทธิ เสรีภาพของประชาชน ด้วยการ บัญญัติให้การรับรองว่า หากสิทธิ เสรีภาพใดที่ไม่ได้ ไม่มีการกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ ให้มลรัฐต่างๆ สามารถกำหนดให้มีการรับรองขึ้น โดยหลักประกันสิทธิเสรีภาพดังกล่าว ไม่เพียงแต่เป็นหลักประกันสิทธิ เสรีภาพให้แก่ประชาชน แต่ในอีกทางหนึ่ง ก็เพื่อเป็นการป้องกันเพื่อไม่ให้รัฐบาลมีการใช้อำนาจที่เกินขอบเขต

จากการศึกษาบทบัญญัติรัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกาว่า ด้วยเรื่องสิทธิและเสรีภาพและด้วยการศึกษาถึงที่มาทางประวัติศาสตร์ทางการเมืองของประเทศสหรัฐอเมริกาควบคู่ไปด้วยนั้น ทำให้เห็นมองเห็นภาพและเข้าใจได้ว่า สิทธิและเสรีภาพต่างๆ ตามรัฐธรรมนูญ เป็นผลมาจากการต่อสู้ของประชาชนที่แท้จริงเพื่อให้ได้มาสิทธิและเสรีภาพ แม้ว่าจะต้องผ่านสงครามกลางเมือง การเจรจาต่อรองระหว่างรัฐอาณานิคม ประกอบกับแนวความคิดมาจากนักคิด นักปรัชญาต่างประเทศ จึงถือได้ว่ารัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาเป็นรัฐธรรมนูญที่ให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนที่ดีที่สุดฉบับหนึ่งของโลกด้วย

3.1.2 การบัญญัติรับรองแนวคิดเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

3.1.2.1 คำประกาศอิสรภาพของอเมริกา

ปี ค.ศ. 1776 ความขัดแย้งที่ก่อกำเนิดขึ้นระหว่าง 13 อาณานิคมในอเมริกา กับประเทศเจ้าอาณานิคมอย่างประเทศอังกฤษ ได้เริ่มมีความรุนแรงขึ้น และต่อมากองเกรงการได้แต่งตั้งให้ โทมัส เจฟเฟอร์สัน เป็นผู้ร่างคำประกาศอิสรภาพของ 13 อาณานิคมอเมริกาจากอังกฤษ และในสภาแห่งทวีปมีมติให้รับคำประกาศอิสรภาพดังกล่าว ในวันที่ 4 กรกฎาคม ค.ศ. 1776

จากคำประกาศอิสรภาพ ได้รับอิทธิพลมาจากนักปรัชญาสำนักกฎหมายธรรมชาติ โดยเฉพาะจอห์น ล็อก และมีแนวความคิดที่ในการปกป้องและคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของประชาชน ดังจะปรากฏตามเนื้อหาคำประกาศอิสรภาพ ดังต่อไปนี้

“เมื่อปรากฏว่ามีความจำเป็นที่ประชาชนชาติหนึ่งจำเป็นต้องเลิกลี้ภัย ความสัมพันธ์ทางการเมืองที่เคยมีกับประชาชนอีกชาติหนึ่ง เพื่อที่จะแยกทางเดินและเป็นอิสระเท่า

เทียบกับชาติทั้งหลายในโลก ตามสิทธิในกฏธรรมชาติและกฏของพระเจ้าเป็นเจ้า ดังนั้น จึงจำเป็นต้องประกาศเอกราช เพื่อให้มนุษยชาติทั้งหลายได้รับรู้

เราทั้งหลายเชื่อมั่นโดยปราศจากข้อสงสัยในความจริงที่ว่า มนุษย์ทุกคนเกิดมาโดยเท่าเทียมกัน และพระเจ้าเป็นเจ้าได้ให้สิทธิบางประการที่มาจากลบล้างได้กับมนุษย์เหล่านี้ ซึ่งในบรรดาสิทธิเหล่านี้ มีสิทธิในชีวิต เสรีภาพ และสิทธิในการแสวงหาความสุข รัฐบาลทั้งหลายตั้งขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันสิทธิเหล่านี้ และอำนาจอันเป็นธรรมชาติของรัฐบาลทั้งหลายนั้น ก็มาจากความยินยอมของผู้ที่อยู่ใต้ปกครอง ทุกครั้งที่รูปแบบการปกครองใดก็ตาม กลับทำลายจุดมุ่งหมายดังกล่าวแล้วนี้ ประชาชนมีสิทธิที่จะเปลี่ยนรูปแบบการปกครองนั้น หรือทำลายเสีย แล้วสถาปนารูปแบบการปกครองใหม่ขึ้นตามหลักการและรูปแบบที่ประชาชนเห็นว่าเหมาะสมที่สุด ที่จะก่อให้เกิดความมั่นคงและมีความสุขได้ ความรอบคอบได้สอนให้เราเห็นว่า รัฐบาลที่ตั้งขึ้นมาช้านานแล้วนั้น ไม่ควรถูกเปลี่ยน โดยเหตุเพียงเล็กน้อยหรือเหตุชั่วคราว และประสบการณ์ทั้งหลายที่มีมาทุกยุคได้แสดงให้เห็นว่ามนุษย์พร้อมที่จะอดทนและวางเฉยกับความชั่วร้ายที่ยอมรับได้ ดีกว่าที่จะทำลายรูปแบบการปกครองที่ตนเองคุ้นเคยมาช้านาน แต่เมื่อมีการใช้อำนาจเกินความเหมาะสม มีการแย่งอำนาจจากประชาชนไป และเกิดขึ้นต่อเนื่องสม่ำเสมอมาช้านาน โดยมีวัตถุประสงค์เดียวกันเพื่อให้ประชาชนตกอยู่ใต้อำนาจทรราชอันล้นพ้นนั้น จึงเป็นสิทธิและหน้าที่ของประชาชนที่จะปฏิเสธการปกครองนั้นเสีย และหันไปสู่ความมั่นคงใหม่ในอนาคต โดยการหามาตรการการคุ้มครองป้องกันใหม่

โดยนัยนี้ เราผู้เป็นผู้แทนของสหรัฐอเมริกา ซึ่งรวมกันอยู่ในสภาองเกรสแห่งนี้ ขออ้างเอาพระเจ้าเป็นเจ้าเป็นพยานแห่งความจริงใจของเรา และขอประกาศอย่างเป็นทางการในนาม และโดยอำนาจของประชาชนทั้งหลายของอาณานิคมนี้ว่า ตั้งแต่นี้ต่อไป อาณานิคมที่รวมกันนี้ เป็นและมีสิทธิที่จะเป็นอิสระและเป็นเอกราช ไม่จำเป็นต้องเชื่อฟังพระมหากษัตริย์แห่งบริเตนใหญ่อีกต่อไป สัมพันธภาพทางการเมืองระหว่างอาณานิคมนี้ กับรัฐบริเตนใหญ่เป็นอันสะบัดลงโดยสิ้นเชิง และในฐานะที่เป็นรัฐอิสระและเอกราช รัฐบาลนี้ย่อมมีอำนาจทำสงคราม ทำสนธิสัญญา สันติภาพ มีพันธมิตร ควบคุมการค้า และกระทำการทุกอย่างที่รัฐอิสระและเป็นเอกราชมีสิทธิที่จะทำ และด้วยความเชื่อมั่นโดยไม่มีข้อสงสัยในความคุ้มครองที่พระเจ้าให้แก่เรา เราทั้งหลายต่างร่วมใจกันสนับสนุนคำประกาศเอกราชนี้ด้วยชีวิต ทรัพย์สิน และด้วยสิ่งที่มีค่าที่สุดในชีวิตเราคือเกียรติศักดิ์¹³⁶”

เมื่อพิจารณาจากถ้อยคำประกาศอิสรภาพข้างต้น สามารถแบ่งเนื้อหาของคำประกาศอิสรภาพ ออกเป็นสองส่วน คือ ส่วนความนำ และ ส่วนที่สองเป็นส่วนของ

¹³⁶ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, กฎหมายมหาชน เล่ม 1 วิวัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายมหาชนยุคต่างๆ หน้า 63-64.

เนื้อหาที่ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์และสาเหตุแห่งการประกาศอิสรภาพในครั้งนี้ แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถ้อยคำโดยละเอียดแล้ว จะเห็นได้ว่าคำประกาศอิสรภาพ สามารถแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ดังต่อไปนี้¹³⁷

- 1 ความนำ ว่าด้วยการหลักความจริงบางประการ วัตถุประสงค์ของคำประกาศ หลักการจัดตั้งรัฐบาล และการเรียกร้องให้มีการปฏิวัติ
- 2 ข้อกล่าวหา ประกอบด้วยข้อร้องทุกข์ต่างๆที่มีต่อกษัตริย์อังกฤษ
- 3 คำประณาม กล่าวถึง การร้องขอความเป็นธรรมของชาวอาณานิคมที่ได้กระทำซ้ำแล้วซ้ำอีก

4 บทสรุป เป็นคำประกาศแยกตัวอย่างเป็นทางการจากอังกฤษ เมื่อศึกษาคำประกาศอิสรภาพออกเป็นส่วนๆดังข้างต้น จะเห็นได้ว่าคำประกาศอิสรภาพ ประกอบไปด้วยหลักทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติ ที่ชาวอาณานิคมมีความเชื่อมั่นและยึดถือในสิทธิของมนุษย์ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และความคิดทางการเมืองของนักคิดคนสำคัญ โดยเฉพาะ จอห์น ล็อก ซึ่งเป็นแนวความคิดที่ถือได้ว่ามีอิทธิพลโดยตรงต่อแนวความคิดของชาวอาณานิคม โดยในถ้อยคำที่โรมาส เจฟเฟอร์สัน เป็นผู้ร่างและถือได้ว่าเป็นเอกสารชิ้นที่สำคัญที่สุด ชิ้นหนึ่งในช่วงแห่งการปฏิวัติ ได้ปรากฏข้อความให้เห็นอย่างเด่นชัด เพราะในเอกสารชิ้นนั้นได้กล่าวถึง “สิทธิอันมิอาจเพิกถอนได้” อันหมายถึงสิทธิที่ปัจเจกชนไม่อาจยอมเลิกเพื่อคุณประโยชน์ของส่วนรวมหรือของสิ่งอื่นใดทั้งสิ้น¹³⁸

ถึงแม้ว่าจะไม่ปรากฏถ้อยคำเกี่ยวกับการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้โดยตรง แต่ก็ปรากฏถ้อยคำที่สะท้อนถึงการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้หลายประการ ดังจะเห็นได้จาก ในส่วนของคำนำ ที่มีการอ้างถึงสิทธิตามกฎแห่งธรรมชาติและกฎของพระเจ้า ซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนให้ว่า การอ้างกฎธรรมชาติเป็นแหล่งอำนาจสูงสุดประการแรก โดยความหมายแล้ว เป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนสามารถจะเข้าใจได้และเป็นสิ่งที่ผูกพันมนุษย์ทุกคนเหมือนกันหรืออย่างเท่าเทียมกัน¹³⁹

นอกจากนี้ จากถ้อยคำ ในคำปรารภที่มีความสอดคล้องต่อเนื่องมาจากส่วนของคำนำในส่วนแรก “เราทั้งหลายเชื่อมั่นโดยปราศจากข้อสงสัยในความจริงที่ว่า มนุษย์ทุกคนเกิดมาโดยเท่าเทียมกัน และพระเจ้าเป็นเจ้าได้ให้สิทธิบางประการที่มาจากลบล้างได้กับมนุษย์เหล่านี้ ซึ่งในบรรดาสิทธิเหล่านี้ มีสิทธิในชีวิต เสรีภาพ และสิทธิในการแสวงหาความสุข”

¹³⁷ สมบัติ จันทรวงศ์, มหานครรัฐและประชาธิปไตย: ความคิดทางการเมืองอเมริกัน ค.ศ.1776-1800, หน้า 38.)

¹³⁸ เรื่องเดียวกัน หน้า 31

¹³⁹ เรื่องเดียวกัน หน้า 41

จากถ้อยคำนี้ได้สะท้อนถึงหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามหลักกฎหมายธรรมชาติและตามความเชื่อทางคริสตศาสนา ซึ่งมีความเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนถูกสร้างขึ้นมาอย่างเท่าเทียมกัน และพระเจ้าเป็นผู้มอบสิทธิบางประการ ที่ไม่อาจจะเพิกถอนสิทธิดังกล่าวได้ มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน แต่ไม่ได้หมายความว่ามนุษย์ทุกคนจะเหมือนกันในทุกสิ่งทุกอย่างในความเป็นมนุษย์ เพราะมนุษย์ย่อมมีความแตกต่างกันทั้ง รูปร่าง หน้าตา ผิวพรรณ ความสามารถ หรือสติปัญญา แต่สิ่งที่มนุษย์เหมือนกันหรือเท่าเทียมกัน คือ สิทธิที่ไม่อาจเพิกถอนได้ ได้แก่ ชีวิต เสรีภาพและสิทธิในการแสวงหาความสุข สิทธิดังกล่าวนี้ก็คือ สิทธิที่ติดตัวมนุษย์มาแต่กำเนิด และไม่สามารถเพิกถอนได้ ตามหลักกฎหมายธรรมชาติ และถูกสร้างขึ้นโดยพระเจ้าซึ่งอยู่เหนือกว่ามนุษย์ทุกคน

ทั้งนี้ ข้อความตอนท้ายของบทสรุปของคำประกาศอิสรภาพได้ปรากฏถ้อยคำอันสำคัญเกี่ยวกับการให้ความสำคัญแก่ “ชีวิต” “ทรัพย์สิน” และ “เกียรติศักดิ์” ซึ่งถึงแม้ว่าจะไม่ปรากฏถ้อยคำว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แต่การให้ความสำคัญและเน้นย้ำคำว่า “เกียรติศักดิ์” ย่อมมีความสอดคล้องกับคำว่า “ศักดิ์ศรี” (dignitas) ในความหมายของชาวโรมัน ซึ่งหมายถึงเกียรติในทางส่วนบุคคลที่ปรากฏต่อสาธารณะ หรือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั่นเอง

จากการศึกษาคำประกาศอิสรภาพของประเทศสหรัฐอเมริกาข้างต้น มีถ้อยคำและเนื้อหาที่สะท้อนถึงแนวความคิดว่าด้วยหลักปรัชญาและทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิตามธรรมชาติ ความเชื่อในความเท่าเทียมกันของมนุษย์ แต่เบื้องหลังหลักดังกล่าวนั้น ยังแฝงไปด้วยวัตถุประสงค์ทางการเมืองอีกด้วย ประกอบกับ การให้ความสำคัญกับสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ทุกคนซึ่งมีสิทธิตามธรรมชาติอันมิอาจเพิกถอนได้ และเมื่อมนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม จึงต้องมีการควบคุมสิทธิตามธรรมชาติดังกล่าวผ่านทางกฎหมายซึ่งได้รับความเห็นชอบจากทุกคนในสังคม ทั้งนี้ สิทธิตามธรรมชาติที่ไม่อาจเพิกถอนได้นั้น ไม่ได้หมายความว่าสิทธิดังกล่าวไม่สามารถถูกเพิกถอนหรือไม่สามารถควบคุมอยู่เหนือสิทธิดังกล่าวได้ หากแต่หมายถึงบุคคลทุกคนไม่สามารถถูกลดคุณค่าของสิทธิเหล่านั้นได้ โดยนัยดังกล่าวนี้จึงสะท้อนให้เห็นถึงหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ซึ่งปรากฏอยู่ในคำประกาศอิสรภาพของอเมริกา

3.1.2.2. รัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา

ถึงแม้รัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา จะไม่ปรากฏถ้อยคำหรือบทบัญญัติที่ได้กล่าวถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่เมื่อพิจารณาจากถ้อยคำและบทบัญญัติต่างๆ ของรัฐธรรมนูญจะพบว่า มีบทบัญญัติเกี่ยวกับชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน อันเป็นสิทธิ เสรีภาพของ

ประชาชนกระจัดกระจายกันอยู่ แต่ในช่วงแรกของการบังคับใช้รัฐธรรมนูญยังสามารถบรรลุผลได้อย่างสมบูรณ์ เนื่องจากยังคงมีความแตกต่างกันทางด้านเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ สีผิว หรือปัญหาการเลือกปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการค้าทาส ในช่วงสมัยประธานาธิบดี ลินคอล์น มีความขัดแย้งทางความคิดเรื่องทาส รวมกับเรื่องอื่น ๆ ระหว่างรัฐตอนเหนือและรัฐตอนใต้ เกิดเป็นสงครามกลางเมือง การต่อสู้ของคนที่เป็นทาสจึงมีลักษณะเป็นการเรียกร้องความเป็นมนุษย์จากคนที่เป็นนายทาส เพื่อให้ตนเองมีอิสระเสรีภาพ และสิทธิอื่นๆ ในฐานะพลเมืองของประเทศสหรัฐอเมริกา

ดังนั้น เพื่อการดำเนินนโยบายการเลิกทาสให้เกิดผลนั้น ในวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1863 ประธานาธิบดีลินคอล์นได้ลงนามในประกาศเลิกทาส ซึ่งแม้ว่าจะไม่สามารถบังคับใช้กับรัฐตอนใต้ได้ทั้งหมด แต่ก็ยังเป็นจุดเริ่มต้นของการตระหนักว่า มนุษย์ทุกคนต่างก็มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน และความเป็นทาสถูกประกาศให้ผิดกฎหมายทุกที่ในสหรัฐอเมริกาในการแก้ไขรัฐธรรมนูญครั้งที่ 13 ซึ่งมีผลใช้บังคับเมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. 1865

ดังนั้น ในการแก้ไขรัฐธรรมนูญครั้งที่ 13 ซึ่งมีการเพิ่มเติมบทบัญญัติว่าด้วยการห้ามมีทาสโดยไม่สมัครใจ เนื่องจากภายหลังการประกาศอิสรภาพของอเมริกา มีการรับรองสิทธิเสรีภาพตามธรรมชาติของมนุษย์นั้น ในขณะเดียวกันระบบการค้าทาสของอเมริกายังคงมีอยู่เช่นกัน ดังนั้น การรับรองว่าทุกคนเกิดมาอย่างเท่าเทียมกันนั้นคงเป็นสิ่งที่หลอกลวงเพราะความเป็นจริงของสังคมในยุคนั้นพวกทาส หาได้รับการปฏิบัติเยี่ยงมนุษย์ไม่ ในความเป็นจริงว่าร่าง คำประกาศอิสรภาพดั้งเดิมนั้นมีบทบัญญัติที่ประนามถึงระบบการค้าทาส แต่บทบัญญัตินี้ดังกล่าวได้รับการตัดออกไปในชั้นคณะกรรมการพิจารณาร่างดังกล่าวอันเนื่องมาจากการเห็นแก่ความรู้สึกของผู้แทนรัฐที่มาจากทางตอนใต้ซึ่งส่งทาสเข้ามาเป็นจำนวนมากและยังมีชาวอาณานิคมทางตอนเหนือที่ทำธุรกิจเกี่ยวกับการค้าทาสอยู่ เนื่องจากเหตุผลทางเศรษฐกิจดังกล่าวจึงทำให้บทบัญญัติที่ประนามการค้าทาสถูกตัดออกไปจากร่างประกาศอิสรภาพของอเมริกา โดยผู้นำชาวอาณานิคมมีความเชื่อว่าระบบทาสจะค่อยๆ สลายหายไปเอง แต่ความเป็นจริงแล้วหาเป็นเช่นนั้นไม่ สงครามกลางเมืองได้เกิดขึ้นระหว่างรัฐทางใต้กับรัฐทางเหนือซึ่งเกี่ยวกับการค้าทาสเพราะต้องการให้มีการเลิกระบบทาสในอเมริกาเสีย และนำมาซึ่งความสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินของชาวอเมริกัน ทั้งสองฝ่ายและท้ายที่สุดการลอบสังหารประธานาธิบดีอับราฮัม ลินคอล์น¹⁴⁰

ในปี ค.ศ. 1868 ได้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญรับรองให้พวกทาสมีฐานะเป็นพลเมืองของสหรัฐอเมริกา และได้สิทธิต่างๆ ในฐานะเช่นนั้นด้วย และย้ำว่าสิทธิพลเมืองแห่งสหรัฐในอันที่จะออกเสียงเลือกตั้งจะถูกปฏิเสธหรือตัดทอนโดยสหรัฐ หรือมลรัฐใดๆ โดยคำนึงถึงเชื้อชาติ ผิว

¹⁴⁰ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, หลักกฎหมายว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพ, หน้า 58-59.

หรือการเป็นทาสมาก่อนไม่ได้¹⁴¹ ดังนั้น การแก้ไขรัฐธรรมนูญในครั้งดังกล่าวข้างต้น จึงเป็นการสะท้อนถึงการให้การคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของปัจเจกบุคคล และ มนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะมีความแตกต่างทางเชื้อชาติ สีผิว หรือ ฐานะ ต่างก็มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันจากรัฐ

ผลของการที่รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาได้มีการรับรองและคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของประชาชนไว้อย่างกว้าง และเมื่อเกิดประเด็นปัญหาเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ จึงเป็นหน้าที่ของศาลสูงของสหรัฐอเมริกา (Supreme Court) ในการตีความ

คดี ประวัติศาสตร์ที่สำคัญของสหรัฐอเมริกา คดีหนึ่งนั้นคือ คดี Marbury V. Madison ที่เกิดขึ้นในปี ค.ศ.1803 โดยศาลฎีกาได้วางหลักว่า ศาลมีอำนาจวินิจฉัยว่ากฎหมายที่สภาคองเกรสตราขึ้นไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญและใช้บังคับไม่ได้¹⁴²

ประธานศาลสูงสุด จอห์น มาแชล (John Marshall) ยืนยันว่า “เป็นอันปฏิเสธไม่ได้ว่าเป็นอำนาจศาลสหรัฐที่จะวินิจฉัยว่าอะไรคือกฎหมายที่ใช้บังคับได้” และการปฏิเสธอำนาจนั้นเท่ากับทำลายรากฐานของรัฐธรรมนูญเอง การตัดสินเช่นนี้ ทั้งๆ ที่รัฐธรรมนูญไม่ได้บัญญัติไว้ชัดเจนโดยตรง เท่ากับศาลฎีกาได้ให้ความหมายบทบัญญัติรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎเกณฑ์แห่งกฎหมายรัฐธรรมนูญว่า ศาลพิจารณาว่ากฎหมายใดขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญได้ และนับแต่นั้นมา ศาลก็ตีความรัฐธรรมนูญเรื่อยมา และนี่เอง คือความหมายของรัฐธรรมนูญที่เกิดขึ้นใหม่จากคำพิพากษาศาลฎีกาสหรัฐ ดังที่มีผู้กล่าวว่า “รัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาเป็นเอกสารสั้นๆ เพียงเจ็ดหมวด และมีแก้ไขเพิ่มเติมสามสิบกว่าครั้ง แต่มีปัจจัยหลายอย่างที่ทำให้กฎหมายรัฐธรรมนูญอเมริกันเปลี่ยนจากการศึกษาตัวบทบัญญัติเป็นการศึกษาวิเคราะห์คำพิพากษาของศาลที่ตีความรัฐธรรมนูญอย่างละเอียด¹⁴³

ตัวอย่างคำพิพากษาซึ่งวางหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ในคำพิพากษาเป็นครั้งแรก ตามความเห็นค้านของผู้พิพากษา Murphy ในคดี In re Yamashita¹⁴⁴ ในช่วง

¹⁴¹ กลพล พลวัน สิทธิมนุษยชนในสังคมโลก, หน้า 13.

¹⁴² รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่อง กฎหมายที่มีบทบัญญัติที่ไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ (กรุงเทพมหานคร มูลนิธิสถาบันวิจัยกฎหมาย หน้า 75 มูลนิธิสถาบันวิจัยกฎหมาย, รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่อง กฎหมายที่มีบทบัญญัติที่ไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ หน้า 75.

¹⁴³ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, กฎหมายมหาชน เล่ม 3 : ที่มาและนิติวิธี (กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2538), หน้า 148.),

¹⁴⁴ เทียนเงิน อุตราชัย "ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์กับขอบเขตการใช้เสรีภาพในการนำเสนอภาพข่าวของสื่อหนังสือพิมพ์" (นิติศาสตร์มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557), หน้า 117.

ศตวรรษที่ 1950 ก็ได้เริ่มมีการนำแนวคิดเสรีความเป็นมนุษย์มาใช้ตัดสินคดีที่เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ
ขั้นพื้นฐานหลายคดีดังต่อไปนี้

คดีที่มีการวางหลักเรื่องกฎหมายที่มีการบังคับใช้รัฐธรรมนูญหรือไม่ คดี
Bolling v. Sharp (1954) ศาลได้วินิจฉัยว่า แม้ว่ารัฐธรรมนูญจะให้หลักประกันการปฏิบัติจากรัฐต่อ
ประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน และกฎหมายที่ถูกร่างขึ้นก็ต้องยึดถือหลักการเดียวกันที่จะต้อง
บังคับอย่างมีความเท่าเทียมกันด้วย ฉะนั้น กฎหมายแม้จะตราขึ้นมาใช้บังคับแล้ว แต่ก็อาจถูกโต้แย้ง
ว่าเป็นกฎหมายไม่มีความเป็นธรรมได้ด้วย

การพิจารณาว่ากฎหมายใดขัดรัฐธรรมนูญหรือไม่ ศาลสูงสหรัฐอเมริกาได้
วางหลักเกณฑ์การตรวจสอบดังนี้¹⁴⁵

(1) หลักทั่วไปของศาลในการตรวจสอบว่ากฎหมายนั้นมี
เหตุและผลเพียงพอหรือไม่ หากกฎหมายฉบับนั้นมีความสมเหตุสมผล ก็ไม่ถือว่าเป็นการขัดต่อรัฐ
ธรรมนูญ

(2) หากเป็นกรณีกฎหมายว่าด้วยสัญชาติ กฎหมายจะตั้ง
ข้อสังเกตว่ามีเหตุอันควรสงสัยว่าเป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญก่อน และพิจารณาอย่างละเอียดถี่ถ้วนว่า
กฎหมายฉบับนั้นมีความจำเป็นอย่างไรในการบังคับใช้ และสามารถบรรลุวัตถุประสงค์แห่งกฎหมาย
ได้หรือไม่

(3) กฎหมายที่กระทบต่อสิทธิพลเมืองชาวอเมริกัน
สามารถเข้าไปตรวจสอบได้ แม้สิทธินั้น ไม่ได้ถูกบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่า ศาลสูงของสหรัฐอเมริกาได้มีบทบาท
ในการให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน การพิจารณาคดีโดยการตีความจากบทบัญญัติ
รัฐธรรมนูญ โดยวางหลักการอันเป็นบรรทัดฐานในการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพขั้นพื้นฐาน รวมถึงความ
เสมอภาคของบุคคล ซึ่งเป็นการสะท้อนถึงหลักการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่ปรากฏอยู่
เบื้องหลังบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญ และถือได้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกาได้รับรองศักดิ์ศรีความ
เป็นมนุษย์ของคนพิการไว้โดยภาพรวมแล้ว

¹⁴⁵ เรื่องเดียวกัน หน้า 78-79

3.1.2.3 กฎหมายในระดับรัฐบัญญัติที่เกี่ยวกับรับรองและคุ้มครอง

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการ

สหรัฐอเมริกามีคนพิการประมาณ 50 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 13 ของประชากรทั้งประเทศ แม้ว่าสหรัฐอเมริกาจะมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญอยู่หลายครั้ง แต่ยังไม่มียกเว้นบัญญัติกฎหมายใดที่ให้ความคุ้มครองคนพิการมากนัก จนกระทั่งภายหลังสงครามโลกทั้งสองครั้ง ได้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นในสังคมอเมริกาเป็นอย่างมาก ต่อทัศนคติของคนในสังคมและการปฏิบัติของคนในสังคมที่มีต่อผู้พิการ เนื่องจากมีทหารที่เข้าร่วมสงครามและได้รับบาดเจ็บเป็นจำนวนมาก ดังนั้น สังคมอเมริกาก็ได้เปิดโอกาสให้ โดยสภาองค์กรส ได้ผ่านกฎหมายฟื้นฟูวิชาชีพ เพื่อจัดหางานให้แก่มหาวิทยาลัยที่ผ่านศึกสงครามโลก นอกจากนี้ ภายหลังการแก้ไขรัฐธรรมนูญครั้งที่ 14 ส่งผลทำให้มีการปฏิรูปกฎหมายในการให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพแก่คนพิการหลายฉบับ โดยมุ่งเน้นการคุ้มครองประชาชนทุกคน รวมถึงคนพิการ ทั้งนี้ กฎหมายฉบับที่มีบัญญัติเกี่ยวกับให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของคนพิการมีดังต่อไปนี้

3.1.2.3.1 รัฐบัญญัติสิทธิพลเมือง ค.ศ. 1964 (Civil

Rights Act of 1964)

นับตั้งแต่การแก้ไขรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาครั้งที่ 14 ในปี ค.ศ. 1868 (The 14th Amendment) ให้มีบัญญัติรับรองและคุ้มครอง สิทธิ เสรีภาพของบุคคล โดยการควบคุมการกระทำของรัฐให้ชอบด้วยกฎหมาย (due process of law) และให้ความสำคัญในเรื่องความเสมอภาคเท่าเทียมกับตามกฎหมายของบุคคล แต่หลักการดังกล่าวจะปรากฏขึ้นเด่นชัดอย่างแท้จริงในช่วงปี ค.ศ. 1950 - 1969¹⁴⁶ และมีการส่งเสริมให้บุคคลมีสิทธิเสรีภาพและโอกาสที่เท่าเทียมกันในลักษณะรูปแบบ และวิวัฒนาการที่แตกต่างกัน กล่าวคือ พัฒนาการของหลักดังกล่าวนี้ ปรากฏชัดเจนในรัฐบัญญัติสิทธิพลเมือง ค.ศ. 1964 (Civil Rights Act of 1964) ซึ่งได้มีการแก้ไขเพิ่มเติม ครั้งล่าสุดในปี ค.ศ. 1991 โดยได้เพิ่มเติมเนื้อหาในส่วนของการห้ามเลือกปฏิบัติต่อลูกจ้างในหน่วยงานของรัฐบาล ซึ่งอาจมีการอ้างถึงในอีกชื่อหนึ่งคือ “รัฐบัญญัติสิทธิของลูกจ้างในหน่วยงานของรัฐบาล ค.ศ. 1991” (Government Employee Rights Act of

¹⁴⁶ Wikipedia, “Fourteen Amendment to the United States Constitution”[Online], 2006, Available from: http://en.wikipedia.org/wiki/Fourteenth_Amendment_to_the_United_States_Constitution [2006, November 8]

1991)* กฎหมายดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายเพื่อกำหนดให้มีมาตรการในการคุ้มครองสิทธิของลูกจ้างใน วุฒิสภาและหน่วยงานอื่นๆ ของรัฐบาล ให้มีการจ้างแรงงานโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติเพราะเหตุ แห่งความแตกต่างในเรื่องเชื้อชาติ สีผิว ศาสนา เพศ ถิ่นกำเนิด อายุ หรือความพิการ¹⁴⁷

รัฐบัญญัติฉบับนี้ได้มีการรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ของคนพิการ โดยการเพิ่มโอกาส และไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติเพราะความแตกต่างกัน ทางร่างกายของบุคคล พร้อมทั้งสนับสนุนให้ คนพิการได้มีโอกาสใช้ชีวิตในสังคมอย่างมีคุณค่าและมี ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

3.1.2.3.2 รัฐบัญญัติชาวอเมริกันที่มีความพิการ ค.ศ.

1990 (American With Disabilities Act of 1990 (ADA))

กฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายคุ้มครองสิทธิคนพิการอย่าง รอบด้าน กล่าวคือ เป็นกฎหมายที่บัญญัติรับรองสิทธิพลเมืองที่ดัดฉบับหนึ่ง มีจุดมุ่งหมายหลักในการ ขจัดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ และคนพิการสามารถเข้าถึงสิทธิและเสรีภาพตามที่กฎหมายบัญญัติ รับรองไว้ได้

กฎหมายฉบับนี้ได้ให้คำนิยาม “คนพิการ” ไว้ว่าหมายถึง บุคคลที่มีความบกพร่องอย่างใดอย่างหนึ่งทางร่างกายหรือจิตใจ ซึ่งมีผลเป็นการจำกัดการดำเนิน กิจกรรมในชีวิตประจำวันอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง รวมถึงบุคคลที่มีประวัติหรือบันทึกข้อมูล ประวัติของความบกพร่องในลักษณะดังกล่าว หรือบุคคลที่บุคคลอื่นๆ เข้าใจว่ามีความพิการเช่นนั้น

* The Civil Rights Act of 1991

TITLE III - GOVERNMENT EMPLOYEE RIGHTS

SEC. 301 [2 U.S.C. 1201]

(a) Short title. - This title may be cited as the “Government Employee Rights Act of 1991”.

SEC. 302 [2 U.S.C. 1202]

All personnel actions affecting employees of the Senate shall be made free from any discrimination based on -...

(3) handicap or disability, within the meaning of section 501 of the Rehabilitation Act of 1973 (29 U.S.C. 791) and sections 102-104 of the Americans with Disabilities Act of 1990 (42 U.S.C. 12112-14). ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ <http://www.eeoc.gov/policy/cra91.html> (October 30, 2006)

¹⁴⁷ Wex (Cornell Law School), “Civil Rights: an overview”[Online], 2006, Available from: [http://www.law.cornell.edu/wex/index.php/Civil_rights\[2006, October 30\]](http://www.law.cornell.edu/wex/index.php/Civil_rights[2006, October 30])

กฎหมายฉบับนี้มีเนื้อหาที่บัญญัติห้ามการเลือกปฏิบัติเนื่องจากความพิการทั้งทางด้านการเข้าถึงบริการสาธารณะ อาคาร สถานที่ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ตลอดจนการจ้างงาน ซึ่งมีเนื้อหาที่เป็นการคุ้มครองคนพิการไว้หลายด้าน ดังต่อไปนี้

1) การคุ้มครองคนพิการด้านการจ้างงาน

บทบัญญัติว่าด้วยการห้ามปฏิบัติต่อคนพิการในด้านการทำงาน โดยนับตั้งแต่กระบวนการรับสมัครงาน การจ้างงานคนพิการหรือพิจารณาให้ออกจากงาน การพิจารณาปรับหรือเลื่อนขั้นเงินเดือน การให้ความคุ้มครองด้านสิทธิประโยชน์อื่นๆ เกี่ยวกับการจ้างงานโดยนายจ้างเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกทางด้านต่างๆ ของคนพิการ¹⁴⁸

ทั้งนี้ หากลูกจ้างซึ่งเป็นคนพิการได้รับความเดือดร้อน หรือถูกละเมิดสิทธิ สามารถร้องทุกข์ หรือร้องเรียน ต่อคณะกรรมการเพื่อความเสมอภาคในโอกาสของการจ้างงาน หรือ EEOC (U.S. Equal Employment Opportunity Commission)¹⁴⁹

การรับรองสิทธิของคนพิการในการทำงาน เป็นการเปิดโอกาสให้คนพิการอย่างเต็มที่เท่าเทียม ซึ่งหากคนพิการมีความสามารถและมีคุณสมบัติที่เหมาะสมก็สมควรได้รับการว่าจ้างหรือรับเข้าทำงาน อย่างเท่าเทียมกับคนปกติที่มีสภาพร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง

2) การคุ้มครองคนพิการด้านการคมนาคมขนส่ง

สาธารณะและด้านกิจกรรมการทำงานของรัฐบาลสหรัฐและรัฐบาลสหรัฐ (Title II)

รัฐบัญญัติชาวอเมริกันที่มีความพิการ ค.ศ. 1990 ฉบับนี้ มีบทบัญญัติให้การรับรองและคุ้มครอง การให้บริการขนส่งสาธารณะที่มีความเหมาะสมแก่คนพิการ¹⁵⁰ เพื่อให้คนพิการสามารถเข้าถึงและสามารถใช้บริการสาธารณะได้

3) การคุ้มครองคนพิการด้านสถานที่พักอาศัย

สาธารณะและสิ่งอำนวยความสะดวก

¹⁴⁸ วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ มณฑิร คำตัน อัครพรธม ขวัญชื่น รายงานการศึกษาวิจัย เรื่อง การแก้ไขกฎหมายที่กีดกันคนพิการในการเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม ศึกษากรณีกฎหมาย และกฎระเบียบที่จำกัดสิทธิคนพิการในการประกอบอาชีพ, หน้า 114.

¹⁴⁹ U.S. Department of Justice, "A Guide to Disability Rights Laws," [Online]. Available from: <http://www.usdoj.gov/crt/ada/cguide.htm>[2006, October 1]

¹⁵⁰ Wikipedia.org, "Paratransit", [Online]. Available from: <http://en.wikipedia.org/wiki/Paratransit>[2006

คนพิการ ได้รับการรับรองสิทธิในสิทธิในที่พักอาศัยอาคารสาธารณะและการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกหรือบริการสาธารณะ (Public accommodations)¹⁵¹ ทั้งนี้ ผู้จัดให้มีบริการ หรือ เป็นผู้จัดการอาคารสาธารณะดังกล่าวนั้น จะต้องไม่มีข้อกำหนดหรือวางกฎระเบียบอันเป็นการจำกัดสิทธิคนพิการในการเข้าใช้บริการ อีกทั้งผู้ให้บริการดังกล่าวมีหน้าที่จะต้องดำเนินการแก้ไขปรับปรุงอาคารสาธารณะ เพื่อให้คนพิการเข้าถึงและใช้บริการได้

ทั้งนี้ หากคนพิการที่ เป็นผู้เสียหาย หรือถูกละเมิดตามบทบัญญัติว่าด้วยการรับรองสิทธิซึ่งได้รับรองตามกฎหมายฉบับนี้ สามารถยื่นร้องเรียนหรือคำร้องทุกข์ต่อกระทรวงยุติธรรม (Department of Justice) เพื่อจัดให้มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และกระทรวงยุติธรรมมีอำนาจในการยื่นคำร้องฟ้องคดี ต่อชั้นศาล หรือผู้พิการที่ได้รับความเดือดร้อนหรือได้รับความเสียหายก็สามารถยื่นฟ้องต่อศาลได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องผ่านกระทรวงยุติธรรม¹⁵²

จากการศึกษารัฐบัญญัติชาวอเมริกันที่มีความพิการ (American With Disabilities Act of 1990 (ADA) กฎหมายฉบับนี้เปรียบเสมือนเป็นกฎหมายที่ปกป้องการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลที่มีความพิการ นอกเหนือจากรัฐบัญญัติสิทธิพลเมือง ซึ่งให้การคุ้มครองประชาชนไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติเพราะความแตกต่างกันทางชาติพันธุ์ เชื้อชาติ เพศ ศาสนา ดังนั้น รัฐบัญญัติชาวอเมริกันที่มีความพิการ (ADA) จึงนับว่าเป็นกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองคนพิการให้ได้รับสิทธิทางด้านไม่ว่าจะเป็นทางด้านการทำงาน การเดินทาง คมนาคม และบริการสาธารณะ การเข้าถึงที่พักอาศัย และโทรคมนาคม อย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกับคนที่มีสภาพร่างกายปกติ

3.1.2.3.3 รัฐบัญญัติแลนดอร์ฟแชพเพิร์ต ค.ศ. 1936

(Randolph – Shepert Act 1936)

กฎหมายฉบับนี้เกิดขึ้นในสมัยประธานาธิบดีแฟรงคลิน ดี รูสเวลท์ ควบคู่กับการให้เงินสวัสดิการสังคม (Social Security Income) โดยในส่วนของรัฐบัญญัติแลนดอร์ฟแชพเพิร์ต ค.ศ. 1936 นั้น มีสาระสำคัญที่มุ่งส่งเสริมอาชีพคนตาบอดและคน

¹⁵¹ ซีรดา โสมะนันท์ "สิทธิและเสรีภาพของคนพิการทางการมองเห็นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540)" (นิติศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขากฎหมายมหาชน คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549), หน้า 146. หน้า 146

¹⁵² U.S. Department of Justice, "A Guide to Disability Rights Law"

สายตาเลื่อนรางให้มีโอกาสด้านการประกอบอาชีพ โดยบัญญัติให้คนตาบอดมีสิทธิพิเศษได้รับสัมปทาน เป็นผู้จำหน่ายสินค้าในอาคารของรัฐบาลกลาง โดยที่รัฐเป็นผู้ลงทุนให้ทั้งหมด สิทธิดังกล่าวหมายรวมถึงสิทธิได้รับการฝึกอบรมด้านการบริหารกิจการที่ได้รับสัมปทาน เมื่อผ่านการฝึกอบรมแล้ว รัฐจะออกใบอนุญาต (license) ซึ่งคนตาบอดสามารถนำไปแสดงสิทธิเพื่อประมูลขอรับสัมปทานได้ กฎหมายฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ในการให้การสนับสนุนคนตาบอดไว้ 3 ประการด้วยกัน คือ¹⁵³

(1) เพื่อให้คนตาบอดได้รับการจ้างงานโดยมีค่าตอบแทน

(2) เพื่อขยายโอกาสทางเศรษฐกิจสำหรับคนตาบอด

(3) เพื่อเป็นการสนับสนุนให้คนพิการทางสายตาสามารถพึ่งพาตนเอง จากการประกอบกิจการในบริเวณร้านค้าที่รัฐเป็นผู้กำหนด

จากการศึกษารัฐบัญญัติแรนดอร์ฟแซพเฟิร์ต นับว่าได้เป็นกฎหมายที่สนับสนุนการประกอบอาชีพของคนที่มีความพิการทางสายตาในการประกอบอาชีพ สะท้อนให้เห็นว่าคนพิการได้รับความคุ้มครองและได้รับสิทธิในการประกอบอาชีพเท่าเทียมกับคนปกติในสังคม

3.1.2.3.4 รัฐบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพ ค.ศ. 1973

(Rehabilitation Act of 1973)

การบัญญัติกฎหมายฉบับนี้ถือเป็นจุดเปลี่ยนด้านกฎหมายคนพิการที่สำคัญ เนื่องจากในภาวะที่ประเทศสหรัฐอเมริกาประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ และมีการตัดงบประมาณในการให้การช่วยเหลือคนพิการ อีกทั้งปัญหาทางสังคมภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง ก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวในการเรียกร้องสิทธิของคนพิการ ผลักดันให้เกิดร่างกฎหมายฉบับนี้

กฎหมายฉบับนี้ มีบทบัญญัติให้คนพิการที่ได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพเรียบร้อยแล้ว รัฐจะดำเนินการตามการจ้างงานเฉพาะบุคคล (Individualized

¹⁵³ อีรดา โสมะนันท์ "สิทธิและเสรีภาพของคนพิการทางการมองเห็นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540)

Plan for Employment) สำหรับบุคคลที่ไม่ประสงค์จะเข้าสู่ระบบการฟื้นฟูสมรรถภาพ สามารถเลือกรับบริการในโครงการเพื่อการดำรงชีวิตอิสระ (Independent Living Program)¹⁵⁴

มาตรการส่งเสริมการจ้างงานคนพิการถูก

บัญญัติไว้อย่างชัดเจนในลักษณะ 5 (Title V) มาตรา 501 มาตรา 503 และมาตรา 504

มาตรา 501 บัญญัติให้มีคณะกรรมการ

ระหว่างกระทรวงว่าด้วยลูกจ้างพิการ มีหน้าที่ร่วมมือกับคณะกรรมการเพื่อความเสมอภาคในโอกาสของการจ้างงาน ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงานคนพิการในหน่วยงานของรัฐ รวมถึงมาตรการส่งเสริมการจ้างงาน ความต้องการจำเป็นของลูกจ้างพิการ ฯลฯ โดยมีผู้อำนวยการสำนักงานการจัดการงานบุคคลและประธานคณะกรรมการเพื่อความเสมอภาคในโอกาสของการจ้างงาน เป็นประธานร่วมหรือผลัดกันเป็นประธานคณะกรรมการ สำหรับมาตรการเพื่อคุ้มครองสิทธิหรือห้ามเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการนั้น ให้ปฏิบัติตามรัฐบัญญัติชาวอเมริกันที่มีความพิการ ค.ศ. 1990 ตลอดจนมาตรา 501 – มาตรา 504 และ มาตรา 510 ด้วย นอกจากนี้ ยังบัญญัติให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานให้ความร่วมมือต่อคณะกรรมการว่าด้วยการจ้างงานคนพิการ ซึ่งเป็นคณะกรรมการที่ขึ้นตรงต่อประธานาธิบดี เพื่อให้คณะกรรมการดังกล่าวสามารถปฏิบัติงานได้ ในการสรรหาบุคคลมาดำรงตำแหน่งในคณะกรรมการดังกล่าว คนพิการต้องได้รับการพิจารณาเป็นพิเศษในการได้รับการสรรหา

สำหรับมาตรา 503 บัญญัติให้ผู้รับเหมางาน

จากรัฐบาลกลางในวงเงินมากกว่า 10,000 เหรียญสหรัฐ ต้องมีมาตรการที่ส่งเสริมโอกาสการจ้างงานคนพิการ ทั้งนี้ ผู้รับเหมาหรือผู้รับเหมาช่วงอาจละเว้นไม่จ้างงานคนพิการหากพบว่า การกระทำดังกล่าวจะก่อให้เกิดความเดือดร้อนเสียหายต่อกิจการได้

มาตรา 504 บัญญัติห้ามการเลือกปฏิบัติด้วย

เหตุแห่งความพิการในการมีส่วนร่วมหรือได้รับสิทธิประโยชน์จากโครงการทุนอุดหนุนหรือกิจกรรมต่าง ๆ ของรัฐ โดยในส่วนที่เป็นการจ้างงานนั้น ให้ใช้หลักการเดียวกับรัฐบัญญัติชาวอเมริกันที่มีความพิการ ค.ศ. 1990

ทั้งนี้ เนื่องจากกฎหมายนี้ มีบทบัญญัติบังคับ

ให้มีการกำหนดอำนาจหน้าที่ขององค์กรของรัฐไว้เป็นหลัก จึงมีการกำหนดให้มีหน่วยงานที่

¹⁵⁴ วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ มณเฑียร คำตัน อัครพรพรณ ขวัญชื่น รายงานการศึกษาวิจัย เรื่อง การแก้ไขกฎหมายที่กีดกันคนพิการในการเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม ศึกษากรณีกฎหมาย และกฎระเบียบที่จำกัดสิทธิคนพิการในการประกอบอาชีพ, หน้า 115.

ประสานงานระหว่างหน่วยงานของรัฐเพื่อประสานงานเกี่ยวกับคนพิการ และดำเนินการประสานงานในการนำนโยบายความตกลง และกฎหมาย ไปปฏิบัติอย่างเป็นระบบ และนำเสนอรายงานหรือข้อเสนอแนะเชิงนโยบายหรือกฎหมายร่วมกับสภาแห่งชาติด้านคนพิการ (National Council on Disability) ต่อรัฐสภา¹⁵⁵

บทบัญญัติกฎหมายซึ่งรับรองคนพิการโดยกำหนดมาตรการไว้โดยคำนึงถึงความต้องการที่แตกต่างกันไปสำหรับความพิการแต่ละประเภท ทำให้คนพิการได้รับประโยชน์จากบทบัญญัติดังกล่าวนี้ในด้านการประกอบอาชีพได้อย่างเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป กฎหมายฉบับดังกล่าว แม้จะมีลักษณะครอบคลุมความพิการ และครอบคลุมกระบวนการส่งเสริมการประกอบอาชีพแก่คนพิการ แต่ก็จำกัดอยู่เฉพาะหน่วยงานของรัฐเท่านั้น

3.1.2.3.5 รัฐบัญญัติว่าด้วยความเสมอภาคในโอกาสของการจ้างงาน ค.ศ. 1972 (Equal Employment Opportunity Act of 1972)

กฎหมายนี้ มีบทบัญญัติที่เป็นข้อห้าม มิให้มีการเบียดปฏิบัติต่อบุคคลที่มีความแตกต่างกันทางเพศ ผิวพรรณ ศาสนา เชื้อชาติ สัญชาติ ต่อมาก็ขยายไปถึงการไม่เลือกปฏิบัติในเรื่องอายุ ความบกพร่องทางร่างกายหรือความพิการ สถานภาพสมรส หรือสภาพทางการเมือง โดยมีหน่วยงานอิสระที่เรียกว่าคณะกรรมการเพื่อความเสมอภาคในโอกาสของการจ้างงาน (Equal Employment Opportunity Commission – EEOC) ซึ่งมีหน้าที่สอบสวนเกี่ยวกับการกล่าวหาใด ๆ ที่เกี่ยวกับการเลือกปฏิบัติในการจ้างงานทั้งระดับมลรัฐและท้องถิ่น หากประนีประนอมกันไม่ได้เรื่องจึงขึ้นสู่ศาล¹⁵⁶

3.1.3 ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในการรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของคนพิการ

3.1.3.1 ปัญหาด้านการประกอบอาชีพ

ปัญหาหลัก ๆ ในการจ้างงานและมีอาชีพของคนพิการในสหรัฐอเมริกา คือ การเข้าไม่ถึงงาน ตำแหน่งงานขั้นสูงหรืองานที่ใช้ทักษะ (Skill Position/Job) หรืองานส่วนใหญ่เป็น

¹⁵⁵ เรื่องเดียวกัน หน้า 116-117

¹⁵⁶ วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ มณฑิธร คำตัน อัครพรพรณ ขวัญขึ้น รายงานการศึกษาวิจัย เรื่อง การแก้ไขกฎหมายที่กีดกันคนพิการในการเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม ศึกษากรณีกฎหมาย และกฎระเบียบที่จำกัดสิทธิคนพิการในการประกอบอาชีพ, หน้า 114-115.

งานไร้ฝีมือ (Unskilled Position/Job) ข้อจำกัดในสถานที่ทำงาน โอกาสที่ไม่เท่าเทียมในอัตราการคงอยู่ และความก้าวหน้าในอาชีพ รวมทั้งการขาดการเตรียมอาชีพ และการเข้าสู่ตลาดแรงงานเร็วเกินไปในวัยอันควรในมัธยมปลาย หรือก่อนการเข้าสู่ระดับอุดมศึกษา

นอกจากนี้ ในด้านปัญหาลักษณะการเลือกปฏิบัติจากการจ้างงานของคนพิการในสหรัฐอเมริกาพบว่า มี 8 ลักษณะใหญ่ๆ คือ¹⁵⁷

- 1) การยุติการจ้างโดยไม่มีเหตุผลและแจ้งล่วงหน้า (Unwarranted Discharge)
- 2) การข่มขู่กรรโชก (Intimidation)
- 3) การกลั่นแกล้ง ทำให้อับอาย (Harassment)
- 4) การไม่จัดสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมให้ (Non Reasonable Accommodation)
- 5) ประเด็นที่เกี่ยวกับเงื่อนไขและลักษณะการจ้างงานที่ไม่เหมาะสม (Inappropriate Term and Condition of Employment)
- 6) การปฏิบัติในการจ้างที่ไม่เป็นธรรม (Unfair Hiring Practices)
- 7) การได้รับส่งเสริมในอาชีพที่ไม่เท่าเทียม (Unequal Access to Promotion Opportunities)
- 8) การได้รับค่าจ้างที่ไม่เป็นธรรม (Inequitable Wages)

3.1.4 องค์กรที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับคนพิการ

3.1.4.1 สภาแห่งชาติด้านคนพิการ (National Council of Disability)

เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ในการให้คำแนะนำกับประธานาธิบดี สภาคองเกรส เกี่ยวกับข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และแนวทางการปฏิบัติที่ส่งผลกระทบต่อคนพิการ โดยผู้ที่ทำหน้าที่ในสภาแห่งชาติด้านคนพิการ ได้รับการแต่งตั้งจากประธานาธิบดีและสภาคองเกรส¹⁵⁸

¹⁵⁷ ทวี เชื้อสุวรรณทวี [และคณะ], โอกาสในการทำงานที่เหมาะสมกับความพิการ (บริษัท: ไนส์คอร์ป เอส.อี. จำกัด 2558), หน้า 71-72.

¹⁵⁸ National Council on Disability, "[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.ncd.gov/>

3.1.5 คำวินิจฉัยของศาลสูงแห่งสหรัฐอเมริกาเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ตามที่ได้ศึกษาบทบัญญัติต่างที่มีการรับรองสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มาตั้งแต่ต้นนั้น จะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญและกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา มีความโดดเด่น และมีความยืดหยุ่นในการบังคับใช้ อีกทั้งศาลสูงของสหรัฐอเมริกา ยังมีบทบาทสำคัญในการให้คุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของประชาชน ซึ่งสามารถศึกษาผ่านคำพิพากษาของศาลสูง ดังต่อไปนี้

1) คดีที่เกี่ยวข้องกับหลักเรื่องความเสมอภาค ศาลตีความและได้ให้เหตุผล โดยได้วางหลักเกณฑ์เรื่องความเสมอภาค บุคคลที่มีสาระสำคัญอย่างเดียวกันย่อมได้รับการปฏิบัติด้วยวิธีเดียวกัน แต่หากมีการออกกฎหมายที่ขัดต่อหลักความเสมอภาค หรือมีมาตรการที่เป็นการเลือกปฏิบัติ ต้องพิสูจน์ให้เห็นได้ว่า กฎหมายนั้นมีเหตุผลและสัมพันธ์กับประโยชน์อันชอบธรรมของรัฐบาล

เช่น คดี F.S. Royster Guano Co. v. Commonwealth of Virginia (1920)¹⁵⁹ จากคำพิพากษานี้ ศาลได้ให้เหตุผลและได้วางหลักเกณฑ์เรื่องความเสมอภาค บุคคลที่มีสาระสำคัญอย่างเดียวกันย่อมได้รับการปฏิบัติด้วยวิธีเดียวกัน แต่หากมีการออกกฎหมายที่ขัดต่อหลักความเสมอภาค หรือมีมาตรการที่เป็นการเลือกปฏิบัติ ต้องพิสูจน์ให้เห็นได้ว่า กฎหมายนั้นมีเหตุผลและสัมพันธ์กับประโยชน์อันชอบธรรมของรัฐบาล

2) คดีที่เกี่ยวข้องกับหลักเรื่อง การห้ามปฏิบัติเพราะความแตกต่างทางเชื้อชาติ เนื่องจากมีความเป็นมาจากเหตุผลทางประวัติศาสตร์ของสหรัฐอเมริกากรณีสิทธิของคนผิวดำ วัตถุประสงค์ของรัฐธรรมนูญ มีมาตรานี้ขึ้นมาก็เพื่อเป็นการห้ามการปฏิบัติที่แตกต่างกันเนื่องจากเชื้อชาติ เช่น คดี Loving v. Virginia (1967) กฎหมายห้ามการสมรสระหว่างต่างเชื้อชาติขัดรัฐธรรมนูญ¹⁶⁰

คดี Yick Wo v. Hopkins (1886) นาย Yick Wo เป็นคนต่างด้าวชาวจีน ได้ถูกจับกุมด้วยข้อหาประกอบกิจการซักรีดโดยไม่ได้รับอนุญาต แต่ศาลได้ยกฟ้องคดีนี้ และให้เหตุผลว่าเจ้าหน้าที่มีการเลือกปฏิบัติในการบังคับใช้กฎหมาย โดยชาวจีนที่อาศัยอยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกาถูกปฏิเสธการออกใบอนุญาตในการประกอบกิจการ เนื่องจากเจ้าหน้าที่ได้เลือกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมเนื่องจากความแตกต่างทางเชื้อชาติ ซึ่งขัดต่อหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และขัดต่อรัฐธรรมนูญ

¹⁵⁹ มูลนิธิสถาบันวิจัยกฎหมาย, รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่อง กฎหมายที่มีบทบัญญัติที่ไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ หน้า

¹⁶⁰ เรื่องเดียวกัน หน้า 81

คดี *Brown v. Board of Educ.* (1954) กฎหมายกีดกันเด็กบางเชื้อชาติไม่ให้เข้ารับการศึกษ เป็น การขัดต่อหลักเรื่องความไม่เท่าเทียมกันทางการศึกษา เป็น การขัดต่อรัฐธรรมนูญ

3.) คดีเกี่ยวกับสิทธิที่แตกต่างกันระหว่างชายและหญิง (gender classification)

คดี *Goesaert v. Cleary* (1948) กฎหมายห้ามไม่ให้ผู้หญิงทำหน้าที่เป็นบาร์เทนเดอร์ในร้านขายเหล้า เว้นแต่ว่าหญิงนั้นจะเป็นภริยาหรือบุตรหญิงของชายผู้เป็นเจ้าของบาร์แห่งนั้น กฎหมายดังกล่าวนี้ศาลตัดสินว่าไม่ขัดกับรัฐธรรมนูญ แต่ในเวลาต่อมาศาลสูงของสหรัฐอเมริกาได้มีการเปลี่ยนแปลงแนวคำวินิจฉัยเกี่ยวกับสิทธิที่มีความแตกต่างกันระหว่างชายและหญิง โดยในคดี *Reed v. Reed* (1971) ผู้พิพากษาตัดสินโดยมติเอกฉันท์ว่า กฎหมายซึ่งให้สิทธิชายเท่านั้นที่เข้ามาเป็นผู้บริหารเกี่ยวกับกิจการอสังหาริมทรัพย์ ขัดรัฐธรรมนูญ ผู้ออกกฎหมายได้ให้เหตุผลว่ากฎหมายดังกล่าวมีประโยชน์สาธารณะเพื่อเป็นการลดการโต้เถียงฟ้องร้องเป็นคดีในศาล แต่ศาลเห็นว่ากฎหมายนี้ไม่มีเหตุผล

4.) คดีเกี่ยวกับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น (Freedom of Expression)

ตามที่มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับที่ 14 ซึ่งบัญญัติว่า สภาคองเกรสจะออกกฎหมายเพื่อจำกัดตัดทอนสิทธิในการแสดงความคิดเห็น (Freedom of Speech) มิได้ โดย Freedom of Speech คือ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ เนื่องจากมนุษย์มีสิทธิในการที่จะเข้าใจ และตัดสินใจในการเลือกทำสิ่งต่างๆด้วยตนเอง ดังนั้น จึงต้องมีเสรีภาพในการรับข้อมูลข่าวสารและแสดงความคิดเห็นคดี *Schenck v. United States* (1919) เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นจะกระทำได้ เว้นแต่ การใช้เสรีภาพนั้นความวุ่นวายหรืออันตราย

5) คดีเกี่ยวกับเสรีภาพในการนับถือศาสนา (Freedom of Religion)

ในคดี *Lynch v. Donnelly* (1984) รัฐธรรมนูญยอมรับนับถือศาสนาทุกศาสนา (tolerance of all religious) และห้ามการกระทำที่เป็นปฏิปักษ์ต่อศาสนาใดศาสนาหนึ่ง (forbids hostility towards any)

คดี *Braunfeld v. Brown* (1961) เสรีภาพในการนับถือศาสนาและความเชื่อเป็นเสรีภาพของประชาชนในการนับถือศาสนา

จะเห็นได้ว่า การให้เหตุผลของผู้พิพากษาในคดีต่างๆ มีแนวคิดสืบเนื่องมาจาก การรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน อันมีรากฐานมาจากหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แม้ในบางคดีนั้นศาลจะไม่ได้ให้เหตุผล หรือ ถ้อยคำเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ในคำพิพากษาไว้

โดยตรง แต่ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสิทธิ เสรีภาพนั้น ศาลมุ่งตัดสินโดยคำนึงคุณค่าในความเป็นมนุษย์ โดยไม่แบ่งแยกว่ามีความแตกต่างทางเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ เพศ หรือ ศาสนา

จากการศึกษากฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา จะเห็นได้ว่ากฎหมายแต่ละฉบับมุ่งให้คุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานแก่คนพิการ โดยบทบัญญัติที่นำหลักความเสมอภาคและหลักการจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการมาใช้ โดยกฎหมายในระดับรัฐบัญญัติมีบทบัญญัติที่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ มีเนื้อหาแห่งบทบัญญัติ ที่มีมาตรการและกฎเกณฑ์ที่มีกำหนดให้หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง หรือผู้มีอำนาจหน้าที่ต้องปฏิบัติตาม โดยกำหนดมาตรการในการให้สิทธิในการเข้าถึงการบริการสาธารณะ การได้รับโอกาสในการทำงาน การเข้ารับการศึกษา อย่างเท่าเทียมกับคนปกติ ซึ่งหากมีกรณีการฝ่าฝืนหรือละเมิดบทบัญญัติหรือสิทธิตามที่กฎหมายได้บัญญัติรับรองไว้ กฎหมายได้กำหนดมาตรการและหลักเกณฑ์และวิธีการในการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น รวมถึงวิธีการใช้สิทธิในทางอื่น เช่น การร้องเรียนต่อหน่วยงานที่รับผิดชอบ

แม้ว่าหลักการ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการ จะไม่ปรากฏอย่างชัดเจนในถ้อยคำบทบัญญัติแห่งกฎหมาย แต่สิทธิต่างๆที่กฎหมายบัญญัติให้การรับรองไว้นั้น เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่คนพิการได้รับการคุ้มครอง และส่งเสริมให้ได้รับสิทธิ หรือเข้าถึงสิทธิ ได้อย่างเท่าเทียมกับคนปกติ ซึ่งสิทธิ เสรีภาพ ขั้นพื้นฐานดังกล่าวเป็นรากฐานของหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ นอกจากนี้รัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา รวมถึงรัฐบัญญัติต่างๆ ได้มีบทบัญญัติรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพไว้แล้วนั้น การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนยังปรากฏตามคำพิพากษาของศาลสูงแห่งสหรัฐอเมริกาอีกด้วย

3.2 ประเทศอังกฤษ

3.2.1 พัฒนาการและหลักการพื้นฐานของรัฐธรรมนูญประเทศอังกฤษ

ประเทศอังกฤษ เป็นประเทศที่มีเรื่องราวและวิวัฒนาการของประวัติศาสตร์ทางการเมืองมายาวนาน เกิดความขัดแย้งระหว่างพระมหากษัตริย์และขุนนาง และมีการเรียกร้องให้มีการจำกัดอำนาจของพระมหากษัตริย์ จนนำไปสู่การปกครอง ให้เป็นประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยดังเช่นในปัจจุบัน ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา และถือได้ว่าเป็นต้นแบบของการปกครองให้แก่หลายประเทศ รวมถึงประเทศไทย

3.2.1.1 ความเป็นมาและที่มาของรัฐธรรมนูญประเทศอังกฤษ

ประเทศอังกฤษปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ โดยมีพระมหากษัตริย์มาตั้งแต่ยุคแองโกลแซกซอน (Anglo Saxon) แต่กษัตริย์ในยุคนี้มีความแตกต่างจากระบบกษัตริย์ในสมัยกลาง เนื่องจากอำนาจและฐานะไม่ได้ตั้งอยู่บนสิทธิตามกฎหมาย กษัตริย์เป็นทั้งผู้นำประเทศและศูนย์รวมจิตใจ และการเป็นกษัตริย์เกิดขึ้นจากเจตจำนงของพระผู้เป็นเจ้าของเจ้า ตามแนวความเชื่อทางศาสนาคริสต์ การปกครองประเทศของกษัตริย์ มีสภาที่ปรึกษา เรียกว่า วุฒิสภา (Witenagemot) ซึ่งเป็นที่ประชุมของพวกพระและขุนนาง¹⁶¹ จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1061 พวกนอร์มัน (Norman) ได้ไปทำสงครามแย่งชิงอังกฤษและปราบบาภิเชกเป็นกษัตริย์ คือ พระเจ้าวิลเลียม และปกครองด้วยลัทธิศักดินาสวามิภักดิ์ (feudalism) และกฎหมายจารีตประเพณี (Common law)¹⁶²

ในสมัยพระเจ้าวิลเลียม มีการแต่งตั้งมหาสภา (Magnum Cocilium) ทำหน้าที่ถวายนความเห็น เป็นที่ปรึกษาในการบริหารราชการแผ่นดิน รวมถึงทำหน้าที่เป็นทั้งฝ่ายนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ ก่อนที่จะเปลี่ยนแปลงเป็นสภาขุนนาง จนกระทั่งในสมัยพระเจ้าจอห์น ประเทศอังกฤษประสบปัญหาทางการเงิน และมีการเรียกเก็บภาษีจากประชาชน ส่งผลทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อนเป็นอย่างมาก

¹⁶¹ วิษณุ เครืองาม กฎหมายรัฐธรรมนูญ, หน้า 104.

¹⁶² เรื่องเดียวกัน หน้า 105

ความขัดแย้งระหว่างพระมหากษัตริย์และบรรดาขุนนางได้นำไปสู่การรวมกำลังของขุนนางเพื่อต่อต้านและบังคับให้พระมหากษัตริย์ลงนามในเอกสารสำคัญ คือ กฎบัตรแมกนาคาร์ตา(Magna Carta) ในปี ค.ศ. 1215 กฎบัตรดังกล่าวได้กำหนดขอบเขตพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ให้อยู่ภายใต้กฎหมาย และจำกัดพระราชอำนาจในการจัดเก็บภาษีอากร ทั้งนี้ จะต้องได้รับความเห็นชอบจากมหาสภาก่อน รวมทั้งกำหนดให้พระมหากษัตริย์ทรงเคารพต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนด้วย¹⁶³

ดังนั้น กฎบัตรแมกนาคาร์ตา (Maga carta) จึงถือว่าเป็นรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรฉบับแรกของโลก แต่อย่างไรก็ตาม ประเทศอังกฤษไม่ได้มีกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่เรียกว่า รัฐธรรมนูญ (Constitution) เหมือนรัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกา หลักการปกครองต่างๆ ไม่ได้ประมวลอยู่รวมกันเป็นกฎหมายฉบับเดียวกันโดยเฉพาะ แต่มีที่มาจากแหล่งต่างๆ คือ กฎหมายที่บัญญัติขึ้น (statute law) กฎหมายจารีต (convents) ธรรมเนียมปฏิบัติ (conventions) และผลงานการตีความกฎหมาย (works of authority) รวมทั้งกฎหมายประชาคมยุโรป (European Community Law) ซึ่งทำให้รัฐธรรมนูญอังกฤษมีเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง อันเป็นผลมาจากวิวัฒนาการอันยาวนานของระบอบประชาธิปไตยของประเทศ¹⁶⁴

ทั้งนี้ ที่มาของกฎหมายรัฐธรรมนูญประเทศอังกฤษ รวมถึงคำพิพากษาของศาล (Judicial decision) โดยผู้พิพากษามีหน้าที่จำกัดอยู่ในการอธิบายความหมายของกฎหมายที่บัญญัติขึ้น แต่ในทางปฏิบัติผู้พิพากษาอาจสร้างกฎหมายขึ้นโดยการตีความแตกต่างเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมและเหตุการณ์¹⁶⁵

3.2.1.2 หลักการสำคัญของรัฐธรรมนูญในการรับรองและคุ้มครองสิทธิ

เสรีภาพ

จากที่ได้มีการศึกษาถึงที่มาของกฎหมายรัฐธรรมนูญของประเทศอังกฤษนั้น จะเห็นได้ว่า ประเทศอังกฤษไม่ได้มีรัฐธรรมนูญเป็นลายลักษณ์อักษร หากแต่มีกฎหมายต่างๆ ซึ่งปรากฏอยู่ในรูปแบบของพระราชบัญญัติต่างๆ ที่มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการปกครองประเทศ รวมทั้ง กฎระเบียบต่างๆ ที่ไม่ได้บัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษร ทั้งหมดเหล่านี้รวมกันเป็นกฎหมายที่ใช้ในการปกครองประเทศ จึงเรียกว่า กฎหมายรัฐธรรมนูญ ดังนั้น ไม่ว่าจะกฎหมายฉบับใดที่เกี่ยวกับการ

¹⁶³ อรณิข รุ่งธิพานนท์ รัฐสภาสหราชอาณาจักร : สภาสามัญ สภาขุนนาง (กรุงเทพฯ: หน่วยงานสนับสนุน สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2537), หน้า 4.

¹⁶⁴ เรื่องเดียวกัน หน้า 7

¹⁶⁵ พงศ์เพ็ญ ศกุนตาทัย, แนวคำบรรยายวิชากฎหมายรัฐธรรมนูญ (พระนคร โรงพิมพ์ประสิทธิ์การพิมพ์, 2511), หน้า 18.

บริหารราชการแผ่นดิน ล้วนแล้วแต่เป็นกฎหมายรัฐธรรมนูญทั้งสิ้น อีกทั้ง หลักการสำคัญในการปกครองประเทศในระบอบประชาธิปไตย คือ การให้การรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ดังที่จะได้ศึกษากฎหมายรัฐธรรมนูญที่เป็นลายลักษณ์อักษรดังต่อไปนี้

3.2.1.2.1 มหาบัตรแมกนาคาร์ตา (Magna Carta)

ค.ศ. 1215

มหาบัตรแมกนาคาร์ตา เป็นกฎหมายที่เกิดขึ้นในสมัยพระเจ้าจอห์น ซึ่งในสมัยนั้นเกิดความขัดแย้งจากการเก็บภาษีเพื่อนำมาบำรุงท้องพระคลังส่งผลให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อนจากการเก็บภาษีเป็นอย่างมาก ขุนนางได้บังคับให้พระเจ้าจอห์นลงนามใน มหาบัตรแมกนาคาร์ตา ซึ่งมีเนื้อหาสาระสำคัญ ไม่เพียงแต่เรื่องการเก็บภาษีจะต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภาเสียก่อน แต่ยังมีเนื้อหาสาระสำคัญเกี่ยวกับให้การรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยพระเจ้าจอห์นได้ยอมรับและรับรู้ที่จะปฏิบัติตามข้อเรียกร้อง ทั้งนี้ กฎบัตรนี้ได้มีการจำกัดอำนาจของกษัตริย์ กษัตริย์ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายเช่นเดียวกับประชาชน

ทั้งนี้ บทบัญญัติแมกนาคาร์ตาได้กำหนดสาระสำคัญเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้อยู่ใต้ปกครอง ขอบเขตอำนาจของผู้ปกครอง และสิทธิเสรีภาพของประชาชน ไว้ 3 ประการ คือ ¹⁶⁶

ประการแรก ปฏิรูปโครงสร้างมหาสภา ประกอบด้วย ขุนนาง ผู้ครองเมืองหรือเจ้าของที่ดิน ซึ่งพระมหากษัตริย์จะได้เชิญมาร่วมปรึกษาหารือเป็นส่วนบุคคล นอกจากนี้ให้เชิญขุนนางตำแหน่งอัศวินจากแต่ละเมืองเข้าร่วมประชุมมหาสภาด้วยนับว่าเป็นก้าวแรกที่ทำให้สิทธิแก่ขุนนางระดับต่ำเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองประเทศซึ่งจะเป็นก้าวต่อไปของการปกครองในระบอบรัฐสภา

ประการที่สอง บทบัญญัติให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของเสรีชน ซึ่งเป็นการจำกัดอำนาจของพระมหากษัตริย์และขุนนางลง ซึ่งประชาชนจะถูกจับกุมคุมขังหรือถูกปฏิบัติโดยมิชอบด้วยกฎหมาย เนรเทศ หรือละเมิดสิทธิ เสรีภาพไม่ได้

ประการที่สาม เป็นบทบัญญัติที่ป้องกันการกระทำที่มิชอบด้วยกฎหมายและทำนองคลองธรรมของพระมหากษัตริย์ ถ้าหากพระมหากษัตริย์ปกครองด้วยความไม่ชอบธรรมหรือละเมิดกฎหมายหรือสัญญาที่กำหนดไว้ พวกเขาอาจจัดตั้งสภาเพื่อพิจารณาการกระทำของพระมหากษัตริย์โดยอาจใช้กำลังอาวุธได้ ถ้าหากจำเป็นในกรณีที่พระมหากษัตริย์ไม่

¹⁶⁶ สมบัติ อารังธัญวงศ์, การเมืองอังกฤษ (กรุงเทพฯ: เสมาธรรม, 2546), หน้า.36

ยอมบทบัญญัติในข้อนี้เท่ากับเป็นการให้ความชอบธรรมต่อการต่อต้านการกระทำที่ไม่เป็นไปตาม บทบัญญัติการปกครอง และเป็นการจำกัดอำนาจของพระมหากษัตริย์โดยกฎหมาย

รวมถึงยังมีบทบัญญัติเป็นการรับประกันสิทธิใน กระบวนการยุติธรรม บัญญัติกำหนดห้ามมิให้กษัตริย์บังคับเอาที่ดินของราษฎรมาชำระหนี้ ถ้า ราษฎรยังมีทรัพย์สินอื่นเพียงพอ และการฟ้องคดีระหว่างราษฎรกับราษฎรตามกฎหมายจารีต ประเพณีจะต้องไม่กระทำในศาลของกษัตริย์ (King's court) แต่ให้กระทำในศาลธรรมดา

บทบัญญัติของมหาบัตรแมกนาคาร์ตา ถือเป็นเอกสาร สำคัญทางประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองของประเทศอังกฤษ และถือเป็นกฎหมายฉบับแรกที่ทำให้ วางหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนชาวอังกฤษ แต่อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติ แมกนาคาร์ตานี้ ประชาชนยังไม่ได้รับประโยชน์มากนัก เนื่องจากบทบัญญัติมีวัตถุประสงค์มุ่งจำกัด พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์และส่งเสริมอำนาจของขุนนาง ข้าราชการให้มีอำนาจมากขึ้น

3.2.1.2.2 Petition of Right ค.ศ. 1628

ในค.ศ. 1628 ในยุคสมัยของพระเจ้าชาร์ลที่หนึ่ง (King Charles I ค.ศ.1600 ถึง 1649) รัฐสภาได้ตรา Petition of Rights ขึ้นเพื่อปกป้องคุ้มครอง กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินและเสรีภาพส่วนบุคคล โดยประกาศว่าผู้ปกครอง รัฐบาล ตลอดจนศาลต้อง เคารพในสิทธิดังกล่าว ภายหลังจากได้มีการตรา Petition of Rights ได้สิบสองปี ได้เกิดสงครามกลาง เมืองขึ้นในอังกฤษ ตามมาด้วยการประหารชีวิตพระเจ้าชาร์ลที่ 1 Petition of Rights ไม่ได้เป็นเพียง เอกสารที่กล่าวถึงความยินยอมในการเสียภาษีเท่านั้น แต่ยังเพิ่มอำนาจให้แก่รัฐสภาเป็นอย่างมาก¹⁶⁷

ทั้งนี้ ในช่วงระยะเวลาก่อนมีการตรากฎหมายนี้ รัฐสภาอังกฤษได้มีความพยายามในการจำกัดอำนาจพระมหากษัตริย์อยู่บ่อยครั้ง แต่มักไม่ประสบความสำเร็จ จนกระทั่งในครั้งนี้ได้เลือกวิธีการถวายฎีกา ที่เรียกว่า The Petition of Rights เพื่อ เรียกร้องให้พระมหากษัตริย์ลงชื่อในฎีกาฉบับนี้ ซึ่งการตรากฎหมายฉบับนี้ เป็นเหตุการณ์ทาง การเมืองที่สำคัญในการตรากฎหมายเพื่อจำกัดอำนาจพระมหากษัตริย์ โดยมีเนื้อหาสาระสำคัญของ Petition of Rights มีสาระสำคัญดังต่อไปนี้¹⁶⁸

¹⁶⁷ วรเจตน์ ภาคีรัตน์ "หลักนิติรัฐและหลักนิติธรรม" [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.pub-law.net/publaw/view.aspx?id=1431>

¹⁶⁸ วิษณุ เครืองาม กฎหมายรัฐธรรมนูญ, หน้า 112.

1) บุคคลพึงไม่ถูกบังคับให้สิ่งของ ใ้กู้ บังคับใ้กู้ หรือ เสี่ยงภาษีโดยมิได้รับความยินยอมจากราษฎร ตามที่กฎหมายของรัฐสภาบัญญัติไว้

2) บุคคลที่เป็นอิสระไม่พึงถูกประหารชีวิต หรือตัด อวัยวะ หรือจำคุกหรือคุมขังก่อนฟังคำพยานหลักฐานอันเป็นการขัดต่อบทบัญญัติของกฎหมายของ ประเทศ

3) เอกชนจะต้องไม่ถูกบังคับให้รับทหารเข้าอยู่อาศัยใน บ้านของตน

4) กษัตริย์ไม่พึงออกคำสั่งให้พิจารณาโทษพลเรือนตาม กฎอัยการศึกดังเช่น ที่ทหารกระทำในเวลาสงคราม

จากการศึกษากฎหมายฉบับนี้ ถือว่าเป็นกฎหมายที่ให้ หลักประกันเสรีภาพของบุคคลที่จะไม่ถูกคุมขังโดยปราศจากคำพิพากษาของศาล

3.2.1.2.3 Habeas Corpus ค.ศ. 1679

กฎหมายฉบับนี้ตราขึ้นในสมัยพระเจ้าชาร์ลที่ 2 โดย เป็นกฎหมายที่แก้ไขเพิ่มเติมมาจาก Petition of Right ค.ศ. 1628

Habeas Corpus คือ หมายถึง ให้ส่งตัวผู้ถูกคุมขังมา ศาล ซึ่งจะออกใ้ผู้ที่คุมขังผู้อื่นโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย เช่นในกรณีคุมขังผู้เยาว์ หรือคุมขังทาส โดย แต่ดั้งเดิมนั้นใช้ในการตรวจสอบถึงความชอบด้วยกฎหมายในการคุมขังบุคคล Habeas Corpus สามารถยื่นได้โดยบุคคลที่ถูกคุมขังอยู่หรือบุคคลอื่นใดเพื่อประโยชน์ของผู้ถูกคุมขัง หากมีเหตุอันควร เชื่อได้ว่าการคุมขังโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ก็จะมีการยื่น Habeas Corpus ตามกฎหมาย Common Law¹⁶⁹

ในเวลาต่อมา สิทธิตาม Habeas Corpus เป็นที่ ยอมรับของฝ่ายนิติบัญญัติและได้มีการตรากฎหมาย Habeas Corpus Act (ค.ศ. 1679) เอกสารฉบับ หลังนี้นับเป็นจุดเริ่มต้นของการประกันสิทธิของบุคคลในกระบวนการยุติธรรม เนื้อหาหลักของ เอกสารฉบับนี้ คือ การให้สิทธิแก่บุคคลทุกคนที่ถูกจับกุม กล่าวคือ ในกรณีที่บุคคลใดถูกจับกุม บุคคล นั้นย่อมมีสิทธิที่จะฟ้องร้องปกป้องตนเองต่อศาลโดยคำฟ้องที่เรียกว่า Writ of habeas corpus ทันที¹⁷⁰ โดยเมื่อศาล ได้รับคำร้อง จะออกหมายเรียกที่มีชื่อว่า “Habeas Corpus ad Subjicidum”

¹⁶⁹ Hilaire Barnett *Constitutional and Administrative Law* (1996).

¹⁷⁰ วรเจตน์ ภาคีรัตน์ "หลักนิติรัฐและหลักนิติธรรม" [ออนไลน์].

เพื่อเรียกผู้ที่จับกุม กักขังและผู้ที่ถูกจับมาศาลเพื่อชี้แจงแสดงเหตุผลว่าการจับกุมชอบด้วยกฎหมายหรือไม่

พระราชบัญญัติ Habeas Corpus นำมาใช้ในคดีอาญา หรือในกรณีที่คาดว่ามีความผิดอาญาเกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีที่ผู้ต้องหาถูกคุมขังหรือจำเลยถูกคุมขังก่อนมีการพิจารณาคดีที่ตนถูกกล่าวหาเป็นเวลานาน ดังนั้น การตราพระราชบัญญัติฉบับนี้ จึงมีลักษณะเป็นการจำกัดอำนาจของพระมหากษัตริย์ไม่ให้มีการคุมขังบุคคลใดตามอำเภอใจ ซึ่งถือเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน ไม่ให้ถูกคุมขังด้วยวิธีการไม่ชอบ โดยศาลมีอำนาจสั่งให้ปล่อยตัวผู้นั้นไปหรือได้รับการประกันตัว โดยในการพิจารณาคำร้องในการออกหมาย Habeas Corpus เป็นหน้าที่ของผู้พิพากษาในศาล King's Bench¹⁷¹ นอกจากนี้ ยังมีบทบัญญัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบของศาลหากเกิดข้อผิดพลาดในการปฏิเสธการออกหมาย Habeas Corpus โดยมีค่าปรับจำนวน 500 ปอนด์

ในปี ค.ศ. 1816 มีการแก้ไข พระราชบัญญัติ Habeas Corpus ให้การครอบคลุมไปถึงการคุมขังในกรณีอื่นไม่เฉพาะเพียงในคดีอาญา และในการยื่นคำร้องต่อศาลผู้ที่มีสิทธิยื่นคำร้องดังกล่าว อาจยื่นโดยผู้ที่ถูกควบคุมตัวหรือผู้ที่ได้รับมอบอำนาจให้กระทำการแทนซึ่งในคำร้องต้องแสดงเหตุผลว่าคดีนั้นมีมูล

พระราชบัญญัตินี้ มีบทบัญญัติที่สะท้อนถึงการให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน รวมถึงบุคคลผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาและยังไม่ได้รับการตัดสินโดยศาล กฎหมายดังกล่าวข้างต้นนี้แสดงให้เห็นแนวโน้มของการจำกัดอำนาจของพระมหากษัตริย์และเป็นการเพิ่มอำนาจการตรากฎหมายของรัฐสภามากขึ้น

3.2.1.2.4 Bill of Rights ค.ศ. 1689

พระราชบัญญัติสิทธิเสรีภาพของประชาชน ค.ศ. 1689 เพื่อเป็นหลักประกันว่าจะไม่ใช่พระราชอำนาจตามอำเภอใจ สาระสำคัญของกฎหมายฉบับนี้ มีสาระสำคัญอยู่ 4 ประการ คือ

- 1) การพิจารณาพิพากษาคดีจะต้องดำเนินไปโดยไม่มีชักช้า
- 2) การห้ามเรียกหลักประกันในการประกันตัวมากเกินไป

¹⁷¹ Hood Phillips and Jackson, op. cit p.508

3) การห้ามลงโทษด้วยวิธีการอันโหดร้ายทารุณ และการรับรองสิทธิของประชาชนที่จะได้รับการพิจารณาคดีโดยลูกขุน¹⁷²

พิจารณาจากจากเอกสารทางกฎหมายทั้ง 3 ฉบับข้างต้น ได้สะท้อนหลักสำคัญ 2 ประการ คือ ประการแรก การที่ประเทศอังกฤษใช้กฎหมายจารีตประเพณีซึ่งไม่ใช่กฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษรจึงมีการบังคับใช้ที่ไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอน ซึ่งทำให้มีการละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน แต่เมื่อนำจารีตประเพณีดังกล่าวมาบัญญัติเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรทำให้มีการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่ชัดเจนมากขึ้น ประการต่อมา คือ การจำกัดอำนาจพระมหากษัตริย์ จากที่ได้ศึกษากฎหมายฉบับต่าง ๆ นั้น จะเห็นถึงวิวัฒนาการของกฎหมายแต่ละฉบับซึ่งเป็นการจำกัดอำนาจพระมหากษัตริย์ซึ่งแต่เดิมนั้นมีอยู่อย่างล้นพ้น ไม่มีขอบเขตจำกัด และถูกลดพระราชอำนาจลงมาตามลำดับ ส่งผลทำให้พระมหากษัตริย์ไม่สามารถที่จะกระทำการอันเป็นการกระทบสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้

นอกจากนี้ การเกิดขึ้นของระบบรัฐสภา ตลอดจนอำนาจอธิปไตยสูงสุดของรัฐสภาขึ้นตามลำดับกาลเวลา จนท้ายที่สุดระบบพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญของอังกฤษในปัจจุบันนี้ พระมหากษัตริย์ทรงดำรงอยู่ในฐานะที่ไม่ทางยุ่งเกี่ยวพัวพันกับปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง การใช้พระราชอำนาจทุกสิ่งทุกอย่าง ต้องมีผู้รับสนองพระบรมราชโองการ ดังที่กล่าวกันอยู่เสมอว่า พระมหากษัตริย์ทรงปกเกล้าฯ แต่มิได้ปกครอง (The king reigns but not rules)¹⁷³

3.2.1.2.5 Act of Settlement ค.ศ. 1701

ในปี ค.ศ. 1866 เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มบุคคลที่สนับสนุนระบบกษัตริย์ และระบบการปกครองในระบบรัฐสภา รวมถึงความขัดแย้งในเรื่องศาสนาคริสต์ ทำให้มีการเชิญพระเจ้าวิลเลียมและพระนางแมรีแห่งราชวงศ์เนเธอร์แลนด์มาปกครองประเทศอังกฤษ ซึ่งเหตุการณ์นี้เรียกว่า การปฏิวัติอันรุ่งโรจน์ (Glorious Revolution) ถือเป็นยุคที่สิ้นสุดการปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบการปกครองระบอบประชาธิปไตย และอำนาจสูงสุดเป็นของรัฐสภา (Supremacy of Parliament) จากนั้นรัฐสภาจึงมีบทบาทสำคัญในการตรากฎหมายในการปกครองประเทศ รวมถึงการดำเนินการเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดิน

¹⁷² สมชาย กษิติประดิษฐ์, ตำราวิชาสิทธิมนุษยชน *Lw 446*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542), หน้า 17-18.

¹⁷³ จงทอง จันทรางศุ, *พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในทางกฎหมายรัฐธรรมนูญ* (กรุงเทพฯ: เอส.ซี.พริ้นท์แอนด์แพค, 2548), หน้า 58-59.

จะกระทำได้เมื่อได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา ก่อน โดยมีการตรากฎหมายฉบับสำคัญ คือ The Meeting of Parliament Act อันมีสาระสำคัญทางการเมืองว่า พระมหากษัตริย์ เป็นเพียงส่วนหนึ่งของระบบการปกครองและอยู่ใต้รัฐธรรมนูญจะมีอภิสิทธิ์เท่าที่สภามอบให้สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นเพียงเครื่องมือในการปกครองและพระมหากษัตริย์เป็นเพียงบุคคลที่ครองตำแหน่งมิใช่เป็นผู้มีอำนาจในการปกครองโดยเด็ดขาดอีกต่อไป¹⁷⁴

เนื่องด้วยในสมัยที่ประเทศอังกฤษปกครองร่วมกันโดยพระเจ้าวิลเลียมและพระนางแมรีที่สืบเชื้อสายมาจากราชวงศ์เนเธอร์แลนด์ และต่อมาเมื่อไม่มีรัชทายาทพระองค์ใดที่จะสามารถสืบเชื้อสายต่อไปได้ เกิดเป็นสุญญากาศในการปกครอง จึงมีความจำเป็นในการแก้ไขกฎหมายเทียบราวว่าด้วยการสืบสันตติวงศ์ ซึ่งมีสาระสำคัญเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การเข้าสู่ตำแหน่งรัชทายาทในการสืบราชสมบัติ แต่มีข้อจำกัดคุณสมบัติ ต้องนับถือศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ หากผู้ที่สืบราชสมบัติเป็นผู้นับถือศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก หรือเป็นผู้สนับสนุนพระสันตะปาปาให้ถือว่าผู้นั้นหมดสิทธิในการเป็น รัชทายาทและพระมหากษัตริย์ต้องมีการนับถือศาสนาคริสต์นิกายของอังกฤษ (Church of England) ทั้งนี้ ในการครองราชย์สมบัติต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าในสมัยดังกล่าวรัฐสภามีอำนาจเหนือกว่าพระมหากษัตริย์ โดยพระราชบัญญัติการประชุมสภา (Triennial Act 1694 หรือ The meeting of Parliament Act) ซึ่งมีบทบัญญัติที่มีสาระสำคัญเกี่ยวกับอำนาจทางการเมือง “พระมหากษัตริย์เป็นเพียงส่วนหนึ่งของกระบวนการปกครองและอยู่ใต้รัฐธรรมนูญ จะมีอภิสิทธิ์เท่าที่รัฐสภาจะมอบอำนาจให้ สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นเพียงเครื่องมือในการปกครอง และองค์พระมหากษัตริย์เป็นเพียงเครื่องมือในการปกครอง และองค์พระมหากษัตริย์เป็นเพียงบุคคลที่ครองตำแหน่ง (Office Holder) มิใช่เป็นผู้มีอำนาจในการปกครองดโดยเด็ดขาดอีกต่อไป”¹⁷⁵

ทั้งนี้ ในการสืบสันตติวงศ์ได้กำหนดหลักเกณฑ์การสืบราชสมบัติที่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับคุณสมบัติของบุคคลเพียงอย่างเดียว แต่ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่ระบุไว้ใน Act of Settlement สะท้อนให้เห็นว่าตำแหน่งกษัตริย์เป็นตำแหน่งที่บุคคลใช้อำนาจแทนรัฐและอำนาจสูงสุดอยู่ที่รัฐสภา ซึ่งสามารถกำหนดตัวผู้ดำรงตำแหน่งกษัตริย์ได้ ส่งผลทำให้กษัตริย์ไม่ได้มีอำนาจดังเช่นการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อีกต่อไป

จากการศึกษาที่มาของกฎหมายรัฐธรรมนูญของประเทศอังกฤษ จะเห็นได้ว่า กฎหมายรัฐธรรมนูญของประเทศอังกฤษ เกิดขึ้นจากประวัติศาสตร์ของการต่อสู้

¹⁷⁴ สมบัติ อารังธัญวงศ์, การเมืองอังกฤษ, หน้า 65.

¹⁷⁵ เรื่องเดียวกัน หน้า 64-65

กับสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งในเวลานั้นมีพระราชอำนาจมาก จนในที่สุดนำไปสู่การจำกัดพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ แต่การดำเนินการดังกล่าวนั้นเป็นการอาศัยระยะเวลาแบบค่อยเป็นค่อยไป ส่งผลก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลง ทางประวัติศาสตร์ทางการเมือง โดยไม่ได้มีเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครองอย่างฉับพลันทันที นอกจากนี้ ประเทศอังกฤษยังเป็นประเทศที่ยึดมั่นในขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี ดังจะเห็นได้จากนำจารีตประเพณีที่มีอยู่แต่เดิมมาบัญญัติเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษร

ดังจะเห็นได้ว่ากฎหมายรัฐธรรมนูญของประเทศนั้น มีการพัฒนามาเป็นระยะเวลาหลายร้อยปี บทบัญญัติในกฎหมายบางฉบับเกิดขึ้นจากเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์บางฉบับเกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามจารีตประเพณีมาเป็นระยะเวลานานจนได้รับการบัญญัติเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษร กฎหมายบางฉบับเกิดขึ้นจากการเรียกร้องจาก ขุนนาง ข้าราชการ และประชาชน ซึ่งทำให้การปกครองประเทศ รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์และสถาบันต่างๆ ถูกจัดความสัมพันธ์ไว้อย่างเป็นระเบียบและมีหลักเกณฑ์ที่แน่นอน การที่รัฐสภาเป็นผู้ใช้อำนาจในการออกกฎหมายและอำนาจในการบริหาร ส่งผลทำให้สิทธิเสรีภาพของประชาชนได้รับความคุ้มครองมากขึ้น ดังที่ ปรากฏอยู่ในกฎหมายรัฐธรรมนูญหลายฉบับ เช่น Magna carta และ Bill of right ถึงแม้กฎหมายเหล่านี้ยังคงจำกัดอยู่เพียงการรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพชาวอังกฤษ ไม่รวมถึงชาวอาณานิคมของอังกฤษ แต่ก็ เป็นต้นแบบกฎหมายที่รับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนของประเทศต่างๆอีกด้วย

3.2.2 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการ

3.2.2.1 Disability Discrimination Act (พระราชบัญญัติการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ) ค.ศ. 1995

ตามที่ได้ศึกษาถึงกฎหมายรัฐธรรมนูญและระบบกฎหมายของประเทศอังกฤษตั้งข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่าถึงแม้ประเทศอังกฤษจะไม่มีกฎหมายที่บัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษรมากนักแต่กฎหมายที่เกี่ยวกับคนพิการได้มีการบัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษรหลายฉบับด้วยกัน โดย

กฎหมายฉบับที่มีความสำคัญในการให้ความคุ้มครองคนพิการ คือ Disability Discrimination Act 1995 (พระราชบัญญัติการจัดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ) หรือพระราชบัญญัติการจัดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ เป็นกฎหมายที่มีจุดประสงค์ เพื่อจัดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ และให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพแก่คนพิการเกี่ยวกับการทำงาน การให้บริการ การศึกษา และรับบริการขนส่งสาธารณะ

3.2.2.1.1 หลักการพื้นฐานทั่วไปเกี่ยวกับคนพิการ

“คนพิการ” หมายถึง บุคคล ที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือจิตใจ ซึ่งมีผลกระทบอย่างสำคัญและเป็นระยะเวลานานต่อ ความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวัน *

บุคคลที่จะได้รับความคุ้มครองภายใต้ พระราชบัญญัติการจัดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ ต้องพิสูจน์ได้ว่าตนเป็นคนพิการ โดยมีข้อพิจารณา ดังนี้¹⁷⁶

(1) มีความพิการทางร่างกายหรือทางจิตใจ ซึ่งความพิการทางจิตใจ หมายถึง สภาวะที่บุคคลมีความยากลำบากในการเรียนรู้ หรือป่วยทางจิต

(2) ความพิการจะต้องส่งผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งการดำเนินชีวิตประจำวัน หมายถึง ความสามารถในการทำกิจกรรม ดังต่อไปนี้¹⁷⁷

(2.1) การเดิน นั่ง ขึ้นบันได ใช้บริการของการขนส่งมวลชน เดินทางทั้งในและนอกอาคารได้สะดวกโดยไม่มีผู้ช่วยเหลือ

(2.2) การใช้มือหรือนิ้วในการเขียน ใช้มีดและส้อม กัดป้อน หรือแป้นพิมพ์ได้ เช่น การใช้โทรศัพท์

(2.3) การตัดอาหารใส่ปาก หรือเทน้ำใส่แก้ว

(2.4) การควบคุมการขับถ่าย

* Meaning of “disability” and “disabled person”

(1) Subject to the provisions of Schedule 1, a person has a disability for the purposes of this Act if he has a physical or mental impairment which has a substantial and long-term adverse effect on his ability to carry out normal day-to-day activities.

(2) In this Act “disabled person” means a person who has a disability.

¹⁷⁶ มูลนิธิสถาบันวิจัยกฎหมาย, รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่อง กฎหมายที่มีบทบัญญัติที่ไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ หน้า 107-108.

¹⁷⁷ เรื่องเดียวกัน หน้า 108

(2.5) การยก ถือ หรือเคลื่อนย้ายสิ่งของเครื่องใช้ใน ชีวิตประจำวันได้ เช่น กัดม้ น้ำ กระเป่า หรือเก้าอี้

(2.6) การพูด ได้ยิน หรือมองเห็น

(2.7) การจดจำสมาชิกในครอบครัวหรือสถานที่ สามารถ รัมือกับกิจกรรมง่ายๆ เรียนรู้ สิ่งใหม่ และเข้าใจคำสั่งทั้งที่เป็นคำพูดและเขียน เช่น วิธีการทำอาหาร สั้นๆ และ

(2.8) การรับรู้เกี่ยวกับอันตรายที่อาจเกิดขึ้นกับร่างกาย เช่น สามารถข้ามถนนได้อย่างปลอดภัย หรือรับรู้จากการสัมผัสได้ว่าสิ่งไหนร้อนหรือเย็น

ทั้งนี้ บุคคลที่ถือว่ามีคามพิการตามบทนิยามความหมาย ของกฎหมายฉบับนี้ คือ บุคคลที่ไม่มีความสามารถในการทำกิจกรรมในชีวิตประจำวัน หรือ ความ พิการนั้นส่งผลต่อความสามารถในการทำกิจกรรมอื่นๆในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ บุคคลที่ได้รับ การวินิจฉัยว่ามีอาการเจ็บป่วยด้วยโรคมะเร็ง โรคเอดส์ ภาวะผนังเส้นโลหิตแดงหนาและมีความยืด หย่นน้อยลง กฎหมายฉบับนี้ให้ถือว่าบุคคลนั้นได้รับการคุ้มครองตั้งแต่ได้รับการวินิจฉัยว่าเป็นโรค ดังกล่าวข้างต้น โดยไม่จำเป็นต้องพิจารณาว่าโรคดังกล่าวส่งผลให้บุคคลนั้นขาดความสามารถในการ ดำเนินกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือไม่

(3) มีความพิการเป็นระยะเวลาาน โดยพิจารณาจาก หลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

(3.1) มีความพิการมาแล้วไม่น้อยกว่า 12 เดือน หรือ

(3.2) มีความเป็นไปได้ที่จะมีความพิการอย่างน้อย 12 เดือน หรือ

(3.3) มีความเป็นไปได้ที่จะมีความพิการตลอดชีวิต

ทั้งนี้ หากบุคคลใดมีความพิการติดต่อกันน้อยกว่า 12 เดือน แต่หากความพิการนั้นมีโอกาสที่จะเกิดขึ้นได้อีก หรือเป็นโรคเรื้อรังและไม่หายขาด ก็ถือว่า บุคคลนั้นมีความพิการเป็นระยะเวลาาน ตามพระราชบัญญัติการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ ซึ่งการพิจารณาว่าเป็น คนพิการหรือไม่นั้น ต้องพิจารณาเป็นรายกรณีไป¹⁷⁸

¹⁷⁸ มูลนิธิสถาบันวิจัยกฎหมาย, รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่อง กฎหมายที่มีบทบัญญัติที่ไม่สอดคล้องกับ รัฐธรรมนูญ หน้า 109.

3.2.2.1.2 สิทธิต่างๆที่ได้รับความคุ้มครอง

ตามที่ได้ศึกษาหลักเกณฑ์การจัดแบ่งประเภทคนพิการ ตามพระราชบัญญัติการจัดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ กฎหมายไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์หรือจำแนกประเภทของคนพิการไว้อย่างแน่นอน เพราะกฎหมายมุ่งเน้นและมีวัตถุประสงค์สำคัญคือ การขจัดปัญหาการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ สาระสำคัญของกฎหมายจึงมุ่งเน้นไปที่การอำนวยความสะดวกในการทำกิจกรรมในชีวิตประจำวัน หรือ การรับบริการจากหน่วยงานของรัฐ ทางด้านการแพทย์ การศึกษา และการทำงาน

3.2.2.2 นโยบายของรัฐเกี่ยวกับคนพิการด้านการแพทย์

3.2.2.2.1 สิทธิได้รับบริการด้านการแพทย์และสังคม

(Health and Social Care)

พระราชบัญญัติการจัดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ กำหนดให้คนพิการ ได้รับบริการด้านสุขภาพและสังคม เช่น การผ่าตัด การรักษาโรคทางพันธุกรรม การเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลหรือหน่วยให้บริการเคลื่อนที่ และไม่ถูกเลือกปฏิบัติจากแพทย์ผู้ให้การรักษา

คนพิการมีสิทธิได้รับข้อมูลเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพ และการบริการสังคม โดยโรงพยาบาล หรือหน่วยงานที่ให้บริการนั้น มีหน้าที่ในการจัดเตรียมเอกสารในรูปแบบที่เหมาะสมกับคนพิการและคนพิการสามารถเข้าใจได้ เช่น เตรียมเอกสารที่มีตัวหนังสือขนาดใหญ่ อ่านง่าย หรือเอกสารที่เป็นอักษรเบรลล์ เพื่อช่วยเหลือผู้ที่มีความพิการทางสายตา หรือจัดเตรียมล่ามสำหรับผู้ที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน¹⁷⁹

¹⁷⁹ เรื่องเดียวกัน หน้า 109

ibid.

3.2.2.2 สิทธิได้รับการประเมินการให้ความ

ช่วยเหลือด้านสุขภาพและสังคม (Health Care and Social Assessments) พระราชบัญญัติการ
จัดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ

มีบทบัญญัติกำหนดให้หน่วยให้บริการทางสังคม (Services Department) ขององค์กรปกครองท้องถิ่นของประเทศอังกฤษ ให้การช่วยเหลือผู้พิการ โดยผู้เชี่ยวชาญด้านการบำบัดโรคมมาพบปะพูดคุยและประเมินความต้องการส่วนบุคคลของคนพิการว่าควรได้รับความช่วยเหลือในด้านใดบ้าง เพื่อที่จะให้ความช่วยเหลือแก่คนพิการ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรเอกชน หรือ อาสาสมัคร โดยบริการที่คนพิการอาจขอรับความช่วยเหลือ ได้แก่ การดูแลด้านสุขภาพ อุปกรณ์ช่วยเหลือ ความช่วยเหลือเกี่ยวกับบ้านหรือที่อยู่อาศัย หรือหากคนพิการต้องการรับความช่วยเหลือทางด้านอื่น หน่วยให้บริการทางสังคมจะให้คำแนะนำหรือให้การช่วยเหลือแก่คนพิการด้วยวิธีการที่ถูกต้องต่อไป¹⁸⁰

จะเห็นได้ว่าระบบบริการสุขภาพของประเทศอังกฤษ เป็นระบบการให้บริการและสวัสดิการที่ประชาชนทุกคนได้รับการรักษาและรับบริการทางการแพทย์ด้วยความเสมอภาคเท่าเทียมกันหมด และไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย เงินที่ใช้ในการดูแลรักษาเป็นเงินที่มาจากงบประมาณแผ่นดิน ดังนั้น คนพิการซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกายและจิตใจจึงได้รับสิทธิทางการแพทย์อย่างเท่าเทียมกับคนปกติ

¹⁸⁰ เรื่องเดียวกัน หน้า 110-11

3.2.2.3 นโยบายของรัฐเกี่ยวกับคนพิการด้านการศึกษา

3.2.2.3.1 Special Educational Needs and

Disability Act 2001 บทบัญญัติว่าด้วยผู้ที่มีความต้องการทางด้านการศึกษาเป็นพิเศษ สำหรับคนพิการ

มีหลักเกณฑ์กำหนดให้ โรงเรียนทุกโรงเรียนไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนของรัฐ โรงเรียนของเอกชน โรงเรียนสำหรับคนพิการและคนที่มีความสามารถพิเศษ โรงเรียนอนุบาล หรือโรงเรียนมัธยม โดยในแต่ละโรงเรียนจะมีหน่วยงานที่เรียกชื่อว่า “Responsible Body” ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานรับผิดชอบและปฏิบัติตามกฎหมายเพื่อเป็นหลักประกันว่าโรงเรียนจะปฏิบัติหน้าที่ตามที่ พระราชบัญญัติการจัดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการกำหนด นอกจากนี้ หน่วยงานทางการศึกษาและโรงเรียน มีหน้าที่ตามกฎหมายในการจัดทำแผนเชิงยุทธศาสตร์เพื่อให้คนพิการสามารถเข้าถึงการศึกษาและต้องจัดให้มี แผนการพัฒนาหลักสูตร

เนื่องด้วย คนพิการนั้น มีความพิการแต่ละด้านที่แตกต่างกัน การจัดให้มีการเข้าถึงสิทธิทางการศึกษา จึงเป็นหน้าที่ของโรงเรียนต้องแก้ไขปรับปรุงและเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับความต้องการคนพิการที่มีความพิการแตกต่างกัน อีกทั้งโรงเรียนจะต้องทบทวนนโยบาย แนวปฏิบัติ หรือวิธีการเพื่อเป็นหลักประกันว่าคนพิการจะไม่เสียเปรียบ อันเนื่องมาจากความพิการของตน¹⁸¹

3.2.2.4 นโยบายของรัฐเกี่ยวกับคนพิการด้านการทำงาน

3.2.2.4.1 การให้ความคุ้มครองคนพิการในฐานะเป็น

ลูกจ้างในการทำงาน

ภายใต้ Disability Discrimination Act (DDA) ค.ศ. 1995 ให้การคุ้มครองแก่คนพิการด้านการทำงาน โดยมีบทบัญญัติ ให้ความคุ้มครองแก่ลูกจ้างทุกประเภท ทั้งลูกจ้างประจำและตามสัญญาจ้าง เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลหรือองค์กรของรัฐ หรือ หน่วยงานของรัฐ

¹⁸¹ เรื่องเดียวกัน หน้า 111-112

(Public Authority) สมาชิกองค์กรท้องถิ่น (Public Authority) แต่ไม่รวมถึงสมาชิกสภาที่มาจากการเลือกตั้ง ลูกจ้างในกองทัพอากาศ หรือการทำงานเกิดขึ้นนอกสหราชอาณาจักร เว้นแต่กรณีการจ้างงานดังกล่าวจะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสหราชอาณาจักร และเป็นกรณีที่กฎหมายกำหนด ทั้งนี้ ผู้ที่ทำงานเป็นอาสาสมัครโดยทั่วไปแล้วไม่ถือว่าเป็นลูกจ้าง เว้นแต่ในบางกรณีที่ได้รับการพิจารณาตามสัญญาจ้าง และมีหน้าที่เกี่ยวกับองค์กรของรัฐ

พระราชบัญญัติการจัดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ มีบทบัญญัติห้ามเลือกปฏิบัติต่อคนพิการในกรณี ดังต่อไปนี้¹⁸²

- (1) ห้ามเลือกปฏิบัติต่อคนพิการในการสมัครงาน
 - (2) ห้ามเลือกปฏิบัติต่อคนพิการเกี่ยวกับเงื่อนไขที่กำหนดในสัญญาจ้างงาน
 - (3) ห้ามเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ และให้โอกาสแก่คนพิการในการฝึกงาน การได้รับการเลื่อนตำแหน่ง หรือสิทธิประโยชน์อย่างอื่น
 - (4) ห้ามเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ การปฏิบัติต่อคนพิการและเพื่อนร่วมงาน
 - (5) ห้ามเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ เกี่ยวกับการเลิกจ้างงาน
 - (6) นายจ้างเดิมต้องไม่ปฏิเสธการออกเอกสารรับรองการทำงาน
- นอกจากนี้ พระราชบัญญัติการจัดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการได้กำหนดให้ นายจ้างมีหน้าที่ในการแก้ไขเปลี่ยนแปลงข้อตกลงในการทำงานที่เหมาะสมกับคนพิการ รวมถึงจัดสถานที่ทำงานให้เหมาะสมกับลูกจ้างที่มีความพิการ

3.3.2.5 นโยบายของรัฐเกี่ยวกับคนพิการด้านการเข้าถึงบริการ

สาธารณะ

3.3.2.5.1 การให้ความคุ้มครองคนพิการในการเข้าถึงบริการสาธารณะและการใช้ชีวิตประจำวัน

ภายใต้ Disability Discrimination Act (DDA) ค.ศ. 1995 พระราชบัญญัติการจัดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ มีบทบัญญัติให้สิทธิคนพิการในการเข้าถึง

¹⁸² เรื่องเดียวกัน หน้า 115

การให้บริการ (Everyday Services)¹⁸³ เช่น สภาท้องถิ่น (Local Councils) การผ่าตัดของแพทย์ (Doctor's Surgeries) ร้านค้า ธนาคาร ที่ทำการไปรษณีย์ ผับ โรงภาพยนตร์ ร้านทำผม สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ศาล หรือกลุ่มอาสาสมัคร การให้บริการของโรงเรียนที่ไม่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

3.3.2.5.2 การออกแบบหรือโครงสร้างอาคาร การจัดการอาคารที่จัดให้มีความเหมาะสมสำหรับคนพิการ ให้คนพิการสามารถเข้าใช้งานในอาคารได้

นอกจากนี้ กำหนดข้อห้ามไม่ให้เลือกปฏิบัติเกี่ยวกับสัญญาการซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ หรือสิ่งปลูกสร้างแก่คนพิการ ห้ามผู้ให้บริการมีการเลือกปฏิบัติ หรือ ห้ามคนพิการเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์หรือสิ่งอำนวยความสะดวก หรือทำให้คนพิการได้รับความเสียหาย

3.3.2.5.3 การใช้บริการยานพาหนะและการขนส่ง เพื่อให้คนพิการได้รับความปลอดภัยในการใช้บริการสาธารณะ

(1) การโดยสารถแท็กซี่ โดยให้อำนาจ Secretary of State ในการออกกฎกระทรวงการใช้บริการ เพื่อให้คนพิการและคนพิการที่นั่งรถเข็น ได้รับความปลอดภัยและได้รับบริการด้วยความสะดวกสบายในการรับบริการ *

(2) ยานพาหนะที่ให้บริการสาธารณะ (Public Service Vehicles) ให้อำนาจ Secretary of State ในการออกกฎกระทรวงเกี่ยวกับความปลอดภัยในการขึ้นและลงจากยานพาหนะ การขนส่งที่ปลอดภัยและสะดวกสบายอย่างสมเหตุสมผล และออกกฎกระทรวงเกี่ยวกับการสร้าง ใช้ และซ่อมแซมยานพาหนะ การติดอุปกรณ์กับยานพาหนะ อุปกรณ์ที่จะขนส่งโดยยานพาหนะ การออกแบบอุปกรณ์ที่จะติดตั้งหรือขนส่งโดยยานพาหนะ การติดตั้งและการใช้อุปกรณ์ที่ออกแบบมาเพื่อยึดรถเข็นให้มั่นคงในขณะที่ยานพาหนะเคลื่อนที่

¹⁸³ nidirect government services, "Disabled People's Rights in Everyday Life," [Online]. Available from: <https://www.nidirect.gov.uk/articles/disabled-peoples-rights-everyday-life>

* Article 32 Taxi accessibility regulations in Disability Discrimination Act 1995

ยานพาหนะที่จะนำมาใช้ขนส่งผู้โดยสารได้จะมีใบรับรองจากผู้ตรวจสอบยานพาหนะตามหลักเกณฑ์ที่ Secretary of State กำหนด^{184**}

(3) ยานพาหนะที่ใช้ราง (Rail Vehicle)

DDA ให้อำนาจ Secretary of State ในการออกกฎกระทรวงเกี่ยวกับความปลอดภัยในการขึ้นและลงจากยานพาหนะ การขนส่งที่ปลอดภัยและสะดวกสบายอย่างสมเหตุสมผลแก่คนพิการและคนพิการที่นั่งรถเข็น และออกกฎกระทรวงเกี่ยวกับการสร้าง ใช้อุปกรณ์และซ่อมแซมยานพาหนะ การติดอุปกรณ์กับยานพาหนะ อุปกรณ์ที่จะขนส่งโดยยานพาหนะการออกแบบอุปกรณ์ที่จะติดตั้งหรือขนส่งโดยยานพาหนะ ห้องน้ำที่จัดเตรียมไว้ในยานพาหนะ ตำแหน่งและพื้นที่ที่จัดเตรียมไว้สำหรับรถเข็นและความช่วยเหลือที่จัดเตรียมไว้ให้กับคนพิการ^{***}

นอกจากการให้ความช่วยเหลือที่เกี่ยวข้องกับการอำนวยความสะดวกแก่คนพิการ ในการดำเนินชีวิตประจำวันตามที่กำหนดไว้ใน DDA แล้วรัฐได้จัดให้มีการให้ความช่วยเหลือด้านการเงินแก่คนพิการมีซึ่งหลายทาง ได้แก่ การให้สิทธิประโยชน์ การให้ความช่วยเหลือด้านภาษี การชำระราคา การอนุญาต หรือการให้สัมปทาน ผู้ที่มีสิทธิได้รับเงินช่วยเหลือคนพิการ (Disability Living Allowance-DLA) บุคคลที่มีความพิการทางกายหรือจิตใจ หรือต้องได้รับการดูแล หรือมีปัญหาด้านการเดินผู้ที่มีสิทธิยื่นคำร้องจะต้องมีอายุไม่เกิน 65 ปีในขณะที่ยื่นคำร้อง ส่วนผู้ที่มีอายุเกิน 65 ปีมีสิทธิในการขอความช่วยเหลือที่เรียกว่า Attendance Allowance คนพิการมีสิทธิได้รับเงินช่วยเหลือไม่ว่าคนพิการดังกล่าวจะมีงานทำหรือไม่ก็ตาม¹⁸⁵

จากการศึกษาพระราชบัญญัติการจัดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ สะท้อนให้เห็นว่าประเทศอังกฤษเป็นประเทศรัฐสวัสดิการ โดยรัฐเป็นผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมแก่ประชาชนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน รวมถึงคนพิการ โดยมองว่าคนพิการเป็นผู้ที่เสียเปรียบในการเข้าถึงสิทธิต่างๆ กฎหมายฉบับนี้จึงมุ่งไปที่การจัดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ

ถึงแม้ว่าในกฎหมายฉบับนี้ ไม่มีถ้อยคำที่กล่าวถึงหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการไว้โดยตรง แต่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองและรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานของคนพิการ และกำหนดมาตรการและกฎเกณฑ์ไว้ เพื่อเป็นการไม่给人พิการถูกเลือก

¹⁸⁴ Article 40 Public service vehicles accessibility regulations in Disability Discrimination Act 1995

** Article 40 Public service vehicles accessibility regulations in Disability Discrimination Act 1995

*** Article 46 Rail vehicle accessibility regulations in Disability Discrimination Act 1995

¹⁸⁵ มูลนิธิสถาบันวิจัยกฎหมาย, รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่อง กฎหมายที่มีบทบัญญัติที่ไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ หน้า

ปฏิบัติหรือได้รับการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมเพราะมีสาเหตุมาจากความพิการ รวมถึงมาตรการที่กำหนดให้คนพิการสามารถเข้าร่วมกิจกรรมในสังคมรวมถึงได้รับโอกาสในการทำงาน การศึกษา การเข้าถึงสินค้า การรับบริการ และอำนวยความสะดวกจากบริการสาธารณะ พร้อมทั้งส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิของคนพิการ จะเห็นได้ว่า มาตรการเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การศึกษา การเข้าถึงบริการสาธารณะ มีมาตรการที่ชัดเจน มาตรการเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงหลักความเสมอภาคซึ่งเป็นรากฐานของหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ให้ความสำคัญกับคนพิการและมองเห็นคุณค่าของความเป็นคน มองเห็นว่าคนพิการมีศักยภาพที่จะทำกิจกรรมในสังคมหรือทำประโยชน์ให้กับสังคมได้ ดังนั้น การที่คนพิการถูกเลือกปฏิบัติ จึงเป็นการลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

3.2.3 ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในการรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของคนพิการ

3.2.3.1 ปัญหาด้านการเลือกปฏิบัติในการเข้ารับการศึกษา

ปัญหาการศึกษาของคนพิการและการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการด้านการศึกษาอาจเกิดได้ 2 กรณี คือ

(1) การโรงเรียนปฏิเสธการรับคนพิการเข้าเรียน ซึ่งถือเป็นการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม

(2) โรงเรียนไม่ดำเนินการแก้ไขหรือจัดสถานที่ จัดสิ่งแวดล้อมให้นักเรียนซึ่งเป็นคนพิการสามารถเข้าถึงการเรียนได้เท่าเทียมกับเด็กนักเรียนที่มีสภาพร่างกายตามปกติ เช่น ป้ายสัญญาณ อักษรเบรลล์ เทปบันทึกเสียง หรือสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ ที่คนพิการแต่ละประเภทจำเป็นต้องใช้เพื่อให้สามารถเข้าถึงการเรียนการสอนได้ ซึ่งหน้าที่ดังกล่าวเป็นหน้าที่ที่โรงเรียนต้องจัดให้มีโดยไม่ต้องมีการร้องขอจากเด็กนักเรียนซึ่งเป็นคนพิการ

3.2.3.2 ปัญหาด้านการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการในการเข้าทำงาน

เนื่องจากประเทศอังกฤษเป็นรัฐสวัสดิการ ทำให้ประชาชนมีลักษณะที่พึ่งพิงรัฐมากเกินไป รัฐจึงมีมาตรการใหม่โดยให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมกับรัฐมากขึ้นและผลักดันให้คนพิการเข้าสู่การจ้างแรงงาน แต่อย่างไรก็ตาม คนพิการยังคงมีรายได้ต่ำกว่ารายได้ของคนปกติ

3.2.3.3 ปัญหาด้านการใช้ชีวิตประจำวันและการรับบริการสาธารณะ

อุปกรณ์ที่ให้ความช่วยเหลือคนพิการ เช่น แก้วอ้อ ล้อ สุนัขนำทาง มีราคาสูง

3.2.4 องค์กรที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับคนพิการ

3.2.4.1 คณะกรรมการสิทธิคนพิการ Disability Rights Commission (DRC)

แม้พระราชบัญญัติการจัดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ จะมีการแก้ไขกฎหมายให้มีมาตรการต่างๆ เพื่อคุ้มครองและรับรองสิทธิคนพิการ แต่คนพิการอาจยังไม่สามารถเข้าถึงสิทธิดังกล่าวได้ จึงเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิคนพิการ (Disability Rights Commission (DRC)) มีส่วนช่วยผลักดันและดำเนินการเพื่อให้คนพิการเข้าถึงสิทธิที่ได้รับรองตามกฎหมายนี้ องค์กรประกอบของคณะกรรมการสิทธิคนพิการ มีกรรมการ 14 คน และประกอบด้วยคนพิการ 2 ใน 3 ของคณะกรรมการทั้งหมด โดยมีหน้าที่ดังนี้¹⁸⁶

1. จัดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ
2. ส่งเสริมโอกาสที่เท่าเทียมสำหรับคนพิการ
3. สนับสนุนให้มีการปฏิบัติที่ดีต่อคนพิการ

4. ให้คำแนะนำแก่รัฐบาลในการทำงานที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายว่าด้วยคนพิการ เช่น Disability Discrimination Act 1995 (DDA) และ Disability Rights Commission Act 1999

ทั้งนี้ คณะกรรมการสิทธิคนพิการ ได้ดำเนินการตามหน้าที่มาจนถึงวันที่ 28 กันยายน ค.ศ. 2007 และได้ถูกโอนย้ายหน่วยงานไปที่ The Equality and Human Rights Commissions (EHRC)

¹⁸⁶ เรื่องเดียวกัน หน้า 122

3.2.4.2 คณะกรรมการความเท่าเทียมและสิทธิมนุษยชน The Equality and Human Right Commissions (EHRC)

The Equality and Human Right Commission (EHRC) เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นโดยรัฐสภาที่มีอำนาจหน้าที่ในการจัดการเลือกปฏิบัติ การปกป้องและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน¹⁸⁷ โดยจัดตั้งขึ้นภายใต้ Equality Act 2006 มีบทบาทและอำนาจหน้าที่ทางด้านสิทธิมนุษยชน ดังนี้

1. เป็นผู้กำกับทางด้านยุทธศาสตร์
2. ส่งเสริมการปฏิบัติอย่างมีมาตรฐานและมีคุณภาพ
3. เป็นศูนย์กลางทางด้านการเรียนรู้และนวัตกรรม
4. เป็นที่ปรึกษาทางด้านสิทธิมนุษยชน

ทั้งนี้ คณะกรรมการความเท่าเทียมและสิทธิมนุษยชน ทางด้านคนพิการ ประกอบด้วยกรรมการที่เป็นคนพิการ อย่างน้อยจำนวนครึ่งหนึ่งของคณะกรรมการทั้งหมด โดยประธานกรรมการเป็นคนพิการ ทั้งนี้คณะกรรมการมีบทบาทและภารกิจเกี่ยวกับทางด้านคนพิการ ดังนี้¹⁸⁸

1. ส่งเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของความเท่าเทียมกันและความแตกต่าง
2. ส่งเสริมการดำเนินการที่ถูกต้อง
3. ส่งเสริมความเท่าเทียมกันในการได้รับโอกาส
4. ส่งเสริมการตระหนักรู้และความเข้าใจในสิทธิ
5. ผลักดันการบังคับใช้กฎหมายที่มีคุณภาพ
6. ดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม และการคุกคามที่ไม่เป็นธรรมต่อคนพิการ
7. ส่งเสริมความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีต่อคนพิการ

¹⁸⁷ The Equality and Human Rights Commission, "The Equality and Human Rights Commission," [Online]. Available from: <http://www.equalityhumanrights.com/about-us>

¹⁸⁸ The Equality and Human Rights Commission, "Disability Committee," [Online]. Available from: <http://www.equalityhumanrights.com/about-us/about-commission/commissioners/disability-committee>

3.3 ประเทศญี่ปุ่น

3.3.1 ความเป็นมาและที่มาของรัฐธรรมนูญประเทศญี่ปุ่น

ประเทศญี่ปุ่น เป็นประเทศในทวีปเอเชียที่มีรูปแบบการปกครองใกล้เคียงกับประเทศไทย โดยมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขแต่รัฐธรรมนูญญี่ปุ่นฉบับปัจจุบัน ซึ่งร่างขึ้นหลังจากการสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มีการบัญญัติให้ สมเด็จพระจักรพรรดิของประเทศญี่ปุ่นทรงเป็นสัญลักษณ์ของประเทศ มีชองค์ประมุขและไม่มีอำนาจในการบริหารประเทศ

ทั้งนี้ นับตั้งแต่ก่อตั้งประเทศญี่ปุ่น ได้มีรัฐธรรมนูญทั้งสิ้น 3 ฉบับ ซึ่งผู้วิจัยจะทำการศึกษารัฐธรรมนูญแต่ละฉบับ ซึ่งแบ่งตามยุคสมัยของการปกครอง ดังต่อไปนี้

3.3.2 พัฒนาการของรัฐธรรมนูญประเทศญี่ปุ่นในการรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ

3.3.2.1 สมัยก่อนรัฐธรรมนูญสมัยเมจิ

การสร้างญี่ปุ่นจนรวมกันเป็นชาตินั้น เกิดจากความสามารถของวีรบุรุษ 3 คน คือ โอดะ โนบุนางะ โทโยโตมิ ฮิเดโยชิ และโทกูงาวะ อิเอยาสึ¹⁸⁹ ตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 4 ญี่ปุ่นมีการติดต่อกับประเทศจีนซึ่งในช่วงระยะเวลาที่เองที่มีการเผยแพร่ของวัฒนธรรมจีนซึ่งมีความเจริญก้าวหน้ามากกว่าเข้าสู่ประเทศญี่ปุ่น ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในประเทศญี่ปุ่นอย่างมาก โดยเฉพาะอิทธิพลในการปกครอง มีการปฏิวัติโครงสร้างรัฐบาลในสมัยศตวรรษที่ 12 และ 13 เรียกกันต่อมาว่า “การปฏิรูปครั้งใหญ่ (Taika Reform)”¹⁹⁰

¹⁸⁹ เพ็ญศรี กาญจนมัย, ประวัติศาสตร์ทั่วไปของญี่ปุ่นสมัยใหม่ (นครปฐม: สมาคมนักเรียนเก่าญี่ปุ่น ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2527), หน้า 1.

¹⁹⁰ เขียน ธีระวิทย์ วิวัฒนาการปกครองญี่ปุ่น (กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา, 2511), หน้า 12.

ในสมัยเจ้าชายโชโตกุ มีการเปลี่ยนแปลงในการบริหารส่วนกลาง และส่วนท้องถิ่น และได้มีการตราทบัญญัติรัฐธรรมนูญที่มีบทบัญญัติ 17 มาตรา โดยมีสาระสำคัญสรุปได้ดังต่อไปนี้¹⁹¹

มาตรา 1 ถึงมาตรา 3 เป็นบทบัญญัติว่าด้วยความสงบสุขและสันติภาพ โดยรวบรวมคำสอนของศาสนาพุทธและปรัชญาคำสอนของลัทธิขงจื้อ และลัทธิเต๋า ซึ่งเป็นคำสอนว่าด้วยหลักการเชื่อฟังผู้มีสถานภาพสูงกว่า และนำไปสู่หลักการปกครองในการรวมอำนาจอยู่ที่ศูนย์กลาง

มาตรา 4-8 เป็นบทบัญญัติว่าด้วยกฎระเบียบที่ประชาชนทุกคนต้องปฏิบัติตามให้ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

มาตรา 9-11 เป็นบทบัญญัติว่าด้วยความไว้วางใจและมาตรา 12-14 เป็นบทบัญญัติว่าด้วยความซื่อสัตย์ที่ผู้อยู่ใต้ปกครองพึงมีต่อผู้ปกครอง และมาตรา 15-17 เป็นบทบัญญัติว่าด้วยความฉลาด ความรู้ของผู้ปกครอง และการรับคำปรึกษาจากผู้ปกครอง

จากการพิจารณาลักษณะถ้อยคำในบทบัญญัติดังกล่าว ไม่ได้มีลักษณะเป็นหลักเกณฑ์ในการปกครอง หรือ ไม่ได้มีลักษณะเป็นรัฐธรรมนูญอย่างรัฐธรรมนูญในประเทศไทยตะวันตกแต่เป็นบทบัญญัติว่าด้วยสิ่งที่ประชาชนชาวญี่ปุ่นให้ความเคารพนับถือ ได้แก่ พระพุทธศาสนา คำสอนของศาสนาขงจื้อ ซึ่งในสมัยนั้นได้รับอิทธิพลเผยแพร่มาจากประเทศจีน แต่หลักคำสอนและคติพจน์ต่างๆในศาสนาขงจื้อ ได้ถือเป็นหลักเกณฑ์สำคัญในการปกครอง และแนวทางการปฏิบัติงานของข้าราชการอย่างมีคุณธรรม ดังนั้น รัฐธรรมนูญฉบับ 17 มาตรานี้ จึงมีลักษณะเป็นกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมมากกว่าเป็นกฎเกณฑ์ในการปกครองประเทศตามลักษณะของรัฐธรรมนูญในปัจจุบัน

3.3.2.1.1 การปกครองของญี่ปุ่น (ก่อนปฏิรูปการ

ปกครองสมัยเมจิ)

ญี่ปุ่นสมัยโทกูงาวะ การเมืองการปกครองสังคมญี่ปุ่นแบ่งเป็นชนชั้นตามลัทธิขงจื้อ ประกอบด้วย 4 ชนชั้น คือ¹⁹² ชนชั้นนักรบ ชนชั้นชาวนา ชนชั้นช่างฝีมือ และชนชั้นพ่อค้า แต่ในความเป็นจริงแล้วจะเห็นได้ว่า สังคมญี่ปุ่นถูกปกครองด้วยชนชั้น

¹⁹¹ สุณี๋ย มัลลิกะมาลย์ " รัฐธรรมนูญญี่ปุ่น: จากอดีตสู่ปัจจุบัน," วารสารพัฒนบริหารศาสตร์ปีที่ 52 ฉบับที่ 3/2555 (2555): 307.

¹⁹² เพ็ญศรี กาญจนโมทย์, ประวัติศาสตร์ทั่วไปของญี่ปุ่นสมัยใหม่, หน้า 28.

นักรบ หรือ รัฐบาลโซกุนเป็นผู้ปกครองประเทศ และผู้อยู่ใต้การปกครอง คือ ประชาชน การปกครองในสมัยนี้ มีการรวมศูนย์อำนาจการปกครอง เข้าสู่ศูนย์กลาง มีการออกกฎหมายบังคับใช้เป็นแบบเดียวกันทั่วประเทศ¹⁹³ และการปกครองในระบบศักดินา ขุนนาง ข้าราชการ สละสมกำลังทรัพย์ เพื่อให้มีอิทธิพลในทางการเมือง โดยเฉพาะการมีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ขุนนางในท้องถิ่นจึงเข้าหาผู้มีอิทธิพลเพื่อให้ได้รับความคุ้มครอง และไม่ต้องเสียภาษีที่ดิน¹⁹⁴

การเมืองการปกครองของประเทศญี่ปุ่นด้วยระบบศักดินา ประกอบด้วยผู้ใช้อำนาจปกครองประเทศ เรียงตามลำดับโครงสร้างการปกครองดังนี้

สมเด็จพระจักรพรรดิ เป็นประมุขของประเทศ

โซกุน เป็นขุนนางที่มีอำนาจเด็ดขาดทั้งทางการเมืองและการทหารและทำหน้าที่ในการปกครองญี่ปุ่นแทนองค์พระจักรพรรดิตั้งแต่ ค.ศ. 1185 โดยรัฐบาลของโซกุนตั้งอยู่ที่โตเกียว (นครเอโดะ)

โตเมียว เป็นชนชั้น ขุนศึกหรือนักรบ ได้รับมอบอำนาจจากโซกุนให้ทำหน้าที่ปกครองดูแลเขตแดนต่างๆ

ในสมัยโทกูงาวะ ได้มีการปิดประเทศเพื่อให้สามารถรักษาเสถียรภาพทางการเมืองการปกครอง และวัฒนธรรม ประกอบกับสาเหตุสำคัญของการปิดประเทศในสมัยโทกูงาวะนั้นคือ การเผยแพร่เข้ามาของศาสนาคริสต์ โดยบาทหลวงซึ่งได้นำมาซึ่งหลักคำสอนและแนวความคิดปรัชญาทางการเมืองเข้ามาแทรกแซงการบริหารประเทศญี่ปุ่น โดยเฉพาะหลักการสำคัญของการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ซึ่งมีหลักการและแนวคิดที่ขัดต่อระบบการปกครองของประเทศญี่ปุ่น ที่ยังคงแบ่งออกเป็นชนชั้นตามหลักการของลัทธิขงจื้อ แต่ในขณะเดียวกันประเทศอื่นๆ ในทวีปเอเชียต้องเผชิญกับการคุกคามของประเทศมหาอำนาจตะวันตก

การปิดประเทศกว่า 200 ปี ส่งผลทำให้ประเทศญี่ปุ่นไม่ได้รับการถ่ายทอดทางเทคโนโลยีทันสมัยจากประเทศตะวันตก ซึ่งในขณะนั้นแนวความคิดของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจของประเทศในทวีปยุโรปซึ่งอยู่ในช่วงเริ่มมีการปฏิวัติอุตสาหกรรม แต่อย่างไรก็ตามการปิดประเทศส่งผลให้ประเทศญี่ปุ่น มีโอกาสพัฒนาตัวเองและเปลี่ยนแปลงประเทศให้มีความทันสมัยขึ้น สนับสนุนการประกอบอาชีพ ปรับปรุงเทคนิคการผลิตทางการเกษตร การรักษาคุณธรรม และส่งเสริมการศึกษา จนประเทศญี่ปุ่นสามารถพัฒนาประเทศได้อย่างทัดเทียมประเทศตะวันตก

¹⁹³ เรื่องเดียวกัน หน้า 35

¹⁹⁴ เขียน ธีระวิทย์ วิวัฒนาการปกครองญี่ปุ่น, หน้า 17.

ในเวลาต่อมาประเทศญี่ปุ่นได้รับแรงกดดันจากภายนอก ประเทศให้ต้องมีการเปิดประเทศรับประเทศตะวันตก โดยเฉพาะประเทศฮอลันดา ซึ่งได้รับการอนุญาตให้เข้ามาในประเทศ และได้รับการอนุญาตให้นำหนังสือและวิทยาการใหม่ๆ เข้ามาเผยแพร่ในญี่ปุ่นได้โดยไม่เกี่ยวกับการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ จากจุดนี้เองที่ทำให้คนญี่ปุ่นมีความสนใจทางด้านเทคโนโลยี ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ การแพทย์ การทหาร และการผลิตอาวุธ รวมถึงการได้รับความรู้ทางด้านการปกครองจากชาวฮอลันดา

นอกจากนี้ สหรัฐอเมริกา ได้ใช้กองกำลังทางเรือ โดยการนำของนายพลจัตวาเปอร์รี่ ได้ใช้กองกำลังทางการทหาร นำเรือรบมาปิดปากอ่าว บังคับให้ญี่ปุ่นเปิดประเทศและทำสนธิสัญญากับสหรัฐอเมริกาเพื่อทำการค้าขาย ประเทศญี่ปุ่นมีความเห็นว่าด้วยกำลังทางการทหารในขณะนั้นที่เหนือกว่าประเทศญี่ปุ่น ยากที่จะต้านทานกองกำลังของสหรัฐอเมริกาได้ จนในที่สุด จึงยอมตกลงทำสนธิสัญญาทางการค้ากับสหรัฐอเมริกา เรียกว่า “สนธิสัญญาคานางาวะ” นับเป็นการยุติการนโยบายการปิดประเทศในปี ค.ศ. 1858¹⁹⁵ ในเวลาต่อมา ประเทศญี่ปุ่นยังได้ทำสนธิสัญญาในลักษณะเดียวกัน กับประเทศรัสเซีย ฮอลแลนด์ อังกฤษ และฝรั่งเศส

ภายหลังการทำสนธิสัญญากับต่างประเทศ ก่อให้เกิดความขัดแย้งภายในประเทศ เกิดความอ่อนแอของฝ่ายปกครอง การเปิดประเทศในครั้งนี้ นำมาซึ่งความขัดแย้งทางสังคมและการปกครองของประเทศญี่ปุ่น ฝ่ายต่อต้านรัฐบาล มีความเห็นว่าการยอมให้ต่างชาติเข้ามาในประเทศเป็นการเข้ามาแสวงหาประโยชน์ในประเทศญี่ปุ่น จึงเกิดการต่อต้านชาวต่างชาติที่เข้ามาในประเทศ และผลของการทำสนธิสัญญากับต่างประเทศนำไปสู่การล้มล้างสถาบันการปกครองภายใต้โชกุน และหันมาให้ความสำคัญกับสมเด็จพระจักรพรรดิ

CHULALONGKORN UNIVERSITY

3.3.2.1.2 ลิทธิและเสรีภาพของประชาชนก่อน

รัฐธรรมนูญสมัยเมจิ

เนื่องด้วยประเทศญี่ปุ่นมีความเชื่อและศรัทธาตามหลักคำสอนของลัทธิขงจื้อ สารสำคัญของลัทธิขงจื้อได้แก่ คุณธรรมของมนุษย์ ความมีเหตุผล และสภาพจิตใจแห่งประวัติศาสตร์ที่เป็นมาก่อนอื่น หรือ หลักจริยธรรมของมานุษยนิยม¹⁹⁶ ลัทธิขงจื้อนี้เน้นให้ความสำคัญในเรื่องความสัมพันธ์ของมนุษย์ ซึ่งไม่ใช่เรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติ หรือกฎเกณฑ์ของ

¹⁹⁵ เพ็ญศรี กาญจนมัย, ประวัติศาสตร์ทั่วไปของญี่ปุ่นสมัยใหม่, หน้า 97.

¹⁹⁶ อาร์เธอร์ ฮี ไทด์แมน ประวัติศาสตร์และอารยธรรมญี่ปุ่น เล่ม 2 = an Introduction to Japanese Civilization, เพ็ญศรี กาญจนมัย [และคนอื่น ๆ], ผู้แปล, (กรุงเทพฯ: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2522), หน้า 21.

พระเจ้า และหลักปรัชญาที่เน้นการให้ความสัมพันธ์ของมนุษย์และหน้าที่พึงปฏิบัติระหว่างบุคคล ซึ่งได้แก่ เจ้านายกับลูกน้อง พ่อกับลูก สามีกับภรรยา พี่ชายกับน้องชาย และเพื่อนกับเพื่อน¹⁹⁷ อิทธิพลของหลักคำสอนของลัทธิขงจื้อจึงเป็นลักษณะเด่นของการปกครองในระบบฟิวดัลของประเทศญี่ปุ่น และหลักคำสอนที่สำคัญเกี่ยวกับหลักคุณธรรม และให้ความสำคัญกับการอยู่ร่วมกันในสังคม ส่งผลให้ประชาชนชาวญี่ปุ่นยึดถือหลักคำสอนและมีการดำเนินชีวิตที่มีระเบียบแบบแผน ดังจะเห็นได้จากคำบันทึกของบาทหลวง ซาเวียร์ ชาวโปรตุเกส ซึ่งเคยเดินทางมาเผยแผ่ศาสนาที่ประเทศญี่ปุ่นได้บันทึกว่า “คนญี่ปุ่นนั้นเป็นชนชาติที่ดีที่สุดในที่เราเคยพบมาในบรรดาคนนอกศาสนาทั้งหมด เพราะเป็นผู้ที่มีมารยาทดี เป็นคนดี โดยทั่วไป ซื่อสัตย์ รักเกียรติและศักดิ์ศรีของตนยิ่งกว่าสิ่งอื่นใด”¹⁹⁸ ซึ่งจากถ้อยคำในบันทึกนี้ย่อมแสดงให้เห็นสภาพสังคมและการดำรงชีวิตของคนญี่ปุ่นที่เป็นสังคมที่มีระเบียบ

แต่อย่างไรก็ตาม การแบ่งชนชั้นออกเป็นชนชั้นผู้ปกครองคือ นักรบ กับชนชั้นใต้ปกครอง ได้แก่ พ่อค้า ชาวนา และช่างฝีมือ การแบ่งชนชั้นทางสังคมนี้ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันของบุคคลในสังคม ซึ่งก็คือ ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างชนชั้นผู้ปกครองกับชนชั้นผู้อยู่ใต้การปกครอง ชนชั้นใต้การปกครองจึงต้องมีหน้าที่ในการซื่อสัตย์ เคารพเชื่อฟัง และจงรักภักดีต่อผู้ปกครอง นอกจากนี้ ลัทธิขงจื้อมีหลักคำสอนอยู่บนหลักพื้นฐานของความไม่เท่าเทียมกันของบุคคล ดังนั้น การปฏิบัติต่อกันทางกฎหมายจึงไม่เท่าเทียมกัน และถือว่าการปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกันเป็นเรื่องที่ถูกต้องตามธรรมชาติ ยุติธรรมและถูกต้องตามกฎหมาย ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา จึงไม่มีสิทธิฟ้องร้องผู้ปกครอง เช่น ชาวบ้านไม่มีสิทธิฟ้องผู้ใหญ่บ้าน และผู้ใหญ่บ้านก็ไม่มีสิทธิฟ้องใดเมีย (ผู้ได้รับอำนาจจากโชกุนให้ทำหน้าที่ปกครองดูแลแต่ละเขตแดน)¹⁹⁹ แต่ในเวลาต่อมาในสมัยปลายศตวรรษที่ 19 ได้มีการปฏิรูปกฎหมายซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่มีการบัญญัติ “สิทธิ”²⁰⁰

ความสัมพันธ์ระหว่าง นักรบ และ ประชาชนซึ่งประกอบด้วย ชาวนา ช่างฝีมือ และพ่อค้า โดยชนชั้นชาวนาเป็นชนชั้นที่เป็นผู้ผลิตและทำการเกษตรกรรม ซึ่งเป็นผู้เลี้ยงดูชนชั้นอื่นๆ ภายในประเทศ ชนชั้นพ่อค้า เดิมเป็นชนชั้นที่ต่ำที่สุดในสังคม แต่เมื่อสังคมเกษตรกรรมขยายตัวขึ้น ชาวนาต้องการเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำเกษตรกรรม พ่อค้าจึงเป็นคนกลางในการแลกเปลี่ยนสินค้า พ่อค้าจึงเป็นชนชั้นที่มีความสำคัญในสังคมและมีอำนาจทาง

¹⁹⁷ เรื่องเดียวกัน หน้า 21

¹⁹⁸ เพ็ญศรี กาญจนอมัย, ประวัติศาสตร์ทั่วไปของญี่ปุ่นสมัยใหม่, หน้า 80.

¹⁹⁹ อาร์เธอร์ อี ไทด์แมน ; แปลโดย เพ็ญศรี กาญจนอมัย [และคนอื่น ๆ] ประวัติศาสตร์และอารยธรรมญี่ปุ่น เล่ม 2 = An introductory to Japanese civilization / กรุงเทพฯ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2522 หน้า 346 อาร์เธอร์ อี ไทด์แมน ประวัติศาสตร์และอารยธรรมญี่ปุ่น เล่ม 2 = an Introductin to Japanese Civilization, หน้า 346.

²⁰⁰ เรื่องเดียวกัน หน้า 336

การเงินเป็นนายทุนคนสำคัญของประเทศญี่ปุ่น ซึ่งได้แก่ ตระกูลมิตซูฮิ ตระกูลสุมิโมโตะ²⁰¹ ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าชนชั้นพ่อค้าได้มีการพัฒนาตนเองจนเป็นชนชั้นนายทุน และชนชั้นปกครองกลับประสบปัญหาโดยเฉพาะทางการเงินและต้องพึ่งพาชนชั้นพ่อค้า ผลที่ตามมาคือความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ มีเงินทุนหมุนเวียนและระบบเศรษฐกิจพัฒนาไปไกลกว่าระบบศักดินาที่ปกครองอยู่ในประเทศญี่ปุ่น

แนวความคิดการแบ่งชนชั้นทางสังคมส่งผลให้เกิดความแตกต่างกันระหว่างชนชั้น รวมถึงการใช้ชีวิตที่แตกต่างกัน จึงเห็นได้ว่า โครงสร้างหรือสังคมชนชั้นต่างๆในสังคมญี่ปุ่น ไม่ได้ยังคงที่เสมอไป แต่มีความเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ ดังนั้น จึงสะท้อนได้ว่า สิทธิและเสรีภาพของประชาชนในสมัยนี้จึงมีขอบเขตจำกัดตามสถานะทางชนชั้นในสังคม

3.3.2.2 รัฐธรรมนูญสมัยเมจิ (ค.ศ. 1889)

ภายหลังสถาบันโชกุนล่มสลายอำนาจลงจากการปกครองประเทศญี่ปุ่น สมเด็จพระจักรพรรดิมีอำนาจการปกครองตามระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อย่างแท้จริง นับเป็นการเริ่มยุคใหม่แห่งการตื่นตัวของประเทศญี่ปุ่นในการพัฒนาประเทศให้มีความทันสมัย เทียบเท่ากับประเทศในยุโรป และต่อมามีพระบรมราชโองการเลิกล้มระบบศักดินาและมึนโยบายขยายอำนาจของญี่ปุ่นตั้งแต่นั้น²⁰² ทั้งนี้ ยุคที่มีการฟื้นฟูพระราชอำนาจนี้เรียกว่า การปฏิวัติสมัยเมจิ ซึ่งหมายถึงระบบศักดินาของโชกุนโตกูงาวะได้สิ้นสุดลงในปี ค.ศ.1867 และมีการถวายอำนาจอธิปไตยทั้งหมดคืนพระจักรพรรดิในการปฏิรูปเมจิ (Meiji Restoration) ในปี ค.ศ.1868²⁰³

สมัยเมจิ (ค.ศ. 1867-1912) มีการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง โดยก้าวแรกของการปฏิวัติทางด้านสังคมคือ การจัดชนชั้นในระบอบศักดินาให้มีความเท่าเทียมกันตามกฎหมาย ไม่มีการแบ่งชนชั้นตามอาชีพ และไม่มีสิทธิตามกฎหมายตามชนชั้น ถึงแม้จะมีการพระราชทานบรรดาศักดิ์ แต่ก็ยังเป็นเครื่องหมายแสดงฐานะของบุคคลมากกว่าก่อให้เกิดสิทธิพิเศษ²⁰⁴ อำนาจจากรัฐบาลโชกุนและไดเมียวกลับคืนมาสู่สมเด็จพระมาหาจักรพรรดิ ส่วนชนชั้นผู้ปกครอง เช่น ซามูไร นักรบ ยังกระจายตัวอยู่ตามแคว้นต่างๆในประเทศญี่ปุ่น

²⁰¹ เพ็ญศรี กาญจนินันท์, ประวัติศาสตร์ทั่วไปของญี่ปุ่นสมัยใหม่, หน้า 38.

²⁰² เรื่องเดียวกัน หน้า 115

²⁰³ สมาคมนานาชาติเพื่อชาวสารการศึกษา, ญี่ปุ่นปัจจุบัน, (กรุงเทพฯ:สำนักข่าวสารญี่ปุ่น, 2541), หน้า 10-11

²⁰⁴ เซียน อีระวิทย์ วิวัฒนาการปกครองญี่ปุ่น, หน้า 77.

และถือเป็นอภิสิทธิ์ชน มีอำนาจทั้งทางตำรวจ ทหาร และพลเรือน ตำแหน่งผูกขาดทางสายเลือด ได้ถูกถอดถอนตำแหน่งทั้งหมด²⁰⁵

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสมัยเมจิ อาจกล่าวได้ว่ามีลักษณะเป็นการปฏิวัติ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางชนชั้นได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างชัดเจน การรับเอาอารยธรรมแบบอย่างประเทศตะวันตกเข้ามา²⁰⁶ โดยเฉพาะรูปแบบวิถีคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และการปกครองอย่างประเทศตะวันตก หากแต่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของประเทศญี่ปุ่นสมัยนี้ต่างจากการเปลี่ยนแปลงในประเทศตะวันตก เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองเกิดจากชนชั้นการปกครองเดิม

การปรับปรุงประเทศญี่ปุ่นในสมัยเมจิ ไม่เพียงแต่มีความมุ่งหมายให้มีการพัฒนาประเทศให้มีความทันสมัยเท่านั้น แต่ยังมีการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม และสร้างกองทัพที่มีความแข็งแกร่ง เนื่องจากความหวาดกลัวลัทธิจักรวรรดินิยม ของประเทศตะวันตก การสร้างระบบการเมืองที่ทันสมัยขึ้น มีรัฐธรรมนูญ สถาปนารัฐสภา การเลือกตั้งทั้งในระดับชาติ และระดับท้องถิ่นการมีพรรคการเมือง²⁰⁷

การร่างรัฐธรรมนูญของประเทศญี่ปุ่นมิได้เกิดขึ้นจากการเรียกร้องประชาธิปไตยจากประชาชนอย่างประเทศตะวันตก หากแต่เกิดขึ้นจากกลุ่มปัญญาชนในประเทศซึ่งจัดเป็นชนชั้นสูงในสังคม วัตถุประสงค์หลักของการปกครองคือ การปกครองภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของสมเด็จพระจักรพรรดิในการปกครองประเทศ²⁰⁸ และในขณะเดียวกันได้มีการเปลี่ยนแปลงประเทศทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม

รัฐธรรมนูญสมัยเมจิ บัญญัติขึ้นในสมัยเมจิเมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1889 เป็นรัฐธรรมนูญที่มีขึ้นในยุคที่ประเทศญี่ปุ่นเปิดประเทศรับเอาวัฒนธรรมและรัฐธรรมนูญของปรัสเซีย (Prussian Constitution)²⁰⁹ ซึ่งมีรูปแบบการปกครองเหมือนประเทศญี่ปุ่น หากแต่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ไม่ได้มีการรับรองสิทธิเสรีภาพประชาชนอย่างกว้างขวางนัก เจตนารมณ์ของ

²⁰⁵ ประเสริฐ จิตติวัฒนพงศ์ การเมืองและนโยบายต่างประเทศญี่ปุ่น (กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533) หน้า 2-3

²⁰⁶ ประเสริฐ จิตติวัฒนพงศ์ การเมืองและนโยบายต่างประเทศญี่ปุ่น (กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533) หน้า 3

²⁰⁷ ประเสริฐ จิตติวัฒนพงศ์ การเมืองและนโยบายต่างประเทศญี่ปุ่น (กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533) หน้า 20

²⁰⁸ เขียน อีระวิทย์ วิวัฒน์การปกครองญี่ปุ่น (สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย พ.ศ. 2508 แพร่พิทยา 2511) หน้า 144

²⁰⁹ สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ รัฐธรรมนูญญี่ปุ่น: จากอดีตสู่ปัจจุบัน วารสารพัฒนาบริหารศาสตร์ปีที่ 52 ฉบับที่ 3/2555 หน้า 308

รัฐธรรมนูญสมัยเมจิคือ การปกป้องอำนาจสูงสุดของสมเด็จพระจักรพรรดิ โดยเฉพาะอำนาจสูงสุดใน การควบคุม ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศการออกกฎหมายและการทหาร²¹⁰

รัฐธรรมนูญเมจิมีทั้งสิ้น 76 มาตรา โดยแบ่งออกเป็นข้อบัญญัติเดิมของ ญี่ปุ่นในส่วนของ การอารัมภบท บทบัญญัติว่าด้วยสงครามและภาวะฉุกเฉิน และบทบัญญัติว่าด้วย งบประมาณ ส่วนที่เหลือ เป็นการนำเอาแนวทางรัฐธรรมนูญของปรัสเซีย และเยอรมัน²¹¹ มาบัญญัติ ไว้ในรัฐธรรมนูญ สารสำคัญของรัฐธรรมนูญสมัยเมจิ สรุปความได้ดังต่อไปนี้

หมวดที่ 1 บทบัญญัติว่าด้วยองค์จักรพรรดิ ซึ่งทรงไว้ซึ่ง พระราชอำนาจ ทั้งฝ่ายนิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการและทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้ ในบทบัญญัติ มาตรา 4 ระบุว่า “ จักรพรรดิทรงเป็นประมุขแห่งจักรวรรดิ ทรงครอบครองสิทธิแห่ง อำนาจอธิปไตยและทรงใช้สิทธิเหล่านี้ ตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญปัจจุบัน”²¹²

หมวดที่ 2 บทบัญญัติว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของประชาชน ชาวญี่ปุ่น สิทธิในการได้รับการแต่งตั้งมีตำแหน่งหน้าที่ อย่างเสมอภาค การถูกจับกุม คမ်းขังเป็นไป ตามบัญญัติแห่งกฎหมาย และสิทธิของบุคคลเป็นอันระงับไปด้วยคำพิพากษาของศาล สิทธิที่จะไม่ถูก ถ่วงละเมิดในทรัพย์สิน และการค้ำอสังหาริมทรัพย์ต้องเป็นไปตามกฎหมายบัญญัติ สิทธิที่จะไม่ถูก เลือกลงปฏิบัติในการทำงาน และเสรีภาพในการนับถือศาสนา สิทธิในการร้องทุกข์ที่เป็นไปตาม กฎหมายบัญญัติ แต่อย่างไรก็ตาม สิทธิและเสรีภาพของประชาชนนี้ อาจถูกจำกัดได้เมื่อประเทศเข้าสู่ สงครามหรือสภาวะฉุกเฉิน

หมวดที่ 3 บทบัญญัติว่าด้วยรัฐสภา(สภาไดเอท) โครงสร้างของรัฐสภาที่ ประกอบด้วยสภาขุนนาง ซึ่งมีที่มาจาก การแต่งตั้งของสมเด็จพระจักรพรรดิ และและสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งมาจากการเลือกตั้ง การพิจารณาร่างกฎหมายที่ต้องได้รับการลงมติและ ความเห็นชอบจากรัฐสภาทุกระดับ เอกสิทธิและความคุ้มครองของสมาชิกสภาที่จะไม่ถูกจับกุมในช่วง ระยะเวลาที่ประชุมสภา เว้นแต่ได้รับความยินยอมจากรัฐสภา

หมวดที่ 4 บทบัญญัติว่าด้วย รัฐมนตรีและสภาองคมนตรี ซึ่งมีหน้าที่ ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับสมเด็จพระจักรพรรดิในการถวายคำแนะนำในการบริหารราชการ แผ่นดินแก่สมเด็จพระจักรพรรดิโดยตรง

²¹⁰ เขียน ชิระวิทย์ วิวัฒน์การปกครองญี่ปุ่น (สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย พ.ศ. 2508 แพร่พิทยา 2511) หน้า 110-111

²¹¹ เขียน ชิระวิทย์ วิวัฒน์การปกครองญี่ปุ่น (สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย พ.ศ. 2508 แพร่พิทยา 2511) หน้า 114-115

²¹² นิชิโอกะ, โทราโนะสุเกะ, ญี่ปุ่นในมิติเวลา = Koko njhonshi / Nishioka Toranosuke ; ประเสริฐ จิตติวัฒน์พงศ์, กรุงเทพฯ : สมาคมนักเรียนเก่าญี่ปุ่นในพระบรมราชูปถัมภ์, 2530

หมวดที่ 5 บทบัญญัติว่าด้วยศาลยุติธรรมและตุลาการ ซึ่งได้รับแต่งตั้งตามคุณสมบัติที่กฎหมายบัญญัติไว้ โดยผู้พิพากษามีหน้าที่ในการพิจารณาคดีในนามขององค์จักรพรรดิ ผู้พิพากษามีการพิจารณาคดีตามหลักความอิสระของตุลาการ และกระบวนการพิจารณาคดีเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

หมวดที่ 6 บทบัญญัติว่าด้วย การเงินและการคลังของประเทศ เกี่ยวกับการจัดเก็บภาษี การจัดทำงบประมาณแผ่นดินเพื่อให้สภาผู้แทนราษฎรให้ความเห็นชอบค่าใช้จ่ายตามงบประมาณในการบริหารประเทศ เว้นแต่งบประมาณเกี่ยวกับสำนักพระราชวังไม่ต้องได้รับการอนุมัติจากรัฐสภาก่อน

หมวดที่ 7 บทบัญญัติเพิ่มเติมกรณีพิเศษว่าด้วยการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ซึ่งต้องได้รับพระราชบัญญัติมาจากองค์จักรพรรดิ หรือเป็นไปตามความเห็นชอบของสมาชิกสภาให้ความเห็นชอบในการแก้ไขรัฐธรรมนูญ

จากการศึกษา บทบัญญัติรัฐธรรมนูญสมัยเมจิ ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรที่นับว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่มีเนื้อหาตามแบบอย่างการปกครองในระบอบประชาธิปไตย หากแต่รัฐธรรมนูญฉบับเมจียังคงมีความห่างไกลจากรัฐธรรมนูญของประเทศตะวันตก กล่าวคือ แม้ว่ามีบทบัญญัติว่าด้วยการปกครองประเทศ และโครงสร้างการปกครองประเทศ แต่รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีสาระสำคัญ คือ การเทิดทูนไว้ซึ่งพระราชอำนาจของสมเด็จพระจักรพรรดิซึ่งมีอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ และอำนาจอธิปไตยเป็นของสมเด็จพระจักรพรรดิ²¹³

3.3.2.2.1 การรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ

ภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญส่งผลทำให้สังคมญี่ปุ่นที่เคยปกครองด้วยระบบศักดินา และการแบ่งชนชั้นในสมัยก่อนยุคเมจินั้น เป็นอันถูกยกเลิกไป และถือว่าประชาชนทุกคนเป็นประชาชนที่อยู่ภายใต้การปกครองของสมเด็จพระจักรพรรดิ

รัฐธรรมนูญมีบทบัญญัติที่ได้ให้การรับรองสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของประชาชนไว้ในส่วนของการรับรองสิทธิเสรีภาพในฐานะที่เป็นประชาชนชาวญี่ปุ่นสะท้อนให้เห็นว่า มีการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนชาวญี่ปุ่นทุกคน มีสิทธิเสรีภาพ ความเท่าเทียมกันตามกฎหมาย และความมีคุณค่าในความเป็นมนุษย์ซึ่งได้รับการปฏิบัติอย่างเสมอภาค

²¹³ เจียน ฉีระวิทย์ วิวัฒนาการปกครองญี่ปุ่น (สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย พ.ศ. 2508 แพร่พิทยา 2511) หน้า

แต่อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญก็ยังคงไว้ซึ่งพระราชอำนาจของสมเด็จพระมหากษัตริย์ที่สามารถจำกัดสิทธิ เสรีภาพของประชาชนในฐานะที่พระองค์ทรงไว้ซึ่งอำนาจนิติบัญญัติ และสิทธิเสรีภาพของประชาชนในสมัยเมจิขึ้นอยู่กับตามที่กฎหมายบัญญัติ หรือเท่าที่ไม่ขัดต่อกฎหมายความสงบเรียบร้อย²¹⁴ ดังนั้นจึงสะท้อนให้เห็นว่า การบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนมีอย่างจำกัด

ดังที่ อีโต ฮิโรbumi ได้อธิบายถึงการร่างรัฐธรรมนูญไว้ตอนหนึ่งว่า “...สถาบันหนึ่งซึ่งสามารถจะเป็นเสาหลักของรัฐธรรมนูญของเรา คือ ราชาวงศ์จักรพรรดิ โดยเหตุนี้เองหลักการแรกของรัฐธรรมนูญของเรา คือ การเคารพในสิทธิอธิปไตยของจักรพรรดิ เนื่องจากว่าอธิปไตยแห่งจักรพรรดิ เนื่องจากว่าอธิปไตยแห่งจักรพรรดิเป็นเสาหลักแห่งรัฐธรรมนูญของเรา ระบบของเราจึงไม่ได้มีรากฐานอยู่กับแนวการแบ่งแยกอำนาจแบบยุโรป หรือ หลักซึ่งใช้ในยุโรปบางประเทศว่าด้วยการปกครองร่วมกันระหว่างกษัตริย์กับประชาชน”²¹⁵

รัฐธรรมนูญเมจิได้เอาแบบอย่างกฎหมายมหาชนกับกฎหมายเอกชนของเยอรมันมาใช้ในการให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ทำให้ซึ่งมีการแยกเขตอำนาจศาลเป็น ศาลยุติธรรม และศาลปกครอง แต่การฟ้องคดีในศาลปกครองมียังไม่ มีประสิทธิภาพมากนัก เนื่องจากยังคงมีความเชื่อตามหลักลัทธิขงจื้อ ซึ่งมีหลักคำสอนให้ ผู้ใต้บังคับบัญชามีความจงรักภักดี และเชื่อฟังผู้บังคับบัญชา ดังนั้น จึงไม่พบว่ามี การฟ้อง ผู้บังคับบัญชาหรือผู้ที่มีสถานะสูงกว่าได้²¹⁶ อีกทั้งหากมีข้อพิพาทระหว่างผู้ใต้บังคับบัญชากับผู้ปกครอง ศาลปกครองยังเปิดโอกาสให้ผู้ใต้การปกครองสามารถอุทธรณ์คำสั่งต่อผู้บังคับบัญชาก่อน หรือผ่าน ขั้นตอนการร้องเรียนภายในหน่วยงานก่อน

รัฐธรรมนูญฉบับเมจิ บัญญัติให้ผู้พิพากษามีอิสระในการตัดสินคดี ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างคดีที่ตำรวจ ทสึตะ สันโซได้ทำร้ายมกุฎราชกุมารแห่งรัสเซีย (ต่อมาคือ พระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ 2) ซึ่งศาลถูกกดดันด้วยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ให้ลงโทษ ด้วยการประหารชีวิต แต่ศาลก็ได้ยืนยันการพิจารณาคดีตามบทบัญญัติกฎหมายและมีคำพิพากษาซึ่ง กำหนดระวางโทษสูงสุดเพียงจำคุกตลอดชีวิต²¹⁷ ถึงแม้ว่าจะมีการแบ่งศาลออกเป็นศาลปกครอง และศาลยุติธรรม หากแต่ ระบบศาลยังคงอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของรัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรม ซึ่งอยู่ในฝ่ายบริหาร ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมจึงถูกแทรกแซงจากฝ่ายบริหารได้โดยง่าย อีกทั้ง

²¹⁴ อาร์เธอร์ อี โทด์แมน ประวัติศาสตร์และอารยธรรมญี่ปุ่น เล่ม 1 = an Introduction to Japanese Civilization, เพ็ญศรี กาญจนมัย [และคนอื่น ๆ], ผู้แปล, (กรุงเทพฯ: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2522), หน้า 224.

²¹⁵ ประเสริฐ จิตติวัฒน์พงศ์, การเมืองและนโยบายต่างประเทศญี่ปุ่น (กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533), หน้า 22.

²¹⁶ อาร์เธอร์ อี โทด์แมน ประวัติศาสตร์และอารยธรรมญี่ปุ่น เล่ม 2 = an Introduction to Japanese Civilization, หน้า.

²¹⁷ Ibid., 353.

สมเด็จพระมหากษัตริย์ยังสามารถใช้อำนาจของฝ่ายตุลาการ ส่งผลทำให้มีการแทรกแซงกระบวนการยุติธรรม²¹⁸

การแก้ไขรัฐธรรมนูญจะกระทำไม่ได้ เว้นแต่จะเป็นพระราชดำริของสมเด็จพระจักรพรรดิ และพระราชสำนักมีฐานะเป็นอิสระ กฎหมายครอบครัวของสมเด็จพระจักรพรรดิแก้ไขและเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา การแบ่งแยกอำนาจไม่เป็นที่ปรากฏชัดเจนมากนัก มีการรวมกรอบอยู่ที่สมเด็จพระจักรพรรดิ²¹⁹ นายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีได้รับการแต่งตั้งจากสมเด็จพระจักรพรรดิ และรับผิดชอบต่อสมเด็จพระจักรพรรดิ ไม่ได้รับผิดชอบต่อรัฐสภา

สำหรับสภาผู้แทนราษฎรแม้ว่าจะมีที่มาจากกาเลือกตั้ง แต่สิทธิในการเลือกตั้งยังคงมีจำกัด ผู้หญิงไม่มีสิทธิเลือกตั้ง และให้สิทธิเฉพาะผู้ชายที่บรรลุนิติภาวะแล้ว (อายุ 25 ปี) ผู้ชายที่อยู่ในฐานะยากจน (เสียภาษีให้รัฐไม่ถึงปีละ 15 เยน) ถูกจำกัดสิทธิไม่ได้รับสิทธิเลือกตั้ง²²⁰ สภาขุนนางที่ได้รับการแต่งตั้งจากสมเด็จพระจักรพรรดิ ซึ่งที่มาของสภาขุนนางไม่ได้มีความยึดโยงกับประชาชนตามระบอบประชาธิปไตย จึงสะท้อนให้เห็นว่า ในสมัยเมจิยังคงมีการจำกัดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองประเทศ ทำให้สภาผู้แทนราษฎรที่มาจากกลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

3.3.2.2.2 ปัญหาการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของ

ประชาชน

เนื่องด้วย ประเทศญี่ปุ่น มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง ให้ความจงรักภักดีและเทิดทูนสมเด็จพระมหากษัตริย์เหมือนกับเคารพเหมือนดังเช่นเทพเจ้า และการให้ความเคารพบุคคลในครอบครัว ความกตัญญูต่อบิดา มารดา และมีความแตกต่างกันระหว่างชาติตระกูล แนวความคิดดังกล่าวนี้ ส่งผลทำให้ในประเทศญี่ปุ่นไม่มีความเท่าเทียมกันระหว่างบุคคล ซึ่งมีสถานะแตกต่างกัน เสรีภาพและเสมอภาคของประเทศญี่ปุ่นตั้งอยู่บนรากฐานแห่งธรรมชาตินั้นก็คือ การยอมรับในความไม่เท่าเทียมกันของคน แต่ละคนมีฐานะต่างกันตามความเหมาะสม²²¹ ดังนั้นจึงสะท้อนให้เห็นว่า ประชาชนของประเทศญี่ปุ่นในสมัยนี้ ไม่ได้มีแนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มากนัก

²¹⁸ เพ็ญศรี กาญจนโมทย์, ประวัติศาสตร์ทั่วไปของญี่ปุ่นสมัยใหม่, หน้า 356.

²¹⁹ เขียน อีระวิทย์ วิวัฒน์การปกครองญี่ปุ่น, หน้า 114-115.

²²⁰ ประเสริฐ จิตติวัฒน์พงศ์, การเมืองและนโยบายต่างประเทศญี่ปุ่น, หน้า 20.

²²¹ เขียน อีระวิทย์ ระบบการปกครองของประเทศญี่ปุ่น (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2511), หน้า.

การที่คนญี่ปุ่น นับถือหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีหลักคำสอนเกี่ยวกับเรื่องกรรม และลัทธิขงจื้อ เป็นหลักในการวางกฎเกณฑ์ของสังคม และมีการแข่งขันชั้นทางสังคม ซึ่งถือว่าการแข่งขันชั้นนั้นเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ ดังนั้น การเคารพและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์นี้จึงถือเป็นหลักคุณธรรมที่สำคัญที่ได้ฝังรากลึกต่อแนวความคิดของคนญี่ปุ่นมานานกว่าพันปี จึงเป็นการยากที่จะทำให้คนญี่ปุ่นมีแนวความคิดในการวางแผนในสิทธิเสรีภาพของบุคคล และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์²²²

คนญี่ปุ่นขาดการส่งเสริมความเข้าใจในบทบาทของกฎหมายอย่างเป็นระบบ ดังจะเห็นได้จากคนญี่ปุ่นอยู่ภายใต้กฎหมายของสังคม ที่ไม่ได้มีลักษณะเป็นบทบัญญัติกฎหมาย แต่มีระเบียบแบบแผนที่คนญี่ปุ่นถือเป็นกฎหมายว่าด้วยระเบียบแบบแผนที่จะต้องปฏิบัติต่อกันของบุคคลในสังคม ดังนั้น หน้าที่ที่บุคคลต้องปฏิบัติต่อกันจึงเปลี่ยนแปลงไปตามสถานะทางสังคมของผู้ที่ต้องปฏิบัติและตัวบุคคล²²³

คนญี่ปุ่นมีความคุ้นชินกับการใช้ชีวิตที่ต้องเผชิญกับภัยอันตรายทั้งการกระทำของบุคคลและจากภัยธรรมชาติต่อเนื่องเป็นระยะเวลาานาน ดังนั้น คนญี่ปุ่นจึงไม่มีความรู้สึกเดือดร้อนหรือได้รับความเสียหายจากการกระทำของบุคคลอื่น และมองว่าสิ่งที่เกิดขึ้นนั้น เป็นไปตามชะตากรรมของตนเอง และไม่มีการใช้สิทธิเรียกร้องทางกฎหมาย ดังนั้น เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้น คนญี่ปุ่นจึงไม่ ใช้สิทธิตามกฎหมายในการเรียกค่าเสียหายจากบุคคลที่ก่อให้เกิดความเสียหาย²²⁴ ดังนั้น ถึงแม้ว่าประชาชนชาวญี่ปุ่นจะถูกละเมิดสิทธิเสรีภาพตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ แต่รัฐธรรมนูญไม่มีบทบัญญัติว่าด้วยวิธีการให้ความคุ้มครองหรือวิธีการใช้สิทธิเรียกร้อง แต่อย่างใด

ด้วยเหตุและผลของสภาพสังคมในสมัยเมจิ จึงเห็นได้ว่าการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในสมัยเมจิ จึงยังคงมีขอบเขตจำกัด ตามสถานะและชนชั้นทางสังคมอยู่ แม้ว่าจะมีปรากฏตามบทบัญญัติที่มีการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่ก็ยังเป็นเพียงการรับรองตามเนื้อหาเท่านั้น อีกทั้งยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีการปกครองภายใต้การปกครองของสมเด็จพระจักรพรรดิ จึงทำให้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ไม่สามารถรับรองสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของประชาชนได้อย่างแท้จริง

²²² โนะตะ โยะมิยูกิ กฎหมายญี่ปุ่น : การศึกษาเปรียบเทียบ ทางสังคม-วัฒนธรรม, พิเชษฐ เมาลานนท์, ผู้แปล, (กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), หน้า 262.

²²³ เรื่องเดียวกัน หน้า 265

²²⁴ เรื่องเดียวกัน หน้า 273-274

3.3.2.3 สมัยไทโซ (ค.ศ. 1912-1926)

3.2.2.3.1 การปกครองในสมัยไทโซ

ภายหลังการขึ้นครองราชย์ของสมเด็จพระจักรพรรดิไทโซ ซึ่งเป็นพระราชโอรสของสมเด็จพระจักรพรรดิองค์ก่อน แต่เนื่องจากพระองค์ทรงมีสุขภาพไม่สมบูรณ์จึงได้มีการแต่งตั้งให้พระราชโอรส คือ เจ้าชายฮิโรฮิโตะ เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์จนถึงสมัยโชวะ (ค.ศ. 1926- 1986)²²⁵ สมัยไทโซนี้เองที่เป็นที่รู้จักกันดีว่าเป็นยุคทองของประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น²²⁶ ประเทศญี่ปุ่นมีความเจริญรุ่งเรืองทางด้านเศรษฐกิจ มีเงินสำรองเป็นจำนวนมาก หากแต่ในช่วงเวลาดังกล่าวกลับมีช่องว่างของความแตกต่างทางฐานะระหว่างคนรวยและคนจนเพิ่มขึ้น จนนำไปสู่วิกฤติการเมืองในสมัยไทโซ

ในสมัยไทโซ สิทธิในการเลือกตั้งได้มีการขยายเพิ่มขึ้นจากเดิม ให้สิทธิเฉพาะผู้ชายที่บรรลุนิติภาวะแล้ว (เสียภาษีให้รัฐปีละ 15 เยน) แต่ในเวลาต่อมาได้มีการยกเลิกคุณสมบัติของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ทำให้ผู้ชายทุกคนมีสิทธิในการเลือกตั้ง ญี่ปุ่นจึงเริ่มเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์มากขึ้น และในสมัยนี้ได้มีการเรียกว่า “ประชาธิปไตยไทโซ”²²⁷ แต่บนเส้นทางประชาธิปไตยของประเทศญี่ปุ่นได้มีอุปสรรค คือ การออกกฎหมายรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการจำกัดสิทธิ เสรีภาพของกลุ่มมวลชนที่เคลื่อนไหวเพื่อเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคมด้วยวิธีการที่รุนแรง ซึ่งกฎหมายดังกล่าวได้ถูกใช้เป็นเครื่องมือสำหรับรัฐบาลอย่างมาก²²⁸

รัฐบาลในขณะนั้นได้มีการขยายกำลังทางการทหาร การลงทุนภายในประเทศและการพัฒนาสิทธิครอบครองและทรัพย์สินไร้พรมแดน โดยมีการกักเงินจากภายในประเทศ หากแต่การลงทุนดังกล่าวข้างต้นไม่ได้ก่อให้เกิดประสิทธิผลในระยะเวลานาน²²⁹ จึงส่งผลทำให้ ประเทศญี่ปุ่นประสบปัญหาทางการเงิน และมีการปรับลดงบประมาณทาง

²²⁵ เพ็ญศรี สมิตร์, ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น (กรุงเทพฯ โครงการญี่ปุ่นศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2543), หน้า 129.

²²⁶ Richard Storry A History of Modern Japan Australia (1968) (อ้างใน เพ็ญศรี สมิตร์ ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น โครงการญี่ปุ่นศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2543) หน้า 129), หน้า 149.

²²⁷ โรเซออร์ และเอ็ดวิน โอ ญี่ปุ่น (กรุงเทพฯ ไทยวัฒนาพานิช, 2531), หน้า 87.

²²⁸ เซียน จีระวิทย์ วิวัฒนาการปกครองญี่ปุ่น, หน้า 233.

²²⁹ อาร์เธอร์ อี ไทด์แมน ; แปลโดย เพ็ญศรี กาญจนมัย [และคนอื่น ๆ] ประวัติศาสตร์และอารยธรรมญี่ปุ่น เล่ม 1 = An introductory to Japanese civilization / กรุงเทพฯ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2522 หน้า 255 อาร์เธอร์ อี ไทด์แมน ประวัติศาสตร์และอารยธรรมญี่ปุ่น เล่ม 1 = an Introductin to Japanese Civilization, หน้า 255.

การทหารจนกระทั่งก่อให้เกิดความขัดแย้งกับผู้นำทางการทหารที่เห็นว่ามีควมจำเป็นในการเพิ่มกำลังทางการทหารเข้าแทรกแซงผลประโยชน์ในประเทศจีนและมองโกเลีย จนเกิดเป็นข้อเรียกร้องจากกองทัพปกครองรัฐบาลในขณะนั้นหากแต่รัฐบาลไม่สามารถปฏิบัติตามคำสั่งของฝ่ายทหารได้ ทำให้รัฐบาลต้องลาออกไป ส่งผลทำให้ประชาชนไม่พอใจเป็นอย่างมากที่ฝ่ายทหารได้บีบบังคับต่อฝ่ายรัฐบาลเป็นอย่างยิ่งและเรียกร้องให้มีการคุ้มครองรัฐบาลตามระบอบรัฐธรรมนูญ²³⁰ แต่อย่างไรก็ตาม การเรียกร้องของประชาชนนั้นครั้งนี้ไม่ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการปกครองสักเท่าไร

3.3.2.3.2 ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและการเข้าสู่

สู่สงคราม

ด้วยอิทธิพลของประเทศตะวันตกที่เข้ามาสู่ในประเทศเอเชีย ญี่ปุ่นจึงมีความเห็นว่าควรขับไล่ประเทศตะวันตกเหล่านี้ออกไปจากทวีปเอเชีย โดยญี่ปุ่นได้เข้าทำสงครามกับประเทศเยอรมันให้พ้นไปจากหมู่เกาะในมหาสมุทรแปซิฟิกและเขตขานตุงของประเทศจีน ภายหลังจากนั้นญี่ปุ่นจึงวางตนเป็นประเทศที่มีอำนาจและทำหน้าที่คุ้มกันประเทศอื่นๆในเอเชีย จนญี่ปุ่นก้าวเป็นประเทศมหาอำนาจประเทศหนึ่งของโลก หากแต่ในความคิดของประเทศเอเชียด้วยกันกลับมองว่าประเทศญี่ปุ่นไม่ได้เป็นมิตรที่แท้จริง แต่เป็นประเทศที่แสวงหาอำนาจเหมือนดังเช่นประเทศตะวันตก และในสายตาของประเทศตะวันตกก็มองว่าประเทศญี่ปุ่น คือ ประเทศที่ไม่เจียมตัวในชาติกำเนิดของตน²³¹ ดังนั้น การแผ่ขยายอิทธิพลของประเทศญี่ปุ่นในสมัยนี้ จึงนำไปสู่ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ไม่ราบรื่นเท่าใดนัก

เหตุการณ์สำคัญในสมัยไทโช

1) สงครามโลกครั้งที่ 1 (ค.ศ.1914) ประเทศญี่ปุ่นประกาศสงครามกับประเทศเยอรมันและขยายอิทธิพลเข้าไปในประเทศจีน²³² และมีการยื่นข้อเรียกร้องต่อประเทศจีน เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิพิเศษในแมนจูเรีย เรียกว่า “ข้อเรียกร้อง 21 ประการ” อีกทั้งญี่ปุ่นได้ประเทศจีนเป็นพันธมิตรในการทำสงคราม เมื่อสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 1 โดยการเจรจาสันติภาพที่กรุงปารีสประเทศฝรั่งเศส (Paris Peace Conference) ญี่ปุ่นได้รับสิทธิในมณฑล

²³⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 256

²³¹ เขียน สิริวิทย์ วิวัฒน์การปกครองญี่ปุ่น, หน้า 164.

²³² ศิริพร ดาบเพชร, ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นสมัยใหม่ จากปลายสมัยไทโชจนถึงการสิ้นสุดจักรวรรดินิยมญี่ปุ่น (กรุงเทพฯ: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2556), หน้า 131.

ชาวนตรงของประเทศจีน รวมถึงการได้ดูแลหมู่เกาะ ในเขตพื้นที่มหาสมุทรแปซิฟิก เสริมสร้างให้ประเทศญี่ปุ่นกลายเป็นประเทศมหาอำนาจในภูมิภาคเอเชีย²³³

แม้ว่าช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 ประเทศญี่ปุ่นจะได้รับผลประโยชน์อย่างมาก หากแต่ความเจริญรุ่งเรืองดังกล่าว ก่อให้เกิดความแตกต่างของปัญหาทางเศรษฐกิจ ระหว่างประชาชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและกรรมกร และมีการรวมตัวกันเป็นสหภาพกรรมกรในการเรียกร้องสิทธิต่างๆ โดยเข้าร่วมกับลัทธิมากซ์ (Marxist) และความวุ่นวายในประเทศได้รุนแรงขึ้นจนเกิดการลอบสังหารนายกรัฐมนตรีฮามางุชิ ทั้งนี้ การที่ลัทธิมากซ์ ได้รับความนิยมในประเทศญี่ปุ่น เนื่องจาก มีความคล้ายคลึงกับลักษณะดั้งเดิมของประเทศญี่ปุ่น ปัจจุบันมีความสำคัญน้อยและการสวมหน้ากากดีต่อกลุ่มสังคมเป็นสิ่งสำคัญ ประกอบกับประเทศญี่ปุ่นมีการแบ่งฐานะชนชั้น มีความเหลื่อมล้ำ ซึ่งลักษณะดังกล่าว ได้นำไปสู่ความเป็นชาตินิยมรุนแรงของประเทศญี่ปุ่น²³⁴

2) เหตุการณ์ที่แมนจูเรีย ค.ศ. 1931

แมนจูเรียเป็นดินแดนที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์และทางเศรษฐกิจ ประเทศญี่ปุ่นได้มีการขยายอิทธิพลเข้าไปในเข้ายึดเมือง มุกเดน (Mukden) ในแมนจูเรีย นอกจากนี้ยังให้การสนับสนุนกองทัพกวางตงในการเข้ายึดครองแมนจูเรีย แต่ในเวลาต่อมาก็มีการประกาศรับรองการทำสงครามในแมนจูเรีย

ผลของการที่ประเทศญี่ปุ่นขยายอำนาจเข้าไปในประเทศจีน ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงและความมีเสถียรภาพของประเทศจีน ในขณะที่เจียงไคเชก มีความเห็นว่าการขยายอำนาจของลัทธิคอมมิวนิสต์กำลังเป็นภัยต่อประเทศจีน จึงได้เข้าเจรจาสงบศึกกับญี่ปุ่น และยกดินแดน cแมนจูเรีย ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้ประเทศญี่ปุ่น เรียกว่าประเทศ “แมนจูว้อ”²³⁵ ซึ่งแยกตัวเป็นอิสระจากประเทศญี่ปุ่น แต่ประเทศญี่ปุ่นยังคงให้กองทหารกวางตงประจำการอยู่

²³³ เรื่องเดียวกัน, . หน้า 136

²³⁴ เขียน ชีระวิทย์ วิวัฒน์การปกครองญี่ปุ่น (สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย พ.ศ. 2508 แพร่พิทยา 2511) หน้า 213-214
เขียน ชีระวิทย์ วิวัฒน์การปกครองญี่ปุ่น, หน้า 213-214.

²³⁵ ศิริพร ดาบเพชร, ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นสมัยใหม่ จากปลายสมัยโทกูงาวะถึงการสิ้นสุดจักรวรรดินิยมญี่ปุ่น, หน้า 156.

3) สงครามระหว่างจีน-ญี่ปุ่น ค.ศ. 1937

ญี่ปุ่นได้เข้ามาในเขตประเทศจีน โดยไม่ได้รับการยินยอม จึงมีการส่งกองกำลังทหารเข้ามา เหตุการณ์นี้นับว่าเป็นสงครามโดยไม่มีการประกาศสงคราม ญี่ปุ่นเข้ายึดครองเมืองต่างๆในประเทศจีนทั้งทางตอนเหนือและตอนกลางแผ่ขยายไปทั้งทางตะวันตก และทางใต้ ในระหว่างนั้น ประเทศเยอรมันถือว่าสหภาพโซเวียตซึ่งเป็นประเทศผู้นำลัทธิคอมมิวนิสต์จะเข้าแทรกแซงจึงมีการยื่นข้อเสนอให้ญี่ปุ่นยุติสงคราม ดังนั้น ญี่ปุ่นจึงตกลงยินยอมและให้มองโกเลียเป็นประเทศอิสระ

4) เหตุการณ์การณ์ก่อนเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่ 2

ในช่วงระยะเวลา 10 ปี ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศญี่ปุ่นได้มีการขยายอิทธิพล และทำสงครามที่ไม่ได้มีขอบเขตจำกัดเพียงประเทศในทวีปเอเชีย หากแต่ประเทศญี่ปุ่นได้ทำสงครามที่เป็นการทำไป ทั้งกับรัสเซียและสหรัฐอเมริกา อีกทั้งอิทธิพลของลัทธิฟาสซิสต์ ทำให้ประเทศญี่ปุ่นมีลักษณะการปกครองด้วยเผด็จการ เช่นเดียวกับอิตาลี เยอรมัน และสหภาพโซเวียต หากแต่ลักษณะเผด็จการแบบญี่ปุ่น เรียกว่า “ลัทธิหลงทาง”²³⁶ เนื่องจากญี่ปุ่นเคารพนับถือสมเด็จพระจักรพรรดิว่ามีอำนาจศักดิ์สิทธิ์ โดยเฉพาะฝ่ายทหารที่ได้ปฏิบัติหน้าที่และดำเนินนโยบายหลงผิด และได้เลือกวิธีการทำสงครามเป็นหนทางในการได้มาในสิ่งที่ต้องการ จนกระทั่งในวันที่ 7 ธันวาคม ค.ศ. 1941 กำลังทหารของญี่ปุ่นได้เข้าโจมตีฐานทัพเรือเพิลฮาเบอร์ และสมเด็จพระจักรพรรดิได้มีพระบรมราชโองการประกาศสงครามกับประเทศสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ ส่งผลให้ประเทศสหรัฐอเมริกาสูญเสียกำลังพลเป็นอย่างมาก และก้าวเข้าสู่เหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2

3.3.2.4 ยุครัฐธรรมนูญญี่ปุ่นฉบับปัจจุบัน สมัยโชวะ (ค.ศ. 1946)

3.3.2.4.1 การเปลี่ยนแปลงการปกครองภายหลัง

สงครามโลก ครั้งที่ 2

การพัฒนาประเทศญี่ปุ่นในสมัยเมจิและไทโช นำญี่ปุ่นไปสู่การล่าอาณานิคมและลัทธิทหาร ความคลั่งชาติ การกดขี่ทารุณกรรมที่เป็นการขัดต่อหลักสิทธิ

²³⁶ เขียน ธีระวิทย์ วิวัฒนาการปกครองญี่ปุ่น, หน้า 249-250.

มนุษยชนและขัดต่อสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนชาวญี่ปุ่น และประชาชนในภูมิภาคที่ประเทศญี่ปุ่นเข้าไปมีอิทธิพลในช่วงระหว่างการทำสงครามโลกครั้งที่ 2

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลงเมื่อวันที่ 14 สิงหาคม ค.ศ.1945 ฝ่ายสัมพันธมิตรได้วางนโยบายขั้นพื้นฐานให้ประเทศญี่ปุ่น โดยนโยบายที่สำคัญ คือ การเสริมสร้างการปกครองในระบอบประชาธิปไตยและการฟื้นฟูสภาพเศรษฐกิจ²³⁷ ภายใต้แกนนำของนายพลแมคอาเธอร์ ผู้บัญชาการทหารสูงสุดของสหรัฐอเมริกา และได้ประกาศที่จะใช้รัฐธรรมนูญซึ่งมุ่งที่จะนำพาประเทศญี่ปุ่นไปสู่การปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ทั้งนี้ การยกวางรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ของประเทศญี่ปุ่น ตามแนวทางประชาธิปไตยตามรูปแบบประเทศสหรัฐอเมริกา อีกทั้งการวางโครงสร้างการปกครอง ซึ่งเป็นการแตกต่างจากหลักการปกครองของประเทศญี่ปุ่นในอดีตที่ผ่านมา ซึ่งมีโครงสร้างการปกครอง ภายใต้แนวความคิดการแบ่งชนชั้นของบุคคลและการเทิดทูนพระมหากษัตริย์ ดังเช่นเทพเจ้าพร้อมทั้งการให้การปฏิรูปสังคม ศาสนา การศึกษา การเมือง และระบบเศรษฐกิจ

3.3.2.4.2 คำประกาศปอตตัม ค.ศ. 1945

(Potsadum Declaration)

คำประกาศปอตตัม (Potsadum Declaration) เป็นการลงนามของผู้นำประเทศพันธมิตรสี่ประเทศ คือ สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร สาธารณรัฐฝรั่งเศส และสหภาพโซเวียต ที่ได้ประชุมกันที่เมืองปอตตัม ไกล์นครเบอร์ลิน ประเทศเยอรมนี เมื่อเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1945 ภายหลังจากที่เยอรมันยอมแพ้สงครามแล้ว โดยคำประกาศดังกล่าวได้เรียกร้องให้ญี่ปุ่นยอมแพ้โดยไม่มีเงื่อนไข ซึ่งต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขในการยอมแพ้ไว้ดังต่อไปนี้²³⁸

1. จะทำลายพลังลัทธิทหารซึ่งมีความทะเยอทะยานจะครองโลกให้หมดสิ้นไปตราบกลับปวงสาน
2. จะให้ญี่ปุ่นมีดินแดนเพียงหมู่เกาะใหญ่ทั้งสิ้น คือ ฮอนชู ฮอกไกโด คอชูและชิโกกุ กับเกาะเล็กเกาะน้อยบางเกาะที่ฝ่ายสัมพันธมิตรจะกำหนดให้เท่านั้น

²³⁷ เขียน ฉิระวิทย์ วิวัฒนาการปกครองญี่ปุ่น (สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย พ.ศ. 2508 แฟรททิยา 2511) หน้า 341 ibid., 341.

²³⁸ มูลนิธิสถาบันวิจัยกฎหมาย, รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่อง กฎหมายที่มีบทบัญญัติที่ไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ หน้า 169.

3. จะปลดอาวุธกองทัพญี่ปุ่นและปลดทหารจาก
ประจำการแล้วส่งกลับไปอยู่กับครอบครัวเดิมของตน

4. จะลงโทษอาชญากรรมสงครามอย่างรุนแรง

5. จะทำลายอุปสรรคที่ขัดขวางการพัฒนาไปสู่
ความเป็นประเทศประชาธิปไตยของญี่ปุ่น

6. จะสถาปนาหลักการเทิดทูนสิทธิมนุษยชน

พื้นฐาน

7. จะให้ญี่ปุ่นมีอุตสาหกรรมในระดับที่ไม่เป็น

อันตรายต่อการติดต่ออาวุธใหม่

8. จะให้ญี่ปุ่นอยู่ภายใต้การยึดครองของสหรัฐ

จนกว่าเป้าหมายข้างต้นจะบรรลุผล

นอกจากเงื่อนไขเหล่านี้แล้วยังมีหลักการเพิ่มเติมอีก

สองข้อ คือ

1. ผู้บัญชาการสูงสุดฝ่ายสัมพันธมิตรจะเป็นผู้มีอำนาจ
ปกครองญี่ปุ่นเหนือจักรพรรดิและรัฐบาลญี่ปุ่น

2. รูปแบบการปกครองของญี่ปุ่นในที่สุดจะเป็นเรื่อง
การตัดสินใจโดยอิสระของชาวญี่ปุ่นเอง ซึ่งหลักการในข้อ 4 และข้อ 5 ของคำประกาศฉบับนี้ได้ทำให้
รัฐธรรมนูญภายหลังสงครามได้มีความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในการพัฒนาสิทธิเสรีภาพของประชาชน
ตามรัฐธรรมนูญและระบบโครงสร้างสังคมการเมืองการปกครองที่มีมาแต่เดิม

CHULALONGKORN UNIVERSITY

เมื่อญี่ปุ่นยอมแพ้สงครามโลกครั้งที่ 2 และรับคำ
ประกาศ สปอร์ตดัม สหรัฐอเมริกาและประเทศพันธมิตร ได้ยึดหลักการดังกล่าวข้างต้นในการวาง
โครงสร้างการปกครองประเทศญี่ปุ่น จึงนับว่าคำประกาศสปอร์ตดัมเป็นที่มาของพัฒนาการการ
คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประเทศญี่ปุ่น

3.3.2.4.3 การรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็น

มนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ มีบทบัญญัติทั้งสิ้น รวมทั้งสิ้น 103 มาตรา ซึ่งในส่วนนี้ ผู้เขียนมุ่งที่จะศึกษาบทบัญญัติว่าด้วย สิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งได้รับรองไว้ตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ดังมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

คำอารัมภบทรัฐธรรมนูญของประเทศญี่ปุ่น²³⁹

“ประชาชนชาวญี่ปุ่น โดยการดำเนินการผ่านผู้แทนในรัฐสภาที่ได้รับการเลือกตั้งโดยชอบธรรม ได้ตกลงใจแล้วว่า จะรักษาไว้ซึ่งผลแห่งความร่วมมือร่วมกับประชาชนทั้งหลาย และความสมบูรณ์พูนสุขอันเป็นผลมาจากเสรีภาพตลอดทั่วราชอาณาจักรเขตของเรา เพื่อเราและลูกหลานของเรา และจะมีให้เกิดความหายนะของสงครามซึ่งเกิดจากการกระทำของรัฐบาลอีก ขอประกาศ ณ ที่นี้ว่า อำนาจอธิปไตยอยู่ที่ประชาชน และขอประกาศใช้รัฐธรรมนูญนี้ โดยพื้นฐานแล้ว การปกครองประเทศเป็นสิ่งที่เกิดจากความไว้วางใจอย่างแท้จริงของประชาชน และประชาชนเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์นั้น นี่คือ หลักสากลของมนุษยชาติ และรัฐธรรมนูญนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักดังกล่าว เราจะจัดซึ่งรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และคำสั่ง ตลอดจนกฎเกณฑ์ใดๆ ที่ขัดต่อหลักการนี้

ประชาชนชาวญี่ปุ่นปรารถนาซึ่งสันติภาพอันเป็นนิรันดร์และสำนึกตนอย่างลึกซึ้งต่ออุดมการณ์อันสูงส่งที่ควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ และได้ตัดสินใจที่จะรักษาไว้ซึ่งความปลอดภัยและการดำรงอยู่ของเรา โดยเชื่อมั่นต่อความยุติธรรมและความซื่อสัตย์ของประชาชาติทั้งหลาย เราปรารถนาที่จะอยู่ในฐานะอันมีเกียรติในสังคมนานาชาติ ที่เพียรพยายามที่จะรักษาไว้ซึ่งสันติภาพ และขจัดเผด็จการและความเป็นทาส การกดขี่ และความไร้น้ำใจให้พ้นไปจากโลกอย่างถาวร เราขอยืนยันว่า ประชาชนทั่วโลกมีสิทธิเท่าเทียมกันที่จะดำรงอยู่อย่างสันติ โดยปลอดพ้นจากความหวาดกลัวและความขาดแคลน

เราเชื่อมั่นว่า ประเทศใดก็ตาม จะมุ่งแต่เพียงเรื่องประเทศตนโดยเพิกเฉยต่อประเทศอื่นมิได้ หากแต่หลักจริยธรรมทางการเมืองเป็นหลักสากลและการปฏิบัติตามหลักการดังกล่าว เป็นหน้าที่ละความรับผิดชอบของแต่ละประเทศที่ปรารถนาจะรักษาไว้ซึ่งอธิปไตยของประเทศตนและความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกับประเทศอื่น

²³⁹ สุดา วิศวศพิชญ์ รัฐธรรมนูญแห่งประเทศญี่ปุ่น ฉบับแปลเป็นภาษาไทย (กรุงเทพฯ: โดยสำนักงานคณะกรรมการสภาการวิจัยแห่งชาติ), หน้า.

ประชาชนชาวญี่ปุ่นขอปฏิญาณด้วยเกียรติยศแห่งประเทศชาติว่า จะทำให้บรรลุซึ่งอุดมการณ์และวัตถุประสงค์อันสูงส่งนี้ได้มีกำลัง”

จากถ้อยคำคำอารัมภบทของรัฐธรรมนุญประเทศญี่ปุ่นถือเป็นรัฐธรรมนุญฉบับแรกของประเทศญี่ปุ่น ที่มีเนื้อหาบทบัญญัติการปกครองประเทศตามแบบอย่างรัฐธรรมนุญของประเทศตะวันตก โดยมีสาระสำคัญ 3 ประการ คือ

1. การคงไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ ให้มีความสอดคล้องกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย แต่ได้มีการจำกัดพระราชอำนาจของสมเด็จพระจักรพรรดิเหลือเพียงทรงเป็นสัญลักษณ์ของประเทศ

2. อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนชาวญี่ปุ่น และการรับรองรับรองสิทธิ เสรีภาพ แก่ประชาชนชาวญี่ปุ่นทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน รวมถึงมีความเชื่อมั่นและตระหนักในคุณค่าของความเป็นมนุษย์

3. มีความมุ่งหมายที่จะก่อให้เกิดความสงบสุขขึ้นในประเทศ ภายหลังสงคราม และสร้างสัมพันธ์ไมตรีกับประเทศอื่นๆ

จากถ้อยคำในปรารภดังกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ซึ่งปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนุญของประเทศญี่ปุ่นเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ โดยมีถ้อยคำที่แสดงถึงการให้ความสำคัญและคุณค่าของความเป็นมนุษย์ของประชาชนชาวญี่ปุ่นทุกคน และสะท้อนถึงหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของปัจเจกชนแต่ละคน

หมวดที่ 1 บทบัญญัติว่าด้วยสมเด็จพระจักรพรรดิ มาตรา 1 “จักรพรรดิ ทรงเป็นสัญลักษณ์ของประเทศญี่ปุ่น และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวของประชาชนชาวญี่ปุ่น ฐานะดังกล่าว ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเห็นพ้องของประชาชนชาวญี่ปุ่น ซึ่งดำรงไว้ซึ่งอำนาจอธิปไตย”

จากบทบัญญัติข้างต้น เป็นบทบัญญัติจำกัดและลดทอนพระราชอำนาจ และทรงเป็นสัญลักษณ์ของประเทศ และเป็นบทบัญญัติที่บัญญัติรับรองให้อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน

หมวดที่ 2 บทบัญญัติว่าด้วยการละเว้นสงคราม

มาตรา 9 “ประชาชนชาวญี่ปุ่น ปรารถนาอย่างแท้จริงซึ่งสันติภาพระหว่างประเทศ และความเป็นระเบียบเรียบร้อย และขอละเว้นโดยนิรันดร์ซึ่งสงครามที่ประกาศโดยอำนาจแห่งรัฐ และการข่มขู่ด้วยกำลังรบ หรือใช้วิธีการรบเป็นวิธีการสำหรับระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศ

เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ตามความในวรรคก่อนห้ามมิให้มีไว้ซึ่งทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ และกำลังรบอื่นๆ ทหารบก ทหารเรือ และทหารอากาศ รวมทั้งกำลังอื่นเพื่อใช้ในการใดๆ จะไม่ยอมรับการใช้สิทธิเป็นคู่สงคราม”

จากบทบัญญัติดังกล่าวข้างต้น เป็นผลสืบเนื่องมาจากการแพ้สงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศญี่ปุ่นจึงถูกจำกัดอำนาจในการทำสงคราม ซึ่งนับเป็นโอกาสสำคัญที่ประเทศญี่ปุ่นจะทุ่มเทเวลาในการปรับปรุงประเทศทางด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม และเพื่อให้ประเทศญี่ปุ่นทำประเทศให้มีประชาธิปไตย มีความสงบสุข และไม่มีการทุ่มงบประมาณเพื่อทำสงครามอีกต่อไป

หมวดที่ 3 บทบัญญัติว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของประชาชน

บทบัญญัติในหมวดนี้ มีบทบัญญัติว่าด้วยหลักประกันสิทธิ เสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน ดังจะเห็นได้จาก ใจความสำคัญของรัฐธรรมนูญในหมวดนี้

มาตรา 10 “เงื่อนไขที่จำเป็นสำหรับการเป็นประชาชนชาวญี่ปุ่น ให้บัญญัติเป็นกฎหมาย”

มาตรา 11 “ประชาชนจะไม่ถูกกีดกันจากการได้รับสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน และสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองต่อประชาชนเป็นสิทธิถาวรอันจะละเมิดไม่ได้ ...”

มาตรา 12 “เสรีภาพและสิทธิที่รัฐธรรมนูญนี้ให้การคุ้มครองต่อประชาชน ต้องพยายามรักษาไว้อย่างเต็มที่โดยสม่ำเสมอ และประชาชนจะใช้ตามอำเภอใจไม่ได้ ...”

มาตรา 13 “ประชาชนทุกคนย่อมได้รับการเคารพในฐานะปัจเจกชน สิทธิของประชาชนในชีวิต เสรีภาพ และการแสวงหาความผาสุกภายในขอบเขตที่ไม่ขัดต่อผลประโยชน์สุขร่วมกันของสาธารณชน ต้องได้รับความเคารพสูงสุดในการออกกฎหมายหรือในการอื่นใดที่เกี่ยวกับการปกครองประเทศ”

จากบทบัญญัติมาตราข้างนี้ สะท้อนให้เห็นว่าประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ปกครองด้วยกฎหมาย และรัฐธรรมนูญได้รับรองและให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนอย่างไม่เคยปรากฏในรัฐธรรมนูญฉบับก่อนหน้านี้มาก่อน โดยประชาชนชาวญี่ปุ่นย่อมได้รับความคุ้มครองภายใต้กฎหมายโดยเท่าเทียมกัน ทั้งนี้ จากบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ สะท้อนให้เห็นว่า ประชาชนชาวญี่ปุ่นทุกคนในฐานะที่เป็นปัจเจกชน มีศักดิ์ศรีความเป็น

มนุษย์โดยเท่าเทียมกัน ซึ่งสิทธินี้ได้ถูกรับรองและคุ้มครองโดยรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศญี่ปุ่น โดยไม่สามารถอำนาจรัฐหรือ บุคคลใดๆ จะละเมิดสิทธิดังกล่าวไม่ได้ แม้แต่ผู้ที่ออกกฎหมาย คือ ฝ่ายนิติบัญญัติ ก็ไม่สามารถที่จะออกกฎหมายที่เป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้

แต่อย่างไรก็ตาม แม้รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้อย่างชัดเจน แต่หากพิจารณาถึงถ้อยคำในมาตรา 12 และมาตรา 13 จะเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญได้วางหลักไว้ว่า ประชาชนทุกคนมีสิทธิเสรีภาพตามที่กฎหมายและการใช้สิทธิเสรีภาพที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้ นั้น อย่างมีขอบเขต กล่าวคือ จะใช้สิทธิเสรีภาพนั้นตามอำเภอใจโดยไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น หรือ กระทบต่อประโยชน์แห่งสาธารณชน หรือกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง หรือ ศีลธรรมอันดีของบ้านเมืองไม่ได้เช่นกัน

มาตรา 14 “ประชาชนทุกคนมีความเสมอภาคภายใต้กฎหมาย และจะไม่ถูกกีดกันทางความสัมพันธ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ ด้วยเพราะความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา เพศ ฐานะทางสังคม หรือชาติตระกูลชนนางหรือสิ่งอื่นใดในระบบบรรดาศักดิ์ ไม่เป็นที่ยอมรับ ...”

บทบัญญัติดังกล่าวข้างต้น เป็นการบัญญัติการรับรองและคุ้มครองหลักความเสมอภาคให้แก่ประชาชนชาวญี่ปุ่นทุกคน โดยหลักเสมอภาคนี้เป็นรากฐานของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่ได้รับการรับรองไว้ตามรัฐธรรมนูญ หลักการสำคัญนี้ สะท้อนให้เห็นว่าการแบ่งชนชั้นทางสังคม หรือ ระบบศักดินา ที่เคยฝังรากลึกในการเมืองการปกครองของประเทศญี่ปุ่น ไม่เป็นที่ยอมรับโดยผลของกฎหมายอีกต่อไป และเป็นบทบัญญัติที่ต่อกัยว่า มนุษย์ทุกคนย่อมมีศักดิ์ศรีในความเป็นคน และย่อมได้รับการปฏิบัติเท่าเทียมกัน โดยไม่คำนึงว่า ชาติกำเนิด หรือ ฐานะทางเศรษฐกิจ หรือ มีตำแหน่งหน้าที่อย่างไร ก็ไม่สามารถที่จะได้รับสิทธิเหนือบุคคลอื่นได้ และย่อมได้รับการปฏิบัติภายใต้กฎหมายด้วยวิธีการเดียวกัน

ทั้งนี้ แม้ว่าบทบัญญัติในมาตรา 14 ไม่มีบทบัญญัติห้ามการกีดกันบุคคล เพราะความแตกต่างกันทางร่างกาย หรือความพิการ แต่อย่างไรก็ตาม แต่คนพิการย่อมได้รับความคุ้มครองตามบทบัญญัตินี้ ในฐานะที่เป็นประชาชนชาวญี่ปุ่น

บทบัญญัติเกี่ยวกับความเสมอภาคระหว่างชายและหญิง มาตรา 24 ซึ่งรัฐธรรมนูญมีการบัญญัติว่า “การสมรสจะสมบูรณ์เมื่อเกิดจากความเห็นพ้องต้องกันทั้งสองฝ่าย และการมีสิทธิเท่าเทียมกันระหว่างสามีภรรยา”

มาตรา 24 วรรคสอง “ การเลือกคู่สมรส สิทธิในทรัพย์สิน การสืบมรดก การเลือกที่อยู่ การหย่า ตลอดจนการสมรส และเรื่องอื่นๆที่เกี่ยวกับครอบครัว กฎหมายต้องบัญญัติโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของการให้ความเคารพต่อบุคคล และความเท่าเทียมกัน โดยพื้นฐานของสองเพศ”

จากบทบัญญัติดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ความเชื่อว่าผู้ชายเป็นใหญ่ และมีอำนาจสูงสุดในครอบครัว และกฎหมายครอบครัวหรือขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมจึงถูกแทนที่ด้วยกฎเกณฑ์แห่งกฎหมาย พร้อมทั้งส่งเสริมความเสมอภาคของชายและหญิงให้เท่าเทียมกันภายใต้กฎหมาย การสมรสจะชอบด้วยกฎหมายก็ต่อเมื่อเกิดจากความสมัครใจกันทั้งสองฝ่ายดังนั้น กฎหมายครอบครัวที่เคยมีการจำกัดสิทธิของผู้หญิงจึงเป็นการถูกยกเลิกไป และการกระทำใดๆที่ขัดต่อบทบัญญัตินี้จึงเป็นการกระทำที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ

นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญยังได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับวิธีการใช้สิทธิในทางศาล ดังที่ มาตรา 16 บัญญัติว่า “บุคคลใดก็ตาม ย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์โดยสันติ เพื่อการขอทดแทนความเสียหาย การถอนถอนข้าราชการ การประกาศใช้ ยกเลิก หรือแก้ไขกฎหมาย คำสั่งหรือกฎระเบียบ หรือ เรื่องอื่นๆ และบุคคลใดก็ตาม ย่อมไม่ถูกเลือกปฏิบัติใดๆจากการร้องทุกข์ดังกล่าว”

มาตรา 32 บัญญัติว่า “บุคคลใดก็ตาม ย่อมไม่ถูกริดรอนสิทธิในการนำคดีขึ้นสู่ศาล”

จากบทบัญญัติข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า ฝ่ายตุลาการมีอำนาจในการพิจารณาคดีตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย การพิจารณาคดีตัดสินว่า กฎหมาย คำสั่ง และระเบียบกฎเกณฑ์ใดๆก็ตาม จะเป็นโมฆะหากขัดต่อรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้ ยังสะท้อนให้เห็นว่า รัฐธรรมนูญได้รับรองความเป็นอิสระของศาลในการพิจารณาคดี

นอกจากนี้ ยังมีบทบัญญัติในการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยฝ่ายตุลาการ ในบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ หมวดที่ 6 ซึ่งมีบทบัญญัติว่าด้วยอำนาจตุลาการ ความโดยสรุป ดังนี้

มาตรา 76 “อำนาจตุลาการทั้งหมดอยู่ที่ ศาลสูงสุด และศาลล่าง”

มาตรา 76 วรรคสาม “ ผู้พิพากษาทั้งหมดต้องปฏิบัติหน้าที่โดยอิสระ และมีภักดีผูกพันเพียงเฉพาะต่อรัฐธรรมนูญนี้ และกฎหมายเท่านั้น”

มาตรา 81 “ศาลสูงสุด เป็นศาลสุดท้าย ซึ่งมีอำนาจในการพิจารณาว่า กฎหมาย คำสั่ง กฎข้อบังคับ หรือ การดำเนินการใดๆ สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญหรือไม่”

มาตรา 82 “การพิจารณาคดีของศาลให้ดำเนินการในศาลโดยเปิดเผย”

จากบทบัญญัติว่าด้วยอำนาจตุลาการนี้ สะท้อนให้เห็นว่า ประเทศญี่ปุ่นปกครองโดยกฎหมาย โดยตุลาการ มีอำนาจโดยอิสระในการพิจารณาคดี และศาลยุติธรรมมีอำนาจในการพิจารณาคดีทุกคดี และศาลฎีกามีอำนาจในการพิจารณาคดีเกี่ยวกับการใช้อำนาจของฝ่ายบริหาร หรือ ฝ่ายนิติบัญญัติที่เป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญ ซึ่งหลักการนี้ สะท้อนให้เห็นบทบาทของตุลาการในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน

ทั้งนี้ ความเปลี่ยนแปลงอีกประการหนึ่ง คือ การยกเลิกศาลปกครอง และบุคคลทุกคน ไม่ว่าจะเป็นประชาชน หรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ต้องขึ้นศาลยุติธรรม เพราะถือว่าทุกคนมีสถานภาพเท่าเทียมกันทางกฎหมาย แม้ว่า ลัทธิขงจื้อจะฝังรากลึกในวัฒนธรรม และการปกครองของประเทศญี่ปุ่น ซึ่งระบบศาลปกครองเป็นการสนับสนุนให้ผู้ได้บังคับบัญชาไม่กล้าที่จะฟ้องร้องผู้บังคับบัญชา หรือ ประชาชนไม่กล้าที่จะฟ้องร้องข้าราชการ หรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐ

เนื่องจากอุปนิสัยและวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของประชาชนชาวญี่ปุ่นที่ถูกปลูกฝังและตามความเชื่อของลัทธิขงจื้อนั้น ส่งผลทำให้คนญี่ปุ่นมีความอ่อนน้อมถ่อมตนผู้ใหญ่ และมีความประนีประนอมค่อนข้างสูง โดยลักษณะของคนญี่ปุ่นในข้อนี้เป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัวที่แตกต่างจากคนในประเทศตะวันตก เช่น สหรัฐอเมริกา เมื่อคนอเมริกันถูกละเมิดสิทธิ หรือ มีข้อพิพาท ขัดแย้งกัน ก็จะใช้สิทธิในการดำเนินคดีในชั้นศาลเพื่อตัดสินความถูกผิด หากแต่คนญี่ปุ่น มักจะแก้ไขข้อพิพาทโดยการตกลงไกล่เกลี่ยกันนอกศาล ซึ่งในข้อนี้เองที่ทำให้ประเทศตะวันตกมองว่า คนญี่ปุ่นยังคงขาดความสำนึกในการวางแผนในการปกป้องสิทธิของตนเอง และการใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการยุติข้อขัดแย้ง แต่อย่างไรก็ตาม คนญี่ปุ่นกลับมองว่า เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคมนั้นจำเป็นต้องมีการประนีประนอมกันมากกว่าการเอาชนะคะคานกัน อีกทั้ง การที่บทบัญญัติรัฐธรรมนูญบัญญัติให้การประนีประนอมกันนอกศาลโดยไม่สมัครใจนั้น เป็นการไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ เช่น คดี โนะมูระกับยะมะคิ²⁴⁰ ที่ศาลฎีกาตัดสินว่า การไกล่เกลี่ยประนีประนอมกันโดยไม่สมัครใจ เป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 32

²⁴⁰ อาร์เธอร์ อี โทด์แมน ประวัติศาสตร์และอารยธรรมญี่ปุ่น เล่ม 2 = an Introduction to Japanese Civilization, หน้า 361-362.

ดังนั้น การบัญญัติรับรองสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้ทัศนคติของประชาชนชาวญี่ปุ่นต่อการใช้สิทธิเรียกร้องในทางศาลเปลี่ยนไปนอกจากนี้ เมื่อข้าราชการ และ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ถูกประชาชนฟ้องร้องดำเนินคดีในชั้นศาลมากขึ้น ส่งผลทำให้เจ้าหน้าที่บ้านเมืองปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย อย่างเป็นระเบียบตามกฎหมายเกณฑ์มากขึ้น

นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญมีการบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพ ของประชาชนชาวญี่ปุ่นไว้ ทั้งสิทธิทางการเมือง สิทธิในการเลือกตั้ง สิทธิในการร้องเรียน ค่าเสียหายจากหน่วยงานของรัฐ สิทธิในกระบวนการยุติธรรมที่จะไม่ถูกจับกุมคุมขัง ด้วยความไม่สมัครใจ เว้นแต่จะเป็นการลงโทษทางอาญา และกระบวนการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว อย่างมีความยุติธรรม

การบัญญัติรับรองเสรีภาพของประชาชนชาวญี่ปุ่น เสรีภาพในการนับถือศาสนา เสรีภาพในการชุมนุม เสรีภาพในการพูด การพิมพ์ และการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพในการประกอบอาชีพ และเสรีภาพในการเลือกที่อยู่อาศัย การย้ายไปอยู่ต่างประเทศ และการสละสัญชาติ เป็นต้น ซึ่งสิทธิเสรีภาพดังกล่าวมานี้ เป็นสิทธิ เสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนที่ยังไม่เคยบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญประเทศญี่ปุ่นมาก่อน

นอกจากนี้ ยังมีบทบัญญัติที่ได้มีการต่อยอดความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ ดังต่อไปนี้

มาตรา 97 “ สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่รัฐธรรมนูญนี้ให้การคุ้มครอง เป็นผลจากความพยายามเพื่อให้ได้มาซึ่งเสรีภาพเป็นเวลานานปีของมวลของมนุษย์ สิทธิเหล่านี้ได้รอดพ้นผ่านการทดสอบเป็นจำนวนมากในอดีต และสิ่งที่ได้รับการไว้วางใจจากประชาชนในปัจจุบัน และอนาคตว่าเป็นสิทธิอันเป็นนิรันดร์ที่จะล่วงละเมิดมิได้”

มาตรา 98 “รัฐธรรมนูญนี้เป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐ กฎหมาย คำสั่ง กฎชฎีกา และการกระทำใดๆ เกี่ยวกับกิจการของรัฐ ไม่ว่าทั้งหมดหรือ ส่วนหนึ่ง ส่วนใด หากขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ ย่อมไม่มีผลบังคับ”

ดังนั้น ความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ มีผลทำให้บทบัญญัติที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้มีผลผูกพันสมเด็จพระมหากษัตริย์ รัฐมนตรี สมาชิกสภา ผู้พิพากษา และข้าราชการอื่นๆ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 99 และส่งผลทำให้กฎหมาย หรือ การกระทำใดๆ ที่เป็นการละเมิดสิทธิ เสรีภาพของประชาชนย่อมเป็นการขัดต่อบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ จากการศึกษารัฐธรรมนูญประเทศญี่ปุ่นฉบับปัจจุบัน มีบทบัญญัติรับรองสิทธิ เสรีภาพของประชาชนอย่างกว้างขวางมากกว่า รัฐธรรมนูญฉบับ

สมัยเมจิ โดยเฉพาะบทบัญญัติว่าด้วยความเสมอภาคเท่าเทียมกันของประชาชนชาวญี่ปุ่น ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่มีการบัญญัติรับรองถึงหลักความเสมอภาคของบุคคลเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่รัฐธรรมนูญได้ให้หลักประกันแก่บุคคลทุกคน โดยหลักการดังกล่าวเป็นรากฐานของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สะท้อนให้เห็นว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้มีความตระหนักถึงความเสมอภาคเท่าเทียมกันของมนุษย์ทุกคน โดยไม่แบ่งแยกเพราะเหตุแห่งความแตกต่างกันทั้งทางเชื้อชาติ ศาสนา เพศ และถึงแม้จะไม่มีถ้อยคำที่บัญญัติถึงการให้การรับรองคนพิการไว้ แต่ในฐานะที่คนพิการเป็นส่วนหนึ่งของประชาชนชาวญี่ปุ่น ย่อมต้องได้รับความคุ้มครอง สิทธิเสรีภาพ และอย่างเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป

จากการศึกษารัฐธรรมนูญของประเทศญี่ปุ่น ตามพัฒนาการทางด้านประวัติศาสตร์ จะเห็นได้ว่าประเทศญี่ปุ่น เป็นประเทศที่ผ่านประวัติศาสตร์มายาวนาน ความเจริญทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการปกครอง ล้วนแล้วแต่มีผลต่อการปลูกฝังให้ประชาชนชาวญี่ปุ่นมีความรู้สำนึกในความเป็นชาตินิยม ถึงแม้ว่าในอดีตนั้นประเทศญี่ปุ่นจะเคยมีการปิดประเทศ ไม่เปิดรับ อารยธรรมของประเทศตะวันตกและมุ่งที่จะสร้างเอกลักษณ์ทั้งทางการเมือง การปกครอง และวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ส่งผลทำให้ประเทศญี่ปุ่นมีความเจริญก้าวหน้า สามารถปฏิรูปประเทศได้อย่างเท่าเทียมกับประเทศตะวันตก จนกลายเป็นประเทศที่เป็นมหาอำนาจประเทศหนึ่งในทวีปเอเชีย ความเข้มแข็งทางอำนาจและ ความเข้มแข็งทางการทหาร ร่วมกับความที่มีญี่ปุ่นมีความรู้สึกรักว่าประเทศของตนมีความเป็นเชื้อชาติที่สูงส่งและ มีความรักชาติอย่างรุนแรง จึงมีการขยายอำนาจเพื่อที่จะเป็นผู้ปกครองประเทศเอเชียอื่นๆ ให้รอดพ้นจากลัทธิจักรวรรดินิยมของตะวันตก หากแต่ความคิดดังกล่าวนำประเทศญี่ปุ่นไปสู่สงครามอันนำมาซึ่งความเสียหายแก่ประเทศญี่ปุ่นเป็นอย่างมากในฐานะประเทศที่แพ้สงคราม ประกอบกับการถูกยึดครองโดยประเทศสหรัฐอเมริกา ส่งผลทำให้ประเทศญี่ปุ่นมีความเปลี่ยนแปลงเป็นประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ให้การรับรองสิทธิ เสรีภาพ ของประชาชน มุ่งมั่นที่เสริมสร้างสันติสุขขึ้นภายในประเทศ และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกับประเทศอื่นๆ จนประเทศกลายเป็นประเทศที่มีการพัฒนาในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นทางด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมถึงการให้ความสำคัญกับประชาชนชาวญี่ปุ่น โดยเฉพาะทางด้านคนพิการ ที่ไม่เพียงแต่การให้การรับรองสิทธิของคนพิการแล้ว แต่ยังรวมถึงมาตรการที่เป็นการส่งเสริมให้คนพิการเข้าถึงสิทธินั้นได้อย่างแท้จริง ดังจะได้ศึกษาบทบัญญัติกฎหมายอันมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการรับรองสิทธิคนพิการ ดังที่จะกล่าวในส่วนต่อไป

3.3.3 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของคนพิการ

3.3.3.1 กฎหมายพื้นฐานสำหรับคนพิการ (The Basic Law for Persons with Disabilities) (Law number 84 of 21 May 1970

วัตถุประสงค์ของกฎหมายฉบับนี้ คือ การส่งเสริมสวัสดิการสำหรับคนพิการ ให้ได้รับสิทธิขั้นพื้นฐาน และมีข้อกำหนดหน้าที่ ความรับผิดชอบของรัฐบาล องค์กรส่วนท้องถิ่น ในการกำหนดมาตรการเพื่อให้การสนับสนุนคนพิการ ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคม และการมีส่วนร่วมของสังคมของคนพิการ)²⁴¹

3.3.3.1.1 ความหมายของคนพิการ

คนพิการตามคำนิยามแห่งกฎหมายนี้ คนพิการ หมายถึง บุคคลที่มีข้อจำกัดในการดำรงชีวิตและมีจำกัดเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม เนื่องจากความจำกัดในทางร่างกาย สติปัญญา และจิตใจ²⁴²

3.3.3.1.2 หลักการทั่วไปของการรับรองสิทธิของคนพิการ

หลักการทั่วไปของการรับรองสิทธิของคนพิการ มีสาระสำคัญดังนี้
คนพิการทุกคนมีสิทธิในการได้รับการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยคนพิการทุกคนถือเป็นสมาชิกในสังคม และมีสิทธิที่จะได้รับโอกาสในการเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม เศรษฐกิจ และกิจกรรมอื่นๆในสังคม ไม่มีบุคคลใดที่ได้รับอนุญาตให้มีการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ หรือละเมิดสิทธิหรือสิทธิขั้นพื้นฐานของคนพิการ²⁴³

²⁴¹ <http://www8.cao.go.jp/shougai/english/law/no84.html>

²⁴² Section 2: Definition The term "persons with disabilities" in this Law means individuals whose daily life or social life is substantially and continuously limited due to physical, intellectual or mental disability (hereinafter referred to as "disability")

²⁴² Section 3: Fundamental principles

The term "persons with disabilities" in this Law means individuals whose daily life or social life is substantially and continuously limited due to physical, intellectual or mental disability (hereinafter referred to as "disability")

²⁴³ Section 3: Fundamental principles

Every person with disability shall have a right to be respected for his or her individual dignity and lead a decent life.

จากบทบัญญัติมาตรา 3 นี้ บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีการให้การรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แก่คนพิการอย่างชัดเจน และการที่เลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม จึงถือว่าการละเมิดสิทธิ เสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ย่อมทำไม่ได้

3.3.3.1.3 อำนาจหน้าที่ของรัฐและการปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมและสนับสนุนสวัสดิการแก่คนพิการ

รัฐบาลและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น มีหน้าที่ความรับผิดชอบให้การส่งเสริมสวัสดิการแก่คนพิการ โดยการดำเนินมาตรการในการสนับสนุนสิทธิของคนพิการ ให้การปกป้องและคุ้มครองจากการเลือกปฏิบัติ และให้การสนับสนุนคนพิการในการดำรงชีวิตได้อย่างอิสระ และการเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม²⁴⁴ ทั้งนี้รัฐและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นต้องดำเนินมาตรการที่จำเป็นในการส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้าใจคนพิการ²⁴⁵

3.3.3.1.4 การส่งเสริมการดำรงชีวิตอย่างอิสระและการมีส่วนร่วมในสังคมของคนพิการ

ประชาชนชาวญี่ปุ่น ยังมีหน้าที่ หรือ มีส่วนช่วยในการส่งเสริมสวัสดิการแก่คนพิการ ซึ่งเป็นหลักพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคม รวมทั้ง การตระหนักว่าคนพิการสามารถที่จะมีส่วนร่วมในสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และกิจกรรมอื่นๆ ด้วยการที่คนในสังคมให้ความเคารพในสิทธิคนพิการ โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ²⁴⁶

Every person with disability, as a member of the society, shall be entitled opportunities to participate in social, economic, cultural and all other activities in the society.

No one shall be allowed to discriminate against persons with disabilities or violate their rights and benefits on the basis of disability

²⁴⁴ Section 4: Responsibilities of the Government and the local governments

The Government and the local governments have responsibilities to promote welfare of persons with disabilities through taking measures for advocating the rights of persons with disabilities, protecting them from discrimination and supporting their independence and social participation.

²⁴⁵ Section 5: People's understanding of persons with disabilities

The Government and the local governments shall take necessary measures to promote people's appropriate understanding of persons with disabilities.

3.3.3.1.5 นโยบายพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการ

แก่คนพิการ

บทบัญญัติว่าด้วยมาตรการของรัฐบาลและองค์กรส่วนท้องถิ่น เกี่ยวกับการจัดให้มีมาตรการและสวัสดิการสำหรับคนพิการ แบ่งออกเป็นมาตรการด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

ก. มาตรการเกี่ยวกับสวัสดิการทางการแพทย์และการดูแลสุขภาพ

1) การจัดให้มีมาตรการสำหรับบริการทางการแพทย์และการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายคนพิการ เพื่อให้คนพิการสามารถฟื้นฟูสมรรถภาพให้กลับคืนสู่สภาพปกติและสามารถดำเนินกิจกรรมประจำวันได้

2) การส่งเสริมงานวิจัยและการพัฒนาทางด้านบริการทางการแพทย์และการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายคนพิการ

3) การดำเนินการที่จำเป็นในการจัดให้มีการดูแลสุขภาพพยาบาลคนพิการ และวิธีการอื่นๆที่เหมาะสม เพื่อที่คนพิการจะสามารถใช้ชีวิตได้อย่างอิสระด้วยตนเอง ตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพร่างกายที่มีความพิการ

4) การจัดการศึกษาและการจัดอบรมเกี่ยวกับการแพทย์และการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายคนพิการ

5) การจัดหาอุปกรณ์ที่จำเป็นในการอยู่อาศัย การฝึกสุนัขช่วยนำทาง หรือ อุปกรณ์ช่วยเหลืออย่างอื่นที่คนพิการจำเป็นต้องใช้ในชีวิตประจำวัน

6) การจัดให้มีเบี้ยสวัสดิการ ในการดำรงชีพแก่คนพิการ

ข. มาตรการทางด้านการศึกษา

1) จัดให้มีการมาตรการในการพัฒนาและเพิ่มพูนความรู้แก่คนพิการ เพื่อให้คนพิการได้รับการศึกษาที่เหมาะสมกับอายุ ความสามารถ และสภาพร่างกายที่มีความพิการ

2) ส่งเสริมและพัฒนาสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกของโรงเรียนให้เหมาะสมแก่จัดการเรียนการสอนสำหรับคนพิการ

3) การส่งเสริมความเข้าใจระหว่างเด็กนักเรียนที่มีความพิการกับเด็กนักเรียนที่มีสภาพร่างกายปกติ ให้มีทัศนคติที่ดีต่อคนพิการ ในการแลกเปลี่ยนความรู้และการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนพิการกับคนที่มีสภาพร่างกายปกติ

ค. มาตรการทางด้านอาชีพและการทำงาน

1) การให้คำปรึกษาแก่คนพิการ และการฝึกอบรมเพื่อให้คนพิการสามารถเข้าทำงานที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความพิการของตนเอง โดยคนพิการมีเสรีภาพในการเลือกการทำงานโดยไม่ถูกเลือกปฏิบัติ รวมถึง การส่งเสริมในการขยายงานสำหรับคนพิการ การจัดให้มีการฝึกอาชีพสำหรับคนพิการในชุมชน

2) การส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยและการพัฒนาการทำงานที่มีความเหมาะสมกับคนพิการเป็นการเฉพาะ

3) ผู้ว่าจ้างหรือนายจ้างของคนพิการ จะต้องจัดให้มีการประเมินการทำงาน การจัดสถานที่ให้เหมาะสมสำหรับคนพิการในการทำงาน นายจ้างการจัดการจัดการบริหารการจ้างงานที่เหมาะสม โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคมการทำงานระหว่างคนพิการและคนปกติ โดยให้คนพิการมีสิทธิในการได้รับการส่งเสริมการทำงานและยังคงสามารถทำงานต่อไปได้

ง) มาตรการในการเข้าถึงบริการสาธารณะและการสื่อสาร

1) การจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการขนส่งสาธารณะในรูปแบบที่คนพิการสามารถเข้าถึงการใช้บริการดังกล่าวได้ เพื่อเป็นการสนับสนุนให้คนพิการสามารถใช้ชีวิตและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ด้วยตนเอง โดยผู้ประกอบการกิจการเกี่ยวกับการบริการสาธารณะ ต้องดำเนินการจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เพียงพอต่อคนพิการในการเข้าถึงและการใช้บริการ ทั้งนี้ การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกนี้ รวมถึงการจัดให้มีบริการสุนัขไว้เพื่อนำทางแก่คนพิการทางสายตา

2) การจัดให้มีมาตรการที่เหมาะสมในการเข้าถึงการใช้งานคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์การสื่อสาร สิ่งอำนวยความสะดวกควบคู่ไปกับการเข้าถึงระบบโทรคมนาคม การสื่อสาร ที่คนพิการสามารถเข้าถึงและใช้งานได้ ทั้งนี้ จะต้องจัดให้มีข้อมูลสาธารณะเพื่อสนับสนุนแก่คนพิการในการศึกษาวิธีใช้ข้อมูลทางเทคโนโลยีต่างๆ

3) ผู้ประกอบการกิจการทางด้านโทรคมนาคม การแพร่ภาพและกระจายเสียง ข้อมูลข่าวสาร คอมพิวเตอร์ และข้อมูลเทคโนโลยีอื่นๆ จะต้องดำเนินการจัดให้มี

อุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวก การสื่อสารต่างๆที่คนพิการเข้าถึงได้ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันระหว่างคนพิการ

จากการศึกษากฎหมายฉบับนี้ จะเห็นได้ว่า มีบทบัญญัติที่ได้กล่าวถึงการให้ความเคารพและตระหนักในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการ และมีวัตถุประสงค์หลักที่มุ่งให้การสนับสนุนคนพิการในการเข้าถึงสิทธิต่างๆ อย่างเท่าเทียมกับคนปกติ การสนับสนุนให้คนพิการ เข้าถึงการบริการสาธารณะและสิ่งอำนวยความสะดวกของรัฐที่จำเป็น การให้การสนับสนุนสวัสดิการแก่คนพิการ เพื่อให้คนพิการสามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยตนเองอย่างอิสระในสังคมและไม่เป็นภาระแก่ใคร โดยการปฏิบัติต่อคนพิการ ด้วยการให้ความเคารพในความสามารถของคนพิการ รวมถึงการทำให้สังคมมีความตระหนักและทัศนคติที่ดีต่อคนพิการ ให้ความเคารพในความเท่าเทียมในฐานะที่เป็นมนุษย์เหมือนกัน และคนพิการสามารถอยู่ร่วมกับคนในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ยอมรับในอัตลักษณ์ของบุคคลโดยไม่คำนึงความพิการ รวมถึงมาตรการทางด้านต่างๆ ที่เป็นการปกป้องไม่ให้คนพิการถูกเลือกปฏิบัติจากรัฐ องค์กรส่วนท้องถิ่น และในระหว่างเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

3.3.4 กฎหมายที่รับรองสิทธิ ประโยชน์ และสวัสดิการแก่คนพิการ

3.3.3.1 กฎหมายเกี่ยวกับการสนับสนุนการดำรงชีวิตอย่างเป็นอิสระของคนพิการ และการมีส่วนร่วมในสังคม (Services and Supports for Persons with Disabilities Act (Act No. 123 of 2005)

กฎหมายเกี่ยวกับการสนับสนุนการดำรงชีวิตอย่างเป็นอิสระของคนพิการ และการมีส่วนร่วมในสังคม (Services and Supports for Persons with Disabilities Act (Act No. 123 of 2005)²⁴⁷

²⁴⁷ Infomation Center, Japanese Society for Rehabilitation of Persons with Disabilities (JSRPD), "Services and Supports for Persons with Disabilities Act (Act No. 123 of 2005)," [Online]. Available from: <http://www.dinf.ne.jp/doc/english/law/japan/sspda/index.html>

กฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์ในการปรับปรุงพัฒนาสวัสดิการแก่คนพิการในประเทศญี่ปุ่น โดยมีบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์และบริการที่จำเป็นแก่คนพิการ รวมถึงบทบัญญัติอื่นๆ ในการส่งเสริมคนพิการให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างอิสระ โดยที่คนในสังคมต้องมีทัศนคติและให้ความเคารพต่อความพิการ รวมถึงมีความเชื่อมั่นว่า ประชาชนชาวญี่ปุ่นสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและมั่นคง ปลอดภัย เคารพบุคลิกลักษณะเฉพาะบุคคลของกันและกันโดยไม่คำนึงถึงความพิการของบุคคลนั้น

3.3.3.2 กฎหมายเกี่ยวกับสุขภาพและการแพทย์สำหรับคนพิการ

กฎหมายเกี่ยวกับสุขภาพและการแพทย์สำหรับคนพิการ ได้แก่²⁴⁸

1) กฎหมายสุขอนามัยของคนพิการ Mental Hygiene Law (1950, Law No. 123)

2) กฎหมายสุขภาพจิตคนพิการ Mental Health Law (1987)

3) กฎหมายเกี่ยวกับสุขภาพจิตและสวัสดิการสำหรับคนพิการ Law Concerning Mental Health and Welfare for Mentally Disabled Persons (1995)

กฎหมายดังกล่าวข้างต้น ได้จัดให้มีการสนับสนุนและปกป้องการดำรงชีวิตแก่คนพิการในการเข้าไปอยู่ร่วมในสังคม จัดให้มีการให้คำปรึกษาโดยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางสำหรับคนพิการ จัดให้มีการจัดอบรม จัดให้มีศูนย์ช่วยเหลือประจำชุมชนเพื่อช่วยเหลือคนพิการ เช่น ผู้ให้ความช่วยเหลือที่บ้าน การรับไว้ดูแลแบบกลางวันหรือค้างคืน จัดให้มีศูนย์ช่วยเหลือดูแลคนพิการเพื่ออำนวยความสะดวกแก่คนพิการในการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกาย

3.3.3.3 กฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาสำหรับคนพิการ

กฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาสำหรับคนพิการ²⁴⁹

²⁴⁸ Infomation Center, Japanese Society for Rehabilitation of Persons with Disabilities (JSRPD), "Laws on Disabilities "the 38 Selected Japanese Laws Related to Persons with Disabilities"; [Online]. Available from: <http://www.dinf.ne.jp/doc/english/law/japan/selected38/chapter3.html>

²⁴⁹ <http://www.dinf.ne.jp/doc/english/law/japan/selected38/chapter5.html>

1) กฎหมายการศึกษาขั้นพื้นฐาน Fundamental Education Law (1947, Law No.26)

2) กฎหมายการศึกษาในโรงเรียน School Education Law

กฎหมายสองฉบับดังกล่าวข้างต้น ได้มีจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิการ รวมถึงการเรียนการสอนที่สำหรับชั้นเรียนธรรมดา และชั้นเรียนสำหรับเด็กพิการ รวมทั้งการจัดให้มีการเรียนร่วมกันระหว่างเด็กนักเรียนปกติและเด็กพิการ โรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนสำหรับคนพิการทางสายตา คนพิการทางการได้ยิน คนพิการทางการเคลื่อนไหว คนพิการทางสติปัญญา การจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการเรียนการสอนภายในโรงเรียน

3.3.3.4 กฎหมายเกี่ยวกับการส่งเสริมการประกอบอาชีพสำหรับคน

พิการ

กฎหมายเกี่ยวกับการส่งเสริมการประกอบอาชีพสำหรับคนพิการ²⁵⁰

1) กฎหมายส่งเสริมการจ้างงานสำหรับคนพิการ Law for Employment Promotion, etc. of the Disabled Persons (1960, Law No. 123)

กฎหมายฉบับนี้ได้กำหนดให้หน่วยงานของรัฐ องค์กรเอกชน มีบทบาทในการรับคนพิการเข้าทำงาน ตามจำนวนโควตาที่กฎหมายกำหนดไว้ ได้แก่ หน่วยงานของรัฐ จำนวนร้อยละ 2.1 และองค์กรเอกชน จำนวนร้อยละ 1.8 ทั้งนี้ การจ้างคนพิการเข้าทำงานนี้ไม่รวมถึงผู้ที่มีความบกพร่องทางจิตใจ โดยผู้ว่าจ้างจะต้องส่งรายงานประจำปีเกี่ยวกับการจ้างงานให้สำนักงานประกันการจ้างงาน โดยสำนักงานประกันการจ้างงานจะประกาศว่า ผู้ว่าจ้างรายใดไม่สามารถจ้างคนพิการตามที่กฎหมายกำหนด ผู้ว่าจ้างรายนั้นจะต้องรายงานแผนการดำเนินการจ้างคนพิการเข้าทำงานในปีถัดไปให้เท่ากับจำนวนโควตาที่กฎหมายกำหนด นอกจากนี้ ผู้ว่าจ้างที่ไม่สามารถจ้างคนพิการเข้าทำงานที่กฎหมายกำหนด จะถูกจัดเก็บเงินเพื่อไปให้มีการพัฒนาส่งเสริมสนับสนุนแก่ผู้ว่าจ้างที่มีการจ้างงานคนพิการและปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกในสถานที่ทำงาน อัตราการจัดเก็บเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

2) กฎหมายเกี่ยวกับการจ้างงาน Employment Countermeasures Law (1966, Law No. 132)

²⁵⁰ <http://www.dinf.ne.jp/doc/english/law/japan/selected38/chapter6.html>

กฎหมายฉบับนี้ ได้จัดให้มีการพัฒนาทักษะทางอาชีพแก่คนพิการ เพื่อช่วยจัดหางานที่เหมาะสมกับตนเอง การจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ใช้ในการฝึกอบรม จัดทำคำแนะนำเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนพิการ จัดหาอุปกรณ์สำหรับการจัดฝึกอบรม

3) กฎหมายประกันการทำงาน Employment Insurance Law (1974, Law No. 116)

กฎหมายว่าด้วยเงินชดเชยการว่างงานสำหรับคนพิการที่ว่างงาน จนกว่าจะหางานใหม่ หรือกลับเข้าทำงาน เงินชดเชยนี้เป็นเงินชดเชยในระยะเวลาสั้นๆ

4) กฎหมายส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรบุคคล Human Resources Development Promotion Law (1969, Law No. 64)

กฎหมายได้ให้หลักประกัน สำหรับโอกาสในการพัฒนาความสามารถทักษะทางด้านอาชีพแก่คนพิการ โดยจัดตั้งศูนย์สำหรับการพัฒนาเพื่อคนพิการ

3.3.3.5 กฎหมายเกี่ยวกับอาคารสถานที่ การคมนาคมขนส่ง สิ่งแวดล้อมในการใช้ชีวิตของคนพิการ

กฎหมายเกี่ยวกับอาคารสถานที่ การคมนาคมขนส่ง สิ่งแวดล้อมในการใช้ชีวิตของคนพิการ²⁵¹

1) กฎหมายว่าด้วยที่พักอาศัย (Public Housing Law (1951, Law No. 193)

กฎหมายว่าด้วยการจัดหาที่พักอาศัยแก่คนพิการ รวมถึงการจัดหาที่พักอาศัยแก่คนพิการซึ่งมีรายได้จำกัดและไม่เพียงพอต่อการจัดหาที่พักโดยจัดหาแหล่งเงินกู้สำหรับคนพิการในการสร้างหรือซื้อที่พักอาศัย รวมถึงจัดหาที่พักสำหรับคนพิการที่มีความพิการจัดอยู่ในระดับที่มีความรุนแรงและต้องได้รับการรักษาพยาบาล

2) กฎหมายเกี่ยวกับการเข้าถึงการใช้อาคารสถานที่สำหรับคนพิการและผู้สูงอายุ Law for Buildings Accessible to and Usable by the Elderly and Physically Disabled Persons (1994, Law No. 44)

²⁵¹ <http://www.dinf.ne.jp/doc/english/law/japan/selected38/chapter7.html>

กฎหมายว่าด้วยการจัดสร้างอาคารสาธารณะสำหรับคนพิการโดยเฉพาะ โดยอาคารสาธารณะ ได้แก่ โรงพยาบาล โรงเรียน สถานพินิจ ศูนย์นิทรรศการ ศูนย์การค้า และ โรงแรม ที่มีการออกแบบและมีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการให้สามารถเข้าถึงและเข้าใช้ บริการได้โดยสะดวก

3) กฎหมายส่งเสริมคนพิการในการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกและระบบสาธารณูปโภค Law for Promoting Easily Accessible Public Transportation Infrastructure for the Elderly and Disabled Persons (2000, Law No. 68)

กฎหมายว่าด้วยการสร้างประกันแก่คนพิการในการดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างอิสระ โดยกำหนดมาตรการเพื่อพัฒนาขนส่งสาธารณะ และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น เช่น ถนน ทางรถไฟ สนามบิน การสื่อสาร โทรคมนาคม และระบบสาธารณูปโภคต่างๆ กฎหมายนี้สามารถเรียกได้ว่าเป็นกฎหมายที่จัดอุปสรรคสำหรับการเดินทางของคนพิการ

4) กฎหมายว่าด้วยการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกและช่วยเหลือคนพิการ (Law on Assistance Dogs for Disabled Persons 2002, Law No. 49)

กฎหมายว่าด้วยการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกและช่วยเหลือคนพิการ เช่น สุนัขนำทาง และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นที่ช่วยให้สุนัขนำทางสามารถช่วยเหลือนำทางคนพิการได้ โดยสุนัขนำทางนี้จะเป็นผู้ช่วยนำทางแก่คนพิการทางสายตา และคนพิการทางการเคลื่อนไหว และคนพิการทางการได้ยิน โดยหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ และผู้ดูแลจัดการอาคารสถานที่ จะปฏิเสธไม่ให้สุนัขนำทางสำหรับคนพิการเข้าไปอาคารสถานที่นั้นๆไม่ได้

5) กฎหมายว่าด้วยกฎจราจร Road Traffic Law (1960, Law No. 105)

กฎหมายว่าด้วยกฎจราจร สำหรับคนเดินถนนและยานพาหนะ และกำหนดหน้าที่ของผู้ขับขี่รถยนต์จะต้องให้ความระมัดระวังการเกิดอุบัติเหตุต่อคนพิการ ทั้งนี้ คนพิการจะต้องใช้ไม้เท้าสีขาวเพื่อให้ผู้ขับขี่รถยนต์มองเห็นได้ชัดเจน หรือ การใช้รถวีลแชร์อนุญาตให้ใช้บนทางเดินเท้าเท่านั้น รวมถึงจัดให้มีที่จอดรถสำหรับคนพิการ

จากตัวอย่างกฎหมายข้างต้น จะเห็นได้ว่า ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มุ่งเน้นไปที่ให้สิทธิคนพิการอย่างเท่าเทียมกับคนปกติการสนับสนุนคนพิการให้เข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกแก่คนพิการเพื่อให้คนพิการสามารถใช้ชีวิตประจำวันได้อย่างปกติ และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างอิสระโดยไม่มีอุปสรรคในการเข้าถึงสิทธิที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้ พร้อมทั้งมาตรการที่ทำให้สิทธินั้นเกิดขึ้นจริง

3.3.5 ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในการรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของคนพิการ

วันที่ 20 มกราคม 2557 รัฐบาลญี่ปุ่นได้ให้สัตยาบันในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ และมีการอนุวัติการตราพระราชบัญญัติว่าด้วยการห้ามเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ แต่อย่างไรก็ตาม ประชาชนยังคงเพิกเฉยต่อความหมายของคำว่า ห้ามเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ และส่งผลต่อปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในประเทศญี่ปุ่น ความโดยสรุปดังนี้²⁵²

1) การปฏิเสธการช่วยเหลืออย่างไม่สมเหตุสมผล คือ การเลือกปฏิบัติรูปแบบหนึ่ง โดยการช่วยเหลืออย่างสมเหตุสมผลนั้น หมายถึง การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเท่าที่จำเป็น และเหมาะสมโดยไม่ก่อให้เกิดภาระอันเกิดควร และได้สัดส่วนในกรณีที่เป็น เพื่อเป็นประกันว่าคนพิการจะได้สิทธิในการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานตามหลักสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานอย่างเท่าเทียมกับบุคคลอื่น ดังนั้น การเลือกปฏิบัติหรือการปฏิเสธให้ความช่วยเหลืออย่างสมเหตุสมผล เพราะเหตุแห่งความพิการจึงเป็นการเลือกปฏิบัติ

จึงเห็นได้ว่า การจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกแก่คนพิการที่ยังไม่เพียงพอ หรือการไม่ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน เช่น ล่ามภาษามือ ทางลาดเพื่อเข้าอาคารสถานที่ ส่งผลให้ถือเป็นการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการในการเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม

2) การปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกภายในมหาวิทยาลัย

ปัญหาของคนพิการทางการได้ยิน คือ ไม่สามารถได้ยินเสียงสัญญาณเตือนภัย หรือ การประกาศที่สำคัญได้

²⁵² Shirasawa Mayumi, "The Long Road to Disability Rights in Japan," [Online]. Available from: <http://www.nippon.com/en/currents/d00133/>

ปัญหาของคนพิการทางสายตา คือ ไม่สามารถเข้าถึงเนื้อหาในตำรา หนังสือ สื่อการเรียนการสอนได้ รวมถึงอุปกรณ์สิ่งอำนวยความสะดวก ไม่สามารถเคลื่อนย้ายไปมาระหว่างชั้นเรียนต่างห้องเรียนกันได้

ปัญหาของคนพิการทางการเคลื่อนไหว และมีความจำเป็นต้องนั่งรถเข็นวีลแชร์ แต่รถเข็นวีลแชร์นั้นไม่เพียงพอต่อการใช้งาน

3) รัฐบาลไม่สามารถสนับสนุนและช่วยเหลือคนพิการทางด้านสิทธิขั้นพื้นฐานได้

เนื่องจากกฎหมายขั้นพื้นฐานสำหรับคนพิการที่ได้รับการแก้ไขไป มีบทบัญญัติว่าด้วยการจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นขั้นพื้นฐาน เพื่อขจัดอุปสรรคในการเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม หากแต่ ประเทศญี่ปุ่นยังมีการเพิกเฉยต่อการปฏิบัติตามบทบัญญัติข้างต้นอยู่ ดังนั้น รัฐบาลญี่ปุ่นจึงต้องมีหน้าที่ตามกฎหมายในการทำให้สิทธิของคนพิการนั้นเกิดขึ้นจริง

3.3.6 องค์กรที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับคนพิการ

องค์กรที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับคนพิการ ประเทศญี่ปุ่นมีหน่วยงาน และองค์กรเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินการทางด้านคนพิการหลากหลายหน่วยงาน และครอบคลุมความพิการทุกด้าน เช่น

1) สภาคนพิการแห่งประเทศญี่ปุ่น (Japan Council on Disability (JD))²⁵³ เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับงานคนพิการทุกด้าน รวมถึงความเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง รวมถึงสมาชิกในครอบครัว ให้บริการทางด้านความช่วยเหลือแก่คนพิการ สภาคนพิการแห่งประเทศญี่ปุ่น มีบทบาทเป็นอย่างมากในช่วง โดยเฉพาะหลังเหตุการณ์ภัยพิบัติของประเทศญี่ปุ่น ทั้งสึนามิ แผ่นดินไหว โดยมีการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับกับเหตุการณ์ภัยพิบัติต่างๆ เพื่อช่วยเหลือในด้านที่เหมาะสม พร้อมทั้งการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานเกี่ยวกับช่วยเหลือคนพิการองค์กรอื่นๆ เพื่อร่วมกันช่วยเหลือคนพิการ นอกจากนี้ยังมีผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านในการให้ความช่วยเหลือให้คำปรึกษาเฉพาะทางกับหน่วยงานอื่นอีกด้วย

²⁵³ Infomation Center, Japanese Society for Rehabilitation of Persons with Disabilities (JSRPD) , "Japan Council on Disability (Jd)," [Online]. Available from: http://www.dinf.ne.jp/doc/english/resource/JDF_201503/2-1-04.html

2) สมาคมฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ Japanese Society for Rehabilitation of Persons with Disabilities (JSRPD)²⁵⁴ เป็นองค์กรที่ส่งเสริมการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายของคนพิการ ส่งเสริมให้คนพิการมีส่วนร่วมกิจกรรมสำหรับคนพิการในทุกทางที่จะเป็นไปได้ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ โดยมีความร่วมมือกับองค์กรระหว่างประเทศ ทั้งนี้ สมาคมฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ มีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมคนพิการให้ได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายให้กลับคืนสู่สภาพปกติ ให้ความร่วมมือในการจัดให้มีข้อมูลและการอภิปรายแลกเปลี่ยนข้อมูลสำหรับคนพิการ พัฒนาการพยาบาลบุคคลที่เป็นคนพิการ และการจัดให้มีสวัสดิการสำหรับคนพิการ

²⁵⁴ "Japanese Society for Rehabilitation of Persons with Disabilities (Jsrdp)," [Online]. Available from: <http://www.jsrpd.jp/static/english/out.html>

บทที่ 4

การรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการในประเทศไทย

แม้ว่าในปัจจุบันนี้ ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญที่บังคับใช้อยู่คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ภายหลังกองคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้ทำการรัฐประหารเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 โดยมีพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นประธานหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ และมีผลทำให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 สิ้นสุดลง^{255*} หากแต่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ได้มีบทบัญญัติ รับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ดังนี้

มาตรา 4 “ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค บรรดาที่ชนชาวไทยเคยได้รับการคุ้มครองตามประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและตามพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทย มีอยู่แล้ว ย่อมได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญนี้”

หากแต่ บทบัญญัติดังกล่าวข้างต้นไม่ได้เป็นการบัญญัติรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้โดยตรง และแม้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว จะให้การรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของประชาชนไว้ หากแต่รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว มีบทบัญญัติในการในการจำกัด ระวัง หรือยับยั้งการปกป้องสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานดังกล่าวข้างต้น

ดังนั้น วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ผู้เขียนจึงมุ่งศึกษา การบัญญัติรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เป็นสำคัญ พร้อมทั้ง นำบทบัญญัติภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวเป็นแนวทางในการศึกษาเกี่ยวกับการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการ

* ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 5/2557 เรื่อง การสิ้นสุดชั่วคราวของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย วันที่ 22 พฤษภาคม 2557

4.1 พัฒนาการของการรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ

4.1.1 การรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในประเทศไทยก่อนการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

ประเทศไทยปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นเวลานานและรูปแบบการปกครองดังกล่าว อำนาจเด็ดขาดในการปกครองเป็นของพระมหากษัตริย์ ซึ่งการปกครองดังกล่าวส่งผลทำให้การรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนมีอย่างจำกัด จนกระทั่งประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตย และมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ โดยรัฐธรรมนูญฉบับแรกของประเทศไทยคือ รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 ซึ่งปรากฏมีรูปแบบแนวความคิดเรื่องสิทธิเสรีภาพเป็นครั้งแรก โดยมีบทบัญญัติอันเป็นหลักการสำคัญ

มาตรา 1 บัญญัติว่า “ อำนาจสูงสุดของประเทศนั้นเป็นของราษฎรทั้งหลาย ” และในมาตรา 2 บัญญัติว่า “ ไม่มีบุคคลและคณะบุคคลตั้งจะกล่าวต่อไปนี้เป็นผู้ใช้อำนาจแทนราษฎรตามที่จะได้กล่าวต่อไปในธรรมนูญ คือ

1. กษัตริย์
2. สภาผู้แทนราษฎร
3. คณะกรรมการราษฎร
4. ศาล ”

จากบทบัญญัติข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้สิ้นสุดลงแล้ว และได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตย โดยพระมหากษัตริย์ทรงอยู่ใต้รัฐธรรมนูญเหมือนกับประชาชนทั่วไป หากแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองดังกล่าวข้างต้น เกิดจากการเรียกร้องของกลุ่มบุคคลที่เป็นชนชั้นปกครองซึ่งมีแนวความคิดและอุดมการณ์ทางการเมืองแบบตะวันตก และไม่ได้เกิดจากการเรียกร้องจากประชาชนแต่อย่างใด

การรับรองสิทธิของประชาชนชาวไทยปรากฏเป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 ซึ่งมีบทบัญญัติว่าด้วย สิทธิและหน้าที่ของชนชาวสยาม

มาตรา 12 “ภายในบังคับแห่งบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญนี้บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายฐานันดรศักดิ์ โดยกำเนิดก็ดีโดยแต่งตั้งก็ดีหรือโดยประการอื่นใดก็ดีไม่กระทำให้เกิดเอกลีทธิ์อย่างใดเลย”

มาตรา 13 “บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาหรือลัทธิใดๆ และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมือง และไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมของประชาชน”

มาตรา 14 “ภายในบังคับแห่งบทกฎหมายบุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย เคหสถาน ทรัพย์สิน การพูดการเขียน การโฆษณาการศึกษาอบรม การประชุมโดยเปิดเผย การตั้งสมาคม การอาชีพ”

บทบัญญัติดังกล่าวข้างต้น เป็นบทบัญญัติว่าด้วยการรับรองความเสมอภาคตามกฎหมายของประชาชน แม้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ จะมีบทบัญญัติถึงสิทธิ เสรีภาพของราษฎรไว้ แต่รัฐธรรมนูญก็ไม่ได้เปิดโอกาสให้ราษฎรมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการปกครองสักเท่าใดนัก²⁵⁶ ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงการปกครองที่เกิดขึ้น ภายหลังการปฏิวัติ ปี พ.ศ. 2475 นั้น จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ได้เกิดขึ้นเพื่อเรียกร้องการรับรองสิทธิ เสรีภาพ ของประชาชน หากแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อสร้างอำนาจและความมีเสถียรภาพ แก่คณะบุคคลที่ครองอำนาจในช่วงเวลาดังกล่าวเท่านั้น และไม่ได้มีรูปแบบที่เป็นการปกครองให้เป็นประชาธิปไตย หลังจากนั้นประเทศไทย มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองทั้งการปฏิวัติ รัฐประหาร อีกหลายครั้ง รวมทั้งเหตุการณ์การเรียกร้องของนิสิต นักศึกษา และประชาชนในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 สะท้อนให้เห็นว่านับแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อปี พ.ศ. 2475 ประเทศไทยไม่มีเสถียรภาพทางการเมืองที่มั่นคงนัก สัมพันธภาพเชิงอำนาจระหว่างรัฐบาลกับประชาชน ยังคงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้อยู่ใต้การปกครอง การเมืองการปกครองยังคงเป็นเรื่องการต่อสู้ การแก่งแย่งกันระหว่างชนชั้นนำในสังคม²⁵⁷ การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในแต่ละครั้งส่งผลทำให้การรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไม่มีความต่อเนื่อง มีการการบังคับใช้รัฐธรรมนูญอีกหลายฉบับ โดยรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับนั้น จะมีบทบัญญัติในการรับรองสิทธิ เสรีภาพของประชาชนไปในแนวทางเดียวกัน มีเนื้อหาคล้ายคลึงรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ โดยไม่มีรัฐธรรมนูญฉบับใดที่เป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง อีกทั้งถึงแม้ว่าสภาผู้แทนราษฎรจะมาจากการเลือกตั้งจากประชาชน แต่ประชาชนกลับไม่ได้รับการรับรอง

²⁵⁶ อุตม รัฐอมฤต, น. ส., บรรเจิด สิงคะเนติ, ,, การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามมาตรา 28 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, หน้า 4-5.

²⁵⁷ ชยกร แก้วมาก, "การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญภายใต้วัฒนธรรมทางการเมืองไทย," หน้า 264.

สิทธิเสรีภาพ หรือ มีหลักประกันสิทธิเสรีภาพ แต่การรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ยังไม่เป็นที่ปรากฏอย่างชัดเจนหรือมีการบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแต่อย่างใด

4.1.2 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช

2540

4.1.2.1 ที่มาและเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พุทธศักราช 2540

ภายหลังจากการเกิดเหตุการณ์ พฤษภาทมิฬ เมื่อเดือน พฤษภาคม 2535 ซึ่งได้มีการเรียกร้องให้เกิดการปฏิรูปทางการเมือง การปกครอง คณะรัฐมนตรีในขณะนั้นจึงมีมติให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ โดยจัดให้มีสภาร่างรัฐธรรมนูญ ขึ้นเป็นครั้งแรก

"เจตนารมณ์" ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540
 "....สภาร่างรัฐธรรมนูญได้จัดทำร่างรัฐธรรมนูญโดยมีสาระสำคัญเป็นการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐเพิ่มขึ้น ตลอดจนทั้งปรับปรุงโครงสร้างทางการเมืองให้มีเสถียรภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น....."

จากเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าที่มาของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ มีสาระสำคัญ 3 ประการ คือ

- 1) การแก้ไขปัญหาระบบทางการเมืองและความมีเสถียรภาพของรัฐบาล
- 2) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน
- 3) การให้ความสำคัญกับการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และรับรอง

สิทธิ เสรีภาพของประชาชน

ทั้งนี้ ที่มาเกี่ยวกับการบัญญัติเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ในรัฐธรรมนูญนั้น ดังจะเห็นได้จากการอภิปรายจากสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ ระหว่างการร่างรัฐธรรมนูญและมีข้ออภิปรายถกเถียงกันอย่างกว้างขวาง ว่าเป็นการสมควรที่จะให้มีบทบัญญัติว่าด้วยการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ในรัฐธรรมนูญหรือไม่ และอย่างไร

* คำปรารภ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

นายประดิษฐ์ ไทยทวี สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญได้ยกตัวอย่างเหตุการณ์ พฤษภาทมิฬ ซึ่งมีการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แล้วแสดงความเห็นว่า “การมีคำนี้อยู่นั้นมันไพเราะจับใจ ใครเห็นคิดว่าเป็นเรื่องที่น่าสรรเสริญ และน่าชื่นชมยินดีกับคำว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อันเป็นประกาศเจตนารมณ์ในหน้าที่หนึ่งของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยให้ชัดเจน”²⁵⁸

คำอภิปรายของนายคณิน บุญสุวรรณ ซึ่งได้อภิปรายในตอนหนึ่งว่า “... ต้องการที่จะทำให้รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นฉบับที่แสดงความก้าวหน้าและทันต่อโลก ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง...”²⁵⁹

คำอภิปรายของ พันเอกสมคิด ศรีสังคม “...ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือว่าศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ มันติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่โบราณแล้ว ตั้งแต่เกิดมาเป็นโลกนี้.... การใช้อำนาจไม่ว่าองค์กรใดก็ตาม องค์กรรัฐสภา องค์กรรัฐมนตรี องค์กรศาล ซึ่งได้รับฉันทานุมัติจากคนทั้งประเทศ ทั้งสามองค์กรนี้จะต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์”²⁶⁰

จากคำอภิปรายของสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญข้างต้น สะท้อนถึงแนวคิด และหลักการอันสำคัญเป็นสากลของหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างชัดเจน โดยเฉพาะคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่ติดตัวมาแต่กำเนิด ดังนั้น จากการอภิปรายในสภาร่างรัฐธรรมนูญจึงเป็นจุดเริ่มต้นให้มีการบรรจุหลัก ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ในรัฐธรรมนูญ

4.1.2.2 บทบัญญัติว่าด้วยศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ในมาตรา 4 ดังนี้

“ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครอง ”

การบัญญัติบทบัญญัติดังกล่าวไว้ในรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นหมวดทั่วไปของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ เป็นการบัญญัติรับรองในการให้คุณค่าของความเป็นมนุษย์ทุกคน ดังนั้น ไม่ว่าจะคนที่มิสภาพร่างกายปกติทั่วไป หรือ คนพิการ ย่อมได้รับการคุ้มครองไว้ในรัฐธรรมนูญ โดยหลักการทั่วไปของบทบัญญัติฉบับนี้ ได้สะท้อนหลักการสำคัญ ดังต่อไปนี้

258 รายงานการประชุมคณะกรรมาธิการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 1 วันที่ 19 พฤษภาคม 2540 หน้า 3-4

259 รายงานการประชุมคณะกรรมาธิการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 10 วันที่ 9 มิถุนายน 2540 หน้า 5

260 รายงานการประชุมคณะกรรมาธิการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 14 วันที่ 8 กรกฎาคม 2540 หน้า 133-134

- 1) หลักการศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นหลักการที่กำหนดพื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับปัจเจกชน ดังนั้น รัฐจึงไม่อาจกระทำการใดๆอันเป็นการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือกระทำการใดๆที่เป็นการแทรกแซงการบัญญัติรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้
- 2) การที่หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้มีการบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญเป็นการรับรองคุณค่าความเป็นมนุษย์ไว้ในกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ ดังนั้น บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่บังคับใช้อยู่จะต้องมีความสอดคล้องกับหลักการที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองไว้ หรือ มีการแก้ไขให้เป็นไปตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ
- 3) การที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ในบททั่วไป แสดงให้เห็นว่า สิทธิขั้นพื้นฐานต่างๆที่รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองไว้นั้น ล้วนแต่มีรากฐานมาจากหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ จึงต้องนำหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไปใช้ในการตีความสิทธิขั้นพื้นฐานอื่น

4.1.2.3 ผลทางกฎหมายของการบัญญัติศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ในรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้บัญญัติเกี่ยวกับหลักประกันในการใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญทั่วไปไว้ในมาตรา 26 และมาตรา 27 ว่า

“มาตรา 26 การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กร ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้”

“มาตรา 27 สิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้โดยชัดแจ้งโดยปริยายหรือโดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญย่อมได้รับความคุ้มครองและผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล และองค์กรอื่นของรัฐโดยตรงในการตรากฎหมาย การใช้บังคับกฎหมายและการตีความกฎหมายทั้งปวง”

บทบัญญัติทั้งสองมาตรานี้ได้กำหนดขึ้นเพื่อผูกพันองค์กรของรัฐทุกองค์กร ทั้งรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล และองค์กรอื่นของรัฐ ว่าจะต้องตระหนักและเคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ทั้งในหมวด 3 และหมวดอื่น ๆ เป็นเหตุผลประกอบในการใช้อำนาจกระทำการใด ๆ ตามกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นการตรากฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย และการตีความกฎหมาย ทั้งนี้ นอกจากสิทธิและเสรีภาพตามที่

รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ชัดเจนแล้ว ยังให้หมายรวมถึงสิทธิและเสรีภาพ ที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้โดยปริยาย หรือโดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญด้วย ซึ่งการที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้เช่นนี้ก็เป็นการแสดงให้เห็นว่า สิทธิ และเสรีภาพ มิได้จำกัดเฉพาะที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญเท่านั้น แต่จะพัฒนาต่อไปตามความเปลี่ยนแปลงในสังคม²⁶¹

ทั้งนี้ แม้ว่า รัฐธรรมนูญมาตรา 27 จะมีถ้อยคำรับรองไว้เพียงสิทธิและเสรีภาพ หากแต่มาตรา 27 ได้บัญญัติรับรองถึง สิทธิเสรีภาพโดยปริยาย ดังนั้น หากเมื่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นที่มาของสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานต่างๆที่รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองและให้ความคุ้มครองไว้ จึงพอจะตีความได้ว่า สิทธิเสรีภาพโดยปริยายนั้น รวมถึงการรับรองหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ด้วย

มาตรา 28 “บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน

บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้”

จากบทบัญญัติข้างต้น เป็นบทบัญญัติว่าด้วยกรอบของการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยในขั้นตอนการร่างรัฐธรรมนูญมีแนวคิดของสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญที่สะท้อนแนวคิดอันสำคัญ ดังนี้ อาจารย์พนัส ทัศนียานนท์ ได้กล่าวไว้ว่า “มาตรานี้เป็นมาตราที่สำคัญเพราะมาตรานี้เป็นกลไกที่ทำให้สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของเราสามารถบังคับให้มีผลในทางปฏิบัติที่เป็นจริง เป็นรูปธรรม” และยังคงกล่าวต่อไปว่า “ .. ถ้าหากไม่มีบทบัญญัติมาตรานี้แล้ว ความคาดหวังของเราชาวไทยที่อยากให้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นของเรา ได้รับการยืนยัน โดยการบังคับตามสิทธิเสรีภาพของเรา ซึ่งได้รับการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ ก็คงจะไม่มีทางที่จะเกิดขึ้นได้ หากไม่มีมาตรานี้...”²⁶² จากคำอภิปรายดังกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า การคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพ สามารถเกิดผลขึ้นในทางปฏิบัติ และบุคคลผู้ได้รับความเสียหายสามารถใช้สิทธิยกเป็นข้อต่อสู้ในชั้นศาลได้

²⁶¹ มนตรี รูปสุวรรณ และคณะ, เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2542), หน้า 88.

²⁶² รายงานการประชุมคณะกรรมการพิจารณาการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 14 วันที่ 8 กรกฎาคม 2540 หน้า 162-163

การใช้รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ในลักษณะของ สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ดังนั้น ในการกระทำการใดๆ ที่เป็นการอ้างสิทธิ และสามารถจะกระทำการใดๆ ได้ตามรัฐธรรมนูญบัญญัติรับรอง หากแต่จะกระทำการใดๆ อันเป็นการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่นๆ หรือ กระทำการใดๆ อันเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ และศีลธรรมอันดีของประชาชน ไม่ได้ ทั้งนี้ หากมีบุคคลอื่นใด หรือ มีการกระทำใดที่เป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ บุคคลผู้ที่ถูกละเมิดสิทธิ สามารถใช้สิทธิเรียกร้องในทางศาลได้ต่อไป

4.1.2.4 บทบัญญัติรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับการรับรองและความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แก่คนพิการ

นอกจากบทบัญญัติที่ได้มีการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ในมาตรา 4 แล้วนั้น ยังมีบทบัญญัติว่าด้วยการให้การรับรองคนพิการไว้ดังต่อไปนี้

1) บทบัญญัติว่าด้วยความเสมอภาค

มาตรา 30 “บุคคลย่อมเสมอภาคในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน”

มาตรา 30 วรรค 3 “การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล เพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรมหรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้”

มาตรา 30 วรรค 4 “มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม”

จากบทบัญญัติดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าเป็นบทบัญญัติที่มีการบัญญัติรับรองและให้การคุ้มครองแก่คนพิการไว้ในบทบัญญัติว่าด้วยความเสมอภาค โดยบัญญัติห้ามมิให้มีการเลือกปฏิบัติเพราะแตกต่างทาง “สภาพทางกายหรือสุขภาพ” ซึ่งถ้อยคำดังกล่าวไม่ได้ใช้คำว่า คนพิการ หรือ ความพิการไว้โดยตรง แต่หากพิจารณาถึงความหมายของ “ความพิการ” ตามที่ได้ศึกษาไว้ในบทที่ 2 นั้น จะเห็นได้ว่า ความพิการในมุมมองทางการแพทย์ (Medical model of disability) หมายถึง ความพิการเป็นผลพวงของการมีพยาธิสภาพของโรคหรือการบาดเจ็บที่ไม่สามารถรักษาให้หายได้ ก่อให้เกิดร่องรอยความบกพร่อง (impairment) ของอวัยวะหรือร่างกาย ซึ่ง

ส่งผลให้มีการสูญเสียความสามารถในการทำกิจกรรมต่างๆ (disability) จนหมดโอกาสหรือกลายเป็นผู้ด้อยโอกาสทางสังคม (handicapped)²⁶³

ดังนั้น ความพิการ จึงหมายความรวมถึง โรค หรือ อาการบาดเจ็บ ของบุคคลที่ไม่สามารถรักษาให้หายได้และเกิดเป็นความบกพร่องทางร่างกาย จึงสามารถตีความได้ว่าถ้อยคำตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ “สภาพทางกายหรือสุขภาพ” จึงมีความหมายครอบคลุมถึง “ความพิการ” และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้มีบทบัญญัติห้ามมิให้มีการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ อันสะท้อนถึงการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการไว้ในรัฐธรรมนูญ

2) บทบัญญัติว่าด้วยการได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกสาธารณะ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 55 บัญญัติว่า “บุคคลซึ่งพิการหรือทุพพลภาพ มีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะและความช่วยเหลืออื่นจากรัฐ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

บทบัญญัติดังกล่าวข้างต้น เป็นสิทธิที่รัฐธรรมนูญได้ให้การรับรองสิทธิในการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกสาธารณะ ได้อย่างเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไปซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า รัฐธรรมนูญให้ความสำคัญกับคนพิการ เพื่อให้ได้มีโอกาสอย่างเท่าเทียมคนปกติ แต่อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มีลักษณะการบัญญัติรับรองสิทธิแก่คนพิการอย่างกว้าง เนื่องจากมีถ้อยคำว่า “ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ” ดังนั้น สิทธิของคนพิการจะได้รับการรับรองและนำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นจริงได้นั้น ฝ่ายนิติบัญญัติต้องมีการออกกฎหมายเพื่อกำหนดรายละเอียดมาตรการการรับรองสิทธิคนพิการในรูปแบบของพระราชบัญญัติ และ กฎระเบียบ คำสั่ง อันมีรายละเอียดเกี่ยวกับการรับรองสิทธิดังกล่าว

3) บทบัญญัติว่าด้วยการให้การสงเคราะห์จากรัฐ มาตรา 80 วรรค 2 “รัฐต้องสงเคราะห์คนชรา ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ และ ผู้ด้อยโอกาส ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้”

รัฐมีหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญให้การสงเคราะห์แก่คนพิการ แม้บทบัญญัติดังกล่าว เป็นบทบัญญัติที่มีเพียงลักษณะของการกำหนดให้รัฐต้องให้การสงเคราะห์

²⁶³

สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ ประสบการณ์การสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ (กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ, หน้า 26.

คนพิการ แต่รัฐธรรมนูญไม่ได้บัญญัติในรายละเอียดและขั้นตอนหรือวิธีการปฏิบัติให้การสงเคราะห์แก่คนพิการ แต่อย่างใด ดังนั้น ในการจัดให้มีการส่งเสริมสวัสดิการทางด้านต่างๆ แก่คนพิการ จึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องทำให้สิทธิคนพิการนั้นเกิดขึ้นมา แม้สิทธิดังกล่าวรัฐธรรมนูญมิได้ระบุว่า จะเป็นสิทธิในด้านใดบ้าง หากแต่การที่รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองให้แก่คนพิการว่าจะต้องได้รับการสงเคราะห์จากรัฐ ย่อมเป็นหลักประกันในระดับหนึ่งที่รัฐจะต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

4.1.2.5 การกระทำที่เป็นการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

4.1.2.5.1 การละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่มีผลมา

จากบทบัญญัติกฎหมาย

ฝ่ายนิติบัญญัติมีหน้าที่ในการออกกฎหมาย รวมถึงการพิจารณา ร่างกฎหมายฉบับต่างๆ และหากรัฐจะออกกฎหมายที่เป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่ รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองไว้จะกระทำมิได้ เว้นแต่ กรณีการออกกฎหมายที่เป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคล ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ต้องเป็นไปตาม รัฐธรรมนูญ มาตรา 29* คือ เท่าที่จำเป็นและจะกระทบกระเทือนต่อสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน ไม่ได้

ดังกรณี เช่น การที่ฝ่ายนิติบัญญัติออกกฎหมายที่เป็นการจำกัด สิทธิบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะนั้น นอกเหนือจากเป็นการขัดกับหลักการบัญญัติกฎหมายเพื่อ บังคับใช้แก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยตรงแล้ว การบัญญัติกฎหมายดังกล่าว โดย

* รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 29 การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อ การที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดไว้และเท่าที่จำเป็นเท่านั้น และ จะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้นมิได้

กฎหมายตามวรรคหนึ่งต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไปและไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคล หนึ่งเป็นการเจาะจง ทั้งต้องระบุบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจในการตรากฎหมายนั้นด้วย

บทบัญญัติวรรคหนึ่งและวรรคสองให้นำมาใช้บังคับกับกฎหมายหรือข้อบังคับ ที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ด้วย โดยอนุโลม

ทางเนื้อหาแล้วย่อมเป็นการขัดกับหลักความเสมอภาค โดยหลักความเสมอภาคนั้นเป็นรากฐานอันสำคัญของหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์²⁶⁴

ทั้งนี้ หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพ และภายในขอบเขตดังกล่าวนี้ หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จึงเป็นตัวกำหนดความชอบธรรมของรัฐในการออกกฎหมาย และในการกำหนดทิศทางแก่ฝ่ายนิติบัญญัติในการตรากฎหมายเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายต่อหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อันมีคุณค่าสูงสุดของรัฐธรรมนุญ

ดังนั้น หากมีการตรากฎหมายฉบับใดที่มีบทบัญญัติขัดต่อบทบัญญัติรัฐธรรมนูญที่ได้ให้การรับรองหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ หรือ บทบัญญัติที่เป็นการจำกัดสิทธิ หรือ กระทบต่อสิทธิขั้นพื้นฐานตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองไว้ จึงเป็นกรณีที่เป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองไว้

4.1.2.5.2 การละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่มีผล

มาจากการกระทำของรัฐบาลหรือการกระทำทางปกครอง

การใช้อำนาจในทางบริหารสามารถแบ่งเป็นการใช้อำนาจของรัฐบาลและอำนาจในทางปกครอง ดังมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

1) กรณีการใช้อำนาจของรัฐบาล รัฐบาลมีหน้าที่ในการบริหารประเทศให้สอดคล้องและเป็นไปตามที่ได้แถลงนโยบายต่อสภา ดังนั้น ในการกระทำการใดๆของรัฐบาลจึงอาจมีผลกระทบต่อหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การดำเนินการใดๆ ที่เป็นการขัดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ย่อมเป็นการกระทำที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ

2) กรณีการใช้อำนาจในทางปกครอง

ประการแรก กระบวนการออกคำสั่งทางปกครอง ในการใช้อำนาจตามกฎหมายของเจ้าหน้าที่ที่มีเป็นการสร้างนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคลในอันที่จะก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน ระงับ หรือมีผลกระทบต่อสถานภาพของสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคล ฝ่ายปกครองจะต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยการให้โอกาสแก่ประชาชนในการพิทักษ์สิทธิของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นการป้องกันสิทธิของตนเองจากการกระทำของฝ่ายปกครองที่

²⁶⁴

บรรเจิด สิงคะเนติ, หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 (กรุงเทพฯ: วิทยุชน, 2555), หน้า 96.

กระทบสิทธิ หรือ การเรียกร้องหรือให้ได้ประโยชน์อันชอบด้วยกฎหมายจากรัฐ²⁶⁵ เช่น การรับฟังผู้มี ส่วนได้เสีย หลักการให้เหตุผลประกอบในการวินิจฉัยสั่งการ²⁶⁶

ประการที่ 2 การใช้อำนาจของฝ่าย ปกครองในการออกกฎ ที่เป็นรูปธรรมและมีผลเป็นการเฉพาะราย ฝ่ายปกครองจะต้องดำเนินให้มีความสอดคล้องกับหลักความเสมอภาคการกระทำของฝ่ายปกครองในการออกกฎที่ ขัดต่อหลักความเสมอภาค จึงถือเป็นการขัดต่อหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์²⁶⁷

4.1.2.5.3 การละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่มีผล

มาจากองค์การตุลาการ

1) กระบวนการพิจารณาคดี

ศาลจะต้องคำนึงถึงหลักการรับฟังคู่ความในคดี คือ ผู้ที่มีสิทธิในคดี มิใช่เป็นเพียงวัตถุของกระบวนการพิจารณา²⁶⁸ ดังนั้น คู่ความในคดีจะต้องมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นโต้แย้งคัดค้าน พร้อมทั้งมีสิทธิแสดงความคิดเห็นหรือ พยานหลักฐานเพื่อสนับสนุนข้อกล่าวอ้างตามหลักการรับฟังคู่ความในคดี โดยศาลจะต้องคำนึงหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในการพิจารณาคดีในการพิจารณาคดี ดังนั้น หลักการรับฟังคู่ความ จึงต้องนำไปใช้ในการพิจารณาสีทธิทุกประเภท²⁶⁹

หากเป็นกรณีที่ศาลปฏิเสธที่จะรับฟังคู่ความอันมีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติต่อคู่ความในคดี หรือ มองว่าคู่ความนั้นเป็นเพียงวัตถุในการพิจารณา จึงถือว่าเป็นการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

²⁶⁵ บรรเจิด สิงคะเนติ, หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 (กรุงเทพฯ : วิญญูชน, 2543) หน้า 99

²⁶⁶ กมลชัย รัตนสกาววงศ์, หลักกฎหมายปกครองเยอรมัน (กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2537), หน้า 111.)

²⁶⁷ บรรเจิด สิงคะเนติ, หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 (กรุงเทพฯ : วิญญูชน, 2543) หน้า 100

²⁶⁸ เรื่องเดียวกัน หน้า 100

²⁶⁹ กมลชัย รัตนสกาววงศ์, หลักกฎหมายปกครองเยอรมัน หน้า 112.

2) เนื้อหาของการพิจารณา

การใช้อำนาจของศาลในการพิพากษาคดีต้องเป็นไปตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ โดยศาลต้องมีบทบาทใตการแก้ไข เยียวยากรณีการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และรวมถึงสิทธิ เสรีภาพ ของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป็นกรณีที่ถูกหมายจำกัดสิทธิ เสรีภาพของประชาชนศาลจะต้องพิจารณาว่าการกระทำดังกล่าวนั้น กระทบต่อสาระสำคัญของสิทธิ เสรีภาพขั้นพื้นฐานหรือไม่ และหากกฎหมายฉบับใดที่กระทบต่อหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ กฎหมายฉบับนั้นย่อมไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ

4.1.2.6 การใช้สิทธิเพื่อคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

4.1.2.6.1 กรณีการใช้สิทธิทางศาล

หากมีการละเมิดสิทธิ เสรีภาพของบุคคล บทบัญญัติว่าด้วยการใช้สิทธิทางศาลไว้ใน มาตรา 28 วรรค 2 บัญญัติว่า “บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้”

จากถ้อยคำตามบทบัญญัติข้างต้น จะเห็นได้ว่า ไม่มีถ้อยคำรัฐธรรมนูญที่บัญญัติในการใช้สิทธิทางศาลกรณีถูกละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แต่การที่ตีความว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองไว้แล้ว ดังนั้นหากมีข้อเท็จจริงปรากฏว่า บุคคลถูกละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ บุคคลนั้นย่อมมีสิทธิยกเหตุดังกล่าวขึ้นฟ้องคดีต่อชั้นศาล แต่อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญไม่มีบทบัญญัติกำหนดรายละเอียดว่า การใช้สิทธิทางศาลดังกล่าวข้างต้นนั้น มีรายละเอียดและขั้นตอนการดำเนินการอย่างไร และศาลใดที่มีเขตอำนาจในการพิพากษาคดีดังกล่าว

หากพิจารณาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 ซึ่งบัญญัติว่า “ในการที่ศาลจะใช้บทบัญญัติแห่งกฎหมายบังคับแก่คดีใด ถ้าศาลเห็นเองหรือคู่ความโต้แย้งว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นต้องด้วยบทบัญญัติมาตรา 6 และยังไม่มีความวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวกับบทบัญญัตินั้น ให้ศาลรอการพิจารณาพิพากษาคดีไว้ชั่วคราว และส่งความเห็นเช่นนั้นตามทางการเพื่อศาลรัฐธรรมนูญจะได้พิจารณาวินิจฉัย”

จากบทบัญญัติข้างต้น จะเห็นได้ว่า บทบาทของศาลในการให้ความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ในกรณีศาลเห็นเองหรือคู่ความในคดีหนึ่งคดีใดโต้แย้งว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นขัดต่อรัฐธรรมนูญ ศาลจะใช้บทบัญญัติกฎหมายนั้นมาพิจารณาหรือวินิจฉัยไม่ได้จนกว่าศาลรัฐธรรมนูญจะวินิจฉัยว่าบทบัญญัติกฎหมายฉบับนั้นขัดต่อรัฐธรรมนูญ โดยแนวทางในการพิจารณาคดีของศาล เมื่อเกิดกรณีที่มีการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ จะเห็นได้ว่า การนำประเด็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มาสู่การพิจารณาในชั้นศาลนั้น อาจไม่ใช่กรณีที่บุคคลจะใช้สิทธิในทางศาลได้โดยตรงเหมือนอย่างกรณีมีข้อพิพาทในคดีแพ่ง หรือกรณีที่เป็นผู้เสียหายในคดีอาญา หากแต่ คดีที่จะขึ้นสู่ศาลรัฐธรรมนูญนั้น หากเป็นกรณีที่เกิดการละเมิดโดยองค์กรของรัฐ บุคคลผู้เสียหายจักต้องนำประเด็นปัญหาดังกล่าวไปยังองค์กรของรัฐเพื่อได้รับการเยียวยาแก้ไขปัญหาเสียก่อนเป็นอันดับแรก หรือหากมีประเด็นข้อโต้แย้งเกี่ยวกับบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ใช้ในคดี ขัดหรือแย้งต่อบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญ คดีที่อยู่ระหว่างชั้นศาลยุติธรรม หรือ ศาลปกครอง จะต้องให้ศาลดังกล่าวหยุดการพิจารณาไว้ชั่วคราวและส่งความเห็นไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัย ดังนั้น ด้วยบทบัญญัติและวิธีการดังกล่าว จึงทำให้ประชาชนผู้ที่ได้รับความเสียหาย หรือ ถูกละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่สามารถได้รับการแก้ไขเยียวยาได้โดยทันที

4.1.2.6.2 กรณีการใช้สิทธิทางองค์กรอื่นที่

ไม่ใช่ศาล

(1) บทบาทของผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา ตามมาตรา 197 และ 198 ของรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2540 บัญญัติว่า ผู้ตรวจการแผ่นดินมีอำนาจดังต่อไปนี้

มาตรา 197 เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา ดังต่อไปนี้

(1) พิจารณาและสอบสวนหาข้อเท็จจริงตามคำร้องเรียนในกรณี

(ก) การไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย หรือปฏิบัติ นอกเหนืออำนาจหน้าที่ตามกฎหมายของข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น

(ข) การปฏิบัติหรือละเลยไม่ปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ร้องเรียนหรือประชาชนโดยไม่เป็นธรรม ไม่ว่าจะการนั้นจะชอบหรือไม่ชอบด้วยอำนาจหน้าที่ก็ตาม

(ค) กรณีอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

(2) จัดทำรายงานพร้อมทั้งเสนอความเห็นและข้อเสนอแนะต่อรัฐสภา

ทั้งนี้ เมื่อมีการร้องเรียนต่อผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา ได้รับเรื่องร้องเรียน จะต้องมีการสอบสวนหาข้อเท็จจริง โดยต้องเปิดโอกาสให้ผู้ร้องเรียน ข้าราชการ หรือพนักงาน เจ้าหน้าที่ของรัฐ แล้วแต่กรณี ได้มีโอกาสในการชี้แจง แสดงพยานหลักฐาน เมื่อดำเนินการสอบสวนเรียบร้อยแล้ว ผู้ตรวจการแผ่นดินจะต้องมีการจัดทำรายงานพร้อมทั้งความเห็นและสรุปข้อเท็จจริง ไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องร้องเรียน เพื่อดำเนินการปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติงานต่อไป หากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ปฏิบัติตามหรือไม่ปรับปรุงแก้ไข ผู้ตรวจการแผ่นดินมีอำนาจในการส่งเรื่องดังกล่าวไปยังรัฐมนตรีผู้ควบคุมหน่วยงานนั้นๆ และหากเป็นกรณีเร่งด่วน เกี่ยวข้องผลประโยชน์สาธารณะผู้ตรวจการแผ่นดินอาจเสนอเรื่องรายงานต่อรัฐสภาเป็นการด่วน

มาตรา 198 เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการเสนอเรื่องต่อศาลรัฐธรรมนูญหรือศาลปกครองของผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา ซึ่งเมื่อเห็นว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมาย กฎ ข้อบังคับ หรือการกระทำใดของบุคคลใดตามมาตรา 197 (1) มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ

ให้ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาเสนอเรื่องพร้อมความเห็นต่อศาลรัฐธรรมนูญหรือศาลปกครองเพื่อพิจารณาวินิจฉัย ทั้งนี้ เป็นไปตามหลักเกณฑ์ว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลปกครอง แล้วแต่กรณี และให้ศาลรัฐธรรมนูญหรือศาลปกครอง แล้วแต่กรณี และศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาวินิจฉัยเรื่องและผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาเสนอโดยไม่ชักช้า

(2) บทบาทของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน

รัฐธรรมนูญกำหนดอำนาจหน้าที่ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจหน้าที่ตาม มาตรา 200 ดังต่อไปนี้

(1) ตรวจสอบและรายงานการกระทำหรือการละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน หรืออันไม่เป็นไปตามพันธกรณีระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเป็นภาคี และเสนอมาตรการการแก้ไขที่เหมาะสมต่อบุคคลหรือหน่วยงานที่กระทำหรือละเลยการกระทำดังกล่าวเพื่อ ดำเนินการ ในกรณีปรากฏว่าไม่มีการดำเนินการตามที่เสนอ ให้รายงานต่อรัฐสภาเพื่อดำเนินต่อไป

(2) เสนอแนะนโยบายและข้อเสนอในการปรับปรุงกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับ ต่อรัฐสภาและคณะรัฐมนตรีเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

(3) ส่งเสริมการศึกษา การวิจัย และการเผยแพร่ความรู้ด้านสิทธิมนุษยชน

(4) ส่งเสริมความร่วมมือและการประสานงานระหว่างหน่วยราชการ องค์กรเอกชน และองค์กรอื่นใดด้านสิทธิมนุษยชน

(5) จัดทำรายงานประจำปีเพื่อประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชน ภายในประเทศและเสนอต่อรัฐสภา

(6) อำนาจหน้าที่อื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

ทั้งนี้ การดำเนินการพิจารณาของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ซึ่งเป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน²⁷⁰ ตามพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 3

270

มาตรา 3 ในพระราชบัญญัตินี้ "สิทธิมนุษยชน" หมายความว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคลที่ได้รับการรับรองหรือคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หรือตามกฎหมายไทย หรือตามสนธิสัญญาที่ประเทศไทยมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม

"สิทธิมนุษยชน" หมายความว่า คักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคลที่ได้รับการรับรองหรือคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หรือตามกฎหมายไทย หรือตามสนธิสัญญาที่ประเทศไทยมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม

ดังนั้น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จึงมีอำนาจตรวจสอบในกรณีที่มีการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เนื่องจากเป็นส่วนหนึ่งของการละเมิดสิทธิมนุษยชน เมื่อได้รับเรื่องร้องเรียนแล้ว และเห็นว่าเรื่องดังกล่าวมีมูลและอยู่ในอำนาจหน้าที่ ให้คณะกรรมการแจ้งไปยังบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องชี้แจงข้อเท็จจริง และดำเนินการต่อไป

หากมีความเห็นว่าเป็นเรื่องที่สามารถตกลงเจรจาไกล่เกลี่ยกันได้และบุคคล ผู้ถูกละเมิดสิทธิยินยอม ให้คณะกรรมการจัดทำข้อตกลงระหว่างคู่กรณีและให้ยุติเรื่อง

หากเห็นว่าเป็นการกระทำที่เป็นการละเลยสิทธิมนุษยชน หรือ ละเมิดสิทธิมนุษยชน จะต้องจัดทำรายงานการตรวจสอบ รายละเอียดข้อเท็จจริง และมาตรการแก้ไขเยียวยาแก่บุคคลหรือหน่วยงานที่มีการร้องเรียน

ในกรณีที่บุคคลหรือหน่วยงานที่ถูกร้องเรียน ดำเนินการแก้ไขเยียวยาไม่แล้วเสร็จภายในระยะเวลาที่กำหนด ให้รายงานต่อนายกรัฐมนตรีเพื่อมีคำสั่งให้ดำเนินการมาตรการแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนดังกล่าว แต่หากไม่ปรากฏว่ามีการแก้ไขปัญหาละเมิดสิทธิมนุษยชนตามข้อร้องเรียนให้รายงานต่อรัฐสภาเพื่อดำเนินการต่อไป

จะเห็นได้ว่าการใช้สิทธิผ่านองค์กรอื่นนอกจากศาลนั้น เป็นอีกช่องทางหนึ่งในการให้ความคุ้มครองแก่บุคคลผู้ถูกละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการให้ความคุ้มครองสิทธิของประชาชนซึ่งนับเป็นบทบาทที่สำคัญของทั้ง ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาและคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ แต่อย่างไรก็ตาม ทั้งสองหน่วยงานข้างต้น มีอำนาจเพียงเสนอความเห็นและขอแนะนำให้มีการปรับปรุงแก้ไข หรือดำเนินการ แต่ไม่มีอำนาจบังคับสั่งการให้ต้องปฏิบัติตามข้อเสนอนั้นแต่อย่างใด หรือหากเป็นกรณีที่มีความเร่งด่วน ก็สามารถทำได้เพียงส่งเรื่องให้กับนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีที่กำกับดูแล หรือรายงานเรื่องต่อรัฐสภาต่อไป²⁷¹

271

นพดล เสงเจริญ "องค์กรอิสระ : ความสำคัญต่อการปฏิรูปการเมืองและการปฏิรูประบบราชการ" [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.pub-law.net/publaw/view.aspx?id=895>

4.1.3 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช

2550

4.1.3.1 ที่มาและเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พุทธศักราช 2550

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ได้มีประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540²⁷² และได้มีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่โดยสภาร่างรัฐธรรมนูญและให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการออกเสียงประชามติรับร่างรัฐธรรมนูญ

ดังจะเห็นได้จากเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 “...ร่างรัฐธรรมนูญฉบับที่จัดทำใหม่นี้มีสาระสำคัญเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันของประชาชนชาวไทย ในการธำรงรักษาไว้ซึ่งเอกราชและความมั่นคงของชาติ การทำนุบำรุงรักษาศาสนาทุกศาสนาให้สถิตถาวร การเทิดทูนพระมหากษัตริย์เป็นประมุขและเป็นมิ่งขวัญของชาติ การยึดถือระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขเป็นวิถีทางในการปกครองประเทศ การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ให้ประชาชนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการปกครองและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐอย่างเป็นรูปธรรม การกำหนดกลไกสถาบันทางการเมืองทั้งฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพตามวิธีการปกครองแบบรัฐสภา รวมทั้งให้สถาบันศาลและองค์กรอิสระอื่นสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้โดยสุจริตเที่ยงธรรม...”

จากเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 สะท้อนให้เห็นว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ร่างขึ้นเพื่อแก้ไขสภาพปัญหาของประเทศ ทั้งปัญหาทางการเมือง ปัญหาการบังคับใช้กฎหมาย การผูกขาดอำนาจรัฐ และการแทรกแซงองค์กรอิสระ โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มีสาระสำคัญใน การให้ความสำคัญคุ้มครอง และส่งเสริมสิทธิเสรีภาพของประชาชน ลดการผูกขาดอำนาจรัฐ และเพิ่มมาตรการในการตรวจสอบอำนาจรัฐ

272

ประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ฉบับที่ 3

“ตามที่คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข ได้ทำการยึดอำนาจปกครองประเทศไว้เรียบร้อยแล้วนั้น เพื่อความสงบเรียบร้อยในการปกครองประเทศ คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข จึงให้ 1.รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 สิ้นสุดลง...”

4.1.3.2 บทบัญญัติว่าด้วยศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติรับรองและคุ้มครอง ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไว้ในมาตรา 4 ไว้ว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง”

การบัญญัติหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ในบททั่วไปของรัฐธรรมนูญ ซึ่งยังคงข้อความไว้เหมือนดังบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญฉบับ 2540 ถือได้ว่าเป็นการวางหลักทั่วไปอันเป็นประกาศเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ²⁷³ ที่จะให้ความรับรองคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เนื่องจากมาตรา 4 อยู่ในหมวด 1 ซึ่งเป็นหมวดที่กำหนดหลักการทั่วไปของรัฐ อันถือว่าเป็นสาระสำคัญที่มีลักษณะทั่วไป หรือเป็นการกำหนดของเขตกว้างๆ ของรัฐธรรมนูญว่า สาระสำคัญของบทบัญญัติรัฐธรรมนูญในหมวดต่อๆมาจะต้องสอดคล้องกับหลักทั่วไปดังกล่าว²⁷⁴ สะท้อนให้เห็นว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้ถูกบัญญัติไว้ในกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ และถือว่าเป็นสิ่งที่มีค่าสูงสุดของรัฐธรรมนูญ ดังนั้น การกระทำใดๆของรัฐจึงต้องมีความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ เพราะมนุษย์ถือเป็นเป้าหมายสูงสุดในการดำเนินการของรัฐ ด้วยเหตุนี้ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จึงเป็นหลักพื้นฐานอันสำคัญในการวางรากฐานของการรับรองสิทธิเสรีภาพของบุคคล และหลักความเสมอภาคจะถูกนำมาใช้ในการตีความสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญด้วย²⁷⁵

บทบัญญัติมาตรา 4 จึงเป็นการกำหนดหลักพื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและปัจเจกบุคคล ว่ารัฐจะให้ความคุ้มครองต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สิทธิและเสรีภาพของบุคคล และการกำหนดให้คุณค่าของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มีสถานะในระดับของรัฐธรรมนูญ ส่งผลสำคัญดังนี้

²⁷³ บรรเจิด สิงคนติ, สารานุกรมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เรื่องหลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและหลักความเสมอภาคและหน้าที่ของชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญ, หน้า 110.

²⁷⁴ เรื่องเดียวกัน หน้า 109

²⁷⁵ บรรเจิด สิงคนติ, สารานุกรมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เรื่องหลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและหลักความเสมอภาคและหน้าที่ของชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญ, หน้า 37.

(1) มีผลต่อการกำหนดทิศทางของรัฐ โดยเป็นตัวกำหนดและเป็นตัวจำกัดวัตถุประสงค์และภาระหน้าที่ของรัฐ นอกจากนี้ ยังเป็นตัวกำหนดและจำกัดความชอบธรรมของการกระทำของรัฐ และของกฎหมายที่มีคุณค่าดังกล่าว

(2) การบัญญัติรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ในรัฐธรรมนูญ ไม่เพียงแต่มุ่งหมายที่จะผูกพันการกระทำของรัฐเท่านั้น แต่ยังบังคับให้รัฐต้องกำหนดหลักกฎหมายทั่วไป ว่าอำนาจอื่นนอกจากอำนาจรัฐไม่อาจจะเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้

(3) ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มีความสำคัญต่อสิทธิขั้นพื้นฐานอื่นๆ โดยถือว่าเป็นสาระสำคัญของสิทธิขั้นพื้นฐานทั้งหลาย ซึ่งภายในของเขตดังกล่าว รัฐไม่อาจเข้าไปแทรกแซงได้

นอกจากนี้ การบัญญัติหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นการสอดคล้องกับที่ประเทศไทยได้เป็นภาคีตามปฏิญญาสากลแห่งองค์การสหประชาชาติ ส่งผลทำให้รัฐมีหน้าที่ดำเนินการตามนโยบายที่สอดคล้องกับการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ รวมถึงการให้ความเคารพต่อและไม่ละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ว่าจะบุคคลนั้นๆ จะมีสัญชาติไทยหรือไม่ก็ตาม

4.1.3.3 ผลทางกฎหมายของการบัญญัติศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ในรัฐธรรมนูญ

1) หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพ

มาตรา 4 “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง”

หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นเป้าหมายในการดำเนินการของรัฐ และ เป็นรากฐานของสิทธิและเสรีภาพอันเป็นสาระสำคัญ 2 ประการ กล่าวคือ

ประการแรก สิทธิในชีวิตและร่างกาย บุคคลทุกคนมีอิสระที่จะกำหนดชีวิตของตนเองได้ตามเจตจำนงที่ตนเองมีความประสงค์

ประการที่สอง มนุษย์ทุกคนมีคุณค่าในความเป็นมนุษย์และมีสิทธิเสรีภาพ อย่างเท่าเทียมกัน และบุคคลทุกคนควรได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันตามหลักความเสมอภาค

2) การบัญญัติรับรองให้สิทธิ เสรีภาพมีผลผูกพันองค์กรที่ใช้อำนาจรัฐ มาตรา 26 บัญญัติว่า “การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กร ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้”

จากบทบัญญัติข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า รัฐธรรมนูญมีความมุ่งหมาย ให้การใช้อำนาจรัฐของทุกองค์กร ต้องคำนึงถึง ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ดังมีสาระสำคัญดังนี้

ประการแรก องค์กรของรัฐจะไม่กระทำการใดๆ ในลักษณะที่จะเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคล หรือละเว้นการกระทำใดๆที่จะเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพ

ประการที่สอง รัฐมีภาระหน้าที่ดำเนินการใดๆในทางที่จะทำให้ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคลเอื้อต่อการดำรงชีวิตอยู่ของมนุษย์อย่างมีศักดิ์ศรี หรือการใช้สิทธิและเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองและคุ้มครองไว้

3) การรับรองและการให้คุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

มาตรา 27 “สิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้โดยชัดแจ้ง โดยปริยายหรือโดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ย่อมได้รับความคุ้มครองและผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐโดยตรงในการตรากฎหมาย การใช้บังคับกฎหมาย และการตีความกฎหมายทั้งปวง”

มาตรา 28 “บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือใช้สิทธิ และเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน

บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้”

จากบทบัญญัติข้างต้น จะเห็นได้ว่าบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ ใช้ถ้อยคำว่า “สิทธิ และเสรีภาพ” สะท้อนให้เห็นสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญมาตรานี้

ประการแรก มุ่งให้การคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างมีสถานะเช่นเดียวกับสิทธิและเสรีภาพ²⁷⁶ ดังนั้น หากมีการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ย่อมเป็นการ

276

บรรเจิด สิงคนดี หลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ, หน้า 118-119.

กระทบต่อสิทธิ เสรีภาพของบุคคลไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง และบุคคลจะอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น และไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ขัดต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน เพราะถึงแม้ว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จะเป็นสิ่งที่มีคุณค่าที่สำคัญแก่บุคคลทุกคน หากแต่คุณค่าของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ดังกล่าวยังต้องอยู่ภายในของเขตการใช้ของมิชอบเขตจำกัด

ประการที่สอง เมื่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นสิทธิที่มีสถานะเดียวกับสิทธิ เสรีภาพแล้ว บุคคลซึ่งถูกละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้

ทั้งนี้ จากการศึกษาบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 ได้ให้การรับรองคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แยกต่างหากจากบทบัญญัติว่าด้วยการรับรองสิทธิและเสรีภาพ ดังนั้น สถานะของการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จึงเป็นคุณค่าหรือวัตถุในทางกฎหมายอย่างหนึ่งที่ได้รับคุ้มครองแยกต่างหากจากสิทธิเสรีภาพ และยังต้องถือว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นรากฐานของสิทธิและเสรีภาพทั้งปวงอีกด้วย

4.1.3.4 บทบัญญัติรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับการรับรองและความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แก่คนพิการ

ในการปกครองระบอบประชาธิปไตย หลักสำคัญในการปกครองประเทศคือ การให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยเฉพาะการรับรองสิทธิคนพิการ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 จึงได้มีการขยายบทบัญญัติในการให้การรับรองแก่คนพิการ เพิ่มมากขึ้น ดังมีสาระสำคัญดังนี้

1) บทบัญญัติว่าด้วยความเสมอภาค

นอกจากการที่ บทบัญญัติมาตรา 4 ของรัฐธรรมนูญได้มีการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งส่งผลทำให้ คนพิการ ในฐานะที่เป็นบุคคลเหมือนดังเช่นบุคคลทั่วไปได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 4 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ยังคงหลักความเสมอภาคไว้ ดังเช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 หากแต่ในมาตรา 30 วรรค 3 ได้มีการเพิ่มเติมถ้อยคำ “ความพิการ” ไว้ดังนี้ “การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิดเชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพ

ทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้”²⁷⁷

จากบทบัญญัติข้างต้น นับว่าเป็นแนวความคิดใหม่ที่ได้บัญญัติถ้อยคำว่า “ความพิการ” ไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นการให้หลักประกันความเสมอภาคซึ่งเป็นรากฐานของการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แก่คนพิการที่ขยายจากบทบัญญัติเดิมของรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2540 ให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นบทบัญญัติที่สอดคล้องกับ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)) โดยประเทศไทย เข้าเป็นภาคีของอนุสัญญา CRPD โดยการให้สัตยาบัน เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2551 ซึ่งมีผลบังคับใช้ให้ประเทศไทยต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดในอนุสัญญาตั้งแต่วันที่ 28 สิงหาคม 2551 เป็นต้นไป²⁷⁸

บทบัญญัติ ข้อ 2 ของอนุสัญญาดังกล่าว มีนิยามความหมายของคำว่า “การเลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งความพิการ” หมายถึง “ความแตกต่างการกีดกัน หรือการจำกัดบนพื้นฐานของความพิการซึ่งมีความมุ่งประสงค์ หรือส่งผลให้เป็นการเสื่อมเสียหรือทำให้ไร้ผล ซึ่งการยอมรับ การอุปโภคหรือการใช้สิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานทั้งปวงบนพื้นฐานที่เท่าเทียมกับบุคคลอื่นในด้าน การเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ความเป็นพลเมืองหรือด้านอื่นๆ รวมถึงการเลือกปฏิบัติในทุกๆรูปแบบ รวมทั้งการปฏิเสธการช่วยเหลือที่สมเหตุสมผล”²⁷⁹

ทั้งนี้ หากพิจารณารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งมีบทบัญญัติในการห้ามเลือกปฏิบัติเพราะความแตกต่างทาง สภาพร่างกาย หรือ สุขภาพ ซึ่งเป็นมุมมองต่อคนพิการเพียงความพิการในมุมมองทางการแพทย์ (Medical model of disability) หมายถึง อาการเจ็บป่วยด้วยโรค หรือ อาการบาดเจ็บ ซึ่งส่งผลให้เกิดความพิการ หากแต่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้มีแนวคิดเรื่องความพิการในมุมมองทางสังคม (Social

277

มาตรา 30 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครอง ตามกฎหมายเท่าเทียมกันชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความ แตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิดเชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกาย หรือ สุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความ เชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมือง อันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญจะกระทำมิได้

มาตราการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคล สามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม

278

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ สำนักส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ

279

"Discrimination on the basis of disability" means any distinction, exclusion or restriction on the basis of disability which has the purpose or effect of impairing or nullifying the recognition, enjoyment or exercise, on an equal basis with others, of all human rights and fundamental freedoms in the political, economic, social, cultural, civil or any other field. It includes all forms of discrimination, including denial of reasonable accommodation;

model of disability) หมายถึง สภาพแวดล้อม และเงื่อนไขต่างๆในสังคม ที่ไม่ได้รับการแก้ไขให้เหมาะสม และไม่สามารถทำให้บุคคลสามารถเข้าถึงได้ อันมีลักษณะของการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ

ด้วยเหตุและผลดังกล่าวข้างต้น รัฐจึงมีหน้าที่ในการดำเนินการด้วยวิธีที่เป็นการขจัดอุปสรรคปัญหาไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ โดยจัดให้ความช่วยเหลืออย่างสมเหตุสมผลตามบทบัญญัติมาตรา 30 วรรค 4 บัญญัติว่า “...มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริม ให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม...” ดังนั้น การที่รัฐเพิกเฉยต่อการดำเนินการดังกล่าว หรือ อยู่ในวิสัยที่จะกระทำได้แต่ไม่ทำย่อมเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการ

ดังนั้น บทบัญญัติมาตรา 30 วรรค 3 และวรรค 4 จึงเป็นบทบัญญัติที่มีหลักการในการห้ามเลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งความพิการ และสภาพทางร่างกายหรือสุขภาพ ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวเป็นบทบัญญัติที่มีความสอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ และสะท้อนแนวความคิดในการให้ความเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่มีมาแต่กำเนิดของคนพิการ และไม่เลือกปฏิบัติต่อคนพิการ

2) สิทธิและเสรีภาพในการศึกษา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 49 “...บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่า..”

ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ต้องได้รับสิทธิตามวรรคหนึ่งและการสนับสนุนจากรัฐเพื่อให้ได้รับการศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคลอื่น ...”

รัฐธรรมนูญกำหนดให้บุคคลทุกคนมีสิทธิอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกันในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี โดยวัตถุประสงค์ของรัฐธรรมนูญมาตรานี้คือ รัฐจะต้องมีการจัดการศึกษาอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ²⁸⁰ ดังนั้น ส่งผลทำให้เด็กที่มีความพิการ ย่อมได้รับความเสมอภาค ในการศึกษาอย่างเท่าเทียมกับเด็กทั่วไป และรัฐจะต้องจัดการศึกษาให้มีความเหมาะสมกับสภาพกับคนพิการที่มีลักษณะทางกายภาพ หรือทางสติปัญญา และหากเด็กที่มี

280

บรรเจิด สิงคะเนติ, สารานุกรมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 : สิทธิเสรีภาพใหม่ตามรัฐธรรมนูญ (นนทบุรี: วิทยาลัยการเมืองการปกครอง สถาบันพระปกเกล้า, 2552), หน้า 19.

ความพิการต้องการได้รับการศึกษาต่อในระดับขั้นที่สูงขึ้น รัฐต้องจัดให้มีการศึกษาสำหรับคนพิการ โดยไม่มีค่าใช้จ่าย

3) สิทธิในการได้รับบริการสาธารณสุขและสวัสดิการจากรัฐ

มาตรา 54 “บุคคลซึ่งพิการหรือทุพพลภาพ มีสิทธิเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากสวัสดิการ สิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ และความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ” เป็นการให้สิทธิแก่คนพิการตามหลักการเดียวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 54 จะเห็นได้ว่ามาตราดังกล่าวระบุไว้ว่า “ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ” เป็นเหตุทำให้สิทธิ เสรีภาพของคนพิการไม่สามารถเกิดขึ้นจริงในทางปฏิบัติ เนื่องจากรัฐขาดการดำเนินการให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ หรือมีเหตุอันจะอ้างได้ว่าไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายรับรองสิทธินั้นไว้ ดังนั้น เพื่อให้คนพิการได้รับสิทธิอย่างเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป รัฐจึงมีหน้าที่ในการจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกแก่คนพิการ ตามสิทธิของคนพิการที่รัฐธรรมนูญได้ให้การรับรองไว้ทั้งจัดให้มีการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ เช่น การได้รับสวัสดิการทางการแพทย์ การได้รับการศึกษา ระบบขนส่งมวลชน ทางลาดในบริเวณอาคารสาธารณะ และห้องน้ำสาธารณะ เป็นต้น

นอกจากนี้ ผู้ได้รับสิทธิตามบทบัญญัติดังกล่าว ไม่ได้เป็นเพียงแต่การให้การรับรองสิทธิแก่คนพิการ แต่ยังรวมถึง ผู้ทุพพลภาพ และบุคคลวิกลจริตด้วย

4) สิทธิตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐทางด้านสังคม สาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 80 (1) บัญญัติไว้ว่า “...ต้องสงเคราะห์และจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ และผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและพึ่งพาตนเองได้...”²⁸¹ ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่กำหนดให้รัฐต้อง

281

มาตรา 80 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านสังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้

(1) คุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน สนับสนุนการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาปฐมวัย ส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงและชาย เสริมสร้างและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของสถาบันครอบครัวและชุมชน รวมทั้งต้องสงเคราะห์และจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ และผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและพึ่งพาตนเองได้

(1) ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาระบบสุขภาพที่เน้นการสร้างเสริมสุขภาพอันนำไปสู่สภาวะที่ยั่งยืนของประชาชน รวมทั้งจัดและส่งเสริมให้ประชาชนได้รับการสาธารณสุขที่มีมาตรฐานอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมให้เอกชนและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสุขภาพและการจัดบริการสาธารณสุข โดยผู้มีหน้าที่ให้บริการดังกล่าวซึ่งได้ปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรฐานวิชาชีพและจริยธรรม ย่อมได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย

(3) พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกๆระดับและทุกระดับให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม จัดให้มีแผนการศึกษาแห่งชาติ กฎหมายเพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติ จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ก้าวหน้าทัน

ดำเนินการตามแนวนโยบายด้านสังคม ด้านการสาธารณสุข ด้านการศึกษา และ ด้านวัฒนธรรม โดยรัฐจะต้องมีการสงเคราะห์พร้อมทั้งการจัดสวัสดิการของรัฐให้แก่ผู้พิการหรือทุพพลภาพให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี และสามารถพึ่งพาตนเองได้

ตามที่ได้ศึกษาจากจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 จะเห็นได้ว่า คนพิการ ได้รับรองสิทธิที่เพิ่มมากขึ้นในหลายๆ ด้าน ซึ่งสิทธิขั้นพื้นฐานดังกล่าว เป็นสาระสำคัญของการดำรงชีวิตของคนพิการอย่างเท่าเทียมกับคนทั่วไป จากเดิมที่รัฐมีมุมมองต่อคนพิการว่า ความพิการนั้น มีสาเหตุเกิดขึ้นจากโรค หรือ ความบกพร่องทางร่างกาย ส่งผลทำให้รัฐจะต้องเข้าไปให้การสงเคราะห์ และช่วยเหลือ หากแต่มุมมองดังกล่าวได้มีการเปลี่ยนแปลงไป ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญซึ่งมุ่งไปที่การจัดให้มีสวัสดิการที่คนพิการสามารถเข้าถึงสิทธิตามที่รัฐธรรมนูญได้ให้การรับรองไว้ในด้านต่างๆ จากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ สะท้อนให้เห็นว่า รัฐธรรมนูญฉบับนี้ มีการให้ความสำคัญของคนพิการ ซึ่งเป็นมนุษย์ที่มีคุณค่าเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป

4.1.3.5 การกระทำที่เป็นการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

เมื่อพิจารณาตามบทบัญญัติมาตรา 27 ที่บัญญัติว่า “สิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้โดยชัดแจ้ง โดยปริยายหรือโดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ย่อมได้รับความคุ้มครองและผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐ โดยตรงในการตรากฎหมาย การใช้บังคับกฎหมาย และการตีความกฎหมายทั้งปวง” ประกอบกับ มาตรามาตรา 28 วรรค 2 “บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้” ซึ่งมีผลทำให้ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายตุลาการ มีผลผูกพันต่อรัฐธรรมนูญตามบทบัญญัติดังกล่าว และจะกระทำการอันเป็นการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไม่ได้ การคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นหลักปฏิบัติต่อกันตามมาตรฐานขั้นต่ำของความเป็นมนุษย์ อันเป็นแนวตั้งรับขั้นสุดท้ายที่มนุษย์คนหนึ่งคนใด

การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก รวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกของความเป็นไทย มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

(4) ส่งเสริมและสนับสนุนการกระจายอำนาจเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน องค์กรทางศาสนา และเอกชน จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนามาตรฐานคุณภาพการศึกษาให้เท่าเทียมและสอดคล้องกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ

(5) ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาวิชาชีพในศิลปวิทยาการแขนงต่าง ๆ และเผยแพร่ข้อมูลผลการศึกษาวิชาชีพที่ได้รับทุนสนับสนุนการศึกษาวิชาชีพจากรัฐ

(6) ส่งเสริมและสนับสนุนความรู้รักสามัคคีและการเรียนรู้ ปลูกจิตสำนึก และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติ ตลอดจนค่านิยมอันดีงามและภูมิปัญญาท้องถิ่น

มีอยู่ และห้ามมนุษย์คนอื่นๆ ก้าวล่วง ถ้าฝ่าฝืนก็ถือว่าเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์²⁸² ทั้งนี้ Duerig นักกฎหมายชาวเยอรมัน จำแนกลักษณะของการกระทำที่ถือเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ดังมีข้อพิจารณาอันเป็นสาระสำคัญดังนี้²⁸³

(1) การกระทำที่ปรากฏอย่างชัดแจ้งว่าเป็นการละเมิดในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อันเป็นการกระทำที่เป็นการลดคุณค่าของมนุษย์ลงมาอยู่ในระดับที่เป็นเพียงสิ่งของ เช่นการกระทำเป็นการทรมาน การเอาคนเป็นทาส การขับไล่กลุ่มคน การเนรเทศ การติดตามไล่ล่า การบังคับให้ทำงาน การก่อการร้าย การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ และการทดลองที่กระทำต่อมนุษย์

(2) การกระทำที่เป็นการลงโทษทางอาญา หากแต่เป็นการลงโทษที่รุนแรงเกินควร หรือ เป็นการลงโทษที่ทารุณโหดร้าย

(3) การกระทำใดๆ ที่มนุษย์ถูกลดคุณค่าเป็นเพียงวัตถุของการกระทำนั้นๆ

(4) การล่วงละเมิดไปในขอบเขตอันเป็นเรื่องส่วนบุคคล

(5) การล่วงละเมิดในชื่อเสียงเกียรติยศของบุคคลอันเกิดจากการกระทำของรัฐ

4.1.3.5.1 การละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่มีผลมาจากบทบัญญัติกฎหมาย

ฝ่ายนิติบัญญัติมีอำนาจในการตรากฎหมาย ดังนั้น จะตรากฎหมายอันมีบทบัญญัติที่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไม่ได้ และหากบุคคลใดถูกฝ่ายนิติบัญญัติละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ก็ย่อมมีสิทธิยกเป็นข้อต่อสู้ในชั้นศาล

การใช้อำนาจของรัฐในทางนิติบัญญัติกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้น มีข้อพิจารณา 2 ประการ คือ

(1) การบัญญัติกฎหมายที่เป็นการจำกัดสิทธิ เสรีภาพของปัจเจกบุคคล โดยฝ่ายนิติบัญญัติอาจบัญญัติกฎหมายที่เป็นการจำกัดสิทธิ เสรีภาพของประชาชนได้ หากแต่การจำกัดสิทธิ เสรีภาพดังกล่าวต้องมีผลเป็นการทั่วไปและจะบังคับใช้แก่กรณีใดกรณีหนึ่ง หรือ

282

อุตม รัฐอมฤต, น. ส., บรรเจิด สิงคะเนติ, , การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามมาตรา 28 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, หน้า 77.

283

บรรเจิด สิงคะเนติ หลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ, หน้า 103.

บุคคลใดบุคคลหนึ่งไม่ได้ และการจำกัดสิทธิ เสรีภาพนั้น จะกระทบกระเทือนต่อสาระสำคัญของสิทธิ เสรีภาพไม่ได้²⁸⁴

ดังนั้น การที่ฝ่ายนิติบัญญัติ บัญญัติกฎหมายอันมีลักษณะเป็นการ บังคับใช้แก่กรณีใดกรณีหนึ่ง บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเฉพาะ ถือเป็น การละเมิดศักดิ์ศรีความเป็น มนุษย์ได้ นอกจากนี้ การบัญญัติหลักดังกล่าว ย่อมเป็นการขัดต่อหลักความเสมอภาคด้วย ซึ่งหลัก ความเสมอภาคในทางกฎหมายถือว่าเป็นรากฐานของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

(2) ข้อพิจารณากรณีการบัญญัติกฎหมายที่เป็นการคุ้มครองสิทธิ ของปัจเจกชน เนื่องจากศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นหลักที่ถือว่ามีคุณค่าสูงสุดของรัฐธรรมนุญ ดังนั้น จึงเป็นหลักการที่มีผลต่อการกำหนดกฎเกณฑ์หรือต่อการกระทำที่เป็นการบรรลุเป้าหมายสูงสุดของ รัฐ อีกทั้ง ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ยังเป็นกรอบกำหนดนโยบายแก่ฝ่ายนิติบัญญัติในการตรา กฎหมายเพื่อเป้าหมายในการบรรลุความมีคุณค่าสูงสุดของรัฐธรรมนุญ กล่าวคือในการบัญญัติ กฎหมายนั้น ต้องมีความมุ่งหมายเพื่อให้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นบรรลุเป้าหมายได้อย่างแท้จริง โดยเฉพาะ การบัญญัติรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานของสังคม เช่น สิทธิในการมีงานทำ สิทธิในการศึกษา สิทธิในทางด้านสาธารณสุข²⁸⁵

4.1.3.5.2 การละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่มีผลมา จากการทำของรัฐบาลหรือการกระทำทางปกครอง

(1) การใช้อำนาจของรัฐบาล

รัฐบาลมีอำนาจในการบริหารประเทศให้เป็นไปตามนโยบายที่ แดลงต่อรัฐสภา ดังนั้นการดำเนินการใดๆของรัฐที่อาจก่อให้เกิดประโยชน์ หรือส่งผลกระทบต่อคน กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง และอาจก่อให้เกิดความไม่ชอบธรรมขึ้นได้ เช่น กรณีการสร้างเขื่อนเพื่อผลิต กระแสไฟฟ้า แต่การสร้างเขื่อนนั้นอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อประชาชน และไม่ได้รับการดูแลจากรัฐ หรือไม่ได้รับค่าชดเชยในการทำมาหากิน ดังนั้น การกระทำใดๆที่ทำให้ประชาชนถูกลดคุณค่าเป็น

284

บรรเจิด สิงคนดี . หลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ . กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555 หน้า 96

285

เรื่องเดียวกัน หน้า 97

เพียงวัตถุประสงค์ของการกระทำ ย่อมเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์²⁸⁶ และการกระทำที่ละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ย่อมส่งผลทำให้เป็นการไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ

(2) การใช้อำนาจของฝ่ายปกครอง มีข้อพิจารณาสองประการดังต่อไปนี้

ประการแรก การใช้อำนาจในกระบวนการออกคำสั่งทางปกครอง โดยถือหลักว่า มนุษย์จะต้องไม่เป็นเพียงวัตถุในกระบวนการออกคำสั่งทางปกครอง ดังนั้น บุคคลที่ได้รับคำสั่งทางปกครอง หรือ เป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบทางปกครอง จะต้องมีส่วนร่วมในการออกคำสั่งดังกล่าว ดังนั้นฝ่ายปกครองจะต้องให้สิทธิในการพิทักษ์สิทธิของบุคคล ไม่ว่าจะเป็นการป้องกันสิทธิของตนเองที่กระทบสิทธิ หรือจะเป็นการเรียกร้องเพื่อให้ได้ประโยชน์จากรัฐ เช่น การรับผู้มีส่วนได้เสีย หลักการให้เหตุผลประกอบการวินิจฉัยสั่งการ²⁸⁷

ประการที่สอง การใช้อำนาจของฝ่ายปกครองให้มีความสอดคล้องกับหลักความเสมอภาค ที่มีลักษณะเป็นการใช้อำนาจที่เป็นรูปธรรมและมีผลเป็นการเฉพาะราย การใช้อำนาจหรือการใช้ดุลพินิจในแต่ละครั้งย่อมมีผลผูกพันกันกับฝ่ายปกครองในการใช้อำนาจหรือการใช้ดุลพินิจในครั้งต่อไป ดังนั้น หากมีข้อเท็จจริงที่เหมือนกันกับข้อเท็จจริงที่ฝ่ายปกครองเคยมีการวินิจฉัยมาแล้ว ฝ่ายปกครองก็ต้องมีการวินิจฉัยเรื่องดังกล่าวไปในแนวทางเดียวกัน แต่หากมีการวินิจฉัยไปคนละแนวทาง โดยปราศจากเหตุผลที่เป็นข้อสนับสนุนการวินิจฉัยกรณีดังกล่าว การกระทำนั้นย่อมเป็นเงื่อนไขไปสู่การละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์²⁸⁸

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN

4.1.3.5.3 การละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่มีผลมาจากองค์การตุลาการ

การใช้อำนาจของฝ่ายตุลาการมีข้อพิจารณา 2 ประการ ดังนี้

(1) กระบวนการพิจารณาของศาล ต้องเป็นกระบวนการพิจารณาที่ผู้มีส่วนร่วมในการพิจารณามีใช่เป็นเพียงวัตถุของกระบวนการพิจารณา ดังนั้น ผู้มีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีจะต้องมีสิทธิในการโต้แย้งคัดค้าน พร้อมทั้งมีสิทธิที่จะแสดงความเห็นหรือพยานหลักฐานเพื่อสนับสนุนข้อกล่าวอ้างของตน หรือ ที่เรียกว่า “หลักการรับฟังคู่ความ”

²⁸⁶ บรรเจิด สิงคนติ หลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ, หน้า 98.

²⁸⁷ กมลชัย รัตนสกววงศ์, หลักกฎหมายปกครองเยอรมัน (กรุงเทพฯ ศูนย์ยุโรปศึกษาแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), หน้า 111.

²⁸⁸ บรรเจิด สิงคนติ หลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ, หน้า 98.

กระบวนการพิจารณาคดีของศาลที่คำนึงถึงหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้น ศาลจะนำหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มาพิจารณาประกอบกับการรับฟังคู่ความ²⁸⁹

ทั้งนี้ ศาลรัฐธรรมนูญของประเทศเยอรมันได้ให้ความสำคัญแก่หลักการรับฟังคู่ความเป็นอย่างยิ่ง โดยหลักการดังกล่าว มีสองความหมาย คือ ประการแรก เพื่อคลี่คลายข้อเท็จจริงอันเป็นพื้นฐานของการวินิจฉัยสั่งการ และประการที่สอง คือ การให้ความเคารพและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์²⁹⁰ ทั้งนี้ หลักการรับฟังคู่ความมีลักษณะที่มีความสัมพันธ์กับหลักนิติรัฐและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ดังนั้น การปฏิเสธการรับฟังคู่ความ และวินิจฉัยไปโดยกระหนาบสิทธิของบุคคล เป็นการกระทำที่มนุษย์ถูกลดคุณค่า ถูกดูแคลน และเป็นการปฏิบัติต่อบุคคลในลักษณะที่บุคคลนั้นเป็นเพียงวัตถุของการพิจารณา และเพราะเหตุที่การรับฟังคู่ความหรือผู้มีส่วนได้เสียเกี่ยวโยงไปถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หลักการรับฟังคู่ความจึงต้องไปใช้ในการพิจารณาสีทธิทุกประเภท²⁹¹

(2) เนื้อหาของการพิจารณาคดี

ตามที่ มาตรา 26 บัญญัติว่า “การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กร ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้” ดังนั้น การใช้อำนาจของฝ่ายตุลาการในการพิพากษาคดี จึงมีผลผูกพันแก่ฝ่ายตุลาการ ในการคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทั้งนี้บทบาทสำคัญของศาล คือ การให้การรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ศาลจึงต้องตระหนักอยู่เสมอว่า ในคดีที่มีประเด็นเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิ เสรีภาพของประชาชนได้ไปกระทบศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือไม่ หรือ หากกรณีศาลเห็นว่ามิชอบบัญญัติกฎหมายที่จำกัดสิทธิ เสรีภาพของประชาชน ต้องพิจารณาว่าเป็นสิทธิเสรีภาพอันเป็นสาระสำคัญหรือไม่ ซึ่งหากบทบัญญัติกฎหมายใดที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพอันเป็นสาระสำคัญแล้ว ย่อมเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ด้วย²⁹²

จากการที่ได้ศึกษาถึงการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่มีผลมาจากองค์กรต่าง ๆ นั้น จะเห็นได้ว่าการกระทำที่มีลักษณะอันเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้น หมายความว่า การที่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นถูกกระทบกระเทือน และหากบุคคลใดถูกลดคุณค่า

289 บรรเจิด สิงคนดี , หลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ . กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555 หน้า 99

290 เรื่องเดียวกัน หน้า 99

291 กมลชัย รตันสกาววงศ์, หลักกฎหมายปกครองเยอรมัน, หน้า 111.

292 บรรเจิด สิงคนดี, หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540, หน้า 101.

ในความเป็นมนุษย์ ซึ่งทุกคนมีคุณค่าในความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน ดังนั้น รัฐ และทุกคนในสังคมจึงต้องให้ความเคารพในศักดิ์ศรีดังกล่าว โดยไม่มีการเหยียดหยาม กีดกัน ช่มแวง รังแก หรือ มีการปฏิบัติเหมือนไม่มีความเป็นมนุษย์ โดยการเลือกปฏิบัติ หรือ มีการปฏิบัติต่อมนุษย์ในลักษณะที่เป็นวัตถุสิ่งของ ซึ่งการกระทำเหล่านั้นล้วนแล้วแต่เป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ทั้งสิ้น

4.1.3.6 การใช้สิทธิเพื่อคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์กรณีที่มีการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

4.1.3.6.1 กรณีการใช้สิทธิทางศาล

มาตรา 28 “บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน

บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้”

จากบทบัญญัติข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นสิ่งที่บุคคลสามารถยกขึ้นกล่าวอ้างได้ เช่นเดียวกับ สิทธิและเสรีภาพ เพราะเป็นสิ่งที่รัฐธรรมนูญให้ความคุ้มครองเช่นเดียวกัน ฉะนั้น การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามมาตรา 28 ววรรค 1 กล่าวคือ บุคคลจะอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ขัดต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน เพราะถึงแม้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จะเป็นสิ่งที่มีคุณค่าที่สำคัญอย่างไรก็ตาม แต่คุณค่าของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ดังกล่าวยังต้องอยู่ภายในของเขตการใช้ที่จำกัด²⁹³

แต่อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญไม่ได้บัญญัติว่า ศาลใดที่มีอำนาจวินิจฉัยในประเด็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือ สิทธิ เสรีภาพของบุคคล จึงต้องพิจารณาจากบทบัญญัติว่าด้วยหมวดศาล โดยตามบทบัญญัติมาตรา 128 บัญญัติว่า “ศาลยุติธรรมมี

293

บรรเจิด สิงคะเนติ ,หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ , พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555) หน้า 114-115

อำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทั้งปวง เว้นแต่คดีที่รัฐธรรมนูญนี้หรือกฎหมายบัญญัติให้อยู่ในอำนาจของศาลอื่น” ดังนั้น ขอบเขตอำนาจของศาลในการพิจารณาคดีนั้น จึงสามารถพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

1) กรณีฝ่ายนิติบัญญัติออกกฎหมายที่เป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน บุคคลที่ได้รับผลกระทบจากกรณีดังกล่าว สามารถดำเนินคดีฟ้องร้องต่อศาล ตามวิธีการที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ ดังต่อไปนี้

มาตรา 211 บัญญัติไว้ว่า “ในการที่ศาลจะใช้บทบัญญัติแห่งกฎหมายบังคับแก่คดีใด ถ้าศาลเห็นเอง หรือคู่ความโต้แย้งพร้อมด้วยเหตุผลว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นต้องด้วยบทบัญญัติมาตรา 6 และยังไม่มีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบทบัญญัตินั้น ให้ศาลส่งความเห็นเช่นนั้น ตามทางการเพื่อศาลรัฐธรรมนูญจะได้พิจารณาวินิจฉัยในระหว่างนั้นให้ศาลดำเนินการพิจารณาต่อไปได้ แต่ให้รอการพิพากษาคดีไว้ชั่วคราว จนกว่าจะมีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญเห็นว่าคำโต้แย้งของคู่ความตามวรรคหนึ่งไม่เป็นสาระอันควร ได้รับการวินิจฉัย ศาลรัฐธรรมนูญจะไม่รับเรื่องดังกล่าวไว้พิจารณาก็ได้

คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้ใช้ได้คดีทั้งปวง แต่ไม่กระทบกระเทือนถึงคำพิพากษาของศาลอันถึงที่สุดแล้ว”

จากบทบัญญัติดังกล่าว ยังคงหลักการเดิมของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 264 หากแต่ในขั้นตอนบางประการมีความแตกต่างอยู่บ้าง โดยมีสาระสำคัญในการพิจารณา ดังนี้²⁹⁴

1. บทบัญญัติแห่งกฎหมายบังคับแก่คดี โดยศาลรัฐธรรมนูญได้วางหลักไว้หมายถึง พระราชบัญญัติ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชกำหนด
2. เนื้อหาของบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าว ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ
3. โดยศาลเห็นเองหรือคู่ความโต้แย้งว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ให้ ศาลยุติธรรม ศาลปกครอง และศาลทหารมีสิทธิส่งให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย และทั้งนี้ ในกรณีที่คู่ความโต้แย้งว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ใช้บังคับแก่คดี มีความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ จะต้องแสดงเหตุผลนั้นด้วย

²⁹⁴ ปัญญา อุคชาชน ,ศาลรัฐธรรมนูญสร้างความเป็นธรรมในสังคม

4. ต้องไม่มีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวกับบทบัญญัตินั้น
 5. ต้องมีสาระอันควรได้รับการวินิจฉัย
 6. ในระหว่างนั้นให้ศาลที่กำลังดำเนินการพิจารณาคดีสามารถพิจารณาคดีต่อไปได้ แต่ให้รอการพิพากษาคดีไว้ชั่วคราว จนกว่าจะมีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ
- ตัวอย่าง คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ คำวินิจฉัยที่ 9/2553 เรื่อง ศาลปกครองสูงสุดส่งความเห็น เพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 211 ว่า พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.2548 มาตรา 16 ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 หรือไม่

พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 เป็นกฎหมายที่มีเจตนารมณ์ให้อำนาจฝ่ายบริหารในการบริหารสถานการณ์ที่กระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ดังนั้น การที่มาตรา 16 แห่งพระราชกำหนดนี้ บัญญัติมิให้ข้อกำหนด ประกาศ คำสั่ง หรือการกระทำตาม พระราชกำหนดนี้ อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลปกครองก็เพื่อให้รัฐสามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาของบ้านเมืองให้บรรลุผลสำเร็จและปฏิบัติตามความจำเป็นของสถานการณ์ของบ้านเมืองเท่านั้น ซึ่งเป็นระยะเวลาชั่วคราว จนกว่าจะมีการประกาศยกเลิกสถานการณ์ฉุกเฉิน

ประชาชนที่อาจได้รับผลกระทบจากการดำเนินการตามพระราชกำหนดดังกล่าว ที่ได้รับความเสียหายยังสามารถนำคดีเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลยุติธรรมได้ รวมทั้งมีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายจากทางราชการตามกฎหมายว่าด้วยความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ตามมาตรา 17 ของพระราชกำหนดฉบับเดียวกัน ศาลรัฐธรรมนูญจึงวินิจฉัยว่า พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 มาตรา 16 ไม่ได้เป็นกฎหมายที่มีลักษณะจำกัดสิทธิของบุคคลในการนำคดีเข้ามาสู่กระบวนการตรวจสอบของฝ่ายตุลาการ จึงไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 แต่อย่างใด

2) กรณีฝ่ายบริหารที่เป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน ต้องพิจารณาว่า การกระทำของฝ่ายบริหารนั้นมีลักษณะเป็นคำสั่งทางปกครอง หรือ การกระทำในลักษณะเป็นการปฏิบัติการทางปกครอง

3) กรณีฝ่ายตุลาการละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน หากบุคคลผู้ถูกละเมิดใช้สิทธิโต้แย้ง คำพิพากษาของศาลชั้นต้น และศาลอุทธรณ์ ไปยังศาลสูงสุดของศาลนั้นๆ

หากแต่กรณีศาลฎีกามีคำพิพากษาถึงที่สุด และบุคคลนั้นมีความเห็นว่าคำพิพากษาของศาลสูงสุดเป็นการละเมิดต่อสิทธิ เสรีภาพของตน จะใช้สิทธิในการโต้แย้งคำพิพากษาดังกล่าวได้อย่างไร เนื่องจากรัฐธรรมนูญของไทยไม่ได้กำหนดโครงสร้างให้ศาลรัฐธรรมนูญควบคุมตรวจสอบเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิ เสรีภาพ ซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาดังต่อไปนี้

ประการแรก การตรวจสอบกรณีการใช้อำนาจตุลาการที่เป็นการละเมิดสิทธิและเสรีภาพนั้นสิ้นสุดเพียงศาลสูงสุดในแต่ละศาลเท่านั้น และไม่มียุติธรรมวิธีที่จะสามารถเข้ามาตรวจสอบความถูกต้องของศาลสูงสุดได้ ดังนั้น จึงควรมีองค์กรที่ทำหน้าที่ในการตรวจสอบดูแลเรื่องการละเมิดสิทธิ เสรีภาพเพื่อให้องค์กรของรัฐที่ผู้พันสามารถถูกตรวจสอบได้²⁹⁵

ประการที่สอง ศาลสูงสุดแต่ละศาลอาจมีการใช้กฎหมายหรือการตีความที่แตกต่างกัน หรือ ขัดแย้งกันได้ ซึ่งจะมีผลทำให้การกระทำที่เป็นต้นเหตุในการนำคดีมาสู่ศาลนั้นได้รับการตรวจสอบที่ไม่ถูกต้อง²⁹⁶

4.1.3.6.2 กรณีการใช้สิทธิทางองค์กรอื่นที่ไม่ใช่ศาล

สำหรับการใช้สิทธิร้องเรียนไปยังองค์กรอื่นที่ไม่ใช่ศาล โดยการตรวจสอบผ่านองค์กรที่สำคัญ 2 องค์กร คือ ผู้ตรวจการแผ่นดิน และ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ แต่อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากสิ้นสุดของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ส่งผลให้อำนาจหน้าที่ขององค์กรอิสระ หรือองค์กรอื่นตามรัฐธรรมนูญ ยังคงปฏิบัติหน้าที่ตามประกาศ คณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 11/2557 ต่อไป²⁹⁷

1) ผู้ตรวจการแผ่นดิน เป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ มีหน้าที่ ในการให้ความคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของประชาชนซึ่งได้รับความเดือดร้อน เสียหายจากการ

²⁹⁵ บรรเจิด สิงคะเนติ, หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540, หน้า 294-295.

²⁹⁶ เรื่องเดียวกัน หน้า 294-295

²⁹⁷ ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 11/2557 เรื่อง การสิ้นสุดของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เพื่อความสงบเรียบร้อยในการปกครองประเทศ จึงให้ยกเลิกประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 5/2557 ลงวันที่ 22 เดือน พฤษภาคม พุทธศักราช 2557 เรื่อง การสิ้นสุดชั่วคราว ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และให้ใช้ข้อความตามประกาศฉบับนี้

1. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 สิ้นสุดลง ยกเว้นหมวด 2
2. คณะรัฐมนตรีศึกษาการ สิ้นสุดลง
3. วุฒิสภา ยังคงปฏิบัติหน้าที่ตามจำนวนสมาชิกวุฒิสภาที่มีอยู่ ณ วันที่ประกาศฉบับนี้ มีผลบังคับใช้
4. ศาลทั้งหลาย คงมีอำนาจดำเนินการพิจารณาและพิพากษาอรรถคดีตามกฎหมาย และประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ
5. องค์กรอิสระ และองค์กรอื่น ตามรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2550 ยังคงปฏิบัติหน้าที่ต่อไป

ใช้อำนาจรัฐโดยไม่ชอบ โดยมีบทบัญญัติ มาตรา 244 และมาตรา 245 ที่กำหนดอำนาจหน้าที่ของผู้ตรวจการแผ่นดินไว้ ดังต่อไปนี้²⁹⁸

(1) พิจารณาและสอบสวนหาข้อเท็จจริงตามคำร้องเรียน ในกรณีการไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย หรือปฏิบัตินอกเหนืออำนาจหน้าที่ , การปฏิบัติหรือละเลยไม่ปฏิบัติหน้าที่ ของข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น

ที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ร้องเรียนหรือประชาชนโดยไม่เป็นธรรม ไม่ว่าจะการนั้นจะชอบหรือไม่ชอบ ด้วยอำนาจหน้าที่ก็ตาม

(2) การตรวจสอบการละเลยการปฏิบัติหน้าที่หรือการปฏิบัติหน้าที่โดยไม่ชอบด้วยกฎหมายขององค์กรตามรัฐธรรมนูญและองค์กรในกระบวนการยุติธรรม แต่ไม่รวมถึงการพิจารณาคดีของศาล

ทั้งนี้ อำนาจหน้าที่ของผู้ตรวจการแผ่นดิน มีอำนาจ ดำเนินการเมื่อมีการร้องเรียนโดยบุคคลผู้ได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ หรือ เสรีภาพ ซึ่งถูกรับรองไว้ตามรัฐธรรมนูญ หากแต่ในกรณี ผู้ตรวจการแผ่นดินเห็นว่าการ

²⁹⁸ มาตรา 244 ผู้ตรวจการแผ่นดินมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(1) พิจารณาและสอบสวนหาข้อเท็จจริงตามคำร้องเรียนในกรณี

(ก) การไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย หรือปฏิบัตินอกเหนืออำนาจหน้าที่ตามกฎหมายของข้าราชการ พนักงาน หรือ ลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น

(ข) การปฏิบัติหรือละเลยไม่ปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของ รัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ร้องเรียนหรือประชาชนโดยไม่เป็นธรรม ไม่ว่าจะ การนั้นจะชอบหรือไม่ชอบด้วยอำนาจหน้าที่ก็ตาม

(ค) การตรวจสอบการละเลยการปฏิบัติหน้าที่หรือการปฏิบัติหน้าที่โดยไม่ชอบด้วยกฎหมายขององค์กรตาม รัฐธรรมนูญและองค์กรในกระบวนการยุติธรรม ทั้งนี้ ไม่รวมถึงการพิจารณาพิพากษารรคดีของศาล

(ง) กรณีอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

(2) ดำเนินการเกี่ยวกับจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐตามมาตรา ๒๗๙ วรรคสาม และ มาตรา ๒๘๐

(3) ติดตาม ประเมินผล และจัดทำข้อเสนอแนะในการปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญ รวมตลอดถึงข้อพิจารณาเพื่อแก้ไขเพิ่มเติม รัฐธรรมนูญในกรณีที่เหมาะสม

(4) รายงานผลการตรวจสอบและผลการปฏิบัติหน้าที่พร้อมข้อสังเกตต่อคณะรัฐมนตรี สภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภา ทุกปี ทั้งนี้ ให้ประกาศรายงานดังกล่าวในราชกิจจานุเบกษาและเปิดเผยต่อสาธารณะด้วย

การใช้อำนาจหน้าที่ตาม (1) (ก) (ข) และ (ค) ให้ผู้ตรวจการแผ่นดินดำเนินการเมื่อมีการร้องเรียน เว้นแต่เป็นกรณีที่ ผู้ตรวจการแผ่นดินเห็นว่าการกระทำดังกล่าวมีผลกระทบต่อความเสียหายของประชาชนส่วนรวมหรือเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ ผู้ตรวจการแผ่นดินอาจพิจารณาและสอบสวนโดยไม่มีการร้องเรียนได้

กระทำดังกล่าวข้างต้นส่งผลกระทบต่อความเสียหายของประชาชนส่วนรวมหรือเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ ผู้ตรวจการแผ่นดินอาจพิจารณาและสอบสวนโดยไม่มีภาระเรื่องเรียนได้

(3) ผู้ตรวจการแผ่นดินมีอำนาจเสนอเรื่องต่อศาลรัฐธรรมนูญเมื่อเห็นว่า มี บทบัญญัติแห่งกฎหมายใดมีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ โดยให้เสนอเรื่อง พร้อมด้วยความเห็นต่อศาลรัฐธรรมนูญ และให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย

(4) ผู้ตรวจการแผ่นดินมีอำนาจเสนอเรื่องต่อศาลปกครองได้ เมื่อเห็นว่า มี กฎ คำสั่ง หรือการกระทำอื่นใดของของข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น มีปัญหา เกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย ให้เสนอเรื่องพร้อมกับความเห็นต่อศาลปกครอง และให้ศาลปกครองพิจารณาวินิจฉัย

2) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ มีสถานะเป็น “องค์กรอื่นตามรัฐธรรมนูญ” ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และมีอำนาจหน้าที่ตามมาตรา 257 ดังนี้²⁹⁹

(1) ตรวจสอบและรายงานการกระทำหรือการละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือไม่เป็นไปตามพันธกรณีระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเป็นภาคีและเสนอมาตรการการแก้ไขที่เหมาะสมต่อบุคคลหรือหน่วยงานที่กระทำหรือละเลยการกระทำดังกล่าวเพื่อดำเนินการ ในกรณีที่ปรากฏว่าไม่มีการดำเนินการตามที่เสนอให้รายงานต่อรัฐสภาเพื่อดำเนินการต่อไป

(2) เสนอเรื่องพร้อมกับความเห็นต่อศาลรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่เห็นชอบตามที่มีผู้ร้องเรียนว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดกระทบต่อสิทธิมนุษยชนและมีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ

(3) การเสนอเรื่องพร้อมกับความเห็นต่อศาลปกครอง ในกรณีที่เห็นชอบตามที่มีผู้ร้องเรียนว่ากฎ คำสั่ง หรือการกระทำอื่นใดในทางปกครองกระทบต่อสิทธิมนุษยชนและมีปัญหาที่เกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย ทั้งนี้ ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง

299

<http://www.nhrc.or.th/AboutUs/The-Commission/Mandates.aspx>

(4) การฟ้องคดีต่อศาลยุติธรรมแทนผู้เสียหาย เมื่อได้รับการร้องขอจากผู้เสียหายและ เป็นกรณี que เห็นสมควรเพื่อแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนเป็นส่วนรวม ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

(5) เสนอแนะนโยบายและข้อเสนอในการปรับปรุงกฎหมาย และกฎต่อรัฐสภาหรือคณะรัฐมนตรี เพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

(6) ส่งเสริมการศึกษา การวิจัย และการเผยแพร่ความรู้ด้านสิทธิมนุษยชน

(7) ส่งเสริมความร่วมมือและการประสานงานระหว่างหน่วยราชการ องค์กรเอกชน และองค์กรอื่นในด้านสิทธิมนุษยชน

(8) จัดทำรายงานประจำปีเพื่อประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนภายในประเทศ และเสนอต่อรัฐสภา

(9) อำนาจหน้าที่อื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 212 บัญญัติการใช้สิทธิทางศาลโดยตรง ไว้ว่า “บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อมีคำวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้ได้

การใช้สิทธิตามวรรคหนึ่งต้องเป็นกรณีที่เมื่อจะใช้สิทธิโดยวิธีการอื่นได้แล้ว ทั้งนี้ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ”

รัฐธรรมนูญได้บัญญัติให้บุคคลผู้ได้รับเสียหาย หรือ ถูกกระทบสิทธิ และเสรีภาพ สามารถฟ้องต่อศาลด้วยตนเอง เมื่อมีกรณีที่ถูกละเมิดโดยกฎหมายและกฎหมายนั้นขัดต่อรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ ต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ มาตรา 22 บัญญัติว่า “บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อมีคำวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญได้

การใช้สิทธิของบุคคลตามวรรคหนึ่ง ต้องดำเนินการใช้สิทธิตามมาตรา 245(1) และมาตรา 257 วรรคหนึ่ง (2) ของรัฐธรรมนูญจนถึงที่สุดแล้ว เว้นแต่กรณีที่มีคดีอยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลยุติธรรม ศาลปกครอง หรือศาลทหารแล้วแต่กรณี ให้ดำเนินการใช้สิทธิตามมาตรา 211 ของรัฐธรรมนูญก่อน” ซึ่งจะเห็นได้ว่าการที่บุคคลจะร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญได้

โดยตรงนั้น จะต้องมีการใช้สิทธิ ตามรัฐธรรมนูญมาตรา 211 หรือ ผ่านองค์กรอื่น เช่น ผู้ตรวจการแผ่นดิน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จึงจะใช้สิทธิตามมาตรานี้ได้

กรณีศึกษา การใช้สิทธิผ่านสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

(1) รายงานผลการพิจารณาที่ 2/2555 เรื่อง การปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม กรณีคนพิการไม่ได้รับสิทธิให้เข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน

ข้อเท็จจริง

ผู้ร้อง มีการร้องเรียนสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมกรณีการขอเอกสารสิทธิ โดยเจ้าหน้าที่สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมได้รังวัดที่ดินเรียบร้อยแล้ว แต่ต่อมาแจ้งว่าผู้ร้องไม่สามารถเป็นเจ้าของที่ดิน ส.ป.ก. ได้ เนื่องจาก เนื่องจากระเบียบคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการคัดเลือกเกษตรกร ซึ่งจะมีสิทธิได้รับที่ดินจากการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2535 กำหนดไว้ว่า ผู้ที่มีสิทธิเข้าทำประโยชน์ในที่ดิน ส.ป.ก. จะต้องเป็นผู้มีร่างกายสมบูรณ์ เจ้าหน้าที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดิน จังหวัดตราดจึงตีความหมายรวมถึงคนพิการทุกประเภทด้วย

ผู้ร้องเห็นว่า ตนเองสามารถทำการเกษตรได้ และระเบียบของ ส.ป.ก. เป็นระเบียบที่จำกัดสิทธิ และมีความประสงค์ประสงค์ให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ตรวจสอบ คือ ขอให้มีการแก้ไขปรับปรุงระเบียบเพื่อให้คนพิการได้รับสิทธิในการเข้าทำประโยชน์ในที่ดิน ส.ป.ก.

ความเห็นคณะกรรมการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนด้านกฎหมายและการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม และข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ระเบียบคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการคัดเลือกเกษตรกร ซึ่งจะมีสิทธิได้รับที่ดินจากการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๓๕ ข้อ ๖ (๔) กำหนดไว้ว่า ผู้ที่มีสิทธิเข้าทำประโยชน์ในที่ดิน ส.ป.ก. จะต้องเป็นผู้มีร่างกายสมบูรณ์ โดยเจ้าหน้าที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดตราดตีความหมายรวมถึง คนพิการทุกประเภท ซึ่งการตีความกฎหมายดังกล่าวเป็นการตีความอย่างแคบ ทำให้ผู้ร้องถูกจำกัดสิทธิ และเสียสิทธิในการเข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน ทั้งนี้ ควรพิจารณาในเรื่องของความสามารถของบุคคลในการประกอบอาชีพมากกว่าการพิจารณาจากสภาพร่างกายของบุคคล โดยหากบุคคลที่มีความพิการ ยังมีความสามารถในการประกอบเกษตรกรรมได้ ก็ถือว่าเป็นผู้มีความสมบูรณ์ที่สามารถประกอบการเกษตรได้ และเป็นเกษตรกรตามระเบียบคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมฯ

ความเห็นคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

มีความเห็นสอดคล้องกับความเห็นคณะกรรมการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนด้านกฎหมายและการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม โดยให้สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมพิจารณาดำเนินการตามข้อเสนอแนะเชิงนโยบายข้างต้นต่อไป

จากข้อเท็จจริงซึ่งปรากฏตามรายงานการตรวจสอบข้างต้น แสดงให้เห็นว่า กฎหมาย หรือ กฎระเบียบต่างๆ ที่ใช้บังคับ มีถ้อยคำที่เป็นการเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้ดุลพินิจในการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมแก่คนพิการ ซึ่งเป็นการไม่สอดคล้องตามรัฐธรรมนูญ และควรมีการปรับปรุงแก้ไขระเบียบคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ฯ ให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมความเสมอภาคและเพิ่มโอกาสให้กับคนพิการในการประกอบอาชีพ

(2) รายงานผลการตรวจสอบที่ 101/2551 เรื่อง สิทธิทางการศึกษา กรณีการขอให้ตรวจสอบการกำหนดคุณสมบัติตาบอดสีของผู้ศึกษาสาขาแพทย์และทันตแพทย์

ข้อเท็จจริง

ผู้ร้องมีการร้องเรียนเกี่ยวกับการที่โรงเรียนแพทย์ มีระเบียบในการตรวจร่างกายผู้เข้ารับการศึกษามีอาการตาบอดสีหรือไม่ ทั้งที่ในอดีตมีผู้ที่ตาบอดสีสามารถเข้าร่วมการศึกษาและสามารถประกอบหน้าที่ได้อย่างไม่มีอุปสรรค

ผู้ร้องมีความประสงค์ให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ กำหนดมาตรการในการให้ความคุ้มครองบุคคลซึ่งตาบอดสี

ความเห็นคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

การกำหนดคุณสมบัติของผู้เข้ารับการศึกษานิสิตในสาขาแพทย์และทันตแพทย์ ไม่มีระเบียบข้อห้ามบุคคลที่ตาบอดสีเข้ารับการศึกษาคงมีเฉพาะกรณีที่ตาบอดสีรุนแรงถึงขนาดที่มีผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ และเป็นอันตรายถึงผู้ป่วยได้ ดังนั้น จึงไม่เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนแต่อย่างใด แต่เห็นสมควรให้มีการกำหนดมาตรการเพื่อพิจารณาตามความเหมาะสมต่อไป

จากข้อร้องเรียนดังกล่าวข้างต้น ควรมีการชี้แจงข้อเท็จจริงและแก้ไขระเบียบการเข้ารับการศึกษาคงชัดเจนมากขึ้น อีกทั้งยังต้องตรวจสอบกฎระเบียบอื่นที่อาจเป็นการกีดกันสิทธิคนพิการประเภทอื่นๆ อีกด้วย

4.2 พัฒนาการของกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของคนพิการ

4.2.1 สถานการณ์และการคุ้มครองสิทธิคนพิการก่อนมีการประกาศใช้

พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534

คนพิการจำนวนมากในประเทศไทยในขณะนั้น ต้องประสบปัญหาในการดำเนินชีวิต โดยสังคมไทยยังมีความเชื่อผิดๆ เกี่ยวกับทัศนคติต่อคนพิการว่าไม่สามารถกระทำการใดๆ จึงเป็นสาเหตุให้คนพิการถูกจำกัดสิทธิ ไม่ว่าจะเป็น การจำกัดสิทธิเลือกตั้งสำหรับคนหูหนวก และเป็นไป การจำกัดสิทธิในการประกอบอาชีพ การไม่สามารถเข้าถึงระบบขนส่งมวลชนสาธารณะ ซึ่งการกระทำดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่าคนพิการยังไม่ได้รับการรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือ มีสิทธิ เสรีภาพอย่างเท่าเทียมกับคนทั่วไป ด้วยเหตุดังกล่าวจึงส่งผลทำให้คนพิการเรียกร้องให้มีกฎหมายหรือกฎหมายที่รับรองสิทธิของคนพิการเพิ่มมากขึ้น

โดยในปี พ.ศ. 2520 รัฐบาลในขณะนั้นได้เคยมีการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อยกร่างพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ หากแต่การนั้นยังไม่เป็นผลสำเร็จ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2524 มีประกาศปฏิญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ พ.ศ. 2524 ประกาศให้เป็นปีคนพิการสากล และประกาศให้ช่วงปี พ.ศ. 2526 - 2535 เป็นทศวรรษของคนพิการพร้อมทั้งกำหนดแผนปฏิบัติการโลก ดังนั้น จึงเป็นจุดเริ่มต้นให้คนพิการเริ่มมีความตระหนักในสิทธิของตนมากขึ้น ทั้งนี้ ในปีคนพิการสากล องค์การสหประชาชาติได้มีคำประกาศว่าด้วยสิทธิคนพิการ 13 ข้อ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึง หลักการคุ้มครองคนพิการตามปฏิญญาสากลทางด้านสิทธิมนุษยชน และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการ นอกจากนี้ คนพิการจึงรวมตัวกันจัดตั้ง “สภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย” ได้มีการรณรงค์เพื่อผลักดันให้มีการประกาศใช้กฎหมายเพื่อคนพิการ พร้อมทั้งเสนอร่าง พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการต่อรัฐบาล อีกหลายรัฐบาล ซึ่งได้มีการพยายามผลักดันจัดให้มีการพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการขึ้นอีกหลายครั้ง จนกระทั่งในปี พ.ศ.2534 การยกร่างพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการได้เกิดขึ้นเป็นผลสำเร็จ ซึ่งเป็นเวลากว่า 13 ปี ในการยกร่างกฎหมายดังกล่าว ซึ่งนับว่าเป็นกฎหมายฉบับแรกที่มีมุ่งในการส่งเสริมสิทธิ เสรีภาพของคนพิการ

4.2.2 พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534

4.2.2.1 ที่มาและหลักการของพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534

ในปี พ.ศ. 2534 ได้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ส่งผลทำให้มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลโดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ และได้มีการเสนอร่างพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการเข้าสู่สภานิติบัญญัติแห่งชาติ และผ่านความเห็นชอบเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2534 โดยประกาศใช้เป็นพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2535 เป็นต้นมา

หลักการและเหตุผลในการประกาศใช้ ในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ “ โดยที่คนพิการเป็นทรัพยากรส่วนหนึ่งของประเทศ แต่เนื่องจากสภาพของความพิการเป็นอุปสรรคในการดำรงชีวิต ในการประกอบอาชีพและในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคม และโดยที่สมควรสนับสนุนส่งเสริมให้คนพิการได้มีโอกาสในด้านต่าง ๆ สามารถดำรงชีวิตประกอบอาชีพและมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคมเท่าเทียมกับคนปกติทั่วไป ในการนี้ สมควรให้คนพิการได้รับการคุ้มครองการสงเคราะห์ การพัฒนาและการฟื้นฟูสมรรถภาพโดยวิธีการทางการแพทย์ ทางการศึกษา ทางสังคมและการฝึกอาชีพตลอดจนแก้ไข้ปัญหาและขจัดอุปสรรคต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจและสังคมให้แก่คนพิการ รวมทั้งให้สังคมมีส่วนร่วมในการเกื้อกูล และฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้”³⁰⁰

4.2.2.2 สาระสำคัญของพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534

กฎหมายฉบับนี้ ได้ให้นิยามคำจำกัดความของคำว่า “คนพิการ” ไว้ตามมาตรา 4

“คนพิการ” หมายความว่า คนที่มีความผิดปกติหรือบกพร่องทางร่างกาย ทางสติปัญญา หรือทางจิตใจ ตามประเภทและหลักเกณฑ์ที่กำหนดใน กฎกระทรวง

“การฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ” หมายความว่า การเสริมสร้างสมรรถภาพหรือการเสริมสร้างความสามารถของคนพิการให้มีสภาพที่ดีขึ้น โดยอาศัยวิธีการทาง

³⁰⁰ หลักการและเหตุผลในการประกาศใช้ พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534

การแพทย์ ทางการศึกษา ทางสังคม และการฝึกอบรม เพื่อให้คนพิการได้มีโอกาสทำงาน หรือ ดำรงชีวิตในสังคมทัดเทียมคนปกติ

จากบทบัญญัติข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า การเสริมสร้างสมรรถภาพหรือการเสริมสร้างความสามารถของคนพิการ ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ถือเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญของการช่วยเหลือคนพิการ ทั้งนี้ เพราะคนพิการส่วนใหญ่มีความพิการทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา หากแต่คนพิการไม่ได้สูญเสียความสามารถ และยังคงมีศักยภาพ หรือ มีคุณค่าในความเป็นมนุษย์ของตนเอง อย่างเต็มที่ หากแต่การที่ต้องสูญเสียอวัยวะของร่างกายหรือสูญเสียความสามารถในการทำงานของอวัยวะส่วนนั้น จึงสมควรได้รับการบำบัดรักษาด้วยวิธีการที่ถูกต้อง ดังนั้น สาระสำคัญของพระราชบัญญัติฉบับนี้คือ การส่งเสริมให้คนพิการได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพ³⁰¹

4.2.2.3 สิทธิของคนพิการที่พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคน

พิการ พ.ศ. 2534 บัญญัติให้การรับรอง

เนื่องด้วยกฎหมายฉบับนี้ เป็นกฎหมายฉบับแรกที่มีเริ่มมีการรับรองสิทธิแก่คนพิการ จึงส่งผลทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ของโครงสร้างและกระบวนการให้บริการแก่คนพิการ กล่าวคือ มีการปรับปรุงการดำเนินการของรัฐ ควบคู่ไปกับการดำเนินการของภาคเอกชน ที่มีลักษณะเป็นการขยายความช่วยเหลือแก่คนพิการให้ครอบคลุมทุกประเภท และกำหนดเครือข่ายการบริการให้สอดคล้องรองรับกับสิทธิประโยชน์ ตามมาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 ดังต่อไปนี้³⁰²

มาตรา 14 “ให้คนพิการซึ่งประสงค์จะได้รับสิทธิในการสงเคราะห์การพัฒนา และการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการตามพระราชบัญญัตินี้ ยื่นขอจดทะเบียนต่อนายทะเบียนกลาง ณ สำนักงานคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการหรือ ต่อนายทะเบียนจังหวัด ณ ที่ทำการประชาสงเคราะห์จังหวัดที่ตนมีภูมิลำเนาอยู่ ในกรณีที่คนพิการเป็นผู้เยาว์ คนเสมือนไร้ความสามารถ หรือคนไร้ความสามารถ หรือในกรณีที่คนพิการมีสภาพความพิการถึงขั้นไม่สามารถไปจดทะเบียนด้วยตนเองได้ ผู้ปกครอง ผู้พิทักษ์ ผู้อนุบาล หรือบุคคลที่ดูแลคนพิการแล้วแต่กรณีจะยื่นขอจดทะเบียน

³⁰¹

ชนิษฐา เทวินทรภักดี แฉวฉางทางการฟื้นฟูสมรรถภาพ : สู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของคนพิการ (กรุงเทพฯ: กรมประชาสงเคราะห์, 2540), หน้า 14.

³⁰²

อมร ไชยบัวแดง, "ประสิทธิผลของการปฏิบัติตามนโยบายการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ : ด้านสังคม" (วิทยานิพนธ์ (พ.บ.พัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2539), หน้า.

แทนก็ได้ แต่ต้องนำคนพิการหรือหลักฐานว่าเป็น คนพิการไปแสดงต่อนายทะเบียนกลางหรือนายทะเบียนจังหวัด แล้วแต่กรณีด้วย

การจดทะเบียน การกำหนดสิทธิหรือการเปลี่ยนแปลงสิทธิและการขอสละสิทธิโดยคนพิการ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด”

มาตรา 15 “ คนพิการที่ได้จดทะเบียนตามมาตรา 14 ให้ได้รับการสงเคราะห์ การพัฒนา และการฟื้นฟูสมรรถภาพ ดังต่อไปนี้

(1) บริการฟื้นฟูสมรรถภาพโดยวิธีการทางการแพทย์ และค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล ค่าอุปกรณ์ เพื่อปรับสภาพทางร่างกาย ทางสติปัญญา หรือทางจิตใจ หรือเสริมสร้างสมรรถภาพให้ดีขึ้น ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

(2) การศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาภาคบังคับ หรือการศึกษาสายอาชีพ หรืออุดมศึกษา ตามแผนการศึกษาแห่งชาติตามความเหมาะสม ซึ่งให้ได้รับโดยการจัดเป็นสถานศึกษาเฉพาะหรือจัดรวมในสถานศึกษาธรรมดาก็ได้ โดยให้ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษาในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการให้การสนับสนุนตามความเหมาะสม

(3) คำแนะนำชี้แจงและปรึกษาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ และการฝึกอาชีพที่เหมาะสมกับสภาพของร่างกายและสมรรถภาพที่มีอยู่ เพื่อให้สามารถประกอบอาชีพได้

(4) การยอมรับและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมและสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับคนพิการ

(5) บริการจากรัฐในการเป็นคดีความและในการติดต่อกับทางราชการ”

จากบทบัญญัติข้างต้น จะเห็นได้ว่า คนพิการที่ได้รับการจดทะเบียนจึงจะได้รับสิทธิในการได้รับการสงเคราะห์ พัฒนา และฟื้นฟูสมรรถภาพ ตามมาตรา 15 ซึ่งมีการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการแบ่งออกเป็น 4 สาขา ดังต่อไปนี้³⁰³

(1) การฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์(Medical rehabilitation) ได้แก่ การรักษา การป้องกัน การปรับและแก้ไขความพิการ และสิ่งสำคัญที่สุดของการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ คือ การป้องกันสาเหตุความพิการ การป้องกันไม่ให้ความพิการเพิ่มมากขึ้น หรือความพิการซ้ำซ้อน โดยต้องอาศัยวิธีการทางด้านเวชศาสตร์ฟื้นฟู

³⁰³ วนิชฐา เทวินทรภักดี แม้ว่าจะทางการฟื้นฟูสมรรถภาพ : สู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของคนพิการ, หน้า 21-23.

(2) การฟื้นฟูสมรรถภาพทางการศึกษา (Educational rehabilitation) ได้แก่ การช่วยเหลือแก่เด็กและคนพิการให้ได้รับสิทธิ โอกาสและบริการทางการศึกษาตามความสามารถและเหมาะสมกับสภาพความพิการ ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้เป็นวิธีการที่สานต่อจาก การฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ ไปสู่การฟื้นฟูสมรรถภาพอาชีพและสังคม เพื่อนำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้

(3) การให้การฟื้นฟูสมรรถภาพเพื่อช่วยเหลือทางด้านอาชีพ (Vocational rehabilitation) ที่เหมาะสมกับความพิการ เพื่อให้คนพิการมีความรู้ความสามารถในสาขาวิชาชีพ เพื่อให้มีสิทธิ เสรีภาพในการการได้รับโอกาส มีอาชีพ มีงานทำ นอกจากนี้ ยังมีการจัดตั้ง "กองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ" โดยหากคนพิการที่ไม่สามารถเข้าทำงานได้ หรือ ต้องการประกอบอาชีพอิสระ มีสิทธิในการกู้เงินจากกองทุนได้โดยไม่เสียดอกเบี้ย นอกจากนี้ นายจ้างหรือสถานประกอบการที่ไม่ประสงค์จะจ้างคนพิการเข้าทำงานตามอัตราส่วนที่กำหนด จะต้องส่งเงินเข้ากองทุนฟื้นฟูคนพิการเป็นรายปี

(4) การฟื้นฟูสมรรถภาพทางสังคม (Social rehabilitation) การช่วยเหลือและชี้แนวทางแก้ไขปัญหาต่างๆ เพื่อให้มีความเข้าใจต่อสภาพปัญหาของบุคคลพิการ ซึ่งอาจมีปัญหาทั้งทางอารมณ์หรือจิตใจ เพื่อให้เกิดการยอมรับสภาพความเป็นจริงที่จะนำไปสู่การปรับใจ เพื่อการดำรงชีวิตที่เหมาะสมกับสภาวะแวดล้อมและสังคม ตลอดจนหาทางสงเคราะห์ช่วยเหลือในแนวทางต่างๆ จุดมุ่งหมายสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การหาทางให้สังคมยอมรับความสามารถของบุคคลพิการ และให้สิทธิในการอยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกัน ซึ่งนับว่าจุดมุ่งหมายประการนี้เป็นหลักการที่สะท้อนถึงการยอมรับในความมีคุณค่าของคนพิการในฐานะที่เป็นมนุษย์ในสังคม

นอกจากนี้ การจัดสภาพแวดล้อม (Physical change) เป็นการปรับสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิตของคนพิการ และการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การจัดให้มีการบริการสาธารณะ ด้านต่างๆ การตัดแปลงหรือมีบริการพิเศษที่เหมาะสมกับคนพิการเพื่ออำนวยความสะดวก เช่น ทางลาด ลิฟท์สำหรับคนพิการ ห้องน้ำ อีกทั้ง ยังต้องจัดหาอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับคนพิการแต่ละประเภท เช่น อุปกรณ์สำหรับคนหูหนวกซึ่งมีปัญหาในการสื่อสาร เพื่อให้สามารถเข้าถึงบริการนั้นๆ ได้

พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 จะเห็นได้ว่า จุดมุ่งหมายของพระราชบัญญัตินี้ มุ่งไปที่การให้การสงเคราะห์และฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายแก่คนพิการ โดยไม่เพียงแต่การฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการเตรียม

ความพร้อมแก่คนพิการให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้ด้วยตนเอง และสามารถใช้ชีวิตร่วมกับบุคคลทั่วไปในสังคมได้

4.2.2.4 บทบัญญัติที่เกี่ยวกับการรับรองและความคุ้มครองศักดิ์ศรี

ความเป็นมนุษย์แก่คนพิการ

ตามที่ได้ศึกษา พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 พบว่า กฎหมายฉบับนี้ ไม่มีบทบัญญัติที่มีถ้อยคำเกี่ยวกับการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้โดยตรง แต่อย่างไรก็ดี โดยสาระสำคัญของกฎหมายฉบับนี้มุ่งไปที่ การกำหนดวิธีการให้คนพิการ ได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพ พัฒนา ศักยภาพ ด้วยวิธีทางการแพทย์ การได้รับการศึกษา การฝึกฝนทางด้านอาชีพ การเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกในทางด้านต่างๆ โดยมีกฎหมายเป็นเครื่องมือนำไปสู่ภาคปฏิบัติ ซึ่งนับว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการคำนึงถึงคนพิการในฐานะที่เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า และการได้รับสิทธิ และโอกาสทางสังคมอย่างเท่าเทียมกับคนทั่วไป

4.2.2.5 ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากการบังคับใช้กฎหมาย

ภายหลังการบังคับใช้พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 สามารถสรุปปัญหาการบังคับใช้กฎหมายได้ดังต่อไปนี้

(1) ปัญหาการเข้าถึงสิทธิตามพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพ คนพิการ พ.ศ. 2534 มาตรา 14 กฎหมายกำหนดให้คนพิการจะได้รับสิทธิดังกล่าวได้ก็ต่อเมื่อมีการขึ้นทะเบียนเป็นคนพิการ หากแต่การดำเนินการดังกล่าว ไม่สามารถประสบความสำเร็จได้ เนื่องจาก คนพิการที่รับรู้ถึงสิทธิของตนเองนั้น ยังเป็นคนพิการส่วนน้อย ยังมีคนพิการอีกเป็นจำนวนมาก ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ภูมิภาคต่างๆของประเทศ และไม่สามารถรับรู้ถึงสิทธิดังกล่าว และไม่ทราบวิธีการยื่นขอจดทะเบียน หรือที่เรียกว่า ผู้ที่หลุดจากกลไกของสังคม³⁰⁴ ทำให้คนพิการไม่สามารถเข้าถึงสิทธิที่กฎหมายรับรองไว้ได้

(2) ปัญหาการดำเนินการขององค์กรของรัฐ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทหน้าที่ของตนเอง ขาดความเชื่อมโยงประสานงานกันระหว่างหน่วยงาน มีข้อจำกัดทางด้านงบประมาณและอัตรากำลัง แม้ว่าหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับคนพิการมี

³⁰⁴ ขนิษฐา เทวินทรภักดี แฉวถางทางการฟื้นฟูสมรรถภาพ : สู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของคนพิการ กรุงเทพฯ : กรมประชาสงเคราะห์, 2540 หน้า 21-60 ibid.

จำนวนหลายองค์กร หากแต่ไม่มีหน่วยงานที่เป็นหน่วยงานกลางในการประสานงานและจัดระบบให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เช่น กรมประชาสงเคราะห์ นอกจากต้องปฏิบัติหน้าที่ให้การสงเคราะห์คนพิการแล้ว ยังรวมถึงการปฏิบัติหน้าที่ในการให้การสงเคราะห์เด็ก และผู้ด้อยโอกาส รวมถึงต้องรับผิดชอบงานด้านต่างๆของกรมประชาสงเคราะห์ จึงทำให้ให้ขาดผู้ชำนาญการทางด้านคนพิการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บุคลากรที่ต้องปฏิบัติหน้าที่ในการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ เช่น แพทย์ พยาบาล นักกายภาพบำบัด เป็นต้น ทำให้สิทธิที่กฎหมายให้การรับรองไว้ไม่สามารถเกิดขึ้นได้จริง ดังนั้น จึงควรมีนโยบายและมาตรการของรัฐบาล ส่งเสริมสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการ สนับสนุนงานด้านวิชาการ และเครือข่ายในการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงาน รวมถึงหน่วยงานเอกชน

(3) ปัญหาทางด้านทัศนคติต่อคนพิการ เนื่องจากคนพิการเป็นบุคคลที่มีข้อจำกัดทางการดำเนินชีวิตอยู่แล้ว ดังนั้น คนในสังคมที่มีทัศนคติต่อคนพิการได้ดีหรือไม่นั้น โดยเฉพาะพื้นฐานความเข้าใจถึงความพิการแต่ละประเภทและข้อจำกัดของคนพิการ ซึ่งเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาและฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ

แม้ว่าการบังคับใช้ พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 จะมีปัญหาทางการบังคับใช้ และปัญหาในการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งไม่ปรากฏถ้อยคำที่สะท้อนให้เห็นถึงการให้ความคุ้มครองหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ในพระราชบัญญัติฉบับนี้ ส่งผลทำให้หากเกิดกรณีการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือการละเมิดสิทธิคนพิการตามที่กฎหมายรับรองไว้ จึงไม่มีมาตรการในการให้การเยียวยาคนพิการ ผู้ได้รับความเสียหาย หรือถูกระทบสิทธิได้รับการเยียวยาความเสียหายได้โดยตรง

แต่อย่างไรก็ตาม กฎหมายดังกล่าวนี้ยังเป็นจุดเริ่มต้นสำหรับประเทศไทยที่ได้มีการพัฒนากฎหมายที่รับรองสิทธิของคนพิการอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น และมีส่วนสำคัญที่ผลักดันให้คนพิการจะสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองให้เป็นบุคคลที่มีคุณค่าเพื่อที่จะได้รับโอกาสเหมือนดังเช่นบุคคลทั่วไป อีกทั้ง รัฐยังต้องมีการปรับปรุงการดำเนินงานของหน่วยงานต่างๆ เพื่อไปสู่เป้าหมายเดียวกัน การทำให้คนพิการได้รับสิทธิอย่างเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป

4.2.3 พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550

4.2.3.1 ที่มาและหลักการของพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550

ในช่วงปี พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นปีที่ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2540 นับว่าเป็นช่วงเวลาของการตื่นตัวในการให้การรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสิทธิ เสรีภาพของประชาชน ดังนั้น จึงส่งผลให้ทัศนคติ วิธีคิด และการบังคับใช้กฎหมายได้มีการพลวัตไปตามความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ดังจะเห็นได้จากในอารยประเทศโดยเฉพาะกลุ่มประเทศตะวันตกนำหลักปรัชญาความเชื่อใหม่ที่ก่อผลกระทบต่อคนพิการในทางที่สร้างสรรค์เข้ามาใช้หลักปรัชญาความเชื่อใหม่ได้แก่ หลักความเชื่อในศักยภาพคนพิการ และ หลักความเชื่อและศักดิ์ศรีและความเท่าเทียมกันของมนุษย์ หลักปรัชญาความเชื่อใหม่จะมีผลกระทบต่อเส้นทางชีวิตคนพิการไปในทางที่สร้างสรรค์ ช่วยให้คนพิการได้พัฒนาความสามารถของตนได้เต็มตามศักยภาพ จนสามารถพึ่งตนเองได้ เป็นพลังให้กับสังคมได้และมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและประเทศได้³⁰⁵ ตัวอย่างเช่น กฎหมายของประเทศอังกฤษที่มีกฎหมายเกี่ยวกับความพิการ คือ Disability Discrimination Act 1995 กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา คือ The Americans with Disability Act 1990 ของประเทศสหรัฐอเมริกา และกฎหมายของประเทศญี่ปุ่น คือ The Basic Law for Persons with Disabilities ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นกฎหมายที่มุ่งไปที่การส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิทางด้านต่างๆของคนพิการและการขจัดปัญหาการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ ซึ่งหลักการดังกล่าวเป็นรากฐานของการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

สำหรับประเทศไทย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มีการรับรองหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้เป็นครั้งแรก และส่งผลทำให้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการได้รับการรับรองเป็นครั้งแรกด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ ผู้แทนจากองค์กรที่เกี่ยวข้องกับคนพิการทั้งภาครัฐและเอกชน และองค์กรคนพิการ จึงได้ร่วมกันจัดทำปฏิญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการไทย เพื่อถือปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่คนพิการ ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการไทยนี้ได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2541 ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการไทย มีสาระสำคัญดังนี้³⁰⁶

³⁰⁵ วิริยะ นามศิริพงษ์พันธุ์ เอกสารการสนธิสัญญาและนโยบายของรัฐเกี่ยวกับคนพิการ หน้า 4

³⁰⁶ ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการไทย

1. คนพิการ มีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ มีสิทธิ และเสรีภาพแห่งบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครองในฐานะพลเมืองไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และมีสิทธิต่าง ๆ ตามที่ระบุไว้ภายใต้ปฏิญญาฉบับนี้ โดยไม่มีข้อยกเว้นใด ๆ และโดยปราศจากการแบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนา การเมือง ภาษา ถิ่นกำเนิด เพศ อายุ หรือสถานะอื่นใด
2. คนพิการ มีสิทธิแสดงความคิดเห็น และมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง
3. คนพิการ มีสิทธิเข้าร่วมในการตัดสินใจในกำหนดนโยบาย และแผนงานทุกด้านที่เกี่ยวกับคนพิการทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น
4. คนพิการ มีสิทธิได้รับการดูแลฟื้นฟูสมรรถภาพ และพัฒนา ตั้งแต่แรกเกิดและแรกเริ่มที่พบความพิการ รวมทั้งผู้ปกครองและครอบครัวของคนพิการต้องได้รับการสนับสนุนจากรัฐในทุกด้านเพื่อให้สามารถฟื้นฟูสมรรถภาพและพัฒนาคนพิการอย่างเต็มศักยภาพ และสอดคล้องกับความต้องการของแต่ละบุคคล
5. คนพิการ มีสิทธิได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอย่างอิสระได้ด้วยตนเองอย่างเต็มศักยภาพของแต่ละบุคคล
6. คนพิการ มีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาอย่างมีคุณภาพในทุกระดับ ทุกรูปแบบของการจัดการศึกษาตามความต้องการของคนพิการอย่างเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป ทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยไม่มีการจำกัด กีดกัน เลือกปฏิบัติ หรือข้อยกเว้นใด ๆ
7. คนพิการ มีสิทธิและโอกาสได้รับการเตรียมความพร้อมด้านอาชีพ การฝึกอาชีพ การประกอบอาชีพทุกประเภท ได้รับการจ้างงานหรือว่าจ้างงานเข้าทำงานตามความต้องการและความสามารถ โดยได้รับค่าตอบแทนและสวัสดิการ ได้รับความก้าวหน้า รวมทั้งได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกสหภาพแรงงานโดยไม่มีการกีดกันหรือเลือกปฏิบัติ
8. คนพิการ มีสิทธิได้รับการปกป้องคุ้มครองจากการถูกคุกคามทางเพศ ทำร้ายร่างกายและจิตใจ กักขัง เอารัดเอาเปรียบ หรือการแสวงหาประโยชน์ใด ๆ จากความพิการ ทั้งนี้ ให้ได้รับความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป
9. คนพิการ มีสิทธิอยู่ร่วมกับครอบครัว ชุมชนของตน และมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในกิจกรรมของครอบครัว ชุมชน และสังคม
10. คนพิการ มีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก บริการ และความช่วยเหลือจากรัฐ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป

11. คนพิการ มีสิทธิได้รับการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ให้ครอบครัว ชุมชน และสังคมได้รับรู้และเข้าใจคนพิการในทางที่สร้างสรรค์ โดยเฉพาะในเรื่องสิทธิ ศักยภาพ และความสามารถ รวมทั้งการบำเพ็ญประโยชน์ของคนพิการ

12. คนพิการ มีสิทธิได้รับและเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของคนพิการ ทั้งนี้ ต้องได้รับการสนับสนุนให้มีสื่อทุกประเภทที่เหมาะสมกับความพิการ รวมทั้งต้องจัดให้มีล่ามภาษามือ อักษรเบรลล์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรืออุปกรณ์พิเศษอื่น ๆ ที่ใช้ในการสื่อสาร

13. คนพิการ และครอบครัว ชุมชน สังคม มีสิทธิได้รับและเข้าถึงข้อมูล ข่าวสาร เพื่อทราบถึงสิทธิอันระบุไว้ในปฏิญญาฉบับนี้โดยทั่วถึง

14. รัฐต้องให้ความสำคัญและปฏิบัติตามพันธสัญญาที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ ซึ่งได้ลงนามหรือตกลงร่วมกันในระดับประเทศและระดับนานาชาติ

และต่อมารัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2550 ก็ยังคงหลักการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ตามหลักการเดิม หากแต่มีการขยายการรับรองหลักความเสมอภาคเกี่ยวกับเรื่องห้ามมิให้เลือกปฏิบัติต่อบุคคลเพราะ ความพิการ จึงถือว่ารัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2550 เป็นรัฐธรรมนูญที่ให้ความสำคัญกับการรับรองเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการได้มากที่สุด

ด้วยเหตุและผลดังกล่าวข้างต้น การยกร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิต คนพิการ พ.ศ. 2550 ซึ่งมีเนื้อหาสาระสำคัญแห่งบทบัญญัติที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ด้วยปรัชญาเรื่องความพิการในมุมมองทางการแพทย์ เปลี่ยนไปสู่เรื่องความพิการในมุมมองทางสังคม และปรับปรุงบทบัญญัติแห่งกฎหมายให้มีความสอดคล้องกับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550

ทั้งนี้ เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 ใช้บังคับมาเป็นเวลานาน สาระสำคัญและรายละเอียดเกี่ยวกับการสงเคราะห์และการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการไม่เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน สมควรกำหนดแนวทางและปรับปรุงวิธีการในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการใหม่มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น และกำหนดบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์และความคุ้มครองคนพิการเพื่อมิให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมเพราะเหตุสภาพ ทางกายหรือสุขภาพ รวมทั้งให้คนพิการมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะและความช่วยเหลืออื่นจากรัฐ ตลอดจนให้รัฐต้องสงเคราะห์คนพิการให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

4.2.3.2 สารสำคัญของพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิต คนพิการ พ.ศ. 2550

เนื่องด้วยพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 เป็นกฎหมายที่ได้รับการปรับปรุงมาจากพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 จึงมีเนื้อหาสาระในส่วนที่สำคัญ และจุดมุ่งหมายในการให้ความคุ้มครองคนพิการเปลี่ยนไปจากเดิม โดยเฉพาะมุมมองต่อคนพิการ จากมุมมองทางการแพทย์นำไปสู่มุมมองทางสังคม

(1) การให้นิยามความหมายของ “คนพิการ” ตามมาตรา 4

“คนพิการ” หมายความว่า บุคคลซึ่งมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม เนื่องจากมีความบกพร่องทางการเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว การสื่อสาร จิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญา การเรียนรู้ หรือความบกพร่องอื่นใด ประกอบกับมีอุปสรรคในด้านต่าง ๆ และมีความจำเป็นเป็นพิเศษที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือด้านหนึ่งด้านใด เพื่อให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป ทั้งนี้ ตามประเภทและหลักเกณฑ์ที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ประกาศกำหนด

การนิยามความหมายของคนพิการที่มีความสัมพันธ์ระหว่าง สภาพทางร่างกาย และจิตใจ ของบุคคลที่มีความบกพร่อง ซึ่งเป็นมุมมองในทางการแพทย์ ประกอบกับการมีอุปสรรคในด้านต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กับบริบททางสังคม สภาพแวดล้อม และเงื่อนไขต่างๆ ในสังคมที่ไม่ได้รับการแก้ไขให้เหมาะสม และไม่สามารถทำให้บุคคลที่มีความพิการสามารถเข้าถึงได้ และเป็น การให้คำนิยามที่มีความหมายสอดคล้องกับ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (Convention on the Rights of Persons with Disabilities) ซึ่งให้นิยามความหมายของคำว่า คนพิการ ไว้ว่า

“ Persons with disabilities include those who have long-term physical, mental, intellectual or sensory impairments which in interaction with various barriers may hinder their full and effective participation in society on an equal basis with others”

คนพิการ หมายความว่ารวมถึง บุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกายจิตใจ สติปัญญา หรือทางประสาทสัมผัสในระยะยาว ซึ่งเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับอุปสรรคนานัปการ จะกีดขวาง การมีส่วนร่วมในสังคมอย่างเต็มที่ และมีประสิทธิผลบนพื้นฐานที่เท่าเทียมกับบุคคลอื่น

ดังนั้น จากนิยามความหมายข้างต้น ซึ่งไม่ได้มองว่า คนพิการนั้น หมายถึง บุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกายเพียงอย่างเดียว แต่ยังมองถึงคนพิการที่มีปฏิสัมพันธ์กับ สภาพแวดล้อมภายนอกด้วย ซึ่งหากมีการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม มีข้อมูลข่าวสารที่ทุกคน สามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ จะทำให้คนพิการที่มีความบกพร่องนั้นมีความสามารถเข้าถึงได้³⁰⁷

(2) หลักการสำคัญของการให้ความคุ้มครองสิทธิคนพิการ

“การฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ” หมายความว่า การเสริมสร้าง สมรรถภาพหรือความสามารถของคนพิการให้มีสภาพที่ดีขึ้น หรือดำรงสมรรถภาพหรือความสามารถ ที่มีอยู่เดิมไว้ โดยอาศัยกระบวนการทางการแพทย์ การศาสนา การศึกษา สังคม อาชีพ หรือ กระบวนการอื่นใด เพื่อให้คนพิการได้มีโอกาสทำงานหรือดำรงชีวิตในสังคมอย่างเต็มศักยภาพ

“การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิต” หมายความว่า การฟื้นฟู สมรรถภาพคนพิการ การจัดสวัสดิการการส่งเสริมและพิทักษ์สิทธิ การสนับสนุนให้คนพิการสามารถ ดำรงชีวิตอิสระมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์และเสมอภาคกับบุคคลทั่วไป มีส่วนร่วมทางสังคมอย่าง เต็มที่และมีประสิทธิภาพ ภายใต้สภาพแวดล้อมที่คนพิการสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้

จากนิยามความหมายข้างต้น จะเห็นได้ว่า มุมมองต่อคนพิการใน การให้ความช่วยเหลือจากการฟื้นฟูสมรรถภาพ เปลี่ยนเป็นการให้การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิต ของคนพิการ ในลักษณะที่เป็นแบบแผนมากขึ้น สะท้อนให้เห็นว่า จากเดิมสังคมไทยมีมุมมองต่อคน พิการ ที่มีร่างกายบกพร่อง สูญเสียอวัยวะ ทำให้มีความเสียเปรียบบุคคลทั่วไป สังคมจึงต้องเข้าไปให้ ความช่วยเหลือและสงเคราะห์แก่คนพิการ เพื่อให้ได้รับโอกาสเท่าเทียมกับบุคคลอื่น และหากมีบุคคล ใดเพิกเฉย หรือไม่ให้ความช่วยเหลือก็ไม่มีบทบัญญัติกฎหมายใดกำหนดไว้ว่าเป็นความผิด ทำให้คนใน สังคมขาดจิตสำนึกหรือการตระหนักรู้ถึงความมีคุณค่าของคนพิการในฐานะที่มนุษย์คนหนึ่งในสังคม ส่วนคนพิการเองก็ขาดการส่งเสริมความเข้าใจในสิทธิของตนเองตามกฎหมาย เมื่อคนพิการ ถูกละเมิด สิทธิ ก็ไม่มีบทบัญญัติว่าด้วยวิธีการให้ความคุ้มครองหรือวิธีการใช้สิทธิเรียกร้อง ดังนั้น เมื่อมีบริบททั้ง ทางมุมมองทางกฎหมายและทางสังคมเปลี่ยนแปลงไป สะท้อนให้เห็นว่า สังคมก็มีส่วนสำคัญในการมี ส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ

³⁰⁷ สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ, คู่มือกฎหมายการปฏิบัติงานเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิต คนพิการ, หน้า 2.

4.2.3.3 สิทธิของคนพิการที่พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 บัญญัติให้การรับรองและคุ้มครองแก่คนพิการ

พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ มาตรา 20³⁰⁸ ได้กำหนดสิทธิ ประโยชน์และสวัสดิการให้กับคนพิการไว้ดังต่อไปนี้

- 308 มาตรา 20 คนพิการมีสิทธิเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้จากสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ ตลอดจนสวัสดิการและความช่วยเหลืออื่นจากรัฐ ดังต่อไปนี้
- (1) การบริการฟื้นฟูสมรรถภาพโดยกระบวนการทางการแพทย์และค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล ค่าอุปกรณ์ เครื่องช่วยความพิการ และสื่อส่งเสริมพัฒนาการ เพื่อปรับสภาพทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม พฤติกรรม สติปัญญา การเรียนรู้ หรือเสริมสร้างสมรรถภาพให้ดีขึ้นตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขประกาศกำหนด
 - (2) การศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติหรือแผนการศึกษาแห่งชาติตามความเหมาะสมในสถานศึกษาเฉพาะหรือในสถานศึกษาทั่วไป หรือการศึกษาทางเลือก หรือการศึกษานอกระบบ โดยให้หน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษาสำหรับคนพิการให้การสนับสนุนตามความเหมาะสม
 - (3) การฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพ การให้บริการที่มีมาตรฐาน การคุ้มครองแรงงาน มาตรการเพื่อการมีงานทำ ตลอดจนได้รับการส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระ และบริการสื่อ สิ่งอำนวยความสะดวกเทคโนโลยีหรือความช่วยเหลืออื่นใด เพื่อการทำงานและประกอบอาชีพของคนพิการ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานประกาศกำหนด
 - (4) การยอมรับและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพบนพื้นฐานแห่งความเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป ตลอดจนได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับคนพิการ
 - (5) การช่วยเหลือให้เข้าถึงนโยบาย แผนงาน โครงการ กิจกรรม การพัฒนาและบริการอันเป็นสาธารณะ ผลผลิตที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต การช่วยเหลือทางกฎหมายและการจัดหาหนายความว่าต่างแก่ต่างคดี ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด
 - (6) ข้อมูลข่าวสาร การสื่อสาร บริการโทรคมนาคม เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารและเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการสื่อสารสำหรับคนพิการทุกประเภทตลอดจนบริการสื่อสารสาธารณะจากหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารกำหนดในกฎกระทรวง
 - (7) บริการล่ามภาษามือตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด
 - (8) สิทธิที่จะนำสัตว์นำทาง เครื่องมือหรืออุปกรณ์นำทาง หรือเครื่องช่วยความพิการใด ๆ ติดตัวไปในยานพาหนะหรือสถานที่ใด ๆ เพื่อประโยชน์ในการเดินทาง และการได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ โดยได้รับการยกเว้นค่าบริการ ค่าธรรมเนียม และค่าเช่าเพิ่มเติมสำหรับสัตว์ เครื่องมือ อุปกรณ์ หรือเครื่องช่วยความพิการดังกล่าว
 - (9) การจัดสวัสดิการเบี้ยความพิการ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการกำหนดในระเบียบ
 - (10) การปรับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย การมีผู้ช่วยคนพิการ หรือการจัดให้มีสวัสดิการอื่นตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการกำหนดในระเบียบ
- ผู้ช่วยคนพิการ ให้มีสิทธิได้รับการลดหย่อนหรือยกเว้นค่าบริการ ค่าธรรมเนียมตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด
- คนพิการที่ไม่มีผู้ดูแลคนพิการ มีสิทธิได้รับการจัดสวัสดิการด้านที่อยู่อาศัยและการเลี้ยงดูจากหน่วยงานของรัฐ ในกรณีที่มีสถานสงเคราะห์เอกชนจัดที่อยู่อาศัยและสวัสดิการให้แล้ว รัฐต้องจัดเงินอุดหนุนให้แก่สถานสงเคราะห์เอกชนนั้น ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการกำหนดในระเบียบ
- ผู้ดูแลคนพิการมีสิทธิได้รับบริการให้คำปรึกษา แนะนำ ฝึกอบรมทักษะ การเลี้ยงดู การจัดการศึกษา การส่งเสริมอาชีพและการมีงานทำ ตลอดจนความช่วยเหลืออื่นใด เพื่อให้พึ่งตนเองได้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการกำหนดในระเบียบ
- คนพิการและผู้ดูแลคนพิการมีสิทธิได้รับการลดหย่อนภาษีหรือยกเว้นภาษี ตามที่กฎหมายกำหนด
- องค์กรเอกชนที่จัดให้คนพิการได้รับสิทธิประโยชน์ตามมาตรานี้ มีสิทธิได้รับการลดหย่อนภาษีหรือยกเว้นภาษีเป็นร้อยละของจำนวนเงินค่าใช้จ่ายตามที่กฎหมายกำหนด

- (1) สิทธิทางการแพทย์และสุขภาพ ในการได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพ การรักษาพยาบาล อุปกรณ์และเครื่องช่วยเหลือเพื่อส่งเสริมสมรรถภาพและพัฒนาการ
 - (2) สิทธิทางการศึกษา การได้รับการศึกษาอย่างเหมาะสมกับสภาพร่างกายและความพิการ ทั้งในสถานศึกษาทั่วไป สถานศึกษาทางเลือก หรือ สถานศึกษานอกระบบ
 - (3) สิทธิในการทำงานและการประกอบอาชีพ การฟื้นฟูการประกอบอาชีพ ส่งเสริมการประกอบอาชีพ และการได้รับความสะดวกในสถานที่ทำงาน และการคุ้มครองแรงงาน
 - (4) สิทธิไม่ถูกเลือกปฏิบัติ และการได้รับการยอมรับและมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในสังคม โดยได้รับสิทธิในการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการที่จำเป็นแก่คนพิการ
 - (5) การได้รับการช่วยเหลือ ให้เข้าถึงนโยบาย แผนงาน โครงการ กิจกรรม การพัฒนาและบริการอันเป็นสาธารณะ ผลิตภัณฑ์ที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต การช่วยเหลือทางกฎหมายและการจัดหาทนายความว่าต่างแก่ต่างคดี ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด
 - (6) สิทธิในการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวก ข้อมูลข่าวสาร โทรคมนาคม เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อการสื่อสารสำหรับคนพิการ
 - (7) การได้รับสิทธิในการรับบริการล่ามภาษามือ
 - (8) สิทธิที่จะนำสัตว์นำทาง เครื่องมือหรืออุปกรณ์นำทาง หรือเครื่องช่วยความพิการใด ๆ ติดตัวไปในยานพาหนะหรือสถานที่ใด ๆ เพื่อประโยชน์ในการเดินทาง และการได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ โดยได้รับการยกเว้นค่าบริการ ค่าธรรมเนียม และค่าเช่าเพิ่มเติมสำหรับสัตว์ เครื่องมือ อุปกรณ์ หรือเครื่องช่วยความพิการดังกล่าว
 - (9) การจัดสวัสดิการเบี่ยงความพิการ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการกำหนดในระเบียบ
 - (10) การปรับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย การมีผู้ช่วยคนพิการ หรือการจัดให้มีสวัสดิการอื่นตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการกำหนดในระเบียบ
- ทั้งนี้ การได้รับสิทธิประโยชน์ข้างต้น คนพิการจะต้องดำเนินการตามขั้นตอนและวิธีการที่พระราชบัญญัตินี้กำหนดไว้ในมาตรา 19³⁰⁹ “เพื่อประโยชน์ในการได้รับสิทธิตาม

³⁰⁹ มาตรา 19 เพื่อประโยชน์ในการได้รับสิทธิตามมาตรา 20 คนพิการอาจยื่นคำขอมีบัตรประจำตัวคนพิการต่อนายทะเบียนกลางหรือนายทะเบียนจังหวัด ณ สำนักงานทะเบียนกลาง สำนักงานทะเบียนจังหวัด หรือสถานที่อื่นตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด

มาตรา 20 คนพิการอาจยื่นคำขอมีบัตรประจำตัวคนพิการต่อนายทะเบียนกลางหรือนายทะเบียนจังหวัด ณ สำนักงานทะเบียนกลาง สำนักงานทะเบียนจังหวัด หรือสถานที่อื่นตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด”

นอกจากนี้ คนพิการซึ่งไม่มีสถานะการทะเบียนราษฎรตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎร อาจได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสมตามหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จากรัฐ ตามมาตรา 19/1 ซึ่งนับว่าเป็นรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่สอดคล้องกับบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 ที่ให้การรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนทุกคน และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายฉบับนี้

4.2.3.4 บทบัญญัติที่เกี่ยวกับการรับรองและความคุ้มครองศักดิ์ศรี

ความเป็นมนุษย์แก่คนพิการ

ตามที่ได้ศึกษาบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 มาแล้วนั้น จะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญนั้นได้มีบทบัญญัติให้การรับรองเรื่องหลักความเสมอภาคแก่คนพิการ ซึ่งเป็นรากฐานของหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยห้ามมิให้มีการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ หากแต่บทบัญญัติรัฐธรรมนูญ ไม่มีการกำหนดความหมายหรือลักษณะการกระทำที่เป็นการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ ดังนั้น หากพิจารณาถึงถ้อยคำของบทบัญญัติของพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ตามมาตรา 15 วรรค 2 บัญญัติว่า “...การกระทำในลักษณะที่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการตามวรรคหนึ่งให้หมายความรวมถึง การกระทำหรืองดเว้นกระทำที่แม้จะมีได้มุ่งหมายให้เป็นการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการโดยตรง แต่ผลของการกระทำนั้นทำให้คนพิการต้องเสียสิทธิประโยชน์ที่ควรจะได้รับเพราะเหตุแห่งความพิการด้วย...”

จากถ้อยคำตามบทบัญญัติข้างต้น จึงอาจสรุปได้ว่า การเลือกปฏิบัติต่อคนพิการตามบทบัญญัติกฎหมายฉบับนี้ อาจเกิดขึ้นได้ 2 กรณี คือ

(1) การกระทำหรืองดเว้นกระทำโดยเจตนา มุ่งหมายให้คนพิการต้องเสียสิทธิประโยชน์ที่ควรจะได้รับ

ในกรณีที่คนพิการเป็นผู้เยาว์ คนเสมือนไร้ความสามารถหรือคนไร้ความสามารถ หรือในกรณีที่คนพิการมีสภาพความพิการถึงขั้นไม่สามารถไปยื่นคำขอด้วยตนเอง ผู้ปกครอง ผู้พิทักษ์ ผู้อนุบาลหรือผู้ดูแลคนพิการ แล้วแต่กรณี จะยื่นคำขอแทนก็ได้ แต่ต้องนำหลักฐานว่าเป็นคนพิการไปแสดงต่อนายทะเบียนกลางหรือนายทะเบียนจังหวัด แล้วแต่กรณีด้วย

การยื่นคำขอมีบัตรประจำตัวคนพิการและการออกบัตร การกำหนดสิทธิหรือการเปลี่ยนแปลงสิทธิ การขอสิทธิของคนพิการ และอายุบัตรประจำตัวคนพิการให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่คณะกรรมการกำหนดในระเบียบ

(2) การกระทำหรืองดเว้นกระทำการโดยไม่มีเจตนา หากแต่ผลของการกระทำส่งผลทำให้ คนพิการต้องเสียสิทธิประโยชน์ที่ควรจะได้รับ

ดังนั้น หากคนพิการเป็นผู้เสียหาย หรือ เสียสิทธิประโยชน์อันเป็นสาระสำคัญ จากการกระทำข้างต้น ย่อมถือได้ว่าคนพิการนั้นถูกละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ด้วย

หากแต่ถ้อยคำของบทบัญญัติในวรรค 3 บัญญัติข้อยกเว้นการกระทำที่ไม่ถือเป็น การเลือกปฏิบัติไว้ว่า “ การเลือกปฏิบัติที่มีเหตุผลทางวิชาการ จารีตประเพณี หรือประโยชน์ สาธารณะสนับสนุนให้กระทำได้ตามความจำเป็นและสมควรแก่กรณี ไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่ เป็นธรรมตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง แต่ผู้กระทำกรณีนั้น จะต้องจัดให้มีมาตรการช่วยเหลือเยียวยา หรือรักษาซึ่งสิทธิหรือประโยชน์แก่คนพิการตามความจำเป็นเท่าที่จะกระทำได้”

จากข้อความดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า การเลือกปฏิบัติต่อคนพิการนั้น ยังรวมถึง กรณีการไม่จัดให้มีสิทธิประโยชน์ สิ่งอำนวยความสะดวกแก่คนพิการ โดยอยู่ในวิสัยที่จะกระทำได้ แต่ไม่กระทำให้ถือว่าการกระทำนั้นเป็นการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ

คนพิการที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำที่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม มีสิทธิในการร้องขอให้คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ มีคำสั่งเพิกถอนการ กระทำหรือห้ามมิให้กระทำ ทั้งนี้การใช้สิทธิดังกล่าว ไม่ตัดสิทธิในการใช้สิทธิทางศาลเพื่อฟ้องฐาน ละเมิด³¹⁰

³¹⁰ มาตรา 16 คนพิการที่ได้รับหรือจะได้รับความเสียหายจากการกระทำในลักษณะที่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม ต่อคนพิการตามมาตรา 15 มีสิทธิร้องขอต่อคณะกรรมการให้มีคำสั่งเพิกถอนการกระทำหรือห้ามมิให้กระทำกรณีนั้นได้ คำสั่งของ คณะกรรมการให้เป็นที่สุด

การร้องขอตามวรรคหนึ่ง ไม่เป็นการตัดสิทธิผู้ร้องในอันที่จะฟ้องเรียกค่าเสียหายฐานละเมิดต่อศาลที่มีเขตอำนาจ โดยให้ ศาลมีอำนาจกำหนดค่าเสียหายอย่างอื่น อันมิใช่ตัวเงินให้แก่คนพิการที่ถูกเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมได้ และหากการเลือกปฏิบัติโดย ไม่เป็นธรรมต่อคนพิการนั้นเป็นการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง ศาลจะกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษให้แก่คน พิการไม่เกินสี่เท่าของค่าเสียหายที่แท้จริงด้วยก็ได้

หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการร้องขอ การรวบรวมพยานหลักฐาน การไกล่เกลี่ยและการวินิจฉัยตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไป ตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด ซึ่งคณะกรรมการอาจจัดให้มีคณะอนุกรรมการจัดการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการ ปฏิบัติหน้าที่แทนได้ ทั้งนี้ องค์ประกอบ คุณสมบัติและลักษณะต้องห้าม การดำรงตำแหน่งและการพ้นจากตำแหน่ง อำนาจหน้าที่ และ ค่าตอบแทนของคณะอนุกรรมการหรือผู้ไกล่เกลี่ยให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการกำหนด

4.2.4 กฎหมายในลำดับรองที่เกี่ยวกับการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพของคนพิการ

นอกจากพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแล้ว ยังมีกฎหมายอื่นๆ ยังได้มีการบัญญัติรองรับหลักการสิทธิคนพิการ ให้มีความสอดคล้องกับหลักการตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มีกฎหมายสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการรองรับสิทธิคนพิการดังนี้

4.2.4.1 กฎหมายที่เกี่ยวกับการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพคนพิการทางด้าน

การศึกษา

4.2.4.1.1 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.

2542

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นกฎหมายที่สำคัญในการให้สิทธิแก่คนพิการทางการศึกษา โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกทางการศึกษา โดยกฎหมายฉบับนี้ ซึ่งถือได้ว่าเป็นกฎหมายที่ให้การส่งเสริมและสนับสนุนคนพิการในการได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกับบุคคลปกติ

4.2.4.1.2 พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับ

คนพิการ พ.ศ. 2551

พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการกำหนดให้คนพิการได้รับสิทธิทางการศึกษา การจัดการศึกษาสำหรับคนพิการซึ่งมีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลทั่วไป มีสาระสำคัญตามมาตรา 5 ดังนี้

(1) ให้สิทธิคนพิการในการได้รับการศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ตั้งแต่แรกเกิดหรือพบความพิการจนตลอดชีวิต

(2) ให้สิทธิคนพิการในการ ได้รับเทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา

(3) ให้สิทธิคนพิการในการได้รับบริการทางการศึกษา สถานศึกษา ระบบและรูปแบบ

4.2.4.2 กฎหมายที่เกี่ยวกับการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพคนพิการทางด้าน สุขภาพและสาธารณสุข

4.2.4.2.1 พระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพ

แห่งชาติ พ.ศ. 2545

พระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2545 มีสาระสำคัญเป็นการกำหนดให้คนพิการมีสิทธิเสมอกันกับคนปกติในการได้รับสิทธิทางด้านสุขภาพ โดยได้รับยกเว้นไม่ต้องจ่ายค่าบริการในการรับบริการทางสาธารณสุข และได้รับการรักษาพยาบาลอย่างมีประสิทธิภาพและตามมาตรฐานทางการแพทย์

4.2.4.2.2 พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.

2550

พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 มีสาระสำคัญเป็นกฎหมายที่กำหนดให้คนพิการได้รับสิทธิในการรักษาพยาบาลทั้งทางกาย ทางจิต ทางปัญญา และทางสังคม อย่างเป็นระบบ และเพื่อให้มีการดำเนินการเกี่ยวกับกำหนดมาตรการและนโยบายการดำเนินงานด้านสุขภาพของคนพิการ ให้มีความสอดคล้องนโยบายของรัฐทางด้านการสาธารณสุข ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 80

4.2.4.3 กฎหมายที่เกี่ยวกับการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพคนพิการทางด้านสิ่ง

อำนวยความสะดวก

4.2.4.3.1 พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการ

สังคม พ.ศ. 2546

พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 มีสาระสำคัญ กำหนดให้รัฐต้องคุ้มครองและพัฒนา ส่งเสริมความเสมอของของคนพิการ ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและสามารถพึ่งพาตนเอง โดยทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ให้มีหน้าที่ส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม อย่างทั่วถึง เหมาะสม และเป็นธรรม แก่คนพิการ ให้มีความสอดคล้องนโยบายของรัฐทางด้านสังคม ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 80

4.2.4.3.2 พระราชบัญญัติการประกอบกิจการ

โทรคมนาคม พ.ศ. 2544

พระราชบัญญัติการประกอบกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2544 มีสาระสำคัญคือการกำหนดให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงการสื่อสารโทรคมนาคมทั้งทางโทรศัพท์ และโทรทัศน์ แก่คนพิการ รวมถึงการนำเทคโนโลยีที่เหมาะสม ที่มีต้นทุนในการให้บริการที่สามารถยอมรับได้ เพื่อให้คนพิการได้รับความเท่าเทียมในการใช้บริการ

4.2.4.3.3 พระราชบัญญัติการรถไฟฟ้าขนส่งมวลชน

แห่งประเทศไทย พ.ศ. 2543

พระราชบัญญัติการรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2543 มีสาระสำคัญในการจัดการและการให้บริการขนส่งมวลชนด้วยระบบรถไฟฟ้า รวมทั้งการดูแลรักษาความปลอดภัยสาธารณะ โดยมีหน้าที่จัดสิ่งอำนวยความสะดวกแก่คนพิการให้มีความสมบูรณ์เหมาะสมแก่การใช้บริการ และให้มีความสอดคล้องกับสิทธิในการเข้าถึงการบริการสาธารณะ

4.3 บทวิเคราะห์ว่าด้วยการรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

4.2.1 ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายที่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคน

พิการ

4.2.1.1 กรณีการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่มีผลมาจากบทบัญญัติ

กฎหมาย

4.2.1.1.1 บทบัญญัติกฎหมายในระดับ

พระราชบัญญัติ

ถ้อยคำของบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีลักษณะเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์คือ ส่วนใหญ่เป็นถ้อยคำที่ระบุถึงลักษณะทางกายภาพหรือจิตใจ ที่เป็นเงื่อนไขมิให้บุคคลที่มีลักษณะ ตามที่กำหนดได้รับสิทธิตามกฎหมาย หรือ ได้รับโอกาส หรือ สิทธิประโยชน์ เช่น

(1) กฎหมายที่กำหนดเงื่อนไขการรับบุคคลเข้าทำงาน ซึ่งกำหนดว่า ต้องมีร่างกายหรือสุขภาพสมบูรณ์

(2) กฎหมายที่กำหนดเงื่อนไขในการปฏิเสธการเข้าทำงาน หรือ โอกาสในการทำงาน โดยใช้ถ้อยคำว่า กายพิการ ร่างกายพิการ ทูพพลภาพ กายทูพพลภาพ ไม่สมประกอบหูหนวก เป็นใบ้ หรือ ตาบอด มีความผิดปกติทางร่างกายหรือทางจิตใจ หรือ หย่อนความสามารถหรือสมรรถภาพหรือสูญเสียสมรรถภาพ

(3) กฎหมายที่กำหนดให้มีการตรวจร่างกายและจิตใจโดยแพทย์ หรือ ผ่านการประเมินสมรรถภาพในการปฏิบัติหน้าที่

โดยลักษณะการบัญญัติกฎหมาย หรือ การกำหนดเงื่อนไขดังกล่าวข้างต้น จึงมีลักษณะที่เป็นการเลือกปฏิบัติ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 30 เพราะเหตุความแตกต่าง ความพิการ แต่หากมีเหตุผลเพียงพอ หรือ เป็นไปตามความจำเป็นหรือสมควรแก่กรณี ก็ไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติ หากแต่ต้องกำหนดมาตรการเยียวยาแก้ไขหรือรักษาสิทธิประโยชน์แก่บุคคลผู้ได้รับผลกระทบตามความจำเป็น

4.2.1.1.2 บทบัญญัติกฎหมายในระดับต่ำกว่า

พระราชบัญญัติ หรือกฎหมายลำดับรอง

การกำหนดนโยบาย การออกกฎ ระเบียบ คำสั่ง หรือวิธีการปฏิบัติของหน่วยงานของรัฐ องค์กรเอกชน หรือ บุคคลใดที่มีลักษณะเป็นการเลือก)กีดกันต่อคนพิการ เช่น กรณี ระเบียบ ข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม กำหนดคุณสมบัติผู้สมัครสอบคัดเลือก ผู้สมัครทดสอบความรู้ หรือ ผู้สมัครเข้ารับการศึกษาพิเศษ เพื่อบรรจุเป็นข้าราชการตุลาการ ต้องมีลักษณะไม่เป็นการต้องห้าม “...มีกายหรือจิตใจไม่เหมาะสมที่จะเป็นข้าราชการตุลาการ..”

คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 15/2555 วางหลักการ

วินิจฉัยถ้อยคำดังกล่าวข้างต้น ดังมีใจความสำคัญดังนี้ คำว่า “กายหรือจิตใจไม่เหมาะสม” อยู่ในกรอบตามนิยามความหมายของคนพิการตามพระราชบัญญัติส่งเสริมคนพิการ ซึ่งเป็นการกำหนดลักษณะของผู้มีคุณสมบัติไม่เหมาะสมกับการเป็นข้าราชการตุลาการไว้เป็นการกว้างขวาง ไม่มีขอบเขตที่ชัดเจนนำไปสู่การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม ทั้งนี้ กฎหมายที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลต้องมีขอบเขตที่แน่นอนชัดเจน เพื่อให้ประชาชนทราบว่า กฎหมายดังกล่าวต้องการจำกัดสิทธิและเสรีภาพในเรื่องใดบ้าง และต้องมีความสอดคล้องกับความได้สัดส่วนพอเหมาะพอควรแก่กรณีโดยคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะ หรือ ประโยชน์ของสังคมโดยรวมมากกว่าผลประโยชน์ขององค์กร

ทั้งนี้ ในการพิจารณาความเหมาะสมของบุคคลที่สมัครสอบคัดเลือกเป็นข้าราชการตุลาการ จึงเป็นการตัดสิทธิคนพิการมาแต่ต้น โดยไม่เปิดโอกาสให้คนพิการมีสิทธิสมัครสอบคัดเลือกอย่างเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป โดยภารกิจของอำนาจหน้าที่ของผู้พิพากษาคือ การพิจารณาคดีให้เป็นประโยชน์โดยยุติธรรมตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย ดังนั้น ความพิการ จึงไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว

ดังนั้น ถ้อยคำตามบทบัญญัติของพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 จึงเป็นการขัดต่อสิทธิคนพิการในการเข้าทำงานบนพื้นฐานความเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป และเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องความพิการ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 30 วรรค 3

คำวินิจฉัยศาลปกครองสูงสุดที่ 142/2557 กรณีการรับ

สมัครสอบคัดเลือกเป็นข้าราชการอัยการผู้ช่วย โดยมีการใช้ดุลพินิจว่า มีร่างกายไม่เหมาะสมที่จะเป็นข้าราชการอัยการ โดยศาลปกครองสูงสุดได้มีคำวินิจฉัย สรุปใจความสำคัญได้ว่า หลักความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 30 วรรค 1 มีสาระสำคัญในการปฏิบัติต่อบุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญด้วยวิธีแตกต่างกัน หรือการปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกันในสาระสำคัญด้วยวิธีอย่างเดียวกัน ย่อมขัดต่อหลักความเสมอภาค ดังนั้น การนำเหตุแห่งความแตกต่างทางความพิการมาอ้างเพื่อเลือกปฏิบัติ โดยไม่มีเหตุผลที่หนักแน่นควรค่าแก่การรับฟัง ย่อมถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมแก่บุคคล เป็นการต้องห้าม ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 30 วรรค 3

4.2.1.2 กรณีการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เกิดจากผู้บังคับใช้

กฎหมายและผู้อยู่ใต้การบังคับใช้กฎหมาย

การกระทำ หรือ การงดเว้นการกระทำ ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือ หน่วยงานของรัฐ ซึ่งได้แก่ กระทรวง ทบวง กรม หรือส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นและมีฐานะเป็นกรม ราชการส่วนภูมิภาค ราชการส่วนท้องถิ่น ที่แม้จะมีได้มุ่งหมายให้มีการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการโดยตรง แต่ผลของการกระทำนั้น ทำให้คนพิการต้องเสียสิทธิประโยชน์ที่ควรจะได้รับ เช่น กรณีการกำหนดนโยบาย กฎระเบียบ หลักเกณฑ์ มาตรฐาน หรือวิธีปฏิบัติดังกล่าว มีผลกีดกัน เลือกปฏิบัติ หรือ การกระทำที่คนพิการไม่ได้รับประโยชน์³¹¹ การกระทำดังกล่าว อาจเป็นการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการ เว้นแต่กรณีที่เป็นข้อยกเว้น เหตุผลทางวิชาการ จารีตประเพณีหรือประโยชน์สาธารณะสนับสนุนให้กระทำได้ตามความจำเป็นที่พอสมควรแก่กรณี หรือ เรียกว่า การเลือกปฏิบัติที่มีเหตุผลชอบธรรมเพียงพอ³¹²

ดังนั้น ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงต้องพิจารณาว่า ผู้กระทำนั้น ได้กระทำการอันเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการหรือไม่ อย่างไร และหากการกระทำดังกล่าวกระทบต่อสิทธิอันเป็นสาระสำคัญของคนพิการ เช่น ทำให้คนพิการไม่อาจเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวก บริการสาธารณะ สวัสดิการ การให้ความช่วยเหลือ การกีดกัน หรือการปฏิเสธการเข้าถึงสิทธิของคนพิการตามกฎหมาย

311

กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, การวินิจฉัยการกระทำในลักษณะที่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการ (กรุงเทพฯ: สำนักนโยบายและวิชาการ กลุ่มวิจัยและวิชาการ), หน้า 16.

312

เรื่องเดียวกัน หน้า 19

รับรองโดยไม่มีเหตุอันสมควร และทำให้คนพิการตกอยู่ในสถานะเสียเปรียบบุคคลอื่น ย่อมส่งผลให้เป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการ แนวทางการปฏิบัติต่อคนพิการ มีข้อพิจารณา ดังนี้³¹³

(1) ต้องปฏิบัติต่อบุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญ ด้วยวิธีอย่างเดียวกัน และปฏิบัติต่อบุคคลที่มีความแตกต่างกัน ด้วยวิธีแตกต่างกัน

(2) ต้องมีขอบเขตการจำกัดสิทธิ เสรีภาพที่แน่นอน เพื่อให้ทราบว่าจะถูก ระเบียบ หลักเกณฑ์นั้นๆ มีการจำกัดสิทธิอย่างไรบ้าง

(3) การกระทำนั้น ต้องได้สัดส่วนสอดคล้องกับหลักแห่งความได้สัดส่วนพอเหมาะ พอสมควรแก่กรณี โดยคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะ หรือ ประโยชน์โดยรวมของสังคม

ดังนั้น กรณีที่คนพิการที่ได้รับความเดือดร้อน ได้รับความเสียหาย จากการกระทำ หรือคว้นการกระทำของทั้งหน่วยงานทางปกครอง หรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐ อันถือว่าการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการแล้วนั้น มีสิทธิในการฟ้องคดีต่อศาลปกครอง

4.2.2 ปัญหาการคนพิการไม่สามารถเข้าถึงสิทธิตามที่กฎหมายบัญญัติรับรอง

แม้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรพุทธศักราช 2550 และพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 มีบทบัญญัติรับรองสิทธิคนพิการจะได้รับสิทธิในด้านต่างๆ และหน่วยงานของรัฐ รวมถึงผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ต้องดำเนินการให้เป็นไปตามสิทธิที่กฎหมายรับรอง แต่ยังคงมีประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น แบ่งออกเป็นประเด็น ดังนี้

4.2.2.1 ปัญหาสิทธิคนพิการทางการแพทย์

การรับสิทธิในการรักษาพยาบาล โดยคนพิการมีสิทธิในการรักษาพยาบาลอย่างเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไปตามกฎหมายหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ แต่เมื่อคนพิการเข้าทำงานก็มีสิทธิการรักษาพยาบาลตามพระราชบัญญัติประกันสังคม หากแต่ การได้รับสิทธิตามพระราชบัญญัติประกันสังคมนั้น ไม่ครอบคลุม การรักษาพยาบาลทั้งหมด

³¹³ เรื่องเดียวกัน หน้า 23

4.2.2.2 ปัญหาสิทธิคนพิการทางการศึกษา

โดยหลักการกฎหมายกำหนดให้คนพิการมีสิทธิในการศึกษาอย่างเท่าเทียมกับคนทั่วไป หากแต่ สถานศึกษาปฏิเสธการรับคนพิการเข้ารับการศึกษ โดยอ้างเหตุว่า ไม่มีความสามารถในการศึกษาได้ โดยหลักการเบื้องต้นแล้ว สถานศึกษาจะต้องรับคนพิการเข้ารับการศึกษ หรือ รับเข้ารับการสมัครสอบคัดเลือก เช่นเดียวกับคนปกติทั่วไป แม้ว่าจะมีอุปสรรคเช่น การทำข้อสอบ การกำหนดเวลาในการทำข้อสอบ ซึ่งคนพิการอาจไม่สามารถได้รับการคัดเลือกเนื่องจากหลักเกณฑ์ในการสอบนั้นเหมือนกับหลักเกณฑ์คนปกติซึ่งอาจทำให้คนพิการไม่ผ่านการคัดเลือก เช่นกรณีมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง ปฏิเสธการสอบคัดเลือกของนักเรียนตาบอดที่มีคุณสมบัติครบถ้วน

4.2.2.3 ปัญหาสิทธิคนพิการทางการประกอบอาชีพและการทำงาน

การกำหนดหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกบุคคลเข้าทำงาน เช่น ในตำแหน่งข้าราชการตุลาการ ตำแหน่งอัยการ ซึ่งมีการกำหนดหลักเกณฑ์การคัดเลือก ต้องเป็นผู้มีคุณสมบัติ และไม่มีลักษณะต้องห้าม “มีกายหรือจิตใจที่ไม่เหมาะสมที่จะเป็นข้าราชการตุลาการ” ซึ่งการกำหนดหลักเกณฑ์ดังกล่าวเป็นการขัดต่อหลักความเสมอภาคเท่าเทียมกันตามกฎหมายและรัฐธรรมนูญ

4.2.2.4 ปัญหาสิทธิคนพิการในการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวก

ปัญหาด้านการคมนาคมขนส่งสาธารณะ อาคาร หรือสถานที่ไม่จัดให้มีทางลาดสำหรับรถเข็นคนพิการ ซึ่งทำให้คนพิการไม่ได้รับความสะดวก และไม่สามารถเข้าถึงสิทธิดังกล่าวได้

ทั้งนี้ ตามอนุสัญญาคนพิการ ได้ให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของคนพิการ โดยเฉพาะหลักการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ (Accessibility)³¹⁴ ที่หมายความรวมถึง อาคาร ถนน สิ่งอำนวยความสะดวก

³¹⁴ Article 9 Accessibility

1. To enable persons with disabilities to live independently and participate fully in all aspects of life, States Parties shall take appropriate measures to ensure to persons with disabilities access, on an equal basis with others, to the physical environment, to transportation, to information and communications, including information and communications technologies and systems, and to other facilities and services open or provided to the public, both in urban and in rural

สะดวก บริการสารสนเทศ เป็นต้น และสิ่งอำนวยความสะดวกนั้น จะต้องมีการออกแบบให้สามารถเข้าถึงหรือใช้งานได้สำหรับทุกคน (Universal Design)³¹⁵ รวมถึงคนพิการสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้

4.2.2.5 ปัญหาสิทธิคนพิการทางสวัสดิการสังคม

คนพิการมีสิทธิได้รับความคุ้มครองได้รับหลักประกันการทำงานและสวัสดิภาพในการทำงาน ทั้งในระหว่างการทำงาน หรือ พ้นจากการทำงาน คนพิการไม่ได้รับค่าแรงขั้นต่ำเท่ากับคนทั่วไป หรือ การไม่ให้ทำงานล่วงเวลา หรือ ปัญหานายจ้างไม่ยื่นแบบแสดงรายการคนพิการ

4.2.2.6 ปัญหาสิทธิการเข้าถึงกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ

กฎหมายกำหนดให้สถานประกอบการที่มีลูกจ้างตั้งแต่ 100 คนขึ้นไป และไม่ได้รับคนพิการเข้าทำงาน จะต้องส่งเงินเข้ากองทุน ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการจูงใจให้นายจ้างรับคนพิการเข้าทำงาน

4.2.3 ปัญหาทัศนคติเกี่ยวกับคนพิการที่เข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม

เนื่องด้วยคนพิการ เป็นผู้ที่มีข้อจำกัด หรือ ข้อเสียเปรียบที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิต อุปสรรคดังกล่าวนี้ มีผลสำคัญมาจากทัศนคติที่ดีและที่ถูกต้องต่อคนพิการ และที่ตัวคนพิการเองที่มีต่อตนเองและผู้อื่นในสังคม อีกทั้งยังต้องขึ้นอยู่กับโอกาสในการเรียนรู้และประสบการณ์ที่ได้รับ ทั้งทางตรงและทางอ้อม แต่นับได้ว่า ทัศนคติ ต่อคนพิการ และความพิการนั้น เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้คนในสังคมเข้าใจถึงลักษณะความต้องการ ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น เพื่อเป็นแนวทางที่ถูกต้องในการให้ความคุ้มครองสิทธิตามกฎหมาย การเข้าถึงสิทธิ และทำให้สิทธิที่กฎหมายรับรองนั้นเกิดขึ้นได้จริง

areas. These measures, which shall include the identification and elimination of obstacles and barriers to accessibility, shall apply to, inter alia:

(a) Buildings, roads, transportation and other indoor and outdoor facilities, including schools, housing, medical facilities and workplaces;

(b) Information, communications and other services, including electronic services and emergency services

³¹⁵

“Universal design” means the design of products, environments, programmes and services to be usable by all people, to the greatest extent possible, without the need for adaptation or specialized design. “Universal design” shall not exclude assistive devices for particular groups of persons with disabilities where this is needed.

4.2.4 ปัญหาการส่งเสริมการรับรองและคุ้มครองสิทธิคนพิการเป็นไปได้ในความเป็นจริง

4.2.4.1 ปัญหาการจัดการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการ

แม้ว่าสิทธิ เสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญและกฎหมายรับรองและคุ้มครองไว้ตลอดจนกฎหมายฉบับต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการรับรองสิทธิคนพิการมีด้วยกันหลายฉบับ หากแต่ บทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นได้กำหนดเพียงมาตรการ วิธีการทางกฎหมายอย่างกว้างๆ และยังไม่มีความหมายที่กำหนดมาตรการการป้องกันการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการไว้โดยตรง มีเพียงแต่มาตรการผ่านทางคณะกรรมการส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการในการร้องเรียน การรวบรวมพยานหลักฐาน การไกล่เกลี่ย การวินิจฉัยเกี่ยวกับการกระทำที่เป็นการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวยังไม่สมบูรณ์ และทำให้คนพิการไม่ได้รับการเยียวยาความเสียหายจากการกระทำนั้นอย่างรวดเร็ว

4.2.4.2 ปัญหาการส่งเสริมให้คนพิการรู้ถึงการเข้าถึงสิทธิตามกฎหมาย

คนพิการยังขาดการรับรู้สิทธิของตนเอง หรือ ขาดการตระหนักในสิทธิของตน ทั้งเรื่องโอกาสในการดำเนินชีวิต การเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกด้านต่างๆ และ การเรียกร้องสิทธิที่พึงมี และพึงกระทำ คนพิการอีกจำนวนมากที่ขาดการรับรู้ถึงสิทธิที่รัฐรับรองให้ และอยู่ในส่วนภูมิภาคห่างไกล ทำให้ไม่รับทราบถึงการให้บริการของรัฐ ดังนั้นจึงควรต้องมีเครือข่าย การรวมตัวกันจัดตั้งองค์กรทั้งในระดับชุมชน ทั้งหมดร่วมกันแก้ไขปัญหา และหาแนวทางเพื่อประโยชน์ของคนพิการ

4.2.4.3 ปัญหากฎหมาย ระเบียบและข้อบังคับที่มีการจำกัดสิทธิคนพิการ

กฎหมายบางฉบับที่ยังคงใช้บังคับอยู่ มีถ้อยคำและบทบัญญัติที่เป็นการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ แม้ว่าจะมีการเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายใช้ดุลพินิจได้ หากแต่การใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ของรัฐอาจมีลักษณะที่เป็นการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการได้ จากที่ได้ศึกษากฎหมายฉบับต่างๆ พบว่าลักษณะถ้อยคำในการให้การรับรอง หรือ จำกัดสิทธิของคนพิการยังมีอีกเป็นจำนวนมาก และไม่อาจลงรายละเอียดในกฎหมายทุกฉบับได้ ดังนั้น จึงเกิดกรณีพิพาทคดีที่บทบัญญัติแห่ง

กฎหมายไปกระทบสิทธิของคนพิการได้ในภายหลัง ดังนั้น ควรมีการแก้ไขปรับปรุง ตรวจสอบกฎหมายให้มีความสอดคล้องกับบทบัญญัติรัฐธรรมนูญตลอดจนแก้ไขกฎหมายที่มีลักษณะขัดหรือแย้งต่อบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ หรือ ยกเลิกกฎหมายที่มีถ้อยคำเป็นการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ หรือ จำกัดสิทธิคนพิการ

จากการศึกษาบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 พบว่ามีบทบัญญัติที่มีการรับรองและให้ความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการ และหลักความเสมอภาค อันเป็นรากฐานสำคัญของหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติห้ามมิให้มีการเลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งความพิการ ตามมาตรา 30 รวมถึงการรับรองสิทธิเสรีภาพใหม่ๆ ซึ่งเป็นการขยายสิทธิแก่คนพิการเพิ่มมากขึ้น โดยหลักการสำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดขึ้นไปพร้อมกับทัศนคติที่มีต่อคนพิการได้เปลี่ยนแปลงไปด้วย จากเดิมที่มองว่าคนพิการนั้นเป็นคนที่มีความบกพร่องทางร่างกาย ขาดโอกาส หรือ ไม่มีสิทธิเท่าเทียมกับคนทั่วไป จึงสมควรให้การสงเคราะห์ เกื้อกูล พัฒนา ให้คนพิการได้รับสิทธิและโอกาสซึ่งกฎหมายในระยะแรกจึงมุ่งเน้นไปที่การให้ความช่วยเหลือ พื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ และในเวลาต่อมาการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ได้ส่งผลให้คนพิการได้มีความตระหนักรู้ในสิทธิของตนมากขึ้น การให้ความสำคัญกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการ บนพื้นฐานของหลักความเชื่อมั่นในศักยภาพและคุณค่าความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน ลักษณะของกฎหมายที่จึงได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิต คนพิการ ดังนั้น ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่ได้เปลี่ยนแปลงไป หลักการสำคัญ คือ การส่งเสริมให้คนพิการเข้าถึงสิทธิที่กฎหมายรับรอง การเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่มีต่อคนพิการ และการทำให้สิทธินั้นเกิดขึ้นจริง โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญคือคนพิการสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้โดยอิสระ และสามารถเข้าร่วมทำกิจกรรมทางสังคมได้เช่นเดียวกับคนทั่วไป

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีในทางกฎหมาย จะเห็นได้ว่าหลักการพื้นฐานสำคัญ ภายใต้การปกครองตามระบอบประชาธิปไตย โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครอง ประเทศ มีหลักการอันสำคัญคือ การรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และ คุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน และเป็นสิทธิตามธรรมชาติที่ ติดตัวมนุษย์ทุกคนมีมาตั้งแต่กำเนิดโดยไม่มีผู้ใดสามารถที่จะพรากไปจากมนุษย์ได้ และมนุษย์ทุกคนมี คุณค่าในตัวเอง คุณค่าดังกล่าวนี้มีลักษณะเฉพาะที่สืบเนื่องมาจากความเป็นมนุษย์และความเป็น มนุษย์นั้นไม่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขใด ไม่ว่ามนุษย์แต่ละคนจะมีความแตกต่างทั้งทางร่างกาย จิตใจ เชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ หรือ มีความพิการ

การให้การรับรองว่ามนุษย์แต่ละคนนั้นมีคุณค่าในตัวเอง เป็นไปตามหลักปัจเจกชน นิยม ซึ่งเน้นการให้ความสำคัญกับมนุษย์ในลักษณะของแต่ละคนไป โดยถือว่ามนุษย์แต่ละคนทุกคนมี ฐานะแห่งความเป็นมนุษย์เช่นเดียวกัน มนุษย์แต่ละคนมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน มีเอกลักษณ์ และมีความเป็นหนึ่งเดียวในตัวของมนุษย์แต่ละคน ดังนั้น แนวความคิดปัจเจกนิยมจึงมีส่วนช่วย สนับสนุนการส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยที่มนุษย์ทุกคน ซึ่งหมายรวมถึงคน พิการ มองเห็นถึงคุณค่าของตนเองและตระหนักถึงสิทธิและเสรีภาพของตนมากยิ่งขึ้น

หลักความเสมอภาคเป็นรากฐานอันสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการที่ ได้รับความคุ้มครองในความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกันกับบุคคลทั่วไป โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ เพราะเหตุแห่งความพิการ ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าหลักความเสมอภาคไม่ได้เรียกร้องให้ทุกคนต้องเท่า เทียมกันทุกรณี แต่รัฐจะต้องปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญเหมือนกัน ด้วยวิธีการเดียวกัน และปฏิบัติ ต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญแตกต่างกันด้วยวิธีการแตกต่างกัน ดังนั้น หากการปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกัน ในสาระสำคัญ ด้วยวิธีอย่างเดียวกัน การกระทำดังกล่าวย่อมเป็นการขัดต่อหลักความเสมอภาค นอกจากนี้ การอาศัยเหตุความพิการเพื่อเลือกปฏิบัติโดยไม่มีเหตุผลที่หนักแน่นควรค่าแก่การรับฟัง ย่อมถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมแก่บุคคล ซึ่งขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 30 วรรคสาม เว้นแต่ในกรณีที่รัฐดำเนินการใดๆที่เป็นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้

คนพิการ สามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม

ถ้าเป็นกรณีที่รัฐกำหนดมาตรการขึ้นเพื่อเป็นการขจัดอุปสรรคหรือเพื่อเป็นการส่งเสริมให้คนพิการ สามารถเข้าถึงสิทธิและเสรีภาพที่กฎหมายรับรองไว้ได้อย่างเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป และเป็นการลดความเหลื่อมล้ำระหว่างบุคคลซึ่งมีสาระสำคัญแตกต่างกัน เช่น การสร้างห้องน้ำสาธารณะเพื่อคนพิการ การสร้างทางลาดเพื่อคนพิการ ซึ่งเป็นการออกแบบ สถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อให้คนพิการที่มีข้อจำกัดในการใช้งานหรือการเข้าถึงการรับบริการสาธารณะ ด้วยกรณีดังกล่าว เป็นกรณีที่รัฐจะต้องส่งเสริมให้คนพิการได้รับสิทธิจากบริการสาธารณะจากรัฐ โดยมีได้ถือเป็นการเลือกปฏิบัติในการที่เป็นการให้ประโยชน์แก่คนพิการจนขัดต่อหลักความเสมอภาค

นอกจากจะมีบทบัญญัติที่เป็นหลักประกันการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพแล้ว โดยหลักการ หากจะมีการจำกัดสิทธิและเสรีภาพดังกล่าวย่อมไม่อาจกระทำได้ เว้นแต่อาศัยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ขอบเขตของการจำกัดสิทธิ เสรีภาพ ประกอบด้วยหลักการสำคัญ คือ ประการแรก จะต้องกระทำ เท่าที่จำเป็น ตามหลักความได้สัดส่วน ความสมเหตุสมผล ผลกระทบที่เกิดขึ้น กับประโยชน์สาธารณะและประชาชนประการที่สอง ต้องไม่กระทบกระเทือนสาระสำคัญแห่งสิทธิ เสรีภาพ ประการที่สาม การจำกัดสิทธินั้นต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป และไม่มุ่งหมายที่จะบังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่ง หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเฉพาะเจาะจงและต้องระบุบทบัญญัติที่ให้อำนาจแห่งกฎหมายนั้นด้วย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5.1.1 บทสรุปการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการของต่างประเทศ

หลักการรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ของประเทศในตะวันตก ส่วนใหญ่แล้วมีพัฒนาการและได้รับอิทธิพลมาจากแนวความคิดของสำนักกฎหมายธรรมชาติ และแนวความคิดของนักปรัชญา ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์อันสำคัญ โดยมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ การประกาศเอกราชของประเทศสหรัฐอเมริกา ปี ค.ศ. 1776 นำไปสู่การร่างรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรฉบับแรกของโลก และได้กลายเป็นแม่แบบของประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญประเทศสหรัฐอเมริกา มีบทบัญญัติที่มีสาระสำคัญเกี่ยวกับรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน หากแต่ไม่ปรากฏว่ามีการรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้โดยตรง แต่อย่างไรก็ตาม คำประกาศอิสรภาพของอเมริกา

ได้มีกล่าวถึงสิทธิที่เกิดขึ้นจากกฎแห่งธรรมชาติและกฎของพระเจ้า มีการให้ความสำคัญกับสิทธิที่ติดตัวมนุษย์มาแต่กำเนิด โดยมนุษย์ทุกคนถูกสร้างขึ้นมาอย่างเท่าเทียมกัน และพระเจ้าเป็นผู้มอบสิทธิบางประการ ที่ไม่อาจจะเพิกถอนสิทธิดังกล่าวได้ จากแนวความคิดดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อันอยู่เบื้องหลัง ดังที่ปรากฏถ้อยคำประกาศอิสรภาพของประเทศสหรัฐอเมริกาตอนหนึ่งว่า “เราทั้งหลายเชื่อมั่นโดยปราศจากข้อสงสัยในความจริงที่ว่า มนุษย์ทุกคนเกิดมาโดยเท่าเทียมกัน และพระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้าของสิทธิบางประการที่มาอาจลบล้างได้กับมนุษย์เหล่านี้ ซึ่งในบรรดาสิทธิเหล่านี้ มีสิทธิในชีวิต เสรีภาพ และสิทธิในการแสวงหาความสุข”

จากถ้อยคำดังกล่าว แม้ว่ามนุษย์ทุกคนจะไม่มีลักษณะที่เหมือนกันในทุกสิ่งทุกอย่าง ในความเป็นมนุษย์ เพราะมนุษย์แต่ละคนย่อมมีความแตกต่างกัน ทั้งรูปร่าง หน้าตา ผิวพรรณ สภาพร่างกาย หรือ ความพิการ แต่สิ่งที่มนุษย์เหมือนกันหรือเท่าเทียมกัน คือ สิทธิที่ติดตัวมนุษย์มาแต่กำเนิดและไม่สามารถเพิกถอนได้ นั่นคือ สิทธิในชีวิต สิทธิร่างกาย และคุณค่าในความเป็นมนุษย์ และเมื่อพิจารณาจากรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา จะไม่ปรากฏบทบัญญัติที่ได้กล่าวถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่ได้วางหลักการในการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพอันเป็นสาระสำคัญขั้นพื้นฐานของประชาชนไว้ในรัฐธรรมนูญไว้อย่างกว้างขวาง รวมถึงความเสมอภาคของบุคคล อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้ศาลสูงสุดตีความบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ เพื่อเป็นการคุ้มครองและรับรองสิทธิ เสรีภาพของประชาชน จึงถือได้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกาได้รับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการไว้โดยภาพรวมแล้ว

นอกจากนี้ ยังมีกฎหมายที่มีบทบัญญัติว่าด้วยการรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของคนพิการ เช่น รัฐบัญญัติสิทธิพลเมือง ค.ศ. 1964 (Civil Rights Act of 1964) มีสาระสำคัญในการคุ้มครองสิทธิของลูกจ้างในวุฒิสภาและหน่วยงานอื่นๆ ของรัฐบาล โดยไม่ให้เกิดการเลือกปฏิบัติเพราะความแตกต่างในเรื่องเชื้อชาติ สีผิว ศาสนา เพศ ถิ่นกำเนิด อายุ หรือความพิการ รัฐบัญญัติชาวอเมริกันที่มีความพิการ ค.ศ. 1990 (American With Disabilities Act of 1990 (ADA)) มีสาระสำคัญในการให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพแก่คนพิการและมีจุดมุ่งหมายหลักในการจัดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ ทั้งนี้ กฎหมายแต่ละฉบับดังกล่าวข้างต้นนั้น มีจุดประสงค์อย่างเดียวกัน คือการมุ่งขจัดปัญหาการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ และการให้คุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานแก่คนพิการ ทั้งทางด้านอาชีพ การเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกทางด้านต่างๆ

ในขณะที่ประเทศอังกฤษ ซึ่งไม่ได้มีบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างประเทศสหรัฐอเมริกา หากแต่มี กฎหมายรัฐธรรมนูญ ซึ่งปรากฏอยู่ในรูปแบบของพระราชบัญญัติที่มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการปกครอง รวมถึง กฎระเบียบต่างๆที่ไม่ได้บัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษร แต่

เป็นกฎหมายที่ใช้ในการปกครองประเทศ และหลักการสำคัญในการปกครองประเทศในระบอบประชาธิปไตย คือ การให้การรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยปรากฏว่า กฎบัตรแมกนาคาร์ตาเป็นเอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์การเมืองของประเทศอังกฤษ และวางหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน มีสาระสำคัญ คือ กำหนดให้กษัตริย์ต้องมีความเคารพต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนชาวอังกฤษ โดยมีบทบัญญัติที่เป็นจำกัดอำนาจของกษัตริย์ กษัตริย์ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายเช่นเดียวกับประชาชน ประเทศอังกฤษไม่มีรัฐธรรมนูญที่เป็นลายลักษณ์อักษร ที่สะท้อนถึงการรับรองหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไว้โดยตรง แต่มีลักษณะเป็นการรับรองตามหลักสิทธิมนุษยชน ส่วนกฎหมายฉบับที่มีความสำคัญในการให้ความคุ้มครองคนพิการ คือ พระราชบัญญัติการจัดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ Disability Discrimination Act 1995 โดยให้การรับรองสิทธิของคนพิการ ในทางด้านการจ้างงาน การเข้าถึงสินค้า และการเช่าที่ดิน และทรัพย์สิน

ทั้งประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา มีความสอดคล้องกันในเรื่องการรับรองสิทธิของคนพิการ และห้ามมิให้มีการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ โดยการมุ่งจัดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการโดยไม่เป็นธรรม ดังนั้น การกระทำที่มีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ จึงเป็นการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการ

ประเทศญี่ปุ่น เป็นประเทศในภูมิภาคเอเชีย ที่มีความก้าวหน้าทั้งในเรื่องของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และการให้ความสำคัญกับคนพิการเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ซึ่งได้รับการวางโครงสร้างโดยประเทศสหรัฐอเมริกา ภายหลังการสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่ 2 มีสาระสำคัญคือการรับรองให้ สถาบันพระมหากษัตริย์ อยู่ภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนชาวญี่ปุ่น และการรับรองรับรองสิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนชาวญี่ปุ่น ทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน โดยมีความเชื่อมั่นและตระหนักในคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ซึ่งปรากฏถ้อยคำการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ในบทบัญญัติรัฐธรรมนูญมาตรา 13 “ประชาชนทุกคนย่อมได้รับการเคารพในฐานะปัจเจกชน สิทธิของประชาชนในชีวิต เสรีภาพ และการแสวงหาความผาสุกภายในขอบเขตที่ไม่ขัดต่อผลประโยชน์สุขร่วมกันของสาธารณชน ต้องได้รับความเคารพสูงสุดในการออกกฎหมายหรือในการอื่นใดที่เกี่ยวกับการปกครองประเทศ” ดังนั้น ประชาชนชาวญี่ปุ่นทุกคน ไม่ว่าจะมีความแตกต่างกันเพราะความพิการหรือไม่ ย่อมได้รับการรับรองในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในฐานะที่เป็นประชาชนชาวญี่ปุ่นโดยเท่าเทียมกัน รัฐธรรมนูญของประเทศญี่ปุ่นมีบทบัญญัติที่ต่อยอดในคุณค่าของความเป็นมนุษย์และได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน

อีกทั้งบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่สะท้อนถึงการรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเน
มนุษย์และสิทธิ ประโยชน์ และสวัสดิการแก่คนพิการ เช่น กฎหมายพื้นฐานสำหรับคนพิการ (The

Basic Law for Persons with Disabilities) เป็นบทบัญญัติที่ให้การรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แก่คนพิการ และมีมาตรการระบุว่าห้ามมิให้มีการละเมิดสิทธิ เสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ จะเห็นได้ว่ากฎหมายคนพิการของประเทศญี่ปุ่น จะมีการรับรองของคนพิการอย่างรอบด้าน เพื่อให้คนพิการสามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมด้วยตนเอง และอยู่ร่วมกับคนปกติทั่วไป พร้อมทั้งสังคมต้องมีเจตนาที่ดีต่อกัน

5.1.2 บทสรุปการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการของประเทศไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไว้ในมาตรา 4 สะท้อนให้เห็นว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการได้ถูกบัญญัติให้การรับรองและคุ้มครองไว้ในกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ และถือว่าเป็นสิ่งที่มีค่าสูงสุดของรัฐธรรมนูญ ด้วยเหตุนี้ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จึงเป็นหลักพื้นฐานอันสำคัญในการวางรากฐานของการรับรองสิทธิเสรีภาพของคนพิการอีกด้วย ดังนั้น ผลของการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการไว้ในรัฐธรรมนูญ ส่งผลให้ทุกองค์กรมีความผูกพันต่อใช้อำนาจของทุกองค์กร และหากมีการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ย่อมเป็นการกระทบต่อสิทธิ เสรีภาพของคนพิการ ไม่ว่าจะทางใดก็ทางหนึ่ง คนพิการจึงสามารถอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้ นอกจากนี้ มาตรา 30 มาตรา 3 ซึ่งบัญญัติรับรองเรื่องหลักความเสมอภาคไว้ไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความพิการ เป็นการให้หลักประกันความเสมอภาคซึ่งเป็นรากฐานของการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แก่คนพิการ

แม้ว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการไว้ หากแต่ในข้อเท็จจริง พบว่าการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการคนพิการไม่สามารถเข้าถึงสิทธิที่ได้รับการรับรองตามกฎหมายได้อย่างสมบูรณ์เพียงพอ คนพิการยังคงถูกละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และถูกเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม อีกทั้งยังพบว่ากฎหมายฉบับต่างๆ และกฎหมายในลำดับรอง ที่มีเนื้อหาที่เป็นการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ โดยไม่เป็นธรรม ในประเด็นปัญหาต่างๆ ดังต่อไปนี้

(1) ปัญหาการบัญญัติกฎหมายที่มีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ

กฎหมายหลายฉบับที่ยังใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน มีถ้อยคำที่มีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการโดยไม่เป็นธรรม เช่นกรณี การบัญญัติหลักเกณฑ์หรือคุณสมบัติในการสอบคัดเลือก

เป็นข้าราชการตุลาการ โดยมีการนำความพิการมาเป็นเหตุในการจำกัดสิทธิของบุคคลในการเข้ารับ การสอบคัดเลือก ทำให้คนพิการ ถูกตัดสิทธิในการเข้ารับการสอบคัดเลือกมาแต่ต้น และไม่มีโอกาสใน การเข้ารับการสอบคัดเลือกด้วยการใช้ความสามารถที่แท้จริง ทั้งที่ อำนาจหน้าที่ของผู้พิพากษา คือ การพิจารณาพิพากษาคดีให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ดังนั้น ความพิการ จึงไม่ได้ส่งผล โดยตรงต่อการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว อีกทั้งบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มีบทบัญญัติห้ามมิให้นำเหตุแห่งความพิการมาเป็นสาระสำคัญในการเลือกปฏิบัติต่อบุคคล แต่ ยังเป็นการส่งเสริมคนพิการในการเข้าถึงสิทธิในการประกอบอาชีพได้อย่างเท่าเทียมกับคนทั่วไปอีก ด้วย ดังนั้น รัฐ หรือ องค์กรอื่นๆที่เกี่ยวข้อง จึงควรส่งเสริมคนพิการให้ได้มีโอกาสเข้าทำงานที่ เหมาะสมกับความรู้ ความสามารถของตนเอง ให้สามารถดำรงชีวิตด้วยตนเองในสังคมได้ โดยคน พิกานั้น อาจมีความรู้ความสามารถมีศักยภาพในการทำงานได้ดีกว่าคนปกติทั่วไปอีกด้วย ซึ่งไม่ เพียงแต่จะเป็นการสร้างคุณค่าของคนพิการ แต่ยังรวมถึงยังเป็นการสร้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แก่ อีกด้วยคนพิการ ดังนั้น การที่กฎหมายที่ใช้บังคับอยู่นั้น มีถ้อยคำที่มีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติต่อ คนพิการโดยไม่เป็นธรรม ยังเป็นการขัดต่อหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่รัฐธรรมนูญได้ให้การรับรองไว้ อีกด้วย จึงสมควรที่จะมีการปรับปรุงแก้ไขให้สอดคล้องกับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

(2) ปัญหาในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากสวัสดิการ สิ่งอำนวยความสะดวกอัน เป็นสาธารณะ และความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ

การคุ้มครองคนพิการให้ได้รับสิทธิในการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ นั้น เป็น การสอดคล้องกับบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ มาตรา 30 ในเรื่องมาตรการของรัฐในการกำหนดขึ้นเพื่อเป็น การขจัดการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม และ มาตรา 54 ว่าด้วยการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จาก สวัสดิการ สิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ และความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ แต่ใน ปัจจุบัน ยังพบว่าคนพิการยังไม่ได้ได้รับความสะดวกในการเข้ารับบริการ หรือ การเข้าถึงบริการต่าง ๆ หรือ จัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกแล้ว แต่สิ่งอำนวยความสะดวกนั้น ไม่เอื้อต่อคนพิการในการเข้ารับ บริการ ทั้งนี้ ในการจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกนั้น อาจต้องมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายกำหนดไว้ เป็นการเฉพาะ เช่น กฎหมายเกี่ยวกับอาคารสถานที่ การควบคุมอาคาร ยานพาหนะ การขนส่ง มวลชนสาธารณะ ดังนั้น การจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะสำหรับคนพิการ เพื่อให้ คนพิการสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ เช่น ล่ามภาษามือสำหรับคนหูหนวก ป้ายที่กำกับอักษร เบรลล์สำหรับคนพิการทางสายตา ทางลาดเข้าสู่อาคาร สำหรับคนพิการทางการเคลื่อนไหว การจัดให้ มีทางเท้าสำหรับคนพิการ เพื่อให้คนพิการสามารถดำรงชีวิตได้ด้วยตนเองในสังคมได้ต่อไป ดังนั้น การ ที่รัฐเพิกเฉยต่อการดำเนินการดังกล่าว หรือ อยู่ในวิสัยที่จะกระทำได้แต่ไม่กระทำยอม หรือ

การกระทำที่มีลักษณะกีดกันหรือปิดกั้นไม่ให้คนพิการได้รับสิทธิในการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการ และส่งผลให้เป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

(3) ปัญหาทัศนคติของคนในสังคมต่อคนพิการ

คนพิการคือ บุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา ดังนั้น คนพิการจึงมีปัญหาในการปรับตัวต่อการใช้ชีวิตในสังคม โดยเฉพาะทัศนคติต่อความพิการของตนเอง ทำให้คนพิการ ไม่สามารถเข้าถึงสิทธิ หรือ สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิตได้ จึงกลายเป็นคนที่ขาดโอกาสจากสังคม อีกทั้ง หากคนในสังคมมีทัศนคติในทางลบต่อคนพิการ ทำให้คนพิการถูกปฏิเสธ หรือ ถูกเลือกปฏิบัติจากคนในสังคมในการได้รับโอกาสและสิทธิอย่างเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นโอกาสในการทำงาน โอกาสในการรับการศึกษา จึงพบว่า คนพิการไม่ได้รับสิทธิในการเข้าทำงาน หรือ เข้ารับการศึกษา ได้อย่างเท่าเทียมกับคนปกติ เนื่องด้วยการมีทัศนคติในทางลบ และไม่เชื่อมั่นในศักยภาพของคนพิการว่าจะมีความสามารถได้เท่าเทียมกับคนปกติ

(4) ปัญหากฎหมายที่บัญญัติขึ้นเพื่อรับรองสิทธิของคนพิการไม่สามารถทำให้เกิดการรับรองสิทธิคนพิการได้เป็นจริง

แม้ว่าในปัจจุบันนี้ จะมีการบังคับใช้ พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 ซึ่งนับว่าเป็นกฎหมายที่มีบทบัญญัติว่าด้วยการรับรองสิทธิคนพิการอย่างครบถ้วน มีความสอดคล้องกับทั้งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 หากแต่ กฎหมายฉบับนี้ยังไม่มียกเว้นต่อการรับรองสิทธิของคนพิการได้อย่างมีประสิทธิภาพ หรือ มีบทบาทมากเท่าใดนัก เนื่องด้วย ยังปรากฏว่ามีบทบัญญัติเกี่ยวข้องกับคนพิการกระจัดกระจายอยู่ตามกฎหมาย ฉบับต่างๆ ซึ่งกำหนดและรับรองสิทธิแก่คนพิการไว้เป็นการเฉพาะเรื่อง เช่น กฎหมายที่เกี่ยวกับการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพคนพิการทางการศึกษา ได้แก่ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 กฎหมายที่เกี่ยวกับการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพคนพิการทางด้านสุขภาพและสาธารณสุข ได้แก่ พระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2545 และพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 กฎหมายที่เกี่ยวกับการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพคนพิการทางด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 พระราชบัญญัติการประกอบกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2544 เป็นต้น โดยกฎหมายฉบับต่างๆดังกล่าวนี้ ได้กำหนดแนวทางการปฏิบัติงาน และการรับรองสิทธิให้แก่คนพิการไว้เป็นเฉพาะแต่ละเรื่อง ดังนั้น จึงยังทำให้กฎหมายที่ใช้บังคับนั้น ยังขาดการสนับสนุนให้คนพิการรับรู้รับทราบสิทธิที่กฎหมายรับรองไว้ โดยเฉพาะสิทธิของคนพิการที่ได้กระจัดกระจายตามกฎหมายฉบับต่างๆนั้น จะทำให้คนพิการทราบได้อย่างไรว่าตนเองมี

สิทธิตามที่กฎหมายนั้นรับรองอยู่ อีกทั้งกฎหมายบางฉบับยังคงมาตรการบังคับอย่างจริงจัง คงเป็นเพียงแต่หลักเกณฑ์การปฏิบัติที่ให้ความช่วยเหลือแก่คนพิการเพียงเท่านั้น อีกทั้งยังขาดการตรวจสอบติดตามประเมินผลเกี่ยวกับมาตรการที่ให้การรับรองแก่คนพิการอย่างจริงจัง

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 การดำเนินการแก้ไขกฎหมายหรือปรับปรุงแก้ไขกฎหมายให้มีบทบัญญัติที่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ

ปรับปรุงและตรวจสอบกฎหมายที่มีบทบัญญัติเป็นการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ หรือจำกัดสิทธิคนพิการโดยถือเป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญและเป็นการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการโดยไม่เป็นธรรม และปรับปรุงแก้ไขกฎหมายให้มีความสอดคล้องต่อบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ กฎหมายที่มีบทบัญญัติหรือ ถ้อยคำที่มีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการนั้น จะเป็นกฎหมายที่มีความเกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพของคนพิการ เช่น มีข้อความที่กำหนดเงื่อนไขในการพิจารณาและจำกัดสิทธิคนพิการ ถ้อยคำที่เป็นเงื่อนไขในการปฏิเสธสิทธิและโอกาสในการทำงาน หรือกฎหมายที่กำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับการตรวจร่างกายและประเมินสมรรถภาพร่างกาย ซึ่งทำให้คนพิการเสียสิทธิและกาสนางทำงาน ดังนั้น หน่วยงาน หรือ องค์กรที่เกี่ยวข้องจึงต้องดำเนินการตรวจสอบบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานของตน แต่หากมีเหตุผลที่เป็นไปตามความจำเป็นและสมควรแก่กรณี ก็ต้องกำหนดมาตรการในการให้การเยียวยาผลกระทบที่เกิดขึ้น

5.2.2 จัดตั้งหน่วยงานหรือองค์กรที่เป็นศูนย์บริการแก่คนพิการ

ในปัจจุบันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับคนพิการโดยตรง คือ กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจตามเพียงสั่งเพิกถอนการกระทำ หรือ ห้ามมิให้กระทำการ และดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการฟ้องคดี เท่านั้น ซึ่งเป็นอำนาจตามที่พระราชบัญญัติให้อำนาจไว้เท่านั้น และอาจมีข้อติดขัดเกี่ยวกับขั้นตอนการทำงานและการจัดสรรงบประมาณตามระบบราชการ ประกอบกับบุคลากรที่มีจำนวนจำกัด ทำให้ไม่สามารถอำนวยความสะดวกแก่คนพิการได้ และคนพิการไม่สามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารอันเป็นประโยชน์ต่อสิทธิของตน โดยหากมีการ

จัดตั้งศูนย์บริการแก่คนพิการในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค เพื่อเป็นศูนย์บริการแก่คนพิการ รวมทั้งเป็นศูนย์ในการให้การส่งเสริมและพิทักษ์สิทธิของคนพิการ โดยมีลักษณะการดำเนินงานร่วมกับกรมส่งเสริมสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการติดตามตรวจสอบประเมินผลเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของคนพิการอย่างเป็นระบบ ตลอดจนการดำเนินการให้คนพิการ ได้รับการคุ้มครองช่วยเหลือและเยียวยาจากรัฐอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน

5.2.3 การรวบรวมกฎหมายในลักษณะที่เป็นการบูรณาการ เพื่อคุ้มครองและรับรองสิทธิของคนพิการ

บทบัญญัติกฎหมายที่มีการรับรองสิทธิคนพิการอย่างกระจัดกระจายอยู่นั้น ก่อให้เกิดเป็นความยุ่งยากในการบังคับใช้และในการเข้าถึงสิทธิของคนพิการ อีกทั้งถ้อยคำของกฎหมายฉบับต่างๆ ที่มีการเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายได้ใช้ดุลพินิจในการพิจารณา มีคำสั่ง หรือ มีการตีความกฎหมายแตกต่างกันไปตามแต่ละหน่วยงานของรัฐซึ่งเป็นผู้บังคับใช้กฎหมาย รวมถึงยากต่อการติดตามประเมินผลจึงสมควรรวบรวมกฎหมายดังกล่าวขึ้นมาไว้ในกฎหมายฉบับเดียวกัน โดยบทบัญญัติกฎหมายนั้นจะต้องคำนึงถึงความแตกต่างกันของความต้องการของคนพิการแต่ละประเภท โดยมีกระบวนการในการสำรวจความคิดเห็นเพื่อให้ทราบความต้องการของคนพิการ การร่างกฎหมายโดยมีผู้แทนจากคนพิการด้านต่างๆ เพื่อให้มีความเข้าใจถึงความต้องการของคนพิการแต่ละประเภทอย่างแท้จริง เพื่อให้สามารถบัญญัติที่ครอบคลุมถึงสิทธิของคนพิการทางด้านต่างๆ ได้อย่างสมบูรณ์มากขึ้น

5.2.4 การจัดสภาพแวดล้อมสิ่งอำนวยความสะดวกที่สามารถเข้าถึงได้ทุกคน

คนพิการ มีความบกพร่องของร่างกายจึงเป็นอุปสรรคต่อการใช้ชีวิต และมีปัญหาในการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวก โดยสิ่งอำนวยความสะดวกที่จัดให้แก่บุคคลทั่วไป ไม่เหมาะสมต่อคนพิการในการใช้งาน ดังนั้น การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกแก่คนพิการไว้เป็นการเฉพาะด้วยเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะหลักการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ (Accessibility) ที่หมายความรวมถึง อาคาร ถนน สิ่งอำนวยความสะดวก บริการสารสนเทศ เป็นต้น และสิ่งอำนวยความสะดวกนั้นจะต้องมีการออกแบบให้สามารถเข้าถึงและ

สามารถใช้ประโยชน์จากสิ่งอำนวยความสะดวกนั้นได้ ด้วยวิธีการออกแบบที่เป็นสากลและเป็นธรรม (Universal Design) ซึ่งหมายถึง การออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกให้สามารถเข้าถึงหรือใช้งานได้สำหรับทุกคน รวมถึงคนพิการสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้เช่นกัน เช่น การออกแบบอาคารสถานที่ ต้องจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่คนพิการ จัดให้มีการเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศ เทคโนโลยีทางด้านต่างๆ โดยปราศจากอุปสรรคแก่คนพิการ การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกหรือเทคโนโลยีที่ช่วยในการอำนวยความสะดวกแก่คนพิการ (Assistive Technology) ตลอดจนถึงการให้ความช่วยเหลือคนพิการอย่างสมเหตุสมผล (Reasonable Accommodation) เพื่อช่วยให้คนพิการสามารถทำกิจกรรมประจำวันและสามารถดำรงชีวิตได้อย่างอิสระอิสระ อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

5.2.5 การส่งเสริมให้คนในสังคม มีทัศนคติเชิงบวกต่อคนพิการ

หากกล่าวถึงคำว่า คนพิการ คนในสังคมมักจะมีทัศนคติต่อบุคคลที่ถูกเรียกว่าคนพิการ หมายถึงคนที่มีความบกพร่องทางร่างกาย ขาดความสามารถที่ทัดเทียมกับคนปกติ และคนในสังคม รวมถึงภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน จำเป็นให้ความช่วยเหลือ เกื้อกูล คนในสังคม ดังนั้น หากมีการปลูกฝังจิตสำนึกให้กับคนในสังคมให้มีความเข้าใจและมีจิตสำนึก ตระหนักถึงความแตกต่างของบุคคล โดยต้องยอมรับ ไม่ตั้งข้อรังเกียจ กีดกัน สิทธิ โอกาส หรือกระทำการที่เป็นการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ และต้องยินดีที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ สังคมต้องมีทัศนคติว่าคุณค่าของความเป็นมนุษย์ไม่ได้ขึ้นอยู่กับสภาพร่างกาย หรือ ความพิการ หากแต่ คุณค่าของความเป็นมนุษย์ เป็นคุณค่าที่ทุกคนมีมาแต่กำเนิดสมควรแก่การได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียมกัน ได้รับการแสดงความสามารถ และพัฒนาศักยภาพของตนเอง โดยคนในสังคมต้องมีความพร้อมที่จะรับฟังปัญหา และเข้าใจและรับฟังความคิดเห็นของคนพิการมากขึ้น รวมถึงการจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้คนพิการได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมคนพิการการที่สังคมเข้าใจและให้โอกาสแก่คนพิการ ช่วยผลักดันให้คนพิการสามารถอยู่ร่วมกับคนในสังคมได้โดยไม่เป็นภาระแก่สังคม ในฐานะที่เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีศักยภาพเท่าเทียมกับคนปกติ และเมื่อคนพิการสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองให้ดีขึ้น คนพิการก็จะกลายเป็นผู้มีส่วนขับเคลื่อนสังคมไปด้วย เพราะการพัฒนาประเทศและสังคมได้อย่างยั่งยืนนั้น ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการคำนึงถึงควมมีคุณค่าของบุคคลตามหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน

รายการอ้างอิง

หนังสือภาษาไทย

Richard Storry A History of Modern Japan Australia 1968. (อ้างอิงใน เพ็ญศรี สุมิตร ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น โครงการญี่ปุ่นศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2543) หน้า 129).

เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. กฎหมายรัฐธรรมนูญ กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.

———. หลักกฎหมายว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพ. กรุงเทพฯ : วิญญูชน, 2547.

———. หลักพื้นฐานกฎหมายมหาชน. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2555.

เขียน ชีระวิทย์ ระบบการปกครองของประเทศญี่ปุ่น กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2511.

———. วิวัฒนาการปกครองญี่ปุ่น. กรุงเทพฯ: แพร์พิทยา, 2511.

เดชชาติ วงศ์โกมลเชษฐ์. หลักรัฐศาสตร์. กรุงเทพฯ โรงพิมพ์สมาคมนักวิจัยประวัติศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2514.

เดือน คำดี. ปรัชญาตะวันตก. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2522.

เพ็ญศรี กาญจนมัย. ประวัติศาสตร์ทั่วไปของญี่ปุ่นสมัยใหม่. นครปฐม สมาคมนักเรียนเก่าญี่ปุ่น ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2527.

เพ็ญศรี สุมิตร. ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น. กรุงเทพฯ โครงการญี่ปุ่นศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2543

เพ็ญฟ้า คุณาตร. ชีวิตใหม่ใต้ร่มพระบารมีสมเด็จพระเจ้า กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด(มหาชน), 2543

เสน่ห์ จามริก. พระพุทธศานากับสิทธิมนุษยชน. (อ้างแล้ว ,คำนำของพระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต)).

เสรี หล่อกันภัย และชนะจิตต์ อีสมันยี , ศ. ศ. สิทธิและเสรีภาพของมนุษย์ในทัศนะคริสต์เตียน.

กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2542.

แพทย์หญิงวัชรารัฐ รั้วไพบูลย์ และคณะ. การจัดการความรู้และสังเคราะห์ แนวทางปฏิบัติของ

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล: ประสบการณ์การทำงาน สร้างเสริมสุขภาพคนพิการ

นนทบุรี บริษัท สหมิตรพริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด 2553.

แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล ประเทศไทย สิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์. กรุงเทพฯ: แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล ประเทศไทย, 2548.

- โนะตะ โยะมิยูกิ กฎหมายญี่ปุ่น : การศึกษาเปรียบเทียบ ทางสังคม-วัฒนธรรม. แปลโดย เมลา นนท์, พ. กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527.
- ไพโรจน์ พลเพชร และคณะ รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ชุดโครงการวิจัยการติดตามและประเมินผล บังคับใช้รัฐธรรมนูญ เรื่อง สิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ กรุงเทพฯ โรงพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, , 2547.
- ไรเซาเออร์ และเอ็ดวิน โอ ญี่ปุ่น. กรุงเทพฯ ไทยวัฒนาพานิช, 2531.
- กมลชัย รัตนสกาวงศ์. หลักกฎหมายปกครองเยอรมัน. กรุงเทพฯ ศูนย์ยุโรปศึกษาแห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- . หลักกฎหมายปกครองเยอรมัน กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2537
- กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. การวินิจฉัยการกระทำในลักษณะที่เป็นการเลือกปฏิบัติ โดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการ. กรุงเทพฯ: สำนักนโยบายและวิชาการ กลุ่มวิจัยและวิชาการ. กุลพล พลวัน สิทธิมนุษยชนในสังคมโลก. กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2547.
- ชนิษฐา เทวินทรภักดี แผ้วถางทางการฟื้นฟูสมรรถภาพ : สู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของคนพิการ. กรุงเทพฯ: กรมประชาสงเคราะห์, 2540.
- จรัญ โฆษณานันท์. นิติปรัชญา. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย รามคำแหง, 2537.
- . นิติปรัชญา Legal Philosophy. กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2538.
- จรัญ มะลูลีม. อิสลาม ความหมายและคำสอน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อิสลามมิคอะเคเดมี, 2541.
- จำนง ทองประเสริฐ แบบเรียนศาสนาสากล. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, 2520.
- ทวี เชื้อสุวรรณทวี มองความพิการผ่านแนวคิดและทฤษฎี. กรุงเทพฯ: ธนาเพลส, 2551.
- ทวี เชื้อสุวรรณทวี [และคณะ]. โอกาสในการทำงานที่เหมาะสมกับความพิการ. บริษัท: ไนส์คอร์ป เอส.อี. จำกัด 2558.
- ธงทอง จันทรางศุ. พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในทางกฎหมายรัฐธรรมนูญ กรุงเทพฯ: เอส. ซี.พรีนท์แอนด์แพค, 2548.
- บรรเจิด สิงคนenti. สารานุกรมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เรื่องหลัก พื้นฐานสิทธิเสรีภาพและหลักความเสมอภาคและหน้าที่ของชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญ. นนทบุรี: วิทยาลัยการเมืองการปกครอง, 2552.
- บรรเจิด สิงคนenti หลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยฯ, 2555.
- บรรเจิด สิงคนenti. สารานุกรมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 : สิทธิเสรีภาพ ใหม่ตามรัฐธรรมนูญ. นนทบุรี: วิทยาลัยการเมืองการปกครอง สถาบันพระปกเกล้า, 2552.

- . หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540.
กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2555.
- บวรศักดิ์ อวรรณโณ. กฎหมายมหาชน เล่ม 1 วิวัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายมหาชนยุคต่างๆ กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554.
- . กฎหมายมหาชน เล่ม 3 :ที่มาและนิติวิธี. กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2538
- บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ กฎหมายรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549.
- . รายงานผลการวิจัยเรื่อง หลักการใช้อำนาจขององค์กรที่ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2549.
- ประเสริฐ จิตติวัฒน์พงศ์. การเมืองและนโยบายต่างประเทศญี่ปุ่น. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533.
- ประภาศรี สีอำไพ พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 1 พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์, 2540.
- ปรีชา ช่างขวัญเย็น. ปรัชญาอุดมการณ์การเมือง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- ปรีดี เกษมทรัพย์. นิติปรัชญา. กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541.
- พงศ์เพ็ญ ศกุนตารักษ์. แนวคำบรรยายวิชากฎหมายรัฐธรรมนูญ. พระนคร โรงพิมพ์ประสิทธิ์การพิมพ์, 2511.
- พระประชา ปสนนธมโม , พ. เ., นายนิพนธ์ แจ่มดวง ,. รายงานการวิจัยเรื่องสิทธิมนุษยชนกับงานของพระสงฆ์ในชนบท. กรุงเทพฯ, : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530.
- พระมหา ดร.บุญช่วย สิริธโร. การศึกษาหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับคนพิการ ในสรุปผลการวิจัยชุดโครงการวิจัยศาสนากับคนพิการในประเทศไทย. นครปฐม หจก. ไอเดียสแควร์, 2549.
- พินิจ รัตนกุล. เพลโต และปัญหาเกี่ยวกับคุณธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมศาสตร์, 2514.
- มนตรี รูปสุวรรณ และคณะ. เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2542.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2539. (อ้างอิง บรรเจิด สิงคะเนติ ,หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ , พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555) หน้า 87).

- มูลนิธิสถาบันวิจัยกฎหมาย. รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่อง กฎหมายที่มีบทบัญญัติที่ไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิจัยกฎหมาย.
- วไล ฌ ป้อมเพชร. ชุดอารยธรรมตะวันตก รากฐานของวัฒนธรรมตะวันตก ประวัติศาสตร์สังเขปของโลกสมัยโบราณ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, 2524.
- วรพจน์ วิศรุตพิชญ์ สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 พิมพ์ครั้งที่ พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2543.
- วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ มณฑิร คำตัน อัครพรพรณ ขวัญชื่น รายงานการศึกษาวิจัย เรื่อง การแก้ไขกฎหมายที่กีดกันคนพิการในการเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม ศึกษากรณีกฎหมาย และกฎระเบียบที่จำกัดสิทธิคนพิการในการประกอบอาชีพ. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2546.
- วิชญ์ เครื่องงาม กฎหมายรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพฯ: นิติบรรณาการ, 2530.
- วีระ โลจายะ. กฎหมายสิทธิมนุษยชน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2538.
- ศิริพร ดาบเพชร. ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นสมัยใหม่ จากปลายสมัยโทกูงาวะถึงการสิ้นสุดจักรวรรดินิยมญี่ปุ่น. กรุงเทพฯ: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2556.
- สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ ประสพการณ์การสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ.
- สนธิ์ บางยี่ขัน เอกสารประกอบคำบรรยายการเมืองสหรัฐอเมริกา กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2519.
- สมคิด เลิศไพฑูรย์ กฎหมายรัฐธรรมนูญ หลักการใหม่ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548.
- สมชาย กษิติประดิษฐ์. ตำราวิชาสิทธิมนุษยชน Lw 446. พิมพ์ครั้งที่ 1 พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542.
- สมบัติ จันทรวงศ์. มหาชนรัฐและประชาธิปไตย: ความคิดทางการเมืองอเมริกัน ค.ศ.1776-1800 กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529.
- . มหาชนรัฐและประชาธิปไตย: ความคิดทางการเมืองอเมริกัน ค.ศ.1776-1800. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529.
- สมบัติ จันทรวงศ์ มหาชนรัฐและประชาธิปไตย: ความคิดทางการเมืองอเมริกัน ค.ศ.1776-1800. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2529
- สมบัติ อารังธัญวงศ์. การเมืองอังกฤษ. กรุงเทพฯ: เสมาธรรม, 2546
- สมยศ เชื้อไทย. คำอธิบายหลักรัฐธรรมนูญทั่วไป. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์, 2535.

- . นิติปรัชญาเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน 2536.
- สำนักข่าวสารอเมริกัน. การปกครองของสหรัฐอเมริกา. กรุงเทพฯ: มปท., 2534
- สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ. คู่มือกฎหมายการปฏิบัติงานเพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. กรุงเทพฯ สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ, 2552
- สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. โครงการศึกษาวิจัยเพื่อปรับปรุงพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 และยกร่างกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินงานเชิงยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. กรุงเทพฯ: สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ, 2553
- สุดา วิศรุตพิชญ์ รัฐธรรมนูญแห่งประเทศญี่ปุ่น ฉบับแปลเป็นภาษาไทย. กรุงเทพฯ: โดยสำนักงานคณะกรรมการสภาการวิจัยแห่งชาติ.
- หลวงประดิษฐมนูธรรม. คำอธิบายกฎหมายปกครอง ในประชุมกฎหมายมหาชนและเอกชนปริทัศน์มยงค์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2522.
- อมร จันทรสมบูรณ์. การปฏิรูปการเมือง คอนสติติวชันแนลลิสม์ ทางออกประเทศไทย. กรุงเทพฯ: บริษัทหลักทรัพย์จัดการกองทุนรวมบัวหลวง จำกัด, , 2539.
- อรณิช รุ่งธูปานนท์ รัฐสภาสหราชอาณาจักร : สภาสამัญ สภาขุนนาง. กรุงเทพฯ: หน่วยงานสนับสนุน สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2537.
- อาร์เธอร์ อี ไทด์แมน ประวัติศาสตร์และอารยธรรมญี่ปุ่น เล่ม 1 = an Introduction to Japanese Civilization. แปลโดย ๗], เ. ก. แ. กรุงเทพฯ: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2522.
- อุดม รัฐอมฤต, น. ส., บรรเจิด สิงคะเนติ, . การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามมาตรา 28 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2544.

บทความในวารสาร

- นพนิธิ สุริยะ. ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มองจากบริบทของไทย. วารสารนิติศาสตร์(2543).
- พินิจ รัตนกุล. สิทธิมนุษยชนและวัฒนธรรม. วารสารภาษาและวัฒนธรรม, กรกฎาคม-ธันวาคม.
- สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ รัฐธรรมนูญญี่ปุ่น: จากอดีตสู่ปัจจุบัน. วารสารพัฒนบริหารศาสตร์ปีที่ 52 ฉบับที่ 3/2555 (2555).

วิทยานิพนธ์

- เทียนเงิน อุตระชัย ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์กับขอบเขตการใช้เสรีภาพในการนำเสนอภาพข่าวของสื่อหนังสือพิมพ์. นิติศาสตร์มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2557.
- ชยกร แก้วมาก. การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญภายใต้วัฒนธรรมทางการเมืองไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2552.
- ธงชัย สุกใจใหม่ ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิคนพิการ. นิติศาสตร์มหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2553.
- ธีรดา โสมะนันท์ สิทธิและเสรีภาพของคนพิการทางการมองเห็นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540). นิติศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขากฎหมายมหาชน คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2549.
- ยศศักดิ์ โกศัยกานนท์. ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทนิติศาสตร์มหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2544.
- สุดปรารณา นีละไพจิตร. สิทธิมนุษยชนในอิสลามกับการรับรองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. นิติศาสตร์มหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2550.
- อมอร ไชยบัวแดง. ประสิทธิภาพของการปฏิบัติตามนโยบายการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ : ด้านสังคม. วิทยานิพนธ์ (พ.บ.ม.(พัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์). 2539.
- สื่ออิเล็กทรอนิกส์
- Disabilities (JSRPD) , I. C. J. S. f. R. o. P. w. Japan Council on Disability (Jd)
 [Online]. Available from:
http://www.dinf.ne.jp/doc/english/resource/JDF_201503/2-1-04.html
- . Laws on Disabilities "the 38 Selected Japanese Laws Related to Persons with Disabilities" [Online]. Available from:
<http://www.dinf.ne.jp/doc/english/law/japan/selected38/chapter3.html>
- . Services and Supports for Persons with Disabilities Act (Act No. 123 of 2005)
 [Online]. Available from:
<http://www.dinf.ne.jp/doc/english/law/japan/sspda/index.html>
- Disability, N. C. o. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.ncd.gov/>

Japanese Society for Rehabilitation of Persons with Disabilities (Jsrbpd). [Online].

Available from: <http://www.jsrbpd.jp/static/english/out.html>

Mayumi, S. The Long Road to Disability Rights in Japan [Online]. Available from:

<http://www.nippon.com/en/currents/d00133/>

nidirect government services. Disabled People's Rights in Everyday Life [Online].

Available from: <https://www.nidirect.gov.uk/articles/disabled-peoples-rights-everyday-life>

The Equality and Human Rights Commission. Disability Committee [Online].

Available from: <http://www.equalityhumanrights.com/about-us/about-commission/commissioners/disability-committee>

———. The Equality and Human Rights Commission [Online]. Available from:

<http://www.equalityhumanrights.com/about-us>

U.S. Department of Justice. A Guide to Disability Rights Laws [Online]. 2005.

Available from: <http://www.usdoj.gov/crt/ada/cguide.html>

Wikipedia.org. Paratransit” [Online]. Available from:

[http://en.wikipedia.org/wiki/Paratransit\[2006](http://en.wikipedia.org/wiki/Paratransit[2006)

เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. หลักความเสมอภาค [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.pub-law.net/publaw/view.aspx?id=657>

เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์ หลักความเสมอภาค ,รวมบทความกฎหมายมหาชนจากเว็บไซต์

www.pub-law.net. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2556.

กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<http://nep.go.th/th/page/%E0%B8%AD%E0%B8%B3%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B8%88%E0%B8%AB%E0%B8%99%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88>

นพดล เสงเจริญ องค์กรอิสระ : ความสำคัญต่อการปฏิรูปการเมืองและการปฏิรูประบบราชการ

[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.pub-law.net/publaw/view.aspx?id=895>

วรเจตน์ ภาคีรัตน์ หลักนิติรัฐและหลักนิติธรรม [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.pub-law.net/publaw/view.aspx?id=1431>

หนังสือภาษาต่างประเทศ

Hilaire Barnett Constitutional and Administrative Law. 1996.

Uncategorized References

เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.pub-law.net/publaw/view.aspx?id=6571>

อาร์เธอร์ อี ไทด์แมน ประวัติศาสตร์และอารยธรรมญี่ปุ่น เล่ม 2 = an Introductin to Japanese Civilization. แปลโดย ๆ], เ. ก. แ. กรุงเทพฯ: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2522

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวพินิตนาฏ ก่อสุขวิวัฒน์

เกิดวันที่ 19 กันยายน 2529

สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จากโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา

สำเร็จการศึกษา ระดับปริญญาตรีศาสตรบัณฑิต จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปัจจุบัน ทำงานที่ บริษัท ชับบ์ สามัคคีประกันภัย จำกัด (มหาชน)

